A MAGYARORSZÁGI KÁRPÁTEGYESÜLET ÉVKÖNYVE.

XXV. ÉVFOLYAM. 1898.

3 MELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTE: LÖVY MÓR.

AZ EGYESÜLET KIADVÁNYA.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ,
NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1898.

HIRDETÉS.

Tudomásul hozzuk a Magas-Tátra látogatói és barátjainak, hogy a Zöld-tó mellett épült s vendéglővel biró menedékház, mely vendéglőből, három turista-szobából stb. áll, junius 15-én megnyilt s ennélfogva a kirándulók teljes ellátásban részesülhetnek ottan.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kedvezmény.

A Magyarországi Kárpátegyesület rendes tagjai a *szatmár-nagybányai*, és az *ungvölgyi* helyi érdekü vasutakon abban az esetben, ha egyszerre legalább 3 tag utazik alacsonyabb osztályra szóló menetjegygyel magasabb kocsiosztályban, illetve a III-dik osztályban $^1/_2$ másodosztályú jegygyel, — az *eperjes-bártfai* vasuton pedig a II. osztályban egy egész III. oszt., a III. osztályban fél III oszt. jegygyel utazhatnak. Mindhárom esetben szükséges a lebélyegzett és arczképpel ellátott évi tagsági jegy előmutatása.

A MAGYARORSZÁGI KÁRPÁTEGYESÜLET ÉVKÖNYVE.

XXV. ÉVFOLYAM. 1898.

3 MELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTE: LÖVY MÓR.

AZ EGYESÜLET KIADVÁNYA.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ,
NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1898.

300880

Szerkesztő bizottság:

Elnök: Lővy Mór, népiskolai igazgató Iglón, hova az Évkönyvre vonatkozó levelezések czimzendők.

Tagok: Arányi Antal, Dénes Ferencz, Geyer Gyula, Kövi Imre, Róth Márton, Weber Samu és az osztályok képviselői.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kedvezmények.

A Magyarországi Kárpátegyesület rendes tagjai következő kedvezményekben részesülnek:

1. A Teschen, illetve Oderbergről — Poprád-Felka és Csorbára szóló mérsékelt árú (II. oszt. 6 frt, III. oszt. 4 frt) menettérti jegyeket az egyesület tagjai május 1-től — szeptember 30-ig, hétköznapokon mint *egyes* utazók is igénybe vehetik, ha az egyesület által kiállitandó igazolványnyal bizonyitják, hogy a kérdéses jegyet kirándulási, s nem üzleti czélra használják.

2. A Kassa és Eperjesről — Poprád-Felka és Csorbára szóló mérsékelt árú (II. oszt. 3 frt, III. oszt. 2 frt) menettérti jegyeket az egyesület tagjai abban az esetben, ha azokat legalább négy turista együtt veszi igénybe, nemcsak ünnep- és vasárnapokon és az ezen napokat megelőző napokon, hanem bármely más hétköznapon kaphatják.

3. Az egyesület tagjai a nyári idény alatt kedvezményes menettérti jegyeket kapnak: Iglóról — Csorbató és vissza II. oszt. 2 frt 80 kr. III. oszt. 2 frt 20 kr.; Poprádról — Csorbató és vissza II. oszt. 1 frt 64 kr. III. oszt. 1 ft 50 kr.

4. A csorbatói fogaskerekü vasuton az egyesület által kiállitott és arczképpel ellátott igazolvány mellett Csorbáról-Csorbatóig 1 frt; Csorbatóról-Csorbára 0.75 frt, és oda-vissza 1 frt 50 kr. dij lefizetése mellett utazhatnak.

5. Az egyesület tagjai a felkai völgyben lévő »Sziléziai-ház«-ban, valamint a Zöldtó melletti egyesületi menedékházban arczképpel ellátott évijegy előmutatása mellett 33%-nyi árelengedésben részesülnek az éjjeli szállásnál. Hasonló kedvezményben részesülnek a Tarpatak szállóban.

6. Az ujonnan belépő tagok az egyesület »Évkönyv«-ét kötetenként 30 krért kaphatják.

7. A t. tagtársak Sagorski és Schneider: »Die Flora der Central-Karpathen« czimü művét, melynek bolti ára 20 márka, az *egyesület közvetitésével* 10 márkáért megszerezhetik.

Az arczkép felvételére szolgáló külön évi jegyek a központi- vagy osztályelnökségnél 10 kr. dij lefizetése mellett kaphatók, hová a fényképek lebélyegeztetés végett a póstaköltséggel együtt beküldendők.

Igló, 1898. május hóban.

Az Elnökség.

Körözvény.

1. Egyesületünk t. cz. tagjait felkérjük, hogy folyó évi tagsági dijaikat, valamint a netaláni hátralékokat *az egyesület pénztárosához Iglóra czimezve, minél előbb beküldeni,* vagy a helyi képviselőnél, illetőleg az osztály pénztárosánál lefizetni sziveskedjenek.

2. Felkérjük a t. cz. tagtársakat, hogy tévedések és zavarok elkerülése végett lakás- és czimváltozásukat velünk közölni ne terheltessenek.

3. A szép Tátraképekkel diszitett egyesületi *tag-okmány* 1 frt 10 krért, csinos *egyesületi jelvények* (aranyszinü kerettel szegélyezett kék mezőben havasi gyopár) 1 frt 35 krért kaphatók az egyesületi pénztárosnál Iglón. — Ugyanitt kaphatók kiadványaink is.

4. A t. tagtársak szives jóindulatába ajánljuk a Poprádon levő »*Kárpátegyesületi muzeum*«-ot, mely számára muzeumi tárgyakat vagy pénzadományokat a legnagyobb köszönettel fogadunk. A *muzeumi pártoló tagok* évenként legalább 1 frtot fizetnek.

Igló, 1898. május havában.

Az Elnökség.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A Rozsály-Gutin hegyvidék.

Irta: Siegmeth Károly.

Északnyugat-délkeleti irányban húzódva emelkedik a Keleti-Kárpátok déli határán a *Vihorlát-Gutin* hegység trachitlánczа.

Mig a Keleti-Kárpátok homokkő-hegységének nagy tömege csekély kivétellel a kréta- és eócén-formáczióhoz tartozik, addig a Vihorlát-Gutin trachitlánczа egy a neogén korszakban bekövetkezett vulkánikus emelkedésnek köszöni létrejöttét, tehát ifjabb, mint a homokkő-hegység.

Az ezen hegységből a hajdani magyar tengerbe lefolyó vizek ez által útjokban megzavartattak, s a trachitsánczon erőszakosan áttörve új lefolyást vágtak maguknak. Ezen áttörések az *Ung*, *Latorcza*, *Borsova* és *Tisza* völgyeiben következtek be, melyeknek medenczéi még ma is bizonyságot tesznek az áttörés előtt bennük összegyülemlett víztömegekről.

Ezen áttörési völgyek képezik hegyvonalunk földrajzi tagolásának is alapját, melynek a Tiszán innen elterülő legdélnyugatibb csoportja az *Avas*, *a Kőhát* és a *Rozsály-Gutin* hegységet foglalja magában, mely utóbbival kissé behatóbban kivánunk foglalkozni.

Határainak megvonása nem sok munkánkba kerül: nyugatra emelkedik a tömeges *Rozsály* (1307 m.) sziklacsúcsa, melyet az Avas-hegységből az elnyúlt *Fernezely-völgy,* a Kőháttól a *Máravölgy* választ el; keleten a *Gutin* (1447 m.) sziklagerincze zárja be e hegylánczot, melynek a *Lápos-hegységgel* való összefüggését itt a *Nyeteda-hát* közvetiti. A hegyvonal északnyugatról délkelet felé húzódik s a következő csúcsok által határozható meg; a *Verfu Petri* (1176 m.), *Jezurelle* (1066 m.), *Verfu Comarnieelu* (1065 m.), *Verfu Baltinu* (1124 m.), *Kőröshegy* (1148 m.) és a *Magura* (1123 m.). Rozsálytól egyenesen északnak ágazik el egy hegylánczа *Bréza* (1258 m.), *Piatra Lucia* (1166 m.), *Verfu Tersei* (1120 m.), csúcsokkal a *Plesea Mare-ig* (1291 m.),

mely ismét a Brézától a *Kicsera Mare* (1047 m.), és *Miea* (914 m.) felé és a Verfu Perseitől a *Verfu Siurului* (1163 m.), felé ereszt mellékágakat.

A Verfu Comaruieelu-tól észak felé a *Petra Ré* (1080 m.), *Cornu Maguri* (1114 m.), *Covata* (1113 m.), *Priszlop* (1147 m.), csúcsokon keresztül a *Petra Corbului*-ig (1004 m.) húzódik egy gerincz.

A Rozsály dél felé is ereszt egy keskeny hegyágat, mely a Fernezely és Kőbányai-völgy között vizválasztót képez és a *Somoshegyben* (647 m.) végződik. Végül a Magura és a Gutin között ágazik el egy hegylánczz, mely a *Szaszár-völgyet* Felsőbányáig délkeleti irányban iv alakban zárja körül és az 1243 m. magas *Feketehegyben* tetőzik.

A hegységet délen a *Szaszár* völgye határolja, mely keletről nyugat felé folyik, s forrásvidéke a Verfu Baltinu és a Gutin közötti völgyecskében van. Jelentékenyebb mellékágai a *Fernezelypatak* a *Feketepatakkal* és a *Szt.-Jánospatak* a Kisbányai völgyben.

A Gutintól a *Kapnikpatak* délnyugatnak folyik le, mig északon a *Márafolyó* képezi hegyvidékünk határát.

E hegység alkotó kőzete a trachit, s főleg uralkodó a zöldkőtrachit és szürke andezit különféle válfajaival, melyek között különösen a dús kovatartalmú amfybol-andezit fordul elő nagy mennyiségben.

Az andezit legtöbb helyt áttöri a zöldtrachitot, s mint sziklakőzet uralkodik, mig a zöldkő-trachit kovatartalmú ereiben ősidőktől hires, gazdag ércztelepek rejlenek.

A virágzó bányászat régebben eleven életet teremtett e helyen, s a népnek kényelmes megélhetést biztositott. Ma sajnos, nem igy áll a dolog; az állami bányatelepeken kivül csak egypár van még üzemben, a lakosság keresetforrásai kiapadással, az egykor oly virágzó bányavárosok elszegényedéssel fenyegetnek.

Szerencsére akadtak nagy befolyásu emberek, kik a helyzet aggasztó voltát fölismerték, s belátták, hogy itt haladéktalanúl segiteni kell a bajon.

»Ha egyszer a hegyek belseje nem képes már eltartani a lakosokat,« mondták ők, »tegyünk kisérletet a hegyek külséjével!«

»A hegycsúcsok pompás kilátásaikkal; az üde, zöld erdőség ózonos, pormentes, tiszta levegőjével; az ezüstcsillogással felbugyogó források drága vizükkel; a termékeny mezőségek sűrű gyümölcsös kertjeikkel és szőlővidékeikkel — a természet mindezen fenséges ajándékait akarjuk mi felajánlani az elfáradt, kimerült városiaknak

és első sorban azok sápadt, vérszegény gyermekeinek, hogy a hegyi levegő piros-pozsgás szint varázsoljon arczaikra, s idegeik megerősödjenek.«

És a felhivás nem hangzott el eredménytelenül; *Felsőbányán*, e barátságos városkában, már 1897-ben számos nyaraló vendég jelent meg, kik közül egy sem bánta meg, hogy ide jött. »A viszontlátásra!« ezzel a kiáltással vettek mindnyájan nehéz szivvel búcsút tőle.

Ekkép Felsőbánya új turista középpont lett, melynek mindnyájan szivünk mélyéből kiáltjuk örvendezve: »Szerencse fel!«

Már 1884-ben fölkereste a Magyarorsz. Kárpátegyesület Keleti Kárpátosztálya e vidéket és közgyülése alkalmából a legbarátságosabb fogadtatásban részesült *Nagybányán.**)

1897-ben osztályunk ismét Nagybányán tartotta közgyülését s ezúttal meglátogatta a fiatal Gutinhegyvidék választmányát is Felsőbányán, hogy annak megkezdett és már az első évben szép eredménynyel jutalmazott tevékenységeért szerencsekivánatait kifejezze, s támogassa nemes törekvéseiben.

Ezen kirándulás alkalmával és egy huzamosabb felsőbányai ott tartózkodásom alatt szerzett tapasztalataim alapján megkisérlem e hegyvidékről némi képet nyújtani a nyájas olvasónak, s örömömre fog szolgálni, ha sikerült érdeklődést ébresztenem benne e táj iránt.

Ugy e vidék, valamint szorgalmas, szeretetreméltó lakói teljesen érdemesek is erre.

Hogy szükségtelen ismétlésekbe ne bocsátkozzam, alant idézett közleményemre utalok, mely általánosságban elég kimeritően szól a bányászati és erdészeti viszonyokról, valamint a bányavárosok történetéről is. E részben tehát rövidre foghatom a szót s csupán a szükséges kiegészitésekre fogok szoritkozni.

1897 aug. 8-án a Szatmárba mindkét irányból berobogó vonatok vidám turistacsapatot vittek magukkal, mely innen a szatmár-nagybányai helyi vasúton folytatta utját. Az Avas-nak a kéklő távolból idáig csak általános körvonalakban látható hegyei *Szinyérváralja* mellett közelünkbe léptek, s elkisértek hüségesen egészen *Nagybányáig. Iloba* mellett a *Szamos* habjai üdvözölnek, s egészen közel nyomúlnak felénk. A változatos és jellegzetes alakú trachittömbök,

---

*) Lásd Siegmeth Károlynak »Úti rajzok Máramarosból« cz. közleményét a Magy. Kárp. Egyes. 1885. évi XII. Évkönyvében.

kúphegyek és meredek gerinczek, buja erdőkkel boritott lejtőikkel, gyümölcsfákkal és szőlőkkel jól beültetett mezőségek, nemkülönben a tiszta helységek kellemes hatást gyakorolnak a turistára.

A Szaszáron átkelve szemünkbe tünik hegységünk három óriása: a Rozsály, a Gutin és Feketehegy és rá csakhamar berobogunk Nagybánya pályaudvarára.

A vendégek barátságos, szivélyes üdvözlése után megindul a hosszú kocsisor a város felé, hol az elszállásolás mintaszerü rendben azonnal végbemegy.

A közgyülés befejeztével meglátogatták a vendégek a nőegyesület dologházában rögtönzött munkakiállitást, s mindenki dicsérettől áradozott a takaros fonott munkák és művirágok láttára, melyek itt készülnek.

Be kell vallanom, hogy a 13 év múlva tapasztalt haladás bámulatra ragadott, s fölötte megörvendeztetett és az egyesület élén álló hölgyeknek csak szivem mélyéből gratulálhatok.

A pompás fekvésü *Széchenyi-liget* mindenkire a legjobb hatást tette; a tisztes, vén *Kereszthegy* (501 m.), a *Virághegy* (367 m.) és a *Kőalja* (479 m.) pártlanúl szép hátteréül szolgálnak a gondosan mivelt beltelkeknek, melyeknek gyertyánfaligetében számunkra ebédhez teritettek föl.

A sok felköszöntő közül itt csak arról emlékezem meg, melyben *Nyirő Sándor*, városi ügyész, rendkivül meleg szavakban a Magyarországi Kárpátegyesületnek és különösen a Keleti Kárpátok Osztályának a müködését éltette.

Ki hitte volna, hogy az erőteljes embernek hattyúdala lesz ez a beszéd? — Pedig két nappal rá, midőn a Feketehegy megmászására vállalkozó társasághoz épen csatlakozni készült, hirtelen meglepte őt a halál!

E derék férfiú nevéről mi is a legnagyobb tisztelettel emlékezünk meg!

Délután csoportokra oszlott a társaság, hogy kisebb kirándulásokban vegyen részt Nagybánya közvetlen környékén; a turisták legnagyobb része Bálint Imre, városi erdőmester úr vezetése alatt fölkereste az ezelőtt *Foghagymásvölgynek*, most *Petőfivölgynek* nevezett berket, mely a Virághegy és a Kőalja között terül el.

Kellemes, árnyékos út vezet a völgy egész hosszában egy kezdetleges fürdőtelep előtt, s körülbelül 1 és $^1/_4$ óra múlva elérjük a város által épitett és *Petőfi-tanyának* elnevezett menházat.

A magyar költőkirály ugyanis 1846 és 1847-ben

Nagybányán időzött, melynek vidéke egészen elragadta őt; de kiváltképen szeretett elüldögélni annak a völgynek a nyilásában, melyet akkoriban *Mária-ligetnek* neveztek. (Most *Széchenyi-liget*).

A menház és völgy felavatásáról egy okmányt szerkesztettek, melyet Nyirő Sándor a következő sorokkal látott el:

»Petőfi-tanya soh' se volt e hajlék,
Nagy nevének e lak csak parányi emlék,
Ám megjegyzi róla minden emberöltő,
Hogy e tündérvölgyben megfordult a költő.«

Hangverseny és fényes tánczvigalom zárta be a napot, melyen a vendégeken kivül a társadalom szine-java gyült össze a városi vendégfogadó nagy termében.

Aug. 9-én kora reggel készen álló kocsikon következett az indulás *Fernezely* és a *Feketepatakvölgy* felé.

Első sorban az Alsó-Fernezelyi kohók megtekintését tüztük czélúl magunk elé, s ezt *Lachetta* bányatanácsos és a bányamérnök urak szives vezetése mellett el is értük. Készségesen magyarázák meg nekünk a legszebb részletekig ama procedurákat, melyeken az érczek rendre keresztülmennek; legnagyobb volt persze az érdeklődés az olvasztókemenczék iránt és csak ügygyel-bajjal birhattam a társaságot a kohó elhagyására, hol annyi sok uj látnivaló terült szemeink elé.

A Fernezelyi kohóban 250 munkást foglalkoztatnak s az ércztermelés 1895-ben a következő volt:*)

Arany	277.527	kg.
ezüst	4001.311	»
ólom	6037.007	q
réz	92.081	»

Husz év alatt ekkor volt a legnagyobb az ércznyeremény aranyban és ezüstben, mig a réz jelentékenyen megapadt; mig pl. 1878-ban még 400.2 q-ra rúgott, 1879-ben már csak 333.6 q-t tett ki.

A Fernezelyi kohó legnagyobb a nagybányai igazgatósági kerületben és az 1876-tól 1895-ig terjedő husz évi időszakban 1,107.576 frt 67 krnyi tiszta jövedelmet hajtott.

A hosszú kocsisor most ismét megindúl; alig hagyjuk el a hosszan elterülő Fernezelyt, a Rozsály nyúlványai

*) Ez adatok »A Nagybányai m. kir. bányaigazgatósági kerület Monográfiája« cz. műből vannak véve.

lényegesen összeszoritják a völgyet; az egészen a patakfenékig kiterjedő sziklazátonyok világosan fölismerhetővé teszik az áttörési helyet. Ama pontnál, hol a völgy tágulni kezd, megállnak a kocsik, s mi a baloldalt benyiló *Valea Romaná*-ban felbugyogó savanyúviz-forrás felé tartunk, felüdülni a kellemes izű, csipős borviztől.

Felső-Fernezely már a völgykatlan felső részében fekszik, melynek északi szélén nyilik be a Feketepatak-völgy.

Ha utunkat tovább folytattuk volna a völgy főágában, a kocsikat még egészen a *Blidárvölgy* benyilásánál fekvő csőszházig használhattuk volna, hol megszállhatnak a turisták is.

Innen alkalmas kirándulások tehetők a vadregényes, festői sziklacsoportozatokban és vizesésekben gazdag oldalvölgyekbe, minők a *Blidárvölgy, Szturivölgy*, *Valea Kalamár* és *Valea Rozsia.*

Kiválóan érdekesek az u. n. *Anyavölgyben* a csőszháztól nem messze emelkedő réteges trachitből álló sziklafalak. Kőzete tetszés szerinti vastagságban táblákra törik és kitünő anyag kőburkolatnak. Sajnos, nagyon kevéssé értékesitik e kincset és a helyett, hogy a vizerő felhasználásával egy kőfürészt rendeznének itt be, mely megfelelő táblákat fürészelne, a helyett, hogy az ekként nyert táblákkal magában Nagybányán hatásos reklámot csinálnának, aszfalttal burkolják ott a város utczáin a gyalogjárókat!

Társaságunk most a Feketepatak völgyében (Valea Negra) ujonnan épült és pompásan berendezett *Őrházba* (500 m.) hajtatott, melynek közelében sokat jelentő, fehér teritékü asztalok voltak láthatók. Pompás kis erdei völgy ez, délen a Rozsály elágazásai, északon a *Polomestra* (878 m.) meredek nyulványai, a *Sumpa* és a *Bréza* (1258 m.) ereszkedői által körülzárva; a jól megcsinált és kitünő karban tartott út lehetővé teszi a hintón való utazást egész a 310 m.-nyi magasságban elhelyezett *Izvora* őrházig, honnan a Rozsály alig 400 méternyi magaslat megmászása után könnyü szerrel elérhető.

A Rozsálylyal később még behatóbban foglalkozunk majd; most maradjunk a völgyben és a turisták társaságában, lássunk hozzá mindenekelőtt a kitünően elkészitett *gulyás* és az elkerülhetetlen *túrós csusza* elfogyasztásához sok jó étvágygyal.

Asztalbontás után (!) a Felső-Fernezelyből ide sereglett oláh falubeli fiatalság nemzeti tánczában gyönyörködtünk, s mielőtt beteltünk volna nézésökkel, ütött

elindulásunk órája. Este 7 órakor érkeztünk az ünnepiesen fellobogózott *Felsőbányára*, a legszivélyesebben üdvözölve a barátságos lakosságtól, élükön a derék polgármesterrel. Itt most már hosszabb időre ütjük fel sátorfánkat, mert Felsőbánya a hegyi kirándulások középpontjának kiválóan alkalmas hely.

Felsőbánya alapitásának az ideje, ép úgy mint a Nagybányáé, történelmileg meg nem állapitható. Valószinüleg mindkét város a tatárok betörése után a XII. században keletkezett és bevándorolt német gyarmatosok telepe volt. A XIV. században Felsőbánya *Medius Mons* vagy *Zazurbánya* néven volt ismeretes, s első izben Róbert Károlynak egy 1329-ben kelt adománylevelében történik róla említés, melyben a király («Corrardus Judex Civitatum Riouli Dominarum (Nagybánya) et de Medio Monte (Felsőbánya») egy a két város között fekvő erdőséget a telepitvény czéljaira átenged.*)

Egy 1347-ből Lajos királytól eredő oklevélben az van mondva, hogy »Johannes Plebanus Capellanus noster specialis, Martinus Judex Magister Petrus Notarius et Ulricus Jurati de dieta Civitate nostra Rioulo Dominarum suo ac universorum civium et hospitum nostrorum fidelium de eisdem Rioulo Dominarum et Zazurbánya*) összes kiváltságaik megujitását kérték.

I. Lajos királynak 1376. márcz. 8-án kelt kiváltságlevelében a két város kiváltságai »ad iuster aliarum Civitatum et Montanarum nostrorum« részletezve közölvék.

Mindkét városnak saját biráskodási joga van és a ius gladii; az erdők, vizerő és bányák szabad használata a szokásos adók fizetése ellenében; ép igy önálló kereskedelmi- és vásár-jog.

Különösen elrendeltetik, hogy a biró és az esküdtek a helyben lakók közül választassanak. Ebben az oklevélben Felsőbánya már Medius Mons néven szerepel: »Hekkmannus Judex et Petrus Notarius Montanae nostrae de Medio Monte.»

1452-ben Hunyadi János a neki járó bányatizedet a felsőbányai Mária-templomnak ajándékozta fedezetül egy orgonára, melyet Felsőbányáról Zólyomba vitetett, hol azonban az később elégett.

1579-ben Felsőbánya a szepesi kamarától jogot nyert arra, hogy a közeli Sz. János-völgyben egy falut épithes-

---

*) Wenczel Gusztáv «Magyarország bányászatának története».

sen, mely *Kisbánya* nevet kapott. 1593-ban Magyar-Lápos lakosai tatároknak öltözve, rajtaütöttek a városon, s ott egész kegyetlenséggel raboltak és gyilkoltak.

1685-ben Karaffa biztositotta a várost, hogy annak szabadalmait respektálni fogja, de már 1687-ben zaklatni kezdi s márcz. 31-én 9800 frtot követel rajta. A város ennek következtében adóságokba merült, s kénytelen volt 21800 frtnyi kölcsönt venni föl. A kassai kamara ugyan 1688. márcz. 20-án sajnálkozását fejezte ki e fölött, mindazonáltal nem sokat segitett vele a városon; 1689-ben már nem volt képes épségben tartani a bányákat, s 1689. okt. 25-én Miszthálfaluban szerződést kötött a bányakincstárral, melynek értelmében az összes bányák a kamara birtokába mennek át.

A felsőbányai városi levéltárban*) igen érdekes oklevelek vannak, melyek közül itt csak a következőket emlitem:

1376. I. Lajos kiváltságlevele.

1482. jan. 6. Korvin Mátyás megerősiti a kiváltságokat, melyeket Hunyadi a városnak adományozott.

1482. máj. 1. Ugyancsak Korvin Mátyástól; ez oklevél a Nagybánya és Felsőbánya közötti viszonyokat szabályozza a szőlők, bormérés és vásárok tekintetében.

1492. II. László megerősiti a Hunyadi J. által adományozott kiváltságokat. a kereskedelmet és a kapnikbányai bányamivelést illetőleg.

1514. Ugyanaz megerősiti a kiváltságokat az egyházat illető bányatizedre nézve.

1518. II. Lajos megerősiti a Hunyadi J. által 1455-ben adott kiváltságokat, s 1523-ban fölmenti a felsőbányai polgárokat az összes adók, valamint a hadi és kincstári járulékok fizetése alól.

1532. Bizonyos Itakus Jakab elmarasztalja a laczfalvai lakosokat Felsőbánya határának a megsértése miatt.

1562. jan. 13. Zápolya János fia felhivja a felsőbányaiakat, hogy Ferencz doktort jogaihoz juttassák. Különösen figyelemre méltó, hogy magát Joannes II. elechus rex (választott királynak) irja alá.

Ugyanez az eset 1565-iki iratában, melyben jóváhagyja, hogy Felsőbánya, valamint Nagybánya aranybányászatot üzhessenek, csakhogy ennek fejében fizetniök kell a szokásos járandóságokat.

1579. A szepesi kamarának elébb emlitett irata Kisbánya épitése ügyében.

*) Münnich Sándor tanár ur volt szives a kutatásban segitségemre lenni, a miért e helyen mondok neki hálás köszönetet.

Abból az időből, mikor Felsőbánya az erdélyi fejedelemség kővári kerületéhez tartozott, az erdélyi fejedelmeknek több levele van meg:

1623. ápr. 28. Bethlen Gábornak egy kiváltság-levele.

1635—1636. Rákóczy György több levele.

1638. jul. 8. Bérleti szerződés Lisbona János és Henrik, továbbá a város között, a bányák haszonbérbe adására nézve.

1660. Wesselényi Ferencz egy kiváltságlevele.

1689. II. Lipót megujitja az összes elébbi kiváltságokat; igen szépen kiállitott s jó karban megőrzött oklevél.

1690. II. Lipót jóváhagyja a város és a kincstár közt létrejött szerződést és egy 1696. jan. 19-én kelt iratban emliti, hogy ezen szerződés 2. pontja értelmében a polgárok mindenféle adótól mentesek.

Több levél igazolja, hogy Felsőbánya városa a Teleki gróf családdal jó viszonyban állott és örvendetes, vagy gyászos események alkalmából leveleket váltott vele.

1573 óta az összes városi jegyzőkönyvek magyarúl vannak vezetve, hasonlóképen a város levelezése is kizárólag magyar.

Felsőbánya 362 m. tengerszin feletti magasságban egy csak délnyugat felé nyitott völgykatlanban fekszik; kelet felé emelkedik a *Feketehegy* (1243 m.), Felsőbánya jellegzetes érczeinek valóságos tárháza és északkeletre tőle a hosszan elnyuló, mindkét oldalt sziklaszálakkal szegélyezett *Gutin* (1447 m.).

A Gutint a *Rozsálylyal* (1307 m.) összekötő, délkeletről északnyugat felé húzódó hegyláncz Felsőbányát észak felől védi és egészen a városig elnyuló oldalágakat ereszt. A város északi részével a tiszteletreméltó, vén *Bányahegyhez* (729 m.) simul, melynek omladékai, meredélyei és tátongó üregei bizonyságot tesznek arról, hogy belsejét keresztül-kasul évszázadokon át fúrták-túrták. Átellenben a *Hegyeshegy* (625 m.) karcsú kúpja erdőzöld leplében egészen üde és fiatalos szint mutat.

A Szaszár északkelet-délnyugati irányban folyik végig a völgykatlanon és a városon; számos forrásvizen kivül a 731 m.-nyi magasságban fekvő *Bódi-tóból* is táplálkozik.

Ha az ember a várospiaczon állva köröskörül széttekint, nagyon kellemesen érinti őt az üde zöld, mely mindenfelől reámosolyog. Közvetetlenül csatlakoznak a városhoz köröskörül a gyümölcsösök; tovább fölfelé következnek a ligetek pompás nemes gesztenye- és diófáikkal,

azontúl pedig egészen a hegycsúcsokig tölgy- és bükkerdőség boritja a hegyoldalakat.

A folyópart mentében számos kitünő ivóvizet szolgáltató forrás fakad, pihenővel és frissitővel kinálva a vándort. Az itteni sétáknál is főként e források képezik a kirándulás czélpontjait. Különösen kiemelendők a következők:

A *Marksscheider-forrás* az u. n. nyugoti árokban, melynek hosszában, akárcsak egy park fasorában egészen Kisbányáig elsétálhat az ember. A forrás mellett. mely igen jó karban van, asztalok és padok csábitgatnak a pihenésre.

A *Gábor József-forrás* 625 m.-nyi magasan az u. n. anyavölgyben, a M-Sziget felé épiteni szándékolt út mellett fekszik. $1^1/_2$—2 óra alatt elérhető s vize csak 5·5° hőmérsékletü Celsius szerint.

A város közvetlen közelében van a *Borkútnak* nevezett hydrotion tartalmú savanyúviz-forrás, a *Hegyeshegy, Sz. Miklós*, *Retteg* és sok más forrás.

A városligetből vagy a katholikus temetőből nézve úgy a város, mint annak közvetlen környéke gyönyörü képet tár elénk; a kéttornyos, szép katholikus templom középpontja a képnek, melynek hátterében a vén Bányahegy emelkedik kevélyen, mig az ő vállai fölött a Rozsály látszik ki és oldalt a Gutin kékes szinben feltünő sziklaormai pillanthatók meg.

Igen szép látványt nyujt a város és a völgykatlan északkeleti oldalról is ama magaslatról, melyhez a *Nyisztor-Réten* át juthatni;*) eléggé nem ajánlható sziklarészlet ez, annál is inkább, mert visszafelé jövet élvezetes kilátás nyilik a Bányahegy sziklás lejtőire.

Szivesen felkeresett hely a Sz. János-völgy bejáratánál épült serfőző is; ennek kertjéből a Gutin legelőnyösebb alakzatában szemlélhető; mellette egyfelől a Bányahegy, másfelől a Feketehegy látható.

Ha még konstatálom, hogy Felsőbányának szél ellen védett fekvésénél fogva kitünő a klimája, úgy senki sem fogja kétségbe vonni, hogy Felsőbányát a Rozsály-Gutin hegyvidék nyári üdülőhelyévé, s turista-centrummá kikiáltani nagyon is szerencsés gondolat volt

Felsőbánya lakossága túlnyomó részben magyar ajkú; egy töredék oláh, ezek azonban csak a környékbeli falvakban dominálnak. A lakosok száma, fájdalom, nagyon

*) Déli Hegyeshegyaljá-nak hivják.

kezd alászállani; 1857-ben még 6069 lelket tett ki, 1880-ban már csak 5758-at s 1890-ben 4816 lélekre apadt le. Az itteni lakosság jóléte és nyomora szorosan összefügg a bányamüveléssel; csak helyes és méltányos tehát, ha némi figyelmet szentelünk ennek.

Mily régi Felsőbányán a bányászat, erre nézve nincsenek határozott adataink; kétségkivül a nagybányai vidék legrégibb telepei közé tartozik, annyival inkább, mert föltehető, hogy a Bányahegy hatalmas tetejének a kibúvása okvetetlenül magára vonta a pásztornép figyelmét, mi következésképen a bányamüvelést vonta maga után.*)

A történeti adatok, mint láttuk, a XIV. századig nyulnak vissza. 1690-ig az összes bányászat magánkezekben volt és csak ebben az időpontban vette azt át az állam.

Mint tudjuk, az egész bányatelep trachitterületen fekszik, melyben elsősorban a hipersztén- és augit-hipersztén-anderzit, másodsorban a dacit uralkodó. Kárpáti homokkő a kisbányai völgykatlanban fordul elő és innen tovább huzódik a *Limpéde-völgy* felé.

A legnagyobb bányák a Nagybánya-hegyen találhatók, melynek kúpja riolit-ortoklasz-trachitból áll, mely alant mélyebben zöldkő- és kaolinszerü változatokban fordul elő.

A Bányahegy déli oldalán, mindjárt Felsőbánya fölött, akadni kárpáti homokkőre és csillám tartalmu pontusi rétegü agyagpalára is.

Ezen a hegyen van a legtöbb mivelés alatt álló bánya; ércztelepei egy hatalmas főeret alkotnak, mely meredeken emelkedve, több mellékérben ágazik el, melyek a következő neveken ismeretesek: Leppeni-ér, Ignaci, Borjubányai- és Ökörbányai-Ér a fedő rétegben és a Greiseni- és Levesi-Ér a fekvő rétegben.

A korábbi időben nagy mértékben üzték itt a földszini bányászatot és különösen az ennél alkalmazott tűzvájás következtében nagy kiterjedésü beomlások támadtak, melyeknek hasadékai és tátongó üregei különösen a déli és délnyugati ereszkedőn a hegynek egészen vadregényes külsőt kölcsönöznek.

Két akna és pedig a 256 m. mély Terézia-Akna

---

*) Gesell Sándor »A felsőbányai érczbányászat geologiai viszonyai». A m. kir. gelogiai intézet 1891-iki évi jelentése.

keleten és a 198 m. mély Borkuti-Akna nyugaton, áll az üzem szolgálatában, melyek a Borkuti-Tárna, a 4000 m. hosszú Lobkovitz-Altárna és a 7-ik és 8-ik szintbe eső tárnák utján közlekednek.

A helyenként 26 méter vastag főér alapkőzete a kvarc, sötét szarukő gipszszel és jegeczes sulypáttal; e kőzetben részint behintve, részint eresen előfordul ólom- és czinkszulfid, pirit, merkazit, bournonit, antimonit, kalkopirit, realgar, auripigment, sulypát és adulár. A hegy keleti részében a barit egy neme, a felsőbányit is feltünik.

Kiváltképen az ólomszulfid és pirit tartalmaz aranyat és ezüstöt.

A bányákban fejtett érczeket különféle kohókban dolgozzák föl; ezek közt a legnagyobb, mely egyszersmind Magyarországban is egyike a legnagyobbaknak és a mely az előkészitő munkálatok legujabb eredményeinek felhasználásával van berendezve, az Anyavölgyben van.

Itt az átlagos fémnyereség évenként a következő:

45·072 kgr. arany
1212·989 » ezüst
4664·087 » ólom

s e kohó átlagos évi tiszta nyereségül 113,170 frtot mutat föl.

1895-ben előállittatott:

42·143 kgr. arany
1523.283 kgr. ezüst
6206.021 q ólom.

Egy tonna fejtett érc 1895-ben 0.0014 kg. aranyat, 0.0523 kg. ezüstöt és 21.3 kg ólmot szolgáltatott.

Aug. 10-én hajnali 5 órakor 90 urat és hölgyet látunk egybegyűlve Felsőbánya főterén; valamennyien jókedvüek, s lelkesednek a Feketehegyért; nem is csoda, hisz a hölgyek közül akárhány ezúttal vállalkozott először nagyobb hegyi kirándulásra.

A gyümölcsös kertek és az illatos zöld rétek közt haladva, s gyönyörködve Felsőbánya tájképében csakhamar elérjük a hegyhátat, mely mint a Feketehegy elágazása nyugati irányban fokozatosan lejtősödik Felsőbánya felé. Árnyékos erdő fogad, s igen kényelmesen lépkedünk előre egy hosszú ösvényen fölfelé. Természetes, hogy minduntalan figyelmeztetni kellett a fiatalságot a turista fegyelem szabályaira és a lassúbb járásra, különben csakhamar elszakadt volna egymástól fiatalja és vénje, mi persze

ismét csak a fiatalok malmára hajtotta volna a vizet. Sőt többet mondok, mikor G . . . Kálmán barátomat állitottam a menet élére, a vén legény egyszerre úgy megifjodott, hogy maga is futni kezdett a többivel; csak Róth Márton barátomnak sikerült gyakorlott turista lépéseivel helyreállitani a rendet.

Körülbelül 1100 méternyi magasban egy bájos, körös-körül nesztelen erdőktől körülvett alpesi rétre jutottunk, s egyhangúlag ki is mondtuk, hogy itt az erdő szélén egy menedékházat kell épiteni. Csakhamar eltünnek a fák körülöttünk s mi egy hegylaposra (1243 m.) lépünk, melyet 9 órakor vagyis épen 4 órai kényelmes haladás után értünk el.

Kötve hiszem, hogy a Gaurizankar megmászása büszkébbé tudná tenni a turistát, mint a milyen volt ekkor nem egy tagja a társaságnak és amikor a mi Róth Márton tanárunk még hódolattal járult eléjök ekkora hőstett láttára, no akkor meg épen beszélni sem lehetett már többé velük. Csak azon csodálkozom, hogy rögtön nem alakúlt egy bizottság, melynek feladata lett volna, hogy ezt a feltünést keltő eseményt a Feketehegy csúcsán felállítandó emlékkel örökítse meg az utókor számára.

Úgy látszik azonban, hogy mint igen gyakran, úgy ezúttal is a gyomor döntötte el a dolgot, mert mindenki ama hely felé sietett, hol a villásreggeli várakozott reánk, s pár pillanat múlva az egész társaság vidám csoportokra szakadozott, melyek letelepedve a fűben, jóízűen láttak neki a kolbásznak és a bornak. Sokan úgy nyilatkoztak, hogy soha életükben ennyi jó étvágygyal nem ettek.

Itt ért bennünket a szerencse, hogy Kapniki barátainkat a legszivélyesebben üdvözölhettük.

Engedjük turistáinkat, hadd pihenjenek; mi pedig térjük vissza a hegylaposra, mely nagy háromszögalakot mutat és gyönyörködjünk a szép messzeségben.

A hegylapos észak és kelet felé meredeken hajlik alá, s mélyen magunk alatt pillantjuk meg a Bódi-tó (731 m.) zöld csillogású tükrét kedvesen elrejtőzve az erdős völgykatlanban.

Ha a messzi távolba vetjük tekintetünket, mindenek előtt a *Rozsály* (1206 m.) tömör hegyháta tünik szemünkbe északnyugatra, míg a hegység főgerinczét, melyből kivált *V. Baltinu* (1124 m.) emelkedik magasra, egészen a *Gutinig* elkisérhetjük.

Ez maga északkeleten hosszan elnyúlt hegyhátként

emelkedik, melynek mindkét végén impozáns sziklatornyok meredeznek.

Határozottan ez az egész körképnek legszebb részlete. A háttérben ott vannak a máramarosi hegyek, melyek közül a *Popp Ivánt* (1940 m.) legott fölismerjük környezetével; a *Hoverla* (2057 m.) ellenkezőleg azzal tetszeleg magának, hogy ködfátyolba burkolódzva bujósdit játszik velünk.

Követve a kéklő távolból kibontakozó hegyeket, szemünk a *Rodnai Alpok* hatalmas csoportján akad meg. A mindenható *Verfu Pietrosz* (2305 m.), a Keleti-Kárpátok ezen hegyfejedelme, a *Verfu Rebri* (2269 m.) és a *Buhajeszka* (2122 m.) világosan kivehetők.

Délkelet felé egy kétcsúcsos kúphegy lép elé; a vén *Czibleszt* (1842 m.) köszöntjük benne és szomszédját, az *Arcenszt* (1831 m.).

A *Sztojkai Sátor* (1044 m.) egész illetlenül tolakodik előre és tetszelegve mutogatja nekünk élesen körvonalazott sátorformáját. Akaratlanúl is a szük, horhószerü *Kapnikvölgyre* esik most pillantásunk, annak hosszú házsoraira.

Dél felé barátságos dombvidék terjeszkedik, nyugat felé *Felsőbánya* fekszik gyönyörüen a *Bányahegygyel* (729 m.) mig a háttérben, tágas völgyben *Nagybánya* látható.

Eközben elhangzott a jelszó az indulásra: Le a Bódi-tóhoz! a meredek, sima pázsittal benőtt lejtőn keresztül! Az asszonykák férjuraikkal egyetemben jobbra-balra nézegettek ugyan a kissé kritikus helyzetben, de hát itt jó tanácsról szó sem lehetett. Szerencsére van az embernek a kezein és lábain kivül még egy ötödik támasztéka, melyet legott használatra is vettünk a közös bajban, s egy pillanat alatt készen volt és siklott lefelé a vidám csuszkamenet egészen az erdőig; itt bár meredeken, de a fák segélyével mégis sokkal jobban ment már a dolog és 1½ óra múlva szerencsésen elértük a Bódi-tót.

Messzire elhangzott a taraczkok tompa durrogása, melyeket a mi tiszteletünkre sütögettek ki; visszavert hangjuk mennydörgésszerüen dübörgött végig a hegyeken. Előttünk feküdt a barátságos hegyi tó kedves partjaival, melyek annál is inkább vonzottak most minket, mert körülöttük számos barátunk és barátnőnk várakozott, kik nem akarták velünk végig csinálni a hegymászást.

A teritett asztalok hosszú sora megnyugvást kelt bennünk az iránt, hogy gondoskodva van testi szükségleteinkről is, és rá csakhamar ott ülünk mindnyájan a

vidám lakomán, melyet számos felköszöntő és a felsőbányai derék bányász-zenekar hangjai füszereztek.

A szép délutánt a tópart körül tett sétákkal töltöttük el.

Jó későn volt, mikor fölkészülődtünk, hogy hozzáfogjunk a visszatéréshez és már leszállt az esthomály, mikor élünkön a zenekarral bevonulásunkat tartottuk Felsőbányán.

Ezzel a programm hivatalos része ki volt meritve és a vendégek tetszés szerint tettek kisebb kirándulásokat a környékre, vagy keresték föl a bányákat.

Első sorban a Bányahegy kapaszkodói csalogatják az embert, annál is inkább, mert a helybeli turista-korifeusok mindegyike jobb utat tud a többinél; egyébként valamennyi meredek és egyformán darabos*) és a turista szerencséjének vallhatja, ha e sok közül nem kerül valamelyik törmelékhányásra, melyen mikor nagy izzadva kettőt előre lép, ugyanakkor hárommal visszafelé csuszik. Két órai kemény munka után elérhető a csúcs, melyről igazán szép kilátás nyilik a távolba.

Megmászása mégis első sorban a szakembert érdekli a mennyiben számos bányanyilás esik utba és kiváltkép a régi földszini bányák tátongó mélységei és beomlásai vehetők szemügyre. Borsódzott a hátam, mikor a sziklatorok tátongó üregébe lepillantottam, s az ottani veszedelmes és nehéz munkára gondoltam.

Különösen érdekes megfigyelni, mint megyen át az ortoklasz-trachit 500—600 méternyi rétegben a kaolinváltozatból a zöldkőfélébe, mig 600 méteren felül az egész kúp rhyolitikus szerkezetet mutat. Az érczerek szomszédságában a trachit el van kvarczosodva és az ércz-tördelékkel törmelék-kőzetet alkot. Mélyebben lent az angiltrachitba megy át, mely fölött harmadkori palával van keveredve.

Legközelebbi kirándulásom a *Gutinnak* szólt. A hires, vagyis inkább a hirhedt *Laczfalun* keresztül az egészen a *Kitérőig* hullámzatos területen vezető úton egy órai hajtás után elérjük *Bajfalut*, egy kis fürdőhelyet, melyben egy rendkivül elhanyagolt mellékút vezet. Tulajdonképen két egymástól elkülönitett, s a bányakincstár tulajdonában levő fürdő van itt, melyek közül az egyik kizárólag a beteg bányamunkásoknak és altiszteknek áll rendelkezésére.

*) T. i. az utak és nem a turista-korifeusok. A szerző.

A fürdő a felsőbányán nyaraló vendégeknek egyik kiránduló helye és nagyon kivánatos volna, hogy berendezése legalább némileg törekedjék a mai kor nivójára.

Amint elhagytuk *Dióshalmot*, a Kapnik patak szűk völgyébe lépünk és megpillantjuk a Gutin hatalmas sirdombját. Mellettünk habzik a sziklák közé ágyalt patak zavaros, piszkos vize; hatalmas sziklatuskók hevernek a völgyfeneken és a patakmederben Az út láthatóvá tesz egy kiálló sziklát, az u. n. *Vranicsorát*, s felülről kibontakozik a *Secatura* (1430 m.) is.

Most nemsokára *Alsó-Kapnikra* érkezünk, hol egy nagy kohó van és innen erősen emelkedve jutunk be *Kapnik-Bányára*, hol barátomnak, *Bradofka Frigyes* főbányamérnök úrnak házában szives barátsággal fogadnak.

Az Alsó-Kapnik és Kapnik-Bánya közötti útvonalon egy kőpiramis emelkedik, emlékjeléül az 1717-iki tatárbeütésnek.

A krimiai tatár khán fia 1717-ben a Borgri-Szoroson keresztül betört Erdélyországba és rabolva-gyilkolva átkel Magyarországba is, rajtaütve Szatmár, Ugocsa és Máramaros megyéken. Károlyi Sándor Szatmár megye főispánja a hajdu városok lakosait és a jászokat szólitotta fegyverbe ellenük, mig Viard és Martigny generálisok rendes csapatokkal vonultak fel. De mielött ezek elérték volna őket, Bagossy egy kis hajdu csapattal Kapnik-Bánya mellett éjjel megrohanta és annyira megrémitette a tatárokat, hogy azok hátrahagyva foglyaink legnagyobb részét, Máramarosba menekültek. A Tatárvölgyben a Priszlop folyó mellett a környékbeli nép lepte meg őket és a sziklafalakról olyan kőzáport zúditott rájuk, hogy csak kevesen menekülhettek el közülök. Az időközben elésietett Károlyi által üzőbe véve, vad futásban takarodtak ki az országból, hogy soha többé vissza ne térjenek abba.

Ezt az epizódot örökiti meg az 1852-ben felállitott piramis; egyik szikladarabján, mely az egykori csatamezőről való, a következő felirat olvasható:

»Anno 1717. usque hic fuerunt Tatari.«

Egy másik felirat a királynak 1852-iki körutazásáról emlékezik meg:

»Ave celse viator! Tristis haec fuit ora prius grassantibus Tartaris anno, quem signat hic lapis, ast nunc transeunte Francisco rege toto gessit pectore«.

Kapnik-Bánya alapitásának időpontja biztosan nem állapitható meg; csak az ékkel és kalapácscsal kivájt

különféle tárnákból következtethetni, hogy a bányamivelés évszázadokra nyulik vissza.

Az első okmány, melyben Kapnikbányáról említés történik, Hunyadi Jánosnak egy levele 1455-ből, mely Felsőbánya mindazon polgárainak és vendégeinek (civium et hospitum in civitate nostra Felsőbánya), kik a bányaipar üzése czéljából Kapnikbányán (Kapnek) megtelepedni kivánnak, a szokásos szabadalmakat biztositja.

Az 1511-iki év körül már jelentékeny bányászatot űztek itt, mint egy fölirat bizonyitja a Fejedelem-tárnában: »Itt zúzódott össze Huber Jakab 1511-ben.« Minthogy e tárna fölött egy más hasonlóképen ékkel és kalapácscsal vájt telér is van, világos, hogy a bányamüvelés kezdete jóval megelőzi az 1511-iki évet.

De a XVI. század közepe táján mégis úgy látszik, hogy már parlagon hevert a bányászat, legalább Feigl Péter jelentéséből, ki királyi rendeletre 1555-ben megvizsgálta a bányákat, ez tünik ki. Ő a régi, vájásra még érdemes tárnákat teljesen viz alatt találta. A XVI. század utolsó harmadában Kapnik a Báthory-család birtokába jutott, s 1588-ban Herberstein Félix báró vette ki bérbe. De az eredmény ugy látszik, ennek daczára sem lett kedvezőbb, mert Bethlen Gábor 1620-ban a bérleti szerződést felbontotta.

Erdély és Magyarország határán feküdvén, Kapnikbánya nemcsak örökös birtokcserének volt kitéve, hanem a háborus mozgalmakban is sokat kellett szenvednie, úgy hogy lehetetlen volt föllendülnie.

A Báthoryak után a Rákócziak vették birtokba és ezek után az Apaffyak következtek, kik alatt a bányamivelés teljesen szünetelt annyira, hogy a XVII. század második felében alig lakott néhány bányász Kapnikbányán.

Csak az 1711-ik évben volt ismét némi föllendülés följegyezhető, de a már emlitett 1717-iki tatár beütés erre is lassú halált mért.

1722-ben a kormány rendeletére bányászok küldettek a többi bányakerületekből Kapnikbányára, s a munka ismét teljes erővel megindult.

1736-ban Kapnikbánya, mely eddig a nagybányai jezsuitákhoz tartozott, külön plébániát kapott. 1749-ben már saját bányakezelősége volt, s 1761-ben bányabiróságot is kapott mellége.

1784-ben a felhőszakadás egy laza érczeret az u. n. Érczpataki-eret, teljesen felnyitott és ezáltal a bányászat hatalmasan fellendült. Az idáig csaknem teljesen elzárt

Kapnikbányát jó utak által összekötötték a körülfekvő helyekkel, ami a bányaterméneyk értékesitésére nagy befolyással volt.

E század második évtizedében ismét nagyon alláhanyatlott a bányászat, a munkások száma megapadt és csak 1845-ben, mikor elhatározták, hogy a Rajner-altárna alatt 50 méternyire nyitnak uj tárnát, kezdődött uj korszak Kapnikbányára nézve. Csak most szakitottak végleg azzal az előitélettel, hogy az érczek nem nyulnak mélyebbre a Rajner-altárnánál és a tárnát az alsó-kapniki hutától a 2800 méternyire eső kneuburgi aknáig vájták.

Azáltal jutottak még a legnagyobb nyereséghez, hogy ugyszólván az összes telérek mesterséges viz-emelés nélkül voltak hozzáférhetők.

A kapnikbányai bányaterület legnagyobb részét a zöldkő-trachit foglalja el, mely mindkét felől az orthoklaszkvarcz trachit kaolini változataival van körülvéve. Ezenkivül föllép az amfibol-trachit is, mely délkelet és dél felé a Gutin angitandezitjét veszi körül. Megemlitendők a kvarcitok is, melyek különösen az u. n. Steindl-ben fordulnak elő. Alsó-Kapnikon szarmati és pontusi réteghez tartozó ércz-homokkő és üledék is található.

Az értölték leginkább ezüsttartalmu ólomkénegből és horgany-kénegből, vas- és rézkovandból, fakóérczből és és kerékérczből (bournonit) áll; előfordul továbbá a manganpát is (rodochrosil), különösen a Borkuti és Klementi-telérben.

A kapniki bányák átlagos évi termése a következő:

18·194	kgr.	arany
1632·323	»	ezüst
1506·58	q.	ólom
111·61	»	réz

183254 frt átlagos évi jövedelemmel.

Aug. 12-én reggeli 6 óra 10 perczkor útnak indultunk derék házigazdánk*) kiséretében és körülbelül 40 percz mulva a Steindl kvarcz-szikla lábánál pillantjuk meg először a Gutint és mellette a Feketehegyet. A gyalogút erdőn vezet keresztül egészen addig, mig el nem érjük a meredek lejtőt a *Kis-Gutin* (1257 m.) és a legmagasab csúcs (1447 m.) között. Itt véget ér az erdő és egy szűk, a sima fűbe mélyen bevágódott ösvény vezet a gerinczre.

*) Bradofka főmérnökön és kivülem részt vettek még a kirándulásban: Róth M. tanár, Hoffbauer őrnagy Kolomeából és Mukovinszky őrnagy.

Köröskörül fantasztikus alakú angit-andezit oszlopok és gulák tünnek föl. A sima füves kapaszkodón 9 óra 7 perczkor, tehát 3 órai járás után elértünk a *Gutin-hát* (1447 m.) legmagasabb, háromszögelő készülékkel ellátott csúcsára. Itt egy éles, kivált észak felé szokatlanul meredeken lefutó gerinczen át körülbelül közepén vagyunk a hosszan elnyuló hegyhátnak.

A háromszögelő pózna alatt kedvünkre leheveredünk, s pompásan falatozunk az eleségből, melylyel szeretetreméltó háziasszonyunk gondosan ellátott. Éhségünk s szomjuságunk elüzve, kétszeresen tetszik nekünk a délkeleten előttünk emelkedő, élesen rovátkolt sziklatornya a Kis-Gutinnak (1257 m.) és teljes léleknyugalommal adjuk át magunkat ama szép kép szemléletének, mely előttünk kibontakozik.

Fölöttünk a sötétkék, egyetlen felhőfoszlánytól nem zavart égbolt, fenn a magasban egy sas kering, valószinüleg a csontokra várva, melyek lakmározásunk után visszamaradnak, csakhogy főmérnökünk bosszuságára oly óvatos, hogy sehogy sem akar puskalövésnyire közeledni.

Mélyen alattunk a máramarosi oldalon a Máravölgy felé ereszkedő lépcsőzetes földek tekintenek föl ránk tengerszemükkel.

A déli, a szatmári oldalon viszont a mélyen bevágott Kapnikvölgybe pillanthatunk le, annak hosszú házsoros telepére. És köröskörül egész koszoruja a pompás hegyeknek, melyek többnyire régi ismerőseink a Feketehegyről. Ez maga délnyugati irányban legközelebbi szomszédként emelkedik; mellette a Rozsály tekint át hozzánk, még pedig oly közelről, hogy vonalait a legapróbb részletekig fölismerhetjük. A helyet, hol a Popp Iván-nak kell állnia, egész pontosan meghatározhatom ugyan, de az maga felhőkbe van burkolva. Annál világosabban látjuk a Csernahora hegycsucsait és különösen a karcsú *Hoverlát* (2057 m.), nemkülönben a *Radnai Hegységet*. A Verfu Pietrosz, Verfu Rebei és a Buhajeszka sokkal jobban kivehetők innen, mint a Feketehegyről, sőt a Verfu Repede-nek (2077 m.) a körvonalait is egész tisztán megkülönböztethettem. Már az *Ineu*-ra (2280 m.) nézve nem állhatok jót magamról, de azt hiszem, ezt is láttam.

Délkelet felé kiváltképen a *Hudinu* (1612 m.) és mellette a kettős ormú Cziblesz tünik szemünkbe. Magától értetődik, hogy itt sem hiányozhatik délfelé a kevélyen kidülleszkedő Sztojkai Sátor (1041 m.), a háttér kékes ködében pedig a Lápos hegység emelkedik.

Egészen természetes, hogy a Gutinról elénk táruló kép nagyon hasonlit a feketehegyihez, csakhogy itt megvan az az előnyünk, hogy az egész képet egyszerre ragadhatjuk meg, holott a Feketehegy terjedelmes laposáról ez nem lehetséges.

A nyugati lejtő hosszában kúszunk le a csúcsról a gerinczre; minthogy pedig az elsiklás a csuszamlós füvön nem tartoznék a legkellemesebb szórakozások közé, némi elővigyázatra van szükség, főleg addig, mig a beretvaélü sziklanyulványon visz az út. Később szélesebbre válik ugyan a hát, de ennek fejében ismét az egész felületet ellepő borókabokrok akadályoznak a vidám ügetésben; kényszeritve vagyunk több figyelmet forditani az útra és ezáltal önkénytelenül is belemélyedünk a botanizálásba, miközben a következő növényeket jegyezzük föl:

Almus viridis (Alpesi éger), Cuaphalium divicum (Parlagi gyopár), Gentiano germanica, Scorzonera rosea, Scatissa lucida, Campanula rotundifolia, Empetrum nigrum (Mámorka), Vaccinium uliginosum (Fenyvesbogyó), V. myrtillum (Fekete áfonya), V. iztis idaea (Veres áfonya), Homogyne alpina, Inniperus nara (Boróka), Care uliginosa, (?), Dianthus armeria (?), Meum mutillina (?), Lycopodium claratum, L. complanatum, Cladonia rangiferina, Cetraria islandica; a Secaturán találtunk ezenkivül diszes Salix serpyllisfoliát, Betula albát, továbbá Campanula laricifoliát és Euphracia Salisburgensist (?).

10 és félkor a Secaturára értünk; egy szaggatott függőleges sziklafal meredezett elöttünk, melyet találóan neveztek el *Kakas taréj*-nak (1430 m.)

Ha a kissé délnyugat felé dülő sziklafalat megmászsza az ember, látni, hogy a máramarosi oldal irányában hozzáférhető a hegy. A gerincz alatt az erdőből egypár tengerszemecske látszik csillogni. Nehezen hozzáférhető helyen, cserjékkel eltakarva, mintegy 150 méternyire a Secatura alatt van a *Geiger Pintye barlangja*, mely ennek az ünnepelt rablónak biztos tartózkodási helye volt.*)

A Gutin legmagasabb csucsa és a Secatura között van a *Pintye-forrás* és a negyedik csúcs alatt a *Pintye-ugró*, az a hely, hol a nevezett egy a mélységbe tett merész ugrással megmenekült üldözői elől. Ez alkalommal hosszú lándzsáját használta volna támasztékul és hivő turistáknak még ma is mutogatják azt a mély bevágást a sziklán, melyet a lándzsa hegye ütött azon.

*) Lásd a Magyarorsz. Kárp. Egyes. 1885-iki Évkönyvében »Uti vázlatok Máramarosból« cz. közleményemet.

A Secaturáról a Gutin legmagasabb csúcsa, mely merészen ereszkedik alá a máramarosi oldal felé, impozáns egy látvány; észak felől megmászni épenséggel nem volna tanácsos. Igen szépen látni a Rozsályt is és alatta a 616 méternyi magasságban fekvő *Izvora-erdőkerülő-házat.* A Bányahegy és Hegyeshegy Felsőbánya felől barátságosan integetnek felénk, mintha hivogatnának, ereszkedjünk le feléjük a lejtőn.

Mi azonban nem engedjük magunkat elcsábittatni tervünktől és 11 óra 20 perczkor ismét rátérünk az útra, mely a Gutin negyedik 1398 m. magas csúcsához, ez impozáns hegyhát legnyugatibb előőrséhez vezet. Most amint a széles hegyháton haladunk, a boróka még nagyobb akadályokat gördit elénk. mint az imént, valósággal borókaárban úszik itt az ember. Egy vigyázatlan *Accipiter Alpinus* áldozata lőn Bradofka barátunk vadászszenvedélyének.

Rövid pihenő után Hoffbauer őrnagy úr búcsút vett tőlünk, hogy Bree-be távozzék és mi 12 óra 30 perczkor hozzáfogtunk a leszálláshoz, miután 3 és $^1/_2$ órát töltöttünk el a Gutinon (ettől a gerincz hosszában megtett út 2 és $^1/_2$ órát vett igénybe).

A leszállást a negyedik Gutincsúcs és a Secatura között hajtottuk végre, mely eleintén a meredek, kőtörmelékkel behintett lejtőn nem valami élvezetes volt; 20 percz mulva elértük a *Mlisnica-mezőt*, s innen kezdve már könnyebben ment. E helyről a Gutin, melynek gerinczét a meredek sziklák egész koszoruja veszi körül, valóban tiszteletet parancsoló. Fent a magasban egy sziklaoszlopon egy magányos bükk tengeti küzdelmes életét.

A mező alsó szélén megjelenik a keleti sziklatorony is, s rá mindjárt az erdőbe vezet ösvényünk és le a kövecses *Kuenburgi-völgybe*, melyben lépten-nyomon régi bányák és zárdák nyomai észlelhetők.

Valamivel elébb, hogy belenyilik az anyavölgybe, torkollik völgyünkbe a Józsefvölgy, egyenlőközüen a Kapnikvölgygyel és ennek egy elágazását képezi az u. n. Borkuti-völgy; minde völgyekben még ma is folyik a bányamivelés.

A nap erősebben tüzött le ránk, mint kedvünk tartotta volna, s délután 3 órakor, tehát 2 és $^1/_2$ órai leszállás után jó egészségben értük el vendégszerető tanyánkat azzal a jóleső érzéssel, hogy szép és tanulságos kirándulást fejeztünk be.

A Gutinra az általunk megjárt úton kivül még a következők vezetnek:

a) A Máramarosba vezető útra a *Nyeteda*-hátig (1106 m.) kocsin ($^3/_4$ óra) és innen gyalog a hegyhát hosszában a *Horgos*-kútig (1 óra), mely forrás mellett, a monda szerint, Drongos rabló ásta volt el a kincsét. Az oláhok még mai napig is keresik ezt a kincset, mint azt az itteni földforrások különféle nyomai bizonyitják. Innen az u. n. Styegyán keresztül a keleti sziklatorony és a legmagasabb csúcs közti gerinczre, aztán magára a főcsúcsra juthatni.

b) Alsó-Kapnikról a Gutinpatak völgyében (Sojor-völgynek is hivják) vezető útra a Koronahegy (1058 m.) alatti u. n. Mása dorrulorig (urak asztala). A kocsiút idáig körülbelül másfél órányi, innen gyalog megyen az ember északkeleti irányban egészen az előttünk immár ismeretes Mlisnica mezőig, honnan aztán azon a meredek, kövecses ösvényen, melyen mi leszállottunk, el lehet jutni a Gutin gerinczére ($1^1/_2$ óra). Persze az az út, melyet mi választottunk a felmászásra, mégis föltétlenül a legrövidebb és legkényelmesebb.

Végezetül készüljünk föl harmadik hegyóriásunknak, a *Rozsály*-nak (1307 m.) megmászására. E végből aug. 15-én Münnich Sándor tanár úrral 2 és $^1/_2$ óra alatt Felsőbányáról a Feketepatak völgyében álló erdészlakba hajtottunk, mely aug. 9-iki kirándulásunk óta még élénk emlékezetünkben volt.

Itt várt reám Molcsányi Gábor erdőmester barátom, s rövid tanácskozás után elhatároztuk, hogy nem megyünk az Izvorai erdőkerülő-házba, hanem kényelmesen itt hálunk meg.

Minthogy az idő még nagyon fiatal volt, a délutánt arra használtuk föl, hogy elsétáltunk a *Vele Polomestonba* és fölmásztunk egészen a gerinczre, honnan szép kilátásban gyönyörködhetünk: Nem messze látszott tőlünk a *Kicsera mare* (1047 m) és a *Kicsera Miea* (914 m.), aztán a hegyhát csúcsai, mely maga az *Obcsinától* délre fordulva Nagybányáig elhúzódik; e csúcsok: a *Dealu Frasinias* (1018 m.), *Seojtura* (784 m.), *Verfu Ulmasa* (897 m.), *Focastru* (867 m.), *Plesiora* (806 m.), *Osztra* (823 m.) és a *Verfu Strimba* (838 m.).

Visszatérőben téptük a völgyben tömegesen nyiló virágokat, az Arnica montanát, a Mentha silvestrist és a Centiana acaulist. Élvezettel szemléltük a pompásan diszlő fenyüfa-ültetvényt is.

Aug. 16-án reggeli 5 órakor elindultunk a vendégszerető erdészlakból a kitünően készitett, s fentartott úton

a Feketepatakvölgy mentében. Szép, keskeny erdei völgy ez romantikus sziklacsoportozatokkal, a bokrokból mindenünnen felénk virít az Arnica sárga, nagy virága; csakhamar kidugja fejét a Rozsály is, s amint egy vizesés mellett elmegyünk, Molcsányi barátunk nem messze tőle mutatja azt a helyet, hol egy medvét, s tovább följebb, hol egy álltában 19 vaddisznót lőtt le. 6 óra 25 perczkor, tehát 1 és $^1/_2$ órai kocsizás után 880 m.-nyi magasságban eljutottunk ahhoz a ponthoz, honnan a *Vale Seriti*-ben gyalog kellett folytatnunk utunkat.

Az erdei út emelkedése egészen kényelmes volt, csak a harmatot éreztük kellemetlenül, annyira, hogy rövid idő múlva csuron viz lett czipőnk és nadrágunk. 1180 méternyi magasságben elértük az erdővirány határát s a havasalji övbe léptünk, mely egészen a hegylaposig felhúzódik. Már most tünt elénk a *Petroza* (1258 m.), a *Plesea Mare* (1291 m.) és a *Czigány* (1224 m).

Kényelmesen haladva érjük el a Rozsály laposát és 8 ó. 5 p.-kor a háromszögelő póznához (1307 m.) érkezünk. Tehát $1^1/_2$ óráig jöttünk kocsin és 1 ó. 40 p.-ig gyalog. Ellenkezőleg mint a Gutinnál, itt igen kellemesen tünik szembe menés közben a borókabokrok hiánya; a sok fekete és vörös áfonya épenséggel nem képez akadályt.

A lapos nagy kiterjedésü, hossza kelet-nyugati irányban körülbelül 2 km, szélessége észak-déli irányban 1 km. Nyugat és dél felé igen meredek az esése és kiváltkép a nyugati oldalról a romantikus sziklatornyok szegélyezik, melyek *Picsioru comori, Prihodu nyamcului* és délnyugaton *Lespedje* nevet viselnek. E sziklabástyák igen viharállott, rétegzett trachitból alkotvák és pompás kilátást nyujtanak az alant mélyen elterülő völgyvidékre, főleg azoknak a turistáknak, kik nem szédülősek, s hozzá magukban is megmászhatják e sziklákat.

Nyugat felé a Fernezelyvölgyet kohóival és házsoraival egész hosszában végig tekinthetjük; háttérben az *Obcsinától* Nagybánya fele húzódó hegysor emelkedik, melyet már tegnap volt alkalmunk látni a Polomestragerinczről. A Dealu Frasinias mögött emelkedik a sziklás, éles körvonalú *Petróza* (1201 m) és a D. Frasinias északi folytatásáúl megpillantjuk az *Olecsina* hegyhátat a *Dealu soeiaval* (1047 m.), a *Strungi*-val (1126 m.) és a *Verfu Kalamér*-ral (1109 m.), mint legmagasabb pontokkal.

Ha a Lespedjére vetjük tekintetünket, akkor mindenekelőtt az előttünk szorosan egymás mellett tornyosodó sziklaszálak kötik le figyelmünket; ez a vadregényes lát-

vány annyira lebilincsel minket, hogy csak nagy nehezen válhatunk meg tőle.

Dél felé a völgy kijárata mellett fekszik *Nagybánya* a *Kereszthegygyel* (501 m.) és távolabb mögötte a Szamos terjedelmes völgyrónasága kezdődik; egy épen most közeledő vonat megeleveniti a képet. Lábaink alatt látjuk *Kisbánya* idillikus völgyzugot, honnan, ha kissé meredek oldaláról is, szintén megmászható a Rozsály. A Bányahegy és Feketehegy által hüségesen megvédve fekszik Felsőbánya a Szaszár szép erdős völgyében, melyet messzire végig tekinthetünk.

Kelet felé hegységünk főgerincze a *Verfu Petri* (1176 m.), *Verfu Comarnicelu* (1110 m) és a *Köröshegy* (1148 m.) csúcsokkal egészen a Gutinig ellátszik, mely itt a szem elé táruló kép középpontja. Mig a Feketehegyről nézve gerinczszerü hegyhátnak tünik föl, addig a Rozsályról sokkal tömöttebb formában pillantjuk meg, mely hasonlit egy falakkal körülvett várhoz, meredeken felfutó lejtőkkel, védve kétfelől a Secatura és a kis Gutin bástyái, s koronázva közepén a főcsúcs által. A legnagyobb mértékben vonzó és formákban gazdag kép!

Ha még észak felé a *Plesea maret* (1291 m.), a *Kőhátat* a *V. Negruval* (1232 m.) és a *Czigányt* (1224 m.) megemlítem, akkor azt hiszem elég kimeritően vázoltam a Rozsály környékének képét.

A távolabbi máramarosi hegyek csaknem egészen abban az alakban mutatkoznak, mint Feketehegyről nézve; ugyanez áll a Cziblesről és az előre nyomuló Sztojkai Sátorról is.

Erre kényelembe helyezkedtünk a háromszögelő pózna körül, s hozzá fogtunk a tizórai elköltéséhez. Ezalatt a laposon legelésző sok nyáj közül az egyik felénk közeledett és csakhamar egészen körülkeritettek minket. A tehenek közvetlen közelből meresztették ránk szemeiket, s hogy kenyérdarabokkal kinálgattuk őket, a barátság is mind bizalmasabb lett annyira, hogy utóljára alig maradhattunk már tőlük.

Végre a pásztorok ismét tovább hajtották a nyájat és mi ez epizód derült hatása alatt 8 ó. 57 p.-kor hozzáfoghattunk a visszatéréshez. 10 ó. 35 p.-kor letértünk régi utunkról és jobboldalt az Izvoraház felé vezető ösvényre csaptunk át. Meglepett minket, mennyire előrehaladt már itt a fenyü-ültetés, tovább lent már igen szép luczfenyüket láttunk. Molcsányi barátunk méltán büszkélkedhetik az eredménynyel, az egész ültetvény tisztán az ő műve.

11 ó. 12 p.-kor, tehát 1 és $^1/_4$ órai menet után egy erdőritkáson elhelyezett izvorai telephez, a két házból álló *Molcsányi-telephez* (916 m.) érkeztünk. Érdekes, hogy Molcsányi erdőmester e házakat magaültette fenyüből épitette. Itt találkoztunk Glatz festővel, ki a két ház egyikében rendezte be műtermét, s itt a magasban, az itteni viszonyokhoz képest élte jól-rosszúl világát.

12 ó. 8 p.-kor, miután még a Gutinra nyiló szép kilátásból is kivettük részünket, kocsira ültünk és 1 ó. 20 p.-kor elértük a Feketepatakhoz tartozó erdészlakot, s további két óra alatt Felsőbányát.

Ha már most meg kellene mondanom, a három hegy közül melyik tetszett nekem legjobban, a választás ugyancsak nehezemre esnék; ami a romantikus tagoltságot illeti, föltétlenül a Gutiné az elsőség; sziklabástyái bizonyos bérczhegyi jelleget kölcsönöznek neki; utána következik a Rozsály nem kevésbbé érdekes omladványaival és sziklatömegeivel; a legszelidebb a Feketehegy.

Ép igy a kilátás is legimpozánsabb a Gutinról, mig a másik kettőé körülbelül egy sorba helyezhető.

A megmászás tekintetében ugyszólván mindegyik hegynek más a városa: a Rozsályt a nagybányai oldalról, tehát a Fernezely- és Feketepatak-völgy felől legkönnyebb megmászni, hová természetesen csekély időkülönbözet mellett Felsőbányáról is könnyen el lehet jutni; a Feketehegy teljes egészében Felsőbányához tartozik, honnan egy nap alatt kényelmesen elérhető. A Gutin végre Kapnikbányához tartozik, s innen három óra alatt lehet elérni; de az itt-ott kissé nehézkesebb gerinczmászás ismét három órát vesz igénybe, s a leszállás hasonlókép csaknem három órát.

És most nyájas olvasó búcsút veszek tőled. E barátságos hegyvidék fölkeresését azonban ismételten szivedre kötöm. A jövő esztendőben már szállással fog várni a feketehegyi menedékház, s ha Isten is úgy akarja, nem sok időbe telik, s a Gutinon is egy turista-ház barátságos kényelme fog integetni feléd.

A Pieninek és flórája.

Irta: **Dr. Filarszky Nándor.**

Bevezetés.

A Magas-Tátra valóságos gyöngyét képezi Magyarországnak; ezer meg ezer ember tódul ide évenként messze földről; jó része a természet igaz, lelkesült barátja; kisebb része talán csak az uralkodó divatnak hódol, nyaralásra szemeli ki magának e vidéket, hogy távol a gondtól üdüljön és élvezzen — ez is, amaz is kielégitheti itt vágyait, de talán egyik sem oly mértékben, mint az emberi áradatnak azon legkisebb része, melyet nem annyira a természet szépsége, sem az üdülés utáni vágy, hanem a tudomány vonz a természet e remek helyére, hol lépten-nyomon igaz örömre és élvezetre talál.

A Magas-Tátrának a hirneve régi és általánosan ismert; hiszen nagyon sokan és sok helyen irtak már különböző módon és alakban a természet ez igaz gyöngyéről, de mig az ékszeren is főleg és első sorban a gyöngy irányitja magára a szemlélő figyelmét, kerete pedig többnyire már figyelmén kivül esik, úgy vagyunk a *Magas-Tátrával* is; ezer meg ezer ember tart feléje nyaranként, de csak kevesen közülök figyelmesek e hegyóriás keretére, környékére is, mint az *Alacsony-Tátra,* az *Érczhegység,* a *Sáros-szepesi hegység,* a *Szepesi Magura* és végre a *Pienini hegység*-nek változatos természeti szépségeire.

Ez úttal feladatom nem a *Magas-Tátrával,* hanem hozzá méltó keretének egy kiváló kis részével: a *Pienini hegység* vidékével foglalkozni.

Ezen a maga nemében páratlan szépségü vidék a *Magas-Tátrá*-tól éjszakkeletre Magyarország határán terül el; szakadékos hegyvidék, melyet a *Tátrában* eredő *Dunajecz* szel át és épp e folyó az, mely hirnevessé teszi. Mintegy közepén két részre szeli; a folyó bal oldalán fekvő része Galicziához, jobb oldalon fekvő nagyobb területe pedig Magyarországhoz tartozik. Galicziában *Rogoznik*

mellett kezdődve, *Maruszyna, Szaflavi, Gronkow, Czorsztyn, Sromowce,* (nižne és wyžne) *Krosčienko, Szczawnica nižna* községek és a *Szczawny* potok mellett fekvő *Szczawnica wyžna* röviden csak *Szczawnica* hires lengyel fürdőhely környékeire terjed el. Magyarország területén pedig *Krempach, Falsztyn, Nedecz, Veresklastrom, Haligócz,**) *Lipnik* és *Lesnic* községek környékét foglalja magában.

Magyarország területén a *Pienini* hegyvidéknek két jól elkülönitett részét lehet megkülönböztetni, egy felső és alsó részét; a felső természetes határait nyugaton a *Bialka,* éjszakon a *Dunajecz* és délen a *Lapsi* patak és a *Ricka* képezi; végét éri *Nedeczen* alul *Ó-Major* kis német község környékén. *Ó-Major*-tól *Veresklastrom*-ig már a *Szepesi Magura* ereszkedik le enyhén a *Dunajecz* ellapályosodott jobb partjára. *Veresklastrom*-tól kezdve azonban újból a *Pienini-hegyvidék*, még pedig az emlitett alsó része veszi kezdetét és ennek természetes határait azután éjszak és nyugat felé a *Dunajecz*, dél felől a *Haligóczi patak*-kal egyesült *Lipniki patak*, nyugaton és éjszakon pedig a *Ruszka patak*, képezi; a *Ruszka* patak felé ereszkedő hegylejtő már ismét galicziai terület.

Az egész hegyvidék vadregényességét és szépségét egyedül a *Dunajecz*-nek köszöni, mely azt hosszában végig szeli, de főleg két helyen a szó szorosabb értelmében áttöri, nevezetesen először *Czorsztyn* mellett csaknem *Ó-Major*-ig és másodszor a *Veresklastrom*-tól kezdve egészen *Szczawnicá*-ig. Ez alsó részében a *Pienini hegyvidéknek* zöme, legszebb része található és ez az, melyet közönségesen a *Pienini hegység* nevével szoktak jelölni.

Itt a *Pienini hegyvidék* alsó részében először fordultam meg évek előtt, s akkor, mint mindenki, ki a természet e remek alkotásait először látja, csak egy vágyam támadt: e vidéket viszontláthatni; és midőn 1889 és 1890-ben is, kivánságom csakugyan teljesült és e vidéket ismételten felkereshettem, régi vágyamhoz még egy ujabb is csatlakozott: a *Pienini hegység* botanikai átkutatása, mert növényzete a szakirodalomban szétszórtan előforduló adatok daczára is elég érdemesnek látszott, hogy vele tüzetesebben is foglalkozzam, különösen pedig a legalsóbb rendüekkel, melyekből bőséges zsákmányra itt bizton számithattam.

Ez ujabb vágyam is teljesült 1891-ben, a midőn a Magyar Tudományos Akadémia mathematikai és természettudományi állandó Bizottsága a *Pienini hegység* növénytani

*) Nem Haligócs, mint Uhlig nevezi.

átkutatásával megbizott, s e czélból anyagilag is támogatott, miért kedves köteleségemnek tartom, e helyen is leghálásabb köszönetemet nyilvánitani.

Kutatásomat, mely csak a szorosabb értelemben vett *Pienini hegység*-re vonatkozik, már előbb megkezdtem volt, különösen algologiai szempontból, de behatóbban csak 1891 évi nyarán folytathattam, a midőn két izben is, hosszabb ideig e vidéken tartózkodhattam.

Kezdetben csak a Moszatok átkutatását tüztem ki feladatomul, de miután ép az 1891 év esős nyara ez eredeti tervem kivitelében sok helyütt akadályozott, nehogy ott töltött időm veszendőbe menjen, kutatásomat, s jegyzeteimet lehetőleg a többi növénycsoportokra is kiterjesztettem, gondolva, hogy ezzel is némi szolgálatot teszek különösen a növény-geographiának, miután már az első kirándulásokon láttam, hogy mennyire tér el a vidék florája a szomszédos *Magas-Tátra* florájától és mennyire egyezik a sokkal délebbre fekvő *Alacsony-Tátra,* a *Liptói mészhegyek* és egyáltalában a már fentebb emlitett többi, a *Magas-Tátrát* keretkép körülvevő hegyvidékek florájával.

A *Pienini hegység* felsőbb rangu növényeinek átkutatásában felette nagy segitségemre volt *Vrany Venczel* úr, *Sub-Lechnicz* ev. tanitója, mint e vidék legalaposabb botanikus ismerője, ki sem időt, sem fáradságot nem kimélt, csakhogy feladataimban támogasson, miért igaz nagy hálára kötelezett; ugyancsak köszönettel tartozom *Dr. Simonkai Lajos* tanár úrnak, ki e vidéken gyüjtött virágos növényeimet átrevideálta.

Ezuttal is e helyen csak ezen felsőbb rangu, Edényes növények elősorolására szoritkozom, ezt fogja követni később a Mohok- és Telepeseknek tárgyalása.

Dolgozatom alapjáúl saját gyüjtésem szolgált, ez képezi főrészét rendszeres elősorolásomnak is; hogy azonban annál teljesebb képet nyujtsak a *Pienini hegyvidék* flórájáról, zárjel között mind azon adatokat is felveszem, melyek szétszórtan az irodalomban találhatók, bár ezek legnagyobb része a *Pienini hegyvidék* galicziai területére vonatkozik. Ezen adatok azonban annál kevésbbé mellőzendők, mert általában véve, a *Pienini hegyvidék* magyarországi részére, mint a közvetetlen szomszédos területekre is vonatkoztathatók, a mennyiben a *Dunajecz* folyó, mint politikai határvonal, egyúttal nem tekinthető határáúl a növények tovaterjedésének is.

Ezen dolgozatomnak inkább történelmére vonatkozó rövid bevezetése után kutatásaim eredményeinek rendszeres

elősorolása következnék; ezt megelőzőleg azonban jónak látom úgy az e vidékre vonatkozó adatok irodalmát röviden elősorolni, valamint a *Pienini hegység* tagozását és viszonyait is előbb még részletesebben ismertetni, hogy később az észlelt növények korábbi megfigyelése, termőhelyeinek elosztása stb. már az összehasonlitás szempontjából is annál tisztábban szembe tünjék.

Irodalom.

Ascherson P. u. Engler A. 1864. Beiträge zur Flora Westgaliziens und der Centralkarpaten (in Oesterr. bot. Zeitschr. XIV Wien 1864.)

Ascherson P. 1866. Eine Karpatenreise (in Verhandl. des bot. Vereins f. d. Prov. Brandenburg. VII. Berlin. 1866.)

Berdau F. 1859 in Encyklopedyja powszechna XXVIII kötet 1859—1868; tartalmaz adatokat Galiczia florájához.

Berdau F. 1860 in *E. Janota* Przewodnik w wycieczkach na Babiagóre do Tatr i Pienin Krakow 1860. (Vezető kirándulásokon a Babiagora-Tátrába és Pieninekbe; tartalmaz bot. kivonatot következő munkából:)

Berdau F. 1861. Flora Tatr, Pienin i Beskidow 1860 óta.

Bosniacki 1860 in Verhandl. d. zool. bot. Vereins X Wien 1860.

Fritze R. u. Ilse H. 1870. Karpaten-Reise (in Verhandl. d. zool. bot. Ges. in Wien XX. 1870.)

Grzegorzek Ad. 1853. Botan. Ausflug in das Tátragebirge (in Oesterr. bot. Wochenblatt III. 1853.)

Grzegorzeh Ad. 1866. Spis roslin w roznych okolicach Galicyi zebranich (Növények jegyzéke Galiczia különböző vidékeiről; in Sprawozdanie Komisyi fizograficznej c. k. Towarzystwa naukowego Krakowskiego. A physiogr. bizottság jelentése Krakóban II. 1866.)

Hausknecht C. 1864. Einige Mittheilungen über die Flora der Centralkarpaten (in Oesterr. bot. Zeitschr. XVI. Wien 1864.)

Hazslinszky Frigyes 1864. Éjszaki magyarhon viránya Kassa 1864.

Herbich F. 1831 Nachrichten über den, in Galiczien, im Sandeczer Kreise befindlichen Szczawniczer Gesundbrunnen, Wien 1831.

Herbich F. 1831. Additamentum ad floram Galiciae Leopoli 1831.

Herbich F. 1834. Botanischer Ausflug in die galizi-

schen Karpathen des Szandeczer Kreises (in Flora XVII. 1834.)

Herbich F. 1836. Selectus plantarum rariorum Galiciae et Bukovinae Czernovicii 1836.

Herbich F. 1860. Pflanzengeographische Bemerkungen über die Wälder Galiziens (in Verhandl. d. k. k. zool. bot. Gesellsch. in Wien X. 1860.)

Herbich F. 1860. Beiträge zur Flora von Galizien. (u. o.)

Herbich F. 1861. Über die Verbreitung der in Galizien und der Bukowina wildwachsenden Pflanzen (u. o. XI' 1861.)

Herbich F. 1864. Ein Blick auf die pflanzengeogr. Verhältnisse Galiziens (u. o. XIV. 1864.)

Herbich F. 1865. Przyczynek do geografii roslin w Galicyi (Adatok Galiczia növényföldrajzához; in Rocznik ces. krol. towarzystwa naukowego Krakowskiego; a krakói cs. k. tud. társas. évkönyv. XXXIII. 1865.)

Hoborski A. 1853. Wanderungen im Tátragebirge (in Oesterr. bot. Wochenbl. III. Wien 1853.)

Janota E. 1867. Nieco o zasiagu pionowym drzew i krzew w Tatrach. (Valami a fák és cserjék vertikális elterjedéséről a Tátrában; in Sprawozdanie Komisyi fizograficznej c. k. Towarzystwa naukowego Krakowskiego. A physiogr. bizottság jelentése Krakóban I. 1867.)

Knapp J. A. 1872. Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina Wien 1872.

Milde J. 1867. Monographia Equisetorum (in Nova Acta Academiae Caes. Leop. Carol. Naturae Curiosorum XXXII. 1867. Tart. adatokat Jablonski-tól.)

Milde J. 1869. Botrychiorum Monographia (in Verh. d. k. k. zool. bot. Gesellsch. in Wien XIX. 1869. Tart. adatokat Bosniacki, Hoelzl, Jarolim, Nowicki- és Zawadzki-től.)

Neilreich A. 1866. Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefässpflanzen Wien 1866.

Neilreich A. 1870. U. a. és Nachträge und Verbesserungen Wien 1870.

Rehmann A. 1862. Die Gefässkryptogamen von Westgalizien (in Verh. d. zool. bot. Vereins in Wien XII. 1862.)

Rehmann A. 1868. Sprawozdanie z wycieszki botanicznej w zachodnia czesc Galicyi (Jelentés egy bot. kirándulásról Galiczia nyug. részében in Sprawozdanie Komisyi fizograficznej c. k. Towarzystwa naukowego Krakowskiego. A physiogr. bizottság jelentése Krakóban II. 1868.)

Rehmann A. 1868. Botanische Fragmente aus Galizien (in Verhandl. d. k. k. zool. bot. Ges. in Wien XVIII. 1868.)

Rehmann A. 1870 in *Neilreich A.* Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefässpflanzen Wien 1870.

Uechtritz R. v. 1857 és 1864. Bot. Excursion in die Centralkarpaten (in Oesterr. bot. Zeitschr. VII. 1857. u. XIV. 1864.)

Wahlenberg G. 1814. Flora carpatorum principalium Göttingae 1814.

Zawadzki A. 1832. Szczawnica, Reiseskizen (in Mnemosyne galicz. esti lap szerk. Zawadzki 1832.)

Zawadzki A. 1835. Enumeratio plantarum Galiciae et Bucovinae etc. Breslau 1835.

Zawadzki A. Flora carpatorum principalium.

Zieleniewski M. 1852. Wody lekarskie Szczawnickie (Szczawnica gyógyvizei) Krakow 1852.

Zlik O. 1870. Revision von Dr Al. Zawadzkis »Flora principalium« etc. (in Verhandl. d. natforsch. Vereins in Brünn VIII. 1870.)

I. A szorosabb értelemben vett Pienini hegység) topographiai leirása s flórájáról általában.*

A Pienini hegység (Pieninen, Pioniny), mely névvel, mint már emlittetett, az egész hegyvidéknek csak azon részét szokás jelölni, mely a Veresklastromtól Szczawnicáig huzódik el, vagyis melyet a Dunajecz folyó másodszor, hosszú úton a legmerészebb kanyarulatokban tör át Galiczia felé (l. mellékelt térképet) turistikai szempontból több helyen leiratott már (l. *Weber S.* »Szepes-Béláról Szczawnicáig« Kárpátegyesület évkönyve III. évf. 1876. *Dénes F.* »Turisztikai és tudományos dolgok a Magurából« Kárpátegyesület évkönyve XVII. évf. 1890. *Weber S.* »Kirándulás a Dunajecz völgyébe és Szczawnicára«. Turisták Lapja III évf. 1891 stb.)

A hegység főtömegét harmadkoru mész képezi, melynek sok helyütt meredeken kiemelkedő kopasz szikláiban szarukő tömbök is vannak bezárva. A Pienini hegység geologiai sajátságairól olvashatni *Temple* »Bilder aus Galizien« czimű munkájában; ujabban *Dr. Uhlig Győző* a bécsi orszá-

*) Elérhető a Poprádvölgyi vasut Szepes-Béla állomásától két úton: 1. kitünő országúton Tótfalu, Szepesi Magura, Relyow, Hagi, Hanusfalu, Mátyásfalu, Ófalu, Ó-Major és Sub-Lechniczen át; 2. részben kevésbbé jó úton Tótfalu, Szepesi Magura, Richwald, Haligócz és Smerdzonka érintésével; 3. pedig nevezett vasut Podolinia állomásától közönséges községi úton Toporczik, Toporcz Woltermajor, Schönwald Richwald Haligócz, és Smerdzonkán át.

gos geologiai intézet osztály geologusa viszgálta e vidéket földtani szempontból; vizsgálatainak eredménye az intézet évkönyvének 40. kötetében jelent meg: «Ergebnisse geologischer Aufnahmen in den westgalizischen Karpathen, II. Th. Der pieninische Klippenzug von Dr. V. Uhlig. Jahrb. d. geol. Reichsanstalt 1890. 40 Bd. 3. u. 4. Heft.)

Legimpozánsabb része a *Dunajecz* balpartjára, tehát Galiczia határába esik. Ez oldalon a *Czorsztyn* várától húzódó hegygerinczeket és a *Sromovce* lengyel község fölött elterülő nagyobb fensikot egy mély szakadék választja el az egész Pienini hegység főtörzsétől, a páratlan szépségü *Koronahegy* (mons coronae, Dreikronenberg, Trzykorony)-től, melynek legmagasabb csúcsa 982 m. a tenger szine és 540 m. a Dunajecz viztükre fölé emelkedik. A koronahegy Galiczia felé fokozatosan kisebbedő hegygerinczekben folytatódik, a Dunajecz felé azonban hirtelen, s meredekül ereszkedik alá; délkeleti irányában egy kisebb, s jóval alacsonyabb sziklacsoport: az *Ostra-Skala* csatlakozik hozzá s tulajdonkép ezalatt veszi kezdetét a Dunajecz áttörése, mert ez által és a vele szemközt, de már magyar területen fekvő, s a Dunajecz jobb oldalán ugyancsak meredekül alá ereszkedő *Klastromerdő* nevü kiszökelő hegygerincz által a Dunajecz medre itt hirtelen oly annyira összeszükül, hogy völgye valóságos kőszikla szorulatban folytatódik. E ponttól kezdve a folyó csaknem hegyes szög alatt egyszerre délkeletre kanyarodik és mig lengyel oldalon további folyásában a két *Grabczihi* és az 571 m. magas *Lažiszka* meredek sziklafalai alkotják járatlan bal partját, addig magyar oldalon a *Grabczihi*-vel és *Lažiszká*val párhuzamosan haladó *Klastromerdő* meredek lejtője irányitja a folyóviz folyását. Ez irányt mindaddig megtartja, mig a *Klastromerdő*-tól keletre kiemelkedő *Borstyk* nevü meredek hegygerinczbe nem ütközik, mely most egy még hegyesebb szög alatt a folyót csaknem egyenesen éjszaknak tereli. Éjszaki irányát az ugyancsak magyar területen végig huzódó 768 m. magas sziklás *Golicza*-ig tartja, de ennek délfelé néző meredek sziklás lejtőjéhez érve, ujból, s most csaknem derékszög alatt visszakanyarodik nyugati irányban, s igy útját mindaddig folytatja, mig ismét az *Ostra-Skala* és pedig ennek nyugatra kiágazó sziklafalaiba nem ütközik. A *Borstyk*-tól kezdve a folyó jobb partját a magyar területen fekvő *Borstyk* meredek erdős lejtője és tovább a *Golicza* déli meredek sziklás falai képezik, balpartján pedig a Galiczához tartozó, azon nagyrészt meredek

sziklás kopár hegygerinczek határolják folyását, melyek részint a *Lažiszka* és *Grabczihi*, részint az *Osztra-Skala* kiágazásainak tekintendők; utóbbiakat az ottani nép különkülön névvel is jelöli, többnyire kinézésük szerint; ilyenek folytatólagos sorrendben lefelé haladva a *Beresztyk*, a *Fačimiech*, a *Ligarki* stb. nevü sziklacsoportozatok. A *Golicza* hatalmas gerincze nyugati irányban három fokozatosan alacsonyodó kisebb gerinczre ágazik szét, s azonfelül nehányat még éjszak felé is bocsát, melyekkel most szilárd bástyaként irányitja a habzó Dunajecz további folyását. Már felemlittetett, hogy a *Golicza* első ágának déli meredek lejtője a folyót csaknem derékszög alatt egyenesen nyugatnak irányitja; ez irányt ismét hirtelen ugyancsak derékszög alatt egyenesen éjszakra változtatja, a mint a *Golicza* ezen első kiágazó sziklafal csúcsához ér, melylyel szemben galicziai oldalon a *Czerwona-Skala* (vereskő) hosszirányban elhuzódó meredek sziklás fala veszi kezdetét. Itt abba ütközve, a *Golicza* kiszökelő gerinczeit kezdi megkerülni, de új irányú folyásának még lejebb ugyancsak a galicziai oldalon ismét egy hatalmas sziklacsoport: a 764 m. illetve 746 m. magas *Szokolicza* (sólyomkő) sziklafalai állják el az utat, úgy hogy most széles ivben a *Golicza* többi ágait is megkerülve, azok között és a *Szokolicza* kiszökelő ágai között tör magának utat ismét délnyugati irányban mindaddig, mig a kis *Lesnici patakot* fel nem veszi. Innen rövid uton ujból éjszakkeletre fordul, de csak a *Lesniczka hura* megkerülése czéljából, mely hosszú, keskeny, nagyrészt kopár sziklás hegygerincz, a *Goliczá*-hoz hasonlóan nyugat-éjszakra áll ki, de már jóval alacsonyabb sziklafalaival. A *Lesniczka hura* ezen *Kacza (Kadcze?)*-hegynek nevezett kiszökelő részét is hegyes szög alatt körülfolyva, éjszakkeleti irányban tör elő és ezen új úton a folyót azután jobb felől még tovább is határolja a *Lesniczka hura* éjszakkeletre huzódó, de már mindinkább kisebbedő, meredek sziklafala, baloldalán pedig a *Szokoliczá*-ból kiágazó különböző nevü meredek sziklacsoportozatok képezik vadregényes balpartját, mint pl. a *Biela-Skala* (fehérkő) a *Hlava czukru* (czukorsüveghez hasonló meredek szikla), *Hukova Skala* (viszhangszikla), *Bystra Skala* (meredek kő), *Ociemme, Okreglica srednia* stb.

Ez utóbbi úton a folyó medre már ki kezd szélesedni, ennek következtében a viz folyása is jóval lassúbb, kataraktákat, s örvényeket nem képez többé, mint feljebb eső kanyarulatos, egyenetlen, szük, s helyenként igen mély medrében; végre a partok vadregényessége is megszünik,

a partokat kisérő sziklafalak elmaradnak, a völgy egészen kitágul, s a mintegy megcsendesedett folyó *Szczawnica* alatt, a kelet felől jövő *Ruska patak*-kal egyesülve, tágas ivben még egyszer kanyarodik keleti irányban, utoljára mossa a *Sokolicza* éjszakkeleti, enyhén leereszkedő lejtőinek talapzatát, s azután fokozatosan éjszakra irányulva, *Krosczienko* falu mellett végkép búcsút vesz azon barátságtalan vidéktől, mely útjába annyi akadályt görditett.

Az egész áttörésen tehát a Dunajecz folyó, eltekintve számos kisebb kanyarulatától, hat nagyobb kanyarulatot tesz, megkerüli először a *Klastromerdőt,* azután az *Osztra-Skalát*, *Grabczihit* és *Lažiszka* sziklacsoportokat, továbbá a *Goliczát,* erre kisebb ivben a Szokoliczából kiszökelő sziklás gerinczeket, a *Lesniczka hurát* és végre utolsó kanyarulatát teszi *Szczawnica nižna* alatt, melylyel azután végkép elhagyja a *Pienini* hegységet.

Az egész hegység fő jellemző tulajdonsága, hogy hasadékban és rövid szük völgytorkolatokban felette gazdag, de hosszabb, keskeny vagy szélesebb mellékvölgyek vagy völgyelésekben igen szegény. A Dunajecz balpartján csak egyetlen egy ily aránylag rövid, mély mellékvölgy található, s ez az, melyen a *Pienszki potok* (Pienini patak) tör elő, a *Szeroka polana* nevü hegyi legelő alatt, a 795 m. magas *Zamczisko* és a 764 m. magas *Szokolica* között. E kis patak, mely különben nyáron néha egészen is ki szokott száradni, meglehetős magasan torkol a Dunajeczbe, torkolatát egy egész kis sziklatörmelékbánya, talán a *Pod Sosnovem*-nek nevezett hely jelzi, melytől nehány száz lépésnyire feljebb a balpartot képező *Czerwona Skala* meredek lejtőjén »*Szczawnicá*«-hoz czimzett menedékház épült, ha jól emlékszem a lengyel Kárpátegyesülettől. A *Pienszki potok* mentében fölfelé haladva, s utóbb a *Zamczisko* járható lejtőjére kapaszkodva, a Pienini várromokhoz ér az ember, melyek egy meredek szikla tetején csaknem elrejtve a sziklák tömkelegében, mindenkor azon szép monda közlésére emlékeztetik a lengyel vezetőket, mely IV. Béla király Kunegunda (Szt. Kinga) nevü leányáról e vidéken általánosan ismeretes. Kunegunda várnak is mondják e romokat és *Kunigundahegy*-nek e romok után a *Zamczysko* e csúcsát. Közelében van a *Szlimszkova Skala* (Csiga kő), meredek, bizarr sziklacsoportozat a Dunajecz felé néző hegy oldalán.

A Dunajecz jobbpartján a vidék képe csaknem ugyanaz, mint balpartján; mindazáltal a szük, s rövid völgytorkolatok s hasadékok száma itt jóval kisebb, helyette már

több kisebb-nagyobb völgyet is találni, melyek hol a főgerinczek egyes ágai közé ékelődnek, hol magokat a főgerinczeket is hosszabb úton jól elválasztják egymástól. Egy ilyen kisebb völgyelést találni először a *Klastromerdő* és *Borstyk* között; már hosszabb, s terjedelmesebb valamivel lejebb azon mély völgyecske, mely a *Borsztyk* és *Golicza* között húzódik és felső részében, több kisebb oldalvölgyecskével is egyesül. E völgyecske talapzatát esős időben egy kis patakocska is mossa, tartós száraz időben azonban csak a dús növényzettől részben vagy egészben is benőtt medrét láthatni. Itt épült *Huta*, azaz nehány már most csaknem egészen elhagyott házikó, hol állitólag üveggyártással foglalkoztak (?); kérdésemre, hogy honnan szerezték az üveggyártásra szükséges nyers anyagot, sehogysem tudtak felvilágositást adni. A Dunajecz felé kiszökelő *Golicza* ágai között két kisebbszerü völgykatlant is találni, ha a meredek gerinczek között elterülő lejtős területet ugyan annak szabad elneveznem. Az egyiken és pedig azon, mely a *Pienszki potok* torkolatával szembe esik, ujabb időben, mióta a *Veresklastrom*-tól *Szczawnicára* mindig a Dunajecz jobb oldalán vezető keskeny, csak gyaloglók által használt turista út elkészült, egy kis házikó épült, mely, bár czime magyar, »*Csárda*«, igen kedvelt, s sokkal látogatottabb kirándulási hely a közeli *Szczawnica* lengyel fürdő vendégei által, mint a vele ferdén szemben épült lengyel menedékház, noha itt is, ott is nyárnak idején a fáradt, éhes s szomjas turista, vagy látogató aránylag elég olcsó pénzen, igaz hogy szegényes, de mégis teritett asztalra talál.

Már tekintélyesebb, hosszu völgyre bukkanunk még lejebb haladva a *Lesniczka hura* alatt, mely völgyön a *Lesniczi patak (Lesnicki potok)* foly keresztül. E völgy egy oldal felől a meredek *Golicza* által nyulik a Dunajecznek még inkább összeszorult völgyébe a *Przelazki*-nak nevezett balparti tisztással szemben, de feljebb mindinkább kitágul, s nem messze egy tágasabb völgykatlanba vezet, melyben a még magyar területen fekvő *Lesnic* (Lesnica) község épült. A község felett a völgy ujból szükebb, s szükebb lesz és végre egészen bezárul a minden oldalról meredeken leereszkedő, terméketlen köves talajú hegylejtők által.

A Dunajecz jobb oldalán folytatódó és végződő Pienini hegységet éjszak felől az időnként mélyen kivájt *Ruska patak* határolja; a *Ruska* völgy már egész kiterjedésében galicziai területen húzódik végig, miért is e

helyen csak rövid felemlitésére szoritkozom. Közelebbről érdekel azonban ama mély, s keskeny völgy, mely a Pienini hegyvidék alsó részét délfelől határolja és a *Szepesi-Magura* hegyvidéktől elválasztja. Ezen a *Lipniki patak* folyik keresztül s azért *Lipniki völgy*-nek is neveztetik. A *Lipniki völgy* egészben véve terméketlen, kopár vidéknek mondható; bal oldalán a *Magura* ágai ereszkednek alá, nagyrészt cultura alatt álló, nagy kiterjedésü enyhe lejtőivel; jobb oldalon, tehát éjszak és éjszakkelet felől azonban a Pienini hegység azon meredek hegylánczolata határolja, mely a Dunajecz mellett a *Klastromerdő*-vel veszi kezdetét, és csak egy kis megszakitással *Smerdzonka* felett, szakadatlanul tovább huzódik délkeleti irányban egész *Nagy-Lipnik* község környékére, hol azután egyenesen éjszakra fordulva, azon 800—900 m. magas hegygerinczhez csatlakozik, mely a *Lesniczka hura* folytatásaként tekintendő és Galiczia, s Magyarország között határt képez.

E gerincz legkeletibb részében, tehát *Nagy-Lipnik* felett tetemesen kiszélesedik; többé-kevésbbé sík teteje sovány szántóföldekre van osztva, melyekhez csak a legnagyobb fáradsággal juthatni, mert e széles gerincz mindkét oldalt úgy a *Lipniki* völgy felé, mint a *Lesnici* katlan felé nagy részt meredek sziklafalakkal ereszkedik alá. Az utas lenn a völgyben alig hisz a szemének, midőn tavaszszal ott a sziklák tetején látja a szántóvetőket kis igavonó állataikkal foglalatoskodni, avagy őszszel a bearatott élettel megrakott kocsikkal, melyek végére még egész frissen kivágott zöld fenyőfákat is kapcsolnak, a sziklák között borzasztó utakon lassan lefelé csúszni; valóban csak a legnyomasztóbb szegénység lehet kényszere ily iszonyu munkának, melyről az alföldi ember nem is álmodik! A széles hegygerincz tetejéből helyenként magas mészsziklacsoportok is emelkednek ki, főleg a gerincz szélén láthatni ezeket a *Lipniki* völgy felé eső oldalán, hol magas bástyafalakként tünnek fel és már messziről láthatók; legnevezetesebbek a *Tokarnia* nevü 752 m. magas sziklacsoport, a 841 m. magas *Aksamitka, Haligócz* község felett, melyben eddigelé két kisebb barlangot is találtak, ugymint, a hasonnevü *Aksamitka* nevü barlangot (*Aksamit* rablófőnök nevéről) és ennek közelében a *Michnova Dolina* nevü kies völgyben egy másikat is, a valamivel nagyobb *Haligóczi* csontbarlangot, melyben számos, állitólag az Ursus spaeleustól származó csontmaradványra, s azonfelül régi agyag cserepekre is akadtak. Legmagasabbra emelkedik e gerincz

a 891 m. magas *Naplasni*-ban (*Nad-Uplazd*-nak is mondják), de innen tovább nyugatra azután mindinkább alacsonyabb lesz, s épen *Smerdzonka* kis fürdőhely felett a gerincz egy mélyebb tágas horpadást mutat, melyen át a közlekedés *Lesnicz* községgel is történik. A gerincz további folytatását azután már az éjszaknyugatra huzódó, de ismét magasabbra emelkedő *Klastromerdőben* nyeri. A *Klastromerdővel* szemközt a *Lipniki-patak* bal oldalán a *Szepesi-Magura* gerinczeinek egy végső ága is meredeken szökel ki a Dunajecz felé, ez a jóval alacsonyabb, de szintén sziklás *Gurka Vengliszka;* ez utóbbi és a *Klastromerdő* által a *Lipniki völgy* épp végénél oly annyira összeszükül, hogy valóságos völgytorkolatot képez a Dunajecz felé, melyen keresztül a folyó tulsó oldalán az egész Pienini hegységből semmi mást nem látni, mint az impozánsan kiemelkedő *Korona hegyet* sziklás csúcsaival, meredek lejtőivel és sziklahasadékaival, oly remek látványt, melyet az ember soha életében el nem felejthet. Nagyban emeli e látvány szépségét az előtérben feltünő *Veresklastrom* (Lechniczi zárda *Rothkloster*) épülete: veres fedelü kis tornyával, mely a *Gurka Vengliska* tövén, tehát a *Lipniki patak* bal oldalán épült 1319-ben és melyben még *II. József* király idejében karthauzi rendbeli szerzetesek tanyáztak, de ő általa, mint az ottani katholikus nép meséli, szétoszlattak, miután e vidéken egyszer álnév alatt megfordúlva, hirhedt szivtelenségök és kegyetlenségökről személyesen meggyőződött. Jelenleg magának a klastromnak csak romjai láthatók, csak mellső része nehány melléképületével és tornya maradt még vissza ezen régi időből; ezt lakja az eperjesi görög katholikus püspökség *Lechniczi* uradalmának főerdésze, azonkivül a klastromhoz ujabb időben hozzá épitett fürészmalom kezelői és nyáron át itt van állomása a tutajosoknak is (nagyrészt lengyel ajkuak, úgynevezett gorálok, de német ajku sub-lechniczi emberek is) kik kivájt fatörzsökön, melyek többes számmal egymáshoz kötve, valóságos lélekvesztőkként tünnek fel, szállitják a turistákat aránylag csekély pénzért a legnagyobb biztonsággal, s ügyességgel *Veresklastrom*-tól kezdve a Dunajeczen lefelé egészen *Szczawnica* lengyel fürdőig.

A *Veresklastrom*-tól fölfelé haladva, körülbelől 8—10 percznyi távolságban a már kiszélesedő *Lipniki völgy*-ben, a patak jobb oldalán a fáradt, s éhes turista kitünő pihenőt talál a *Littmann-féle* vendéglőben, melyben nyáron át mindenkor nehány üdülni akaró állandó vendég is

szokott tartózkodni. Még feljebb a *Lipniki patak* bal oldalán, de az emlitett telep közvetlen szomszédságában fekszik *Smerdzonka* (*Smierdzonka*, smerdy = büzt terjesztő) nevü kénes fürdő, ujabban *Koronahegyfürdő*, körülbelül 485 m. magasságban a tenger szine felett. Új, tágas vendéglő, számos vendégszobával, elég kényelmes fürdőhelyiségek, s egyéb melléképületek, valamint egy kis, gyengén ápolt kertecske és a fürdő klastrom birtokosának, az eperjesi görög katholikus püspöknek nyaralója teszik ki az egész fürdőhelyet, mely bár igen távol és félreeső helyen épült, elég látogatottságnak örvend, különösen az utóbbi időben. A gyógyforrás hideg alkalikus kénforrás (l. Dr. *Chyzer Kornél:* »Die Kurorte und Heilquellen Ungarns 1885« p. 101). E helyen megemlitendő, hogy e völgy felső részében, nevezetesen *N. Lipnik* községben *Gergelyi* úr birtokán is van egy ehez hasonló kis forrás, mely bizonyos időben messzire terjeszti záptojásos büzét, de ezt ott semmire sem használják, még nincs is foglalva.

A Dunajecz jobb partján, közvetlen a folyó mellett, a *Veresklastromtól* fölfelé körülbelül egy negyedórányi távolban, található *Sub-Lechnicz* kis német község, mely *II. József* idejében épült sváb eredetü telepitvényesek által. E község szép sik területen fekszik a *Gurga Vengliska* nyugati tövében. Bár vidéke szorosabb értelemben már nem esik a *Pienini* hegyvidékbe, függelékkép mégis fel kell emlitenem a környékében lévő »*Schwäbische Hutweide*« »*Kleine* und *Grosse Weiher,*« a »*Saure Wiese*« nevü, nagyrészt mocsaras réteket, valamint a községet nyugat felől határoló *Jordanecz völgyet* a *Jordanecz patakkal*, mint oly helyeket, hol nem egy becses adatot találtam az egész terület flórájára nézve, főleg azonban Magyarország növénygeographiájára nézve.

Ime, ez azon vidéknek lehetőleg rövid topographiai leirása, melynek botanikai átkutatását, ha nem is egészben, de legalább részben tüztem ki feladatomul.

Általánosan szólva már most ezen felette érdekes vidék flórájáról, az valóban igen gazdagnak mondható. A hegység sajátságos formácziója, a völgyelések, s völgytorkolatok kitünő, s gazdag humus rétegei, az évi csapadék bősége, s végre az egész hegylánczolat nyugatról keletre való vonulása okozta felette kedvező, mondhatni enyhe klimatologiai viszonyok mind oly tényezők, melyek mellett itt nemcsak gazdag növényzetre következtetni, de igazi ritkaságokra is számitani lehet. S valóban a

hozzáértő kutató nem is csalódik feltevéseiben és reményeiben.

A *Magas-Tátra* aljáról e vidékre kerülve, már a *Lipniki völgy* mélyebben fekvő szántóföldei is rendkivül megleptek kitünően tenyésző *bab* plántáikkal; a házak körüli kertecskékbe tekintve, mindenütt szép magasra nőtt *kukoricza* ejtett ámulásba, a kövér réteket szegélyező magas szép lombos *Pteris*-sel benőtt partok pedig oly élénken emlékeztettek a Szepesség legdélibb vidékeire, hogy talán e tájon képzeltem volna magam, ha a magasabban fekvő kopár hegylejtők és a távolban a még ridegebb kinézésü *Aksamitka* sziklák nem tüntek volna szemembe. Oly gazdag és szegényes képet egyszerre a *Magas-Tátra* alján elhuzódó *Poprádvölgy* nem nyujt sehol; ott a *bab* a szabad mezőkön nem terem, *kukoriczát* is legfeljebb egy-két szemet vetnek kuriozitáskép, vagy dísznövénynek itt-ott a virágos kertekben, de azért a széles, nagy kiterjedésü hegylejtők és dombhátak nem kopárak, hanem szépen virulnak a zöld üde vetésektől és burgonya ültetvényektől. A külömbség a két szomszédos vidék között nyilván csak a talaj minőségében és a klimatologiai viszonyokban rejlik. A *Poprád* völgye éjszakfelé teljesen nyilt, azért éghajlata zord, s hideg az év legnagyobb részén át; hiszen magok a völgy lakói mondják: »nálunk 8 hónapig tart a tél és 4 hónapig hideg van!« de a völgyet tágas, messzire terjedő alacsony dombvidék határolja és ez csaknem mindenütt a kulturára alkalmas. Másképen áll a dolog a *Pienini hegyvidéken;* keskeny, mély völgyei, völgyecskéi és völgykatlanai csaknem mindenütt meredek, magasan kiemelkedő hegygerinczek által határoltatnak; ezek lejtői természetöknél fogva nagyrészt terméketlenek, sőt helyenként egészen kopárak; e völgyek mélyében azonban összegyül a jó humuszföld, s mivel e helyek azonfelül még teljesen védettek a hideg zord éjszaki szél ellen, növényzete annál gazdagabb, annál dúsabb. Egyedül ez magyarázza, hogy például a *Robinia Pseudacacia* is egészen jól tenyészik *Sub Lechniczen*, holott a jóval délebbre fekvő *Poprádvölgy*ben még a kertekben is rendesen évről-évre visszafagy, s már fiatal korában mindenütt, hol kisérleteznek vele, teljesen el is hal.

A *Pienini* hegység gerinczeit és nem sziklás lejtőit nagyrészt a *Picea* foglalja el; helyenként szép sürü erdőket is képez; valamikor ezek nagykiterjedésüek is lehettek, manap azonban itt is tetemesen ritkultak, mint a felvidék legtöbb helyein; évek óta gondoskodik erről a *Veres-*

klastrom mellett épült fűrészmalom és több helyen, mint például a *Klastromerdő*-ben az igazi fenyőszú *(Bostrichus typographus L.)* is, melynek pusztitásait 1891-ben már messziről mutatta a fák koronájának barnás szinezete, mintha tűleveleiket leperzselték volna. Hogy az olyan megritkult erdővel benőtt helyeken a flóra azután annál szebb és gazdagabb, önkényt következik; a nedvesebb, vizenyősebb keskeny hegybarázdákat csaknem mindenütt *Haraszt-félék* foglalják el óriási példányokban, mint például a *Scolopendrium officinale*, az *Aspidium filix mas.* és *femina* a *Cystopteris fragilis* és *sudetica* stb. a szárazabb helyeket pedig inkább a virágos növények tarkitják szép virágaikkal és ezek között nem egy ritkaság számba menő fajt találni, mint például a *Scopolina atrapoidest* és másokat. Itt-ott, de csak kevés helyen a *Picea* állományokban a Magyarországon már nagyon ritka *Taxus baccata* is fordul elő kisebb fa alakjában.

Mig a magasabban fekvő helyeken az *Abies Picea* keverten az *Abies albával* és itt-ott a *Larix europaea*-val is dominál, vagy a *Pinus silvestris* képez erdőállományt, addig a mélyebb helyeken lent a völgyelésekben csaknem mindenütt közönségesek az *Alnus glutinosa*, *Alnus incana*, a *Betula alba, Sorbus aucuparia, Sorbus Aria, Populus tremula, Populus nigra* a Dunajecz partjain különböző *Salix* fajok stb. keverten az előbbiekkel találhatni *Corylus Avellana* szép nagy *Daphne, Lonicera, Sambucus racemosa, Evonymus europaeus, Rhamnus Frangula*, *Cotoneaster Crataegus* és egyéb cserjéket. A magas sziklák hasadékait hol *Pinus Pumilo,* hol *Juniperus communis*, a legnehezebben hozzáférhető helyeken pedig a *Juniperus Sabina* gyönyörü növésü cserjéi töltik ki, egyéb helyeken az utóbbit úgy látszik már e vidék népe irtotta ki, mely kitünően ismeri gyógyhatását. Lomboserdő és pedig igen szép *bükfa*-erdő is huzódik végig a magyarországi *Pienini hegység* egy-két gerinczén. Legvonzóbb a sziklás helyek növényzete és ez az, mely leginkább eltér a *Magas-Tátra* úgy gránitos, mint mészsziklás részének növényzetétől. Hozzá hasonlót csak a *Liptói mészhegyek*-en, a felső Hernád völgyet szegélyező szepes-gömöri határhegységekben és a *Királyhegyen* láttam. *Alyssum saxatile, Erysimum Wittmanni, Lunaria rediviva*, *Arabis alpina, Artemisia Absinthium*, *Teucrium montanum*, s mások mint határozottan délibb, enyhébb éghajlatu vidékek növényalakjai egyenesen meglepők az ott járó botanikusra. Mint a *Magas-Tátra* mészhavasainak, többek között egy kiváló specialis növénye van, a *Gna-*

phalium Leontopodiuma, úgy a *Pienini hegység* szikláinak is egyik specialis fődiszét a *Chrysanthemum Zawadzkii* képezi.

A Dunajecz mentén, főleg pedig a *Koronahegy* alatt elterülő kis árterületének is megvan a maga sajátságos növényzete; de főleg az *Epilobium Dodonaei* és a *Sagina procumbens* az, melyek a *Myricaria germanica* bokrai között sok egyéb érdekes növény mellett sokaságuk miatt tünnek szembe.

Sub-Lechnicz mellett a posványos rétekről csak a *Ranunculus Lingua-t* emlitem, mint olyan növényt, melyet a Szepességen sehol sem észleltem. A virágtalan növények között kétségkivül a *Mohok* csoportja az, mely e vidéken leggazdagabban van képviselve. *Lomb-* és *Májmoh*-fajokban egyaránt bővelkednek az árnyékosabb, nedvesebb sziklafalak, kis völgyelések, források és csermelyek partjai, fatuskók kérgei, agyagos vizet tartó földmélyedések stb. *Moszatok* a csendesen és sebesen rohanó, valamint az álló vizekben egyaránt nagy mennyiségben fordulnak elő; az itt észlelt fajok száma azonban nem nagy; a sebesen rohanó vizekben, mint például a *Lipniki* és *Lesnici* patakban, főleg a *Cladophora fasciculata* képez a *Vaucheriá*-val néhol oly nagy terjedelmü gyepeket, hogy egész medrök általuk zöldre festett; az álló vizeket, mint a Dunajecz vagy ezen emlitett patakok kiöntéseit, csaknem kizárólag *Spirogyra* és *Zygnema* fajok népesitik, de a mélyebb helyeken elég közönségesek a *Chara foetida* különböző formái is.

Zuzmók és *Gombákra* kevésbbé terjedt ki figyelmem, de hogy ezeknek is lesznek itt szép, s kiváló képviselői, több mint bizonyos.

Ennyit röviden, s csak úgy általában a Pienini hegyvidék növényzeti viszonyairól. A következőkben rendszeresen sorolom elő kirándulásaim gazdag eredményét, de itt-ott felhasználom a velem közölt hiteles adatokat is, a közlő nevének megjelölésével és a Pienini flora leirásának kiegészitéseül felemlitem mellékesen azon régibb irodalmi adatokat is, melyek úgy a galicziai, mint a magyarországi Pienini hegyvidékre vonatkoztathatók.

II. A Pienini hegység növényeinek rendszeres elősorolása.

A) Anthophyta.

a) *Angiospermae.*

α) Dicotyledones.

aa) *Heterochlamydeae.*

αα) Polypetalae (s. Choripetalae).

Ordo. Polycarpicae.

Familia Ranunculaceae Juss.

Atragene alpina L. cserjésekben, erdők szélén az egész területen pl. a Veresklastrom környékén. (Vrany! A Pieninekből emlitik Grzegorzek 1853. Berdau 1861. és Ascherson 1866.)

Thalictrum aquilegifolium L. szórványosan a Koronahegy nedvesebb lejtőin és másutt is tisztásokon.

(Thalictrum minus L. Kroscienko és Tylmanowa között. Herbich 1834.)

(Thalictrum silvaticum Koch. a Dunajecz mellett a Szokolicza alatt. Berdau 1861.)

(Adonis aestivalis L. Czorsztyn mellett. Berdau 1861.)

Hepatica triloba DC. a Dunajecz mellett cserjésekben és erdős lejtőkön közönséges. A Golicza alatt gyakori a tiszta fehérvirágu is (Vrany!); a budapesti növénykertben kultivált fehérvirágu Hepatica szintén innen származik.

(Anemone patens L. és

Anemone pratensis L. Berdau 1861. szerint a Pieninekben szintén fordulnak elő, azonban ezen mindkét fajra vonatkozó adatot senki más nem erősiti.)

(Anemone narcissiflora L.-t Zieleniewski 1852. Szczawnica mellől emliti, mi, mint Knapp 1872 is helyesen megjegyzi, csak tévedés lehet, mert még a közeli Pieninek legmagasabb csúcsain sem észlelték eddig.)

Anemone silvestris L. magasabb partokon, napos hegylejtőkön sziklák között is, nem mindenütt; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

Anemone nemorosa L. nem ritka növény a Pienini hegység erdős és cserjés lejtőin. (Vrany).

Anemone ranunculoides L. Veresklastrom környékén, Huta közelében és másutt nedves helyeken. (Vrany; a Pieninekből ösmerteti Berdau 1861 is.)

Ranunculus fluitans Lam. itt ott a Dunajecz folyó vizében, de sehol sem láttam oly hatalmas gyepeket, mint a Poprádban például Késmárk mellett.

(Ranunculus divaricatus Schrank-t Berdau 1861 emliti Czorsztyn mellől; de ez adatot kétesnek tartom.)

Ranunculus Ficaria L. Sub-Lechnicz körül közönséges (Vrany; a Pieninekből Berdau emliti.)

Ranunculus Linqua L. Sub-Lechnicz közelében a »Grosse Weiher« nevü rét mocsaraiban.

Ranunculus Flammula Sub-Lechnicz közelében a rétek mocsaras helyein.

(Ranunculus auricomus L. Berdau 1861 a Pieninekből emliti.)

Ranunculus cassubicus L. a Koronahegy lejtőin (Vrany; a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

(Ranunculus montanus Willd. Berdau 1861 szerint a Szokoliczán és Koronahegyen)

Ranunculus Villarsii DC a Koronahegy sziklás lejtőin (Vrany).

Ranunculus acris L. a réteken és legelőkön mindenütt közönséges.

Ranunculus polyanthemos L. erdők szélén és cserjésekben szórványosan.

Ranunculus lanuginosus L. a Borstyk, Golicza és egyéb gerinczek árnyékos helyein.

Ranunculus repens L. a Koronahegy tövén gyakori.

(Ranunculus bulbosus L. a Pieninekben réteken szórványosan fordul elő Berdau 1861 szerint.

Ranunculus sceleratus L. mocsaras helyeken Sub-Lechnicz vidékén.

Caltha palustris L. a csermelyek és árkok partjain valamint nedves réteken közönséges (Vrany!)

(Trollius europaeus L. a Pieninekben (hol?) Berdau 1861.)

Isopyrum thalictroides L. cserjésekben mindenütt közönséges. (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből).

Aquilegia vulgaris L. a hegység ritkás erdeiben és erdők szélein szórványosan fordul elő. (Berdau 1861 emliti a Pieninekből Szczawnica közelében és a Dunajecz mellől.)

Delphinium Consolida L. a Lipniki völgyben itt ott szántóföldeken.

(Aconitum Lycoctonum L. β. coeruleum Wahlenb. vagyis helyesebben Aconitum moldavicum Hacq a Pieninekből Berdan 1861 ösmerteti.)

Actaea spicata L. a Koronahegyen a Goliczán és Szokolicza alatt.

Cimicifuga foetida L. a Koronahegy csucsán és magasabb lejtőin közönséges; (e helyről Ascherson 1866 is

emliti; Berdau 1861 Tylmanowa mellett találta a Pieninekben Kroscienkótól indulva).

F. Berberidaceae. Vent.

Berberis vulgaris L. itt ott mészsziklákon a Koronahegyen, Goliczán stb. (Szczawnica mellöl Herbich 1834 Kroscienko mellől Berdau 1861 emliti.

O. Rhoeadineae.

F. Papaveraceae DC.

Chelidonium majus L. ruderalis helyeken gyakran.

Papaver Rhoeas L. itt ott szántóföldeken és a vetések között.

Papaver somniferum L. kertekben kultiválják.

F. Fumariaceae DC.

Corydalis cava Schweigg. et Körte; a Koronahegy, Golicza alatt (Vrany; a Pieninekben Berdau 1861 szerint is.)

Corydalis solida Lm. cserjésekben a Veresklastrom környékén. (Berdau 1861. ezt és a Cor. fabacea Pers-t is emliti a Pieninekből.)

Corydalis capnoides Whlbg. a Klastromerdőben és a Dunajecz partjain sziklatörmelék között gyakori.

Fumaria officinalis L. itt ott szántóföldeken.

F. Cruciferae Juss.

Turritis glabra L. száraz lejtőkön.

Arabis alpina L. a Koronahegy és Golicza nedves lejtőin; (a Pienini Dunajecz mellett is némelykor Berdau 1861.)

Arabis arenosa Scop. a Dunajecz árterületén homokos helyeken, példáúl a Koronahegy alatt; f. monstrosa a Veresklastrom közelében. (A. arenosát emlit a Pieninekből Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

(Arabis hirsuta Scop. a Pienini hegység szárazabb sziklás, köves helyein Berdau 1861.)

(Arabis ciliata RBr. a Pieninekben Berdau 1861.)

(Arabis Thaliana L. a Pieninekből Berdau 1861 emliti.)

Arabis multiceps Neilr. a Dunajecz mellett.

Cardaminc impatiens L. a Klastromerdő és Golicza erdeiben.

Cardamine pratensis L. Sub-Lechnicz mellett nedves réteken; Smerdzonka környékén (Vrany).

(Cardamine hirsuta L. a Pienini hegység nedves erdeiben Berdau 1861.)

Cardamine amara L. patakok partjain az erdőtájban nem ritka (Vrany; Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

(Nasturtium officinale R Br. ritkában források és patakok mellett a Pieninekben Berdau 1861 szerint.)

Hesperis matronalis L. a Pienini hegyvidéken csak nehány kis házi kertben láttam kultiválva.

Dentaria bulbifera L. a Naplasni erdeiben. Koronahegyen. (Vrany; a Pieninekből Berdau 1861 emliti.)

Dentaria glandulosa W. K. cserjésekben a Klastromerdőben a Gurka Vengliszkán és más helyeken (Vrany; a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

Sisymbrium officinale Scop. utak mellett és egyéb terméketlen, ugar helyeken, de csak szórványosan.

Sisymbrium Sophia L. itt ott utak mellett és ugar helyeken nem ritka.

(Sisymbrium strictissimum L. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Alliaria officinalis Andrz. árnyékos helyeken itt ott szórványosan. (Vrány).

(Barbarea vulgaris R. Br. γ.) arcuata Fries. Kroscienko mellöl emliti Berdau 1861; bizonyára a magyar oldalon is fordul elő.)

Erysimum Wittmanni. Zawadzki a Koronahegy, Golicza Szokolicza és a Dunajecz melletti mészsziklákon közönséges. (Herbich 1834 és 1865, Zawadzki 1835. Ascherson 1866, Berdau 1861. stb.)

Erysimum cheiranthoides L. itt ott a vizek partjain árnyékos helyeken utak és szántóföldek mellett is.

Brassica oleracea. L.

Brassica Napus. L. és

Brassica Rapa L.-t itt ott kertekben kultiválják.

Sinapis arvensis L. közönséges dudva a szántóföldeken.

Alyssum saxatile L. a Koronahegy, Golicza s egyáltalában a Dunajeczparti mészsziklákon gyakori növény. (Czorsztyn mellett Ascherson 1866 és Berdau 1861; mindenütt a Pieninekben elterjedtnek mondják, Herbich 1834, 1860 és 1861. Berdau 1861 is.)

Alyssum calycinum L. száraz homokos helyeken közönséges.

Draba nemorosa L. itt ott csoportosan erdők szélein. (Kroscienko mellöl emliti Rehmann 1868.)

Lunaria rediviva L. a Dunajecz mellett árnyékos nedves helyeken elég gyakori. (Kroscienko mellett, a Zamczysko alatt, Berdau 1861.)

(Roripa palustris Bess. a Pieninekből általában emliti Berdau 1861.)

(Camelina sativa Cr-t Berdau 1861. a Pieninekből emliti.)

Thlaspi arvense L. szántóföldeken és ugarföldeken szórványosan fordul elő.

Lepidium ruderale L. sovány, terméketlen helyeken nem ritka.

Capsella Bursa pastoris Mnch. közönséges dudva növény.

Neslea paniculata Desv. Smerdzonka körül a vetések között, különösen lenföldeken.

Raphanus Raphanistrum L. közönséges dudva növény.

Raphanus sativus L. kertekben itt ott kultiválják.

F. Resedaceae.

Reseda lutea L. helyenként patakok partján, lejtőkön Kroscienko mellett és Czorsztyn és Sromovce között. (Berdau 1861.)

O. Cistiflorae.

F. Tamaricaceae Desv.

Myricaria germanica Desv. bőven terem a Dunajecz árterületén; (a Pieninekből emlitik Herbich 1834, Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

F. Violaceae.

(Viola palustris L. a Pieninek mocsaras rétjein helyenként Berdau 1861.)

Viola hirta L. szárazabb hegylejtőkön (Vrany).

Viola canina L. a hegyek lejtőin, legelőin és rétjein. (Vrány.)

Viola collina Bess. a Koronahegy, Golicza és a Dunajeczparti sziklákon szórványosan. (Vrany.)

Viola silvatica Fr. Klastromerdő (Vrany! a Pieninekből Berdau 1861 emliti.)

Viola mirabilis L. a Klastromerdő Naplasni, Borstyk erdeiben; (a Pieninekből Berdau 1861 emliti.)

Viola arvensis Murr. Smerdzonka Sub-Lechnicz vidékén szántóföldeken és szántóföldek mellett.

Viola saxatilis Schmidt a Koronahegy sziklás, köves lejtőin; (a Pieninekből Berdau 1861. is emliti.)

Viola segetalis Kit. itt ott a vetések között.

F. Cistaceae Dunal.

Helianthemum vulgare Gärtn. a hegyek napos sziklás lejtőin közönséges. (Ascherson 1866 a glabrescens Neilr-t emliti a Koronahegyről).

F. Hypericaceae DC. (Guttiferae.)

Hypericum perforatum L. gyakori növény erdők szélein és a hegylejtők tisztásain.

(Hypericum quadrangulum L. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

(Hypericum tetrapterum Fr. a Pieninek magasabban fekvő rétjeiről emliti Berdau 1861.

(Hypericum hirsutum L. a Pieninekben Berdau 1861.)

Hypericum humifusum L. ugarföldeken gyakori Lechnicz határában a Jordanecz völgyében (!) és Huta közelében ugyancsak ugarföldeken a Dunajecz partján a Golicza alatt is fordul elő. (Vrany)

O. Oleraceae.

F. Portulacaceae.

(Portulaca oleracea L. ugarhelyeken kertekben a konyha-vetemények között, a Pienini hegyvidékről Berdau 1861 emliti.) Ezen adatot határozottan kétesnek kell tartanunk.

O. Caryophyllinae.

F. Silenaceae DC.

Agrostemma Githago L. helyenként közönséges a szántóföldeken a vetés között.

Melandrium rubrum Garcke a Golicza alatt nedves árnyékos helyeken és erdőtisztásokon; (a Pieninekből Herbich 1834 és Berdau 1861 emliti.)

(Melandrium noctiflorum Fr. Kroscienko vidékén Berdau 1861.)

Melandrium album Garcke mindenütt árkok mellett, szántóföldek és rétek partjain.

Lychnis Viscaria L. szórványosan erdők szélein, tisztásokon itt ott réteken is; (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

Lychnis Flos cuculi L. a hegyvidék nedves rétjein közönséges.

Silene gallica L. a Koronahegy éjszaki lejtőin, Kroscienko községhez tartozó szántóföldeken, továbbá Smerdzonka környékén és a Naplasni mezein. (Kroscienko mellől emliti Berdau 1861 is.)

Silene nemoralis W. K. az egész hegyvidék rétjein és legelőin gyakori növény (Vrany; L. italica Pers. α. laxiflora, Berdau 1851 és Herbich 1860 szerint a Pieninekben Czorstyntól Szczawnicáig elterjedt növény.)

Silene nutans L. a Koronahegyen (Vrany).

Silene inflata Lm. a Dunajecz mellett árnyékos helyeken közönséges.

(Cucubalus baccifer L. cserjésekben Kroscienko wyżne mellett Jablonszki közlése folytán Knapp 1872. Berdau 1861 a Kroscienkoról Szczawnicára vezető út mellől emliti.)

Saponaria officinalis L. patakok partján kivált cserjék között a Lipniki völgyben nem gyakori növény.

Dianthus plumarius L. (an D. hungaricus Pers. ?) a Koronahegy és Golicza szikláin gyakori növény; (a Pieninekből emlitik Herbich 1861 Berdau 1861 és Bosniacki)

Dianthus superbus L.-t. a Pieninekből Knapp 1872 Bosniacki nyomán emliti; a var. speciosus Rch.-t, Berdau 1861 szedte a Facimiech alatt.

Dianthus nitidus W. K. Czorsztyn és a Koronahegy között (Berdau 1861.)

(Dianthus deltoideus L. a Pieninekben Berdau 1861.)

(Dianthus Armeria L. a Pieninekben Berdau 1861.)

Dianthus Carthusianorum L. az egész hegyvidék száraz napos rétjein és kaszálóin; (a Pieninekben Berdau 1861.)

Gypsophila repens L. a Koronahegy, Golicza, Szokolicza nedves szikláin; (a Facimiech és Szokoliczáról emliti Berdau 1861, a Koronahegyről Herbich 1834, Ascherson 1866, Berdau 1861; a Zamczyskóról Herbich 1831, Zawadzki 1835, továbbá Szczawnica mellöl (?) Herbich 1831 és a Przelazki körül is szedte Berdau 1861.)

F. Alsinaceae DC.

Spergula arvensis L. szántóföldeken különösen lenföldeken nem ritka.

Sagina nodosa (L.) Fenzl. a Dunajecz mellett a Koronahegy alatt; (a Dunajecz mellől (hol?) emliti Berdau 1861 is; a β) glandulosa Bess.-t. egyszerüen csak a Pieninekből.)

Sagina procumbens L. a Dunajeez árterületén homokos helyeken közönséges például a Veresklastrom mellett.

Alsine laricifolia Wahlbg; a Koronahegy, Szokolicza, Golicza és a Dunajecz parti szikláin közönséges; (a Pieninekből emlitik Herbich 1831. Zawadzki 1834. Berdau 1861; a Kaczáról külön Herbich 1834.)

Alsine setacea M. et K. mindenütt a Pieninekben Knapp 1872 szerint, Herbich 1831. (Berdau 1861, Rehmann 1868 nyomán; a Koronahegyről külön emlitik Herbich 1834. Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

Arenaria serpyllifolia L. a Dunajecz árterületén és szántóföldeken csaknem mindenütt közönséges növény.

Moehringia trinervia Clairv. erdők-, cserjésekben és árnyékos kövér helyeken nem ritka az egész vidéken.

Moehringia muscosa L. a Pieninekben, a Zamczisko táján sziklahasadékokban a Szczawnicára vezető úttól jobbra. (Berdau 1861.)

Stellaria media Vill. a mélyebb fekvő helyeken, szántóföldeken kertek mellett és kertekben elég közönséges.

Stellaria Holostea L. a Dunajecz mellett cserjésekben (Vrany).

Stellaria graminea L. a hegyvidék szárazabb rétjein.

(Stellaria nemorum L. a Pieninek nedvesebb erdeiben helyenként gyakori növény. Berdau 1861.)

Cerastium arvense L. sok helyen közönséges dudva növény.

(Cerastium brachypetalum Desp. mint ritka növényt emliti a Pieninekből Berdau 1861.)

Cerastium semidecandrum L. a Koronahegy alatt gyakori; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

Malachium aquaticum Fr. mocsaras árnyékos helyeken források mellett szórványosan.

Scleranthus annuus L. szántóföldeken és ugarföldeken Smerdzonka fölött.

Herniaria glabra a Dunajecz árterületén igen közönséges növény, például a Koronahegy alatt Veresklastrom közelében stb.; (a Dunajecz völgyéből (?) emliti Herbich 1834. Fritze et Ilse 1870.).

O. Polygalinae.

F. Polygalaceae Juss.

Polygala vulgaris L. Sub-Lechnicz környékén (Vrany; Berdau 1861 is emliti a Pieninekből; Knapp 1872 szerint α. grandiflora Neilr.)

O. Columniferae.

F. Tiliaceae Juss.

Tilia parvifolia Ehrh. itt ott kultiválva; szép nagy öreg fákból álló kis hársfa liget van Veresklastrom mellett a Dunajecz partján; (a Pieninekből Berdau 1861. emliti.)

Tilia grandifolia Ehrh. bizonyára csak kultiválva fordul elő e vidéken; (a Pieninekből Herbich 1834 és 1860. Berdau 1861 emlitik.)

F. Malvaceae.

Malva rotundifolia L. Sub-Lechnicz mellett és a Lipniki völgy sok helyein.

(Malva borealis Wallm. Knapp 1872 szerint gyakran

előbbivel keverten fordul elő; Berdau 1861 emliti a Pieninekből.)

Malva silvestris L. utak mellett szórványosan a Lipniki völgyben és más helyen.

O. Geranieae.

F. Geraniaceae DC.

(Geranium phaeum L. erdőkben és az erdők szélén a Pieninekben Berdau 1861.)

Geranium silvaticum L. szórványosan a hegyvidék erdeiben; (a Pieninekből Berdau 1861 is emlitti.)

(Geranium palustre L. a Pieninekben réteken, de ritkábban Berdau 1861.)

Geranium sanquineum L. szórványosan a hegyek lejtőin; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

(Geranium bohemicum L. Kroscienko táján erdők szélén igen ritka Berdau 1861.)

(Geranium dissectum L. a Szczawny patak mellett, Herbich 1834. Kroscienko vidékén Berdau 1861.)

Geranium columbinum L. a Koronahegy éjszaki lejtőin szántóföldeken, a Dunajecz mellett és Smerdzonka fölött ugarföldeken. (Berdau 1861. Kroscienkóról és Czorsztyn mellől emliti.)

Geranium molle L. réteken a Pieninekben szórványosan fordul elő. (Berdau 1861.)

Geranium Robertianum a Klastromerdő, Golicza köves völgyeléseiben,

Erodium cicutarium (L.) Herit. szántóföldeken és ugarföldeken közönséges dudva növény.

F. Balsaminaceae Rich.

Impatiens nolitangere L. a Pienini patak melett, a Borsztyk és Golicza alatt nedves árnyékos helyeken, itt ott a Dunajecz partján is; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

F, Oxalidaceae DC.

Oxalis Acetosella L. a Klastromerdő Borstyk, Golicza, Gurka Vengliszka cserjéseiben közönséges.

Oxalis stricta L. szórványosan a Koronahegy és Naplasni cserjéseiben.

F. Linaceae DC.

Linum usitatissimum L. a hegyvidék sok helyein mivelik, de elvadulva is fordul elő.

Linum catharticum L. a hegygerinczek és köves lejtők szárazabb helyein közönséges.

O. Aesculinae.

F. Hippocastanaceae.

Aesculus Hippocastanum L. itt ott kultiválva.

F. Aceraceae DC.

Acer Pseudoplatanus L. a Koronahegyen, Goliczán; (a Pieninekből Berdau is emliti 1861.)

(Acer platanoides L. Berdau 1861. szerint szintén a Pieninekben fordul elő.)

Acer campestre L. szórványosan más cserjék között.

O. Frangulinae.

F. Rhamnaceae R. Br.

Rhamnus cathartica L. a Gurka Vengliskán, Klastromerdőn (Vrány).

Rhamnus Frangula L. a Naplasnin Smerdzonka felett a cserjések gyakori alkotója.

F. Vitaceae.

Ampelopsis quinquefolia itt ott kertekben és házak mellett kultiválva.

F. Celastraceae R. Br.

Evonymus europaea L. a hegyvidéken gyakori cserje (Vrany!)

Evonymus verrucosus Scop. Klastromerdő, Koronahegy és Golicza lejtőin de csak szórványosan (Vrany; a Pieninekből Herbich 1834 és Berdau 1861 is emliti.)

O. Leguminosae.

F. Papilionaceae L.

Genista tinctoria L. a Naplasni erdeinek szélein közönséges növény.

(Genista pilosa L. Szczawnica mellett Zieleniewski 1852. Knapp 1872 ez adatot tévesnek mondja.)

Cytisus ratisbonensis Schaeffer erdők szélén száraz partokon és napos lejtőkön nem ritka. (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

Robinia Pseudoacacia L. kertekben, udvarokban kultiválják Sub-Lechniczen, Haligóczon, Lipniken.

Ononis hircina Jacqu. Sub-Lechnicz környékén és a Lipniki völgyben utak mellett és pártokon közönséges növény.

Anthyllis vulneraria L. var. vulgaris Koch. réteken és hegylejtőkön csaknem az egész vidéken szórványosan fordul elő.

Medicago falcata L. ugyan ily helyeken, de a gerinczeken és lejtőin is gyakori; (a Koronahegyről emliti Ascherson 1866, lehet, hogy adata inkább a következő fajra vonatkoztatható!)

Medicago media Pers. a Koronahegyen és Smerdzonka környékén szórványosan.

Medicago lupulina L. száraz lejtőkön a Koronahegyen, Naplasnin stb.

Melilotus officinalis Desr. helyenként bőven terem mezőkön, partokon, utak mellett stb.

Melilotus albus Desr. utak mellett, rétek szélein szórványosan az egész hegyvidéken; (Kroscienko mellől és egyáltalában a Pieninekből emliti Berdau is 1861.)

Trifolium pratense L. mindenütt, réteken közönséges.

(Trifolium medium L. a Pienini hegyvidék száraz rétjein és gerinczein Berdau 1861.)

(Trifolium rubens L. Berdau 1861.)

(Trifolium ochroleucum Huds. csak Berdau 1861 emliti a Pieninekből.)

Trifolium arvense L. Smerdzonka környékén köves száraz helyeken, partokon és szántóföldek mellett.

Trifolium montanum L. a hegyvidék szárazabb rétjein és gyepes lejtőin.

Trifolium fragiferum L. a Lipniki völgy rétjein nem ritka például Haligócz mellett.

Trifolium repens L. a hegyvidék rétjein és legelőin nem ritka.

Trifolium aureum Poll. közönséges száraz napos hegylejtőkön.

(Trifolium procumbes L. a Pieninekből Berdau 1861 emliti.)

Lotus corniculatus L. az egész hegyvidéken elterjedt növény főleg szárazabb napos réteken és legelőkön.

(Phaca alpina Wulf. a Zamczyskón Herbich 1861 és Berdau 1861; a Koronahegy szikláin Herbich 1836.)

(Astragalus australis Lam. a Koronahegy és Grabczycha magasabb mészszikláin ritka Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

Coronilla varia L. itt ott partokon és szárazabb réteken, árnyékos helyeken, például erdők szélén gyakran igen magasra nő.

Phaseolus vulgaris L. a Lipniki völgyben itt ott mezőkön is.

Phaseolus coccineus L.-t csak kertekben kultiválják.

Onobrychis sativa Lmk. a Naplasni legelőin szórványosan.

Vicia tetrasperma Mnch. néhol szántóföldeken és réteken.

Vicia silvatica L. a Klastromerdő éjszaki lejtőinek tisztásain szórványosan; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

(Vicia dumetorum L. erdős helyeken a Pieninekben Berdau 1861.)

Vicia Cracca L. gyakori növény a Dunajecz mindkét oldalán, erdők szélén és cserjésekben.

(Vicia villosa Roth a Pieninekben Berdau 1861 szerint.)

(Vicia angustifolia Roth mezőkön a Pienini hegyvidéken Berdau 1861.)

Vicia sativa L. itt ott kultiválva és elvadulva.

Pisum sativum L. gyéren kultivált növény.

Lathyrus tuberosus L. szántóföldeken a vetések között szórványosan. (Kroscienko mellöl Berdau 1861 is emliti.)

Lathyrus pratensis L. sok helyen cserjésekben és réteken.

Lathyrus silvestris L. csak a Koronahegy éjszaki lejtőjén Kroscienko felé gyüjtöttem erdők szélén; (a Pieninekből Ianota 1869 és Berdau 1861.)

Orobus vernus L. cserjésekben a Dunajecz mellett (Vrany.)

(Orobus niger L. csak Berdau 1861 emliti a Pieninekből.)

O. Saxifraginae.

F. Crassulaceae DC.

(Sedum Fabaria Koch a Pieninekben Kroscienko közelében Hoborski 1853?)

Sedum maximum Sut. a Klastromerdő lejtőin és a Dunajecz partjain helyenként.

Sedum aere L. száraz partokon, sovány réteken csaknem mindenütt közönséges.

(Sedum sexangulare L. Berdau 1861 szerint a Pieninekben.)

Sedum repens Schleich. a Dunajecz árterületén, a Koronahegy alatt és más helyeken.

Sempervivum soboliferum Sims. a Koronahegy, Golicza és Szokolicza szikláin; (a Pieninekből emliti Berdau 1862 és Ascherson 1866; továbbá S. hirtum név alatt Herbich 1865 a Pieninekből, 1831 Szczawnica vidékéről és 1834 a Koronahegyről.)

F. Saxifragaceae. Vent.

(Saxifraga Aizoon Jacq. a Pieninekből emlitik Herbich 1831 és 1834. Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

Saxifraga adscendens L. a Koronahegy szikláin.

(Saxifraga tridatylites L. a Pieninekben Herbich 1834. Berdau 1861.)

Parnassia palustris L. a hegyvidék nedves rétjein, (a Szczawny patak mellett Herbich 1834.)

Chrysosplenium alternifolium L. árnyékos völgyelésekben, patakok partjain és források mellett a Dunajecz mindkét oldalán (Vrany!)

Ribes Grossularia L. a Klastromerdőben, Naplasni és más gerinczek lejtőin (Vrany); kertekben kultiválják (a Pieninekből Berdau 1861. α. glanduloso setosum Led. és β. pubescens Led.-t emliti.)

Ribes alpinum L. a Koronahegyen, Goliczán, Szokoliczán (Vrany. Herbich 1834 és Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

Ribes rubrum L. (Kroscienko mellett Berdau 1861) kertekben kultiválják.

O. Rosiflorae.

F. Rosaceae Juss.

Prunus spinosa L. a hegyvidéken elterjedt cserje (Vrany! Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

(Prunus avium a Pieninekben erdőkben és cserjésekben szórványosan Berdau 1861.)

Prunus Padus L. a Dunajecz mellett; itt ott a Lipniki völgyben is (Vrany!)

Spiraea Aruncus L. az áttörő Dunajecz völgyébe torkoló völgyelésekben, erdők- és cserjésekben. (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

(Spiraea chamaedryfolia L. a Szokoliczán Bosniacki. Berdau 1861; a Kaczán Herbich 1860.)

Ulmaria pentapetala Gilib. néhol a patakok partján, cserjések szélein.

Ulmaria Filipendula R. Br. a hegylejtők szárazabb rétjein; (a Szczawny patak mellől emliti Herbich 1834.)

(Geum rivale L. Szczawny patak mellet Herbich 1834.)

Geum urbanum L. a mélyebben fekvő cserjések nedvesebb helyein.

(Potentilla alba a Pieninekben Berdau 1861 szerint.)

Potentilla anserina L. rétek partján és szántóföldeken Sub-Lechnicz és Smerdzonka környékén.

Potentilla Tormentilla Schrnk. gyakori növény az erdők tisztásain.

Potentilla reptans L. a Koronahegy és Klastromerdő alatti partokon közönséges. (Herbich 1834 adatát, hogy e növény a Szczawny patak mellett is elő fordulna Knapp 1872 minden ok nélkül kétesnek mondja.)

(Potentilla verna L. Berdau 1861 a Pieninekből emlit α. cinerea Neilr. β. viridis Neilr. és γ. opaca Neilr.)

(Potentilla supina L. a Pieninekben Herbich 1861 szerint.)

Potentilla rubens Zim. Sub-Lechnicz környékén (Vrany; talán azonos ama növénynyel, melyet Zieleniewski 1852. P. rosea név alatt emlit.)

Potentilla recta L. var. obscura Auct. Klastromerdő és Naplasni tisztásain; (a Pieninekből Rehmann 1861 emliti.)

Fragaria vesca L. a vidék napos partjain, rétjein és ritkás erdeiben közönséges.

(Fragaria collina Ehrh. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Rubus idaeus L. ritkás erdőkben, kivágott erdőkben és cserjésekben mindenütt gyakori.

Rubus caesius L. utak mellett, partokon és szántóföldeken helyenként nagyszámban.

(Rubus dumetorum Weihe et Nees. a Pieninekben Berdan 1861. szerint.)

Alchemilla vulgaris L a Koronahegy, Golicza rétjein.

Alchemilla arvensis Scop. szántóföldeken és ugarföldeken Smerdzonka és Haligócz környékén. (Sromovecről emliti Berdau 1861 és Kroscienko és Tylmanowa között szedte Herbich 1834.)

Agrimonia Eupatoria L. a Dunajecz mellett, partokon és utak mellett közönséges a Lipniki és Lesniczi völgyben is.

(Sangnisorba officinalis L. a Pieninekben Berdau 1861 szerint.)

Poterium Sanguisorba L. itt ott réteken gyakori növény; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

Rosa alpina L. a Koronahegy és Klastromerdő cserjéseiben; (a Kaczáról, a Szokolicza és Przelazki közötti vidékről emliti Berdau 1861.)

Rosa canina L. partokon, utak mellett közönséges; talán többféle formákban! (Berdau 1861 a Pieninekből emliti α. glabrescens Neilr. β. pubescens Neilr. és γ. setosa Mayer-t.)

(Rosa rubiginosa L. a Pieninekben Berdau 1861 szerint.)

(Rosa gallica L. a Pieninek körül Berdau 1861 szerint.)

Crataegus Oxyacantha L. a Dunajecz melletti cserjésekben szórványosan (Vrany.)

Crataegus monogyna Jacq. hasonló helyeken (Vrany.)

Sorbus Aria Crtz. szórványosan a Dunajecz melletti sziklás erdők és cserjésekben (Vrany! a Facimiech, Szokolicza, Kacza és Czerwony Skalkáról emliti Berdau 1861. Szczawnica mellől Zieleniewski 1832.)

Sorbus Aucuparia L. hasonló helyeken, a Koronahegyen is (Vrany!)

Pirus communis L. szórványosan a hegyvidék erdeiben (Vrany! Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

Pirus malus L. hasonló helyeken (Vrany.)

Cotoneaster vulgaris Lindl. a Koronahegy és Golicza sziklás helyein szórványosan; (a Pieninekből emliti Herbich 1854, Zieleniewski 1852, Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

O. Myrtiflorae.

F. Lythraceae Juss.

Lythrum Salicaria L. Sub-Lechnicz mellett a »Grosse« és »Kleine Weiher« nevü mocsaras réteken.

Peplis Portula L. ugyanott és a vidék más mocsaras helyein. (A Dunajecz völgyéből Herbich 1834 és Berdau 1861 is emliti.)

F. Onagraceae Juss.

Epilobium angustifolium L. a hegyek lejtőin, kiváltkép kivágott erdős helyeken gyakori.

Epilobium Dodonaei Vill. közönséges növény a Dunajecz árterületén például a Koronahegy alatt a Veresklastrom közelében stb.; (a Dunajecz mellől Berdau 1861 is emliti.)

Epilobium hirsutum L. csermelyek mellett szórványosan.

Epilobium parviflorum. Schréb. nedves völgyelésekben és tisztásokon mindenütt közönséges; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

(Epilobium montanum L. β. minus W. et Gr. a Pieninekben Berdau 1861 szerint.)

(Epilobium roseum Schreb. Kroscienko mellett Ascherson 1861.)

Circaea lutetiana L. a Zamcziskó és Koronahegy erdeiben elég gyakori, a Naplasni erdeiben is; (a Pienekből Berdau 1861 is emliti.)

Circaea intermedia Ehrh. hasonló helyeken gyakran a C. lutetianával keverten fordul elő; (a Pieniekből emliti Herbich 1834 és Berdau 1861.)

Circaea alpina L. az egész hegyvidék nedves völgyeléseiben, kiváltkép források mellett és kis árkok szélein; (a Pieninekből emliti Herbich 1834 és Berdau 1861.)

F. Halorrhagidaceae R. Br.

Myriophyllum spicatum L. a Dunajecz kiöntéseiben de magában a Dunajecz folyóban is sok helyen, hol a viz igen lassú folyású, igy például a Csárda környékén.

0. Umbelliflorae.

F. Araliaceae Juss.

Hedera Helix L. a Naplasni lombos erdeiben gyakori.

F. Umbelliferae Juss.

Sanicula europaea L. a Klastromerdő és Borstyk erdeiben.

Petroselinum sativum Hoffm. kertekben kultiválják.

Aethusa Cynapium L. réteken szórványosan, kertekben itt ott gyakoribb dudva növény a vetemények között.

Astrantia major L. a hegyvidék tisztásain és erdők szélein gyakori.

Aegopodium Podagraria L. a Pieninek alján nedves árnyékos helyeken.

Carum Carvi L. a hegyvidék szárazabb rétjein.

Pimpinella Saxifraga L. réteken és legelőkön közönséges.

Bupleurum falcatum L. a Koronahegy, Klastromerdő, Golicza és más gerinczek lejtőin. (Czorsztyntől Szczawnicáig elterjedt növénynek mondja Grzegorzek 1866 és Berdau 1861 is.)

(Bupleurum longifolium L. a Koronahegyről és Okreglicáról emliti Berdau 1861.)

(Bupleurum rotundifolium L. a Dunajecz balpartjáról, Szczawnica közelében emliti Bosniacki Knapp 1872 szerint.)

Seseli coloratum Ehrh. a Klastromerdőben és más száraz hegylejtőkön. (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

(Seseli rigidum W K.? Szczawnica mellett, Herbich 1831 szerint.)

(Seseli glaucum L. Kroscienko és Szczawnica között Herbich 1860 szerint; de Berdau a Pieninekből nem emliti. l. Knapp 1872.)

Libanotis montana Crntz. a hegyvidék völgyelései-

ben és sziklahasadékaiban; (a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

(Silaus pratensis Bess. a Pieninek rétjeiről emliti Berdau 1861.)

Meum Mutellina Gärtn. a hegyek rétjein és kaszálóin szórványosan.

(Selinum Carvifolia L. nedves réteken cserjék között a Pieninekben Berdau 1861.)

(Angelica silvestris L. a vizek partjain szórványosan Berdau 1861 a Pieninekből β. elatior Whlbg.-t. emliti.)

(Peucedanum Oreoselinum Mœnch. a Pieninekben réteken és hegylejtőkön Berdau 1861.)

(Peucedanum Cervaria Cuss. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Anethum graveoleus L. kertekben gyakran kultiválják.

Pastinaca sativa L. itt ott szórványosan a hegyvidék rétjein és legelőin.

Heracleum Sphondylium L. a Koronahegy, Naplasni, Golicza legelőin.

(Laserpitium pruthenicum L. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Laserpitium latifolium L. a Dunajecz jobbpartján tisztásokon és erdők szélén; (a Pieninekből emliti Herbich 1834, Berdau 1861. Ascherson 1866.)

Daucus Carota L. a hegyvidék legelőin.

Torilis Anthriscus Gmel. a Klastromerdőben.

(Scandix Pecten Veneris L. a Veresklastrom tájékán Berdau 1861.)

Anthriscus silvestris Hoffm. réteken, legelőkön, erdők szélén közönséges.

(Anthriscus vulgaris Pers. Tylmanowa és Kroscienko között Herbich 1834.)

Chærophyllum temulum L. gyakori a hegyvidék nedves völgyeléseiben; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

(Chærophyllum aromaticum L. Szczawnica mellett Ascherson 1866.)

Conium maculatum L. a Lipniki völgyben Haligócz mellett és más helyen.

ββ.) Gamopetalae (s. Sympetalae).

O. Aggregatae.

F. Compositae Adans.

Eupatorium cannabinum L. közönséges a Dunajecz árnyékosabb partjain, de a magasabb völgyelésekben is, például a Koronahegy éjszaki lejtőin.

Tussilago Farfara L. a vidék agyagos helyein nem ritka (Vrany).

Petasites officinalis Mnch. a hegyi patakocskák partjain (Vrany! innen Berdau 1861 is emliti.)

Petasites albus Gärtn. ugyan ily helyeken (Vrany! Berdau 1861 közönségesnek mondja a Pienski patak mellett.)

Aster alpinus L. var. glabrata sziklás helyeken, igy a Koronahegy szikláin, a Goliczán, Szokoliczán stb.; (a Pieninekből emliti Herbich 1831 és 1861; Zieleniewski 1852; Ascherson 1866 és Berdau 1861.)

Bellidiastrum Michelii Cass. magasabb fekvésü árnyékos nedves helyeken (Vrany! a Pienski patak mellől és a Kaczáról emliti Berdau 1861.)

Bellis perennis L. réteken és tisztásokon mindenütt közönséges (Vrany!)

Erigeron canadensis L. napos lejtőkön és a Dunajecz mellett a Veresklastrom közelében is közönséges.

Solidago Virga aurea L. füves lejtőkön, ritkás erdőkben és tisztásokon közönséges.

Inula ensifolia L. sziklás helyeken a Dunajecz mellet például a Goliczán stb. nem ritka; (a Kacza és Szokoliczáról emliti Berdau is 1861)

(Inula salicina L. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Inula Brittanica L. a Dunajecz mellett nem ritka.

Inula Conyza DC. a Klastromerdő és Borstyk lejtőin közönséges; itt ott a Dunajecz partján is látható; (a Kaczáról emliti Herbich 1834.)

Bidens cernuus L. a Dunajecz kiöntései mellett Sub-Lechnicz körül a »Grosse Weiher« és »Schwäbische Hutweide« nevű mocsaras rétjein; (γ nana Wímm.- et Grab.-t Berdau 1861 is emliti a Pieninek aljáról.)

Helianthus annuus L. és Helianthus tuberosus L.-t itt ott kertekben mivelik.

Filago lutescens Jord. a Dunajecz árterületén közönséges; (talán azonos e növény a Zieleniewski 1852. Szczawnicza mellől emlitette F. montana L.-vel?)

Filago germanica L. Smerdzonka körül száraz hegylejtőkön. (Szczawnicza és Sromovce vidékéről is emliti Berdau 1861.)

Gnaphalium silvaticum L. csaknem mindenütt közönséges; a Pieninekből ezt és a szintén ide sorozandó.

Gnaphalium norvegicum Gun.-t emliti Zieleniewski 1852 és Herbich 1860. Előbbi Szczawnica mellől (?) a Gnaphalium supinum L.-t is, mely havasi növény.

Gnaphalium uliginosum L. nedves helyeken Sub-Lechnicz körül, a Dunajecz árterületén.

Artemisia Absinthium L. var. calcygena a Koronahegy szikláin elég gyakori; (a Pieninek mészszikláin a Pienini patak torkolatánál és mindenütt a Dunajecz mellett Rehmann 1868 és Janota 1867; a Grabcziha és a Dunajecz felé néző sziklahasadékokban termő A. Absinthium L. Berdau 1861 szintén csak a var. calcygena l. Knapp 1872. is.)

Artemisia vulgaris L. utak mellett.

Matricaria inodora L. szántóföldeken és ugarföldeken a Lipniki völgyben nem ritka.

(Matricaria Chamomilla L. a Pieninek alján Berdau 1861.)

Anthemis arvensis L. itt ott szántóföldeken közönséges.

Anthemis Cotula L. szórványosan ugarföldeken és szárazabb partokon; (Kroscienko mellett Ascherson P. 1866.)

Anthemis tinctoria L. a hegyvidék száraz helyein és hegylejtők mélyedéseiben nem ritka növény. (A Szczawny patak mellől emliti Herbich 1834; Czorstyn váralatti lejtőkről Berdau 1861; Herbich 1831 Szczawnica mellől és Zawadzki 1832 Kroscienko vidékéről egy Anthemis saxatilis?-ről is tesznek említést; de Knapp 1872 szerint is e faj kérdéses növény maradt.)

(Tanacetum Parthenium Schultz a Pieninekben Herbich 1834. Berdau 1861. Kroscienko és Tylmanowa között Herbich 1834.)

Chrysanthemum corymbosum L. és var. subcorymbosum Schur. közönséges a hegylejtők tisztásain és erdők szélein; (az egész Pienini hegységben közönségesnek mondja Knapp 1872, Herbich 1834, Berdau 1861 és Ascherson P. 1866 nyomán.)

Chrysanthemum Zawadzkii Herb. Koronahegy, Osztraskala, Golicza stb. szikláin közönséges; a Dunajecz mellett is. A Pienini hegység speciális szép növénye; (a Pieninekből emlitik Herbich 1831, 1834, 1861. Ascherson P. 1866, Zlik O. 1870, Zawadzki, Bosniacki és mások. Berdau 1861 szerint Szczawnicán tul is, Javorki és Kamjonkáig terjed.)

Chrysanthemum Leucanthemum L. réteken mindenütt gyakori.

(Arnica montana L. előfordulását Szczawnica mellett Zieleniewski szerint már Knapp 1872 is határozottan tévesnek mondja.)

Achillea Millefolium L. a hegyvidék szárazabb helyein csaknem mindenütt közönséges.

Achillea collina Buker a hegység szárazabb, kopárabb helyein.

Achillea tanacetifolia All. a Dunajecz jobbparti völgyecskéiben szórványosan; (a Pieninekből Lesnicz vidékéről Berdau 1861 is emliti.)

(Achillea nobilis L. a Zamczysko körül Herbich 1834 ezen adatot Knapp 1872 kétesnek tartja; magam sem láttam az egész hegyvidéken.)

(Cineraria pratensis Hoppe a Zamczyskón Berdau 1861.)

Cineraria aurantiaca Hoppe a Koronahegy lejtőin, (ugyan e helyről emliti Berdau 1861 is.)

(Cineraria campestris Retz. a Pieninek délkeleti gerinczén Lesnicz és Kamjonka között Berdau 1861.)

Senecio vulgaris L. a hegylejtők tisztásain mindenütt közönséges.

Senecio viscosus L. a Koronahegy alatt a Duuajecz árterületén, továbbá a Klastromerdő és Borstyk lejtőin és a Dunajecz mellett. (Sromovce és Kroscienko vidékéről emliti Berdau 1861.)

(Senecio silvaticus L. Kroscienko és Tylmanowa között Herbich 1834.)

Senecio Jacobæa L. a Koronahegy rétjein és a Naplasni lejtőin. Vele vegyesen a var. barbareæfolius Krok. is; (utóbbit emliti Berdau 1861 a Pieninek aljáról is.)

Senecio nemorensis L. erdő-tisztásokon sok helyen például a Klastromerdőben; (a Pieninekből emlitik Berdau 1861 és Ascherson 1866.)

(Senecio saracenicus L. vizek partjain Kroscienko vidékén Jablonski V. in litt. Knapp 1872 szerint.)

Calendula officinalis L. sok helyen kedvelt kerti növény.

Carlina acaulis L. a hegyvidék száraz köves, napos helyein kivált szántóföldek partjain közönséges; (a Pieninekből emlitik Berdau 1861 és Ascherson P. 1866 is.)

Carlina vulgaris L. a Lipniki és Haligóczi völgy száraz napos lejtőin igen közönséges; (Berdau 1861 emliti a Pieninekből, még pedig a Dunajecz balpartjáról a Lesniczi patakkal szemben fekvő »Przelaazki« nevű helyről; ezen adat talán inkább a következő fajra vonatkozik!)

Carlina brevibracteata Andræ. Klastromerdő, Aksamitka, Dunajecz mellett stb. helyeken gyakori növény.

Carduus arctioides Willd. szórványosan erdők szélén

a Dunajecz jobb oldalán. (Czorsztyn és Kroscienko mellől emliti Herbich 1860, a Kaczán is szedte. Herbich 1834, Berdau 1861 végre emliti a Pienini patak torkolatának tájáról a »Pod Sosnowem« nevű helyről.)

(Carduus Personata Jacq. a Pieninekben ritkábban fordul elő Berdau 1861.)

(Carduus defloratus L. a Pieninekben Herbich 1834 és 1861. Ascherson P. 1866. Grzegorzek 1866. Berdau 1861.)

Cirsium eriophorum Scop. szórványosan a hegyvidék nedves helyein; (a Pienini patak mellett Berdau 1861, a Zamczysko felett Herbich 1834, Ascherson 1866, Szczawnica mellett Zieleniewski 1852.)

Cirsium erucagineum DC. (C. oleraceum × rivulare Schiede) a hegység kisebb völgyeléseiben szórványosan.

Cirsium nemorale Reichenb. hasonló helyeken.

(Cirsium Erisithales Scop. a Pieninekből emliti Herbich 1834.)

Cirsium arvense Scop. szántóföldeken a vetések között.

Silybum Marianum Gærtn. itt ott kultiválják kertekben.

Lappa tomentosa Lmk. utak mellett nem ritka.

Centaurea Jacea L. a hegység száraz lejtőin közönséges.

Centaurea axillaris Willd. igen közönséges a Koronahegy, Klastromerdő, Golicza, Lesniczka hura stb. hegygerinczek sziklás lejtőin; (a Zamczyskóról és Pienini Dunajecz mellől emliti Berdau 1861 is.)

Centaurea Cyanus L. szántóföldeken, vetések között.

(Centaurea Scabiosa L. var. coriacea WK. a Pieninekben Berdau 1861 és var. integrifolia Weim. mészsziklákon a Pieninekben Rehmann 1868.)

(Aposeris fœtida Less. a Zamczysko körül Herbich 1834. Herbich 1861 azonban már nem tesz róla említést l. Knapp 1872.)

Lampsana communis L. a Klastromerdő és egyéb hegylejtők tisztásain és cserjéseikben.

Cichorium Intybus L. utak mellett.

Leontodon autumnalis L. a hegylejtők rétjein közönséges.

Leontodon hastilis Koch. hasonló helyeken.

(Leontodon incanus Schrank. a Pieninekben Czorsztyntől kezdve Szczawnicáig és azontúl: Herbich 1834. és 1861. Rehmann 1868. Berdau L. 1861.)

Picris umbellata (Schrank) Klastromerdő.

Achyrophorus apargioides Schur. Borstyk alatti völgyben és más tisztásokon.

Tragopogon pratensis L. réteken és gyepes partokon nem ritka; (a Pieninek alján a T. orientalis L-nál ritkább növénynek mondja Knapp 1872. Berdau 1861 nyomán.)

(Tragopogon orientalis L. a Pieninekben hasonló helyeken és gyakrabban is fordul elő előbbinél. Ascherson P. 1866, Berdau 1861.)

Hypochœris uniflora Vill. a hegyvidék magasabban fekvő tisztásain; (igy Berdau F. 1861 is emliti a Grabczyha, Szokolicza, Kacza, Facimiech és Koronahegyről.)

Hypochœris maculata L. a hegyvidék magasabb rétjein, legelőin, erdők szélén stb.; (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

Taraxacum officinale Web. var. palustre DC. Sub-Lechnicz körül (Vrany).

Lactuca sativa L. kertekben kultiválják.

Prenanthes purpurea L. a Golicza alatti völgyelésekben, a Klastromerdő tisztás lejtőin stb.; (a Pieninekből emlitik Herbich 1834, és Berdau 1861 is).

(Sonchus asper Vill. a Pieninek alján Berdau F. 1861).

Crepis virens L. Koronahegy.

(Crepis paludosa Mœneh. a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Hieracium Pilosella L. mindenütt közönséges (formáit nem határoztam.)

(Hieracium Auricula L. a Pienini réteken és hegylejtőkön Berdau F. 1861.)

(Hieracium præaltum Vill. a Pieninekből emlitik Ascherson 1866 és Berdau F. 1861 hasonlólag sorolja elő Knapp 1872 a Pieninekből a H. auriculo-præaltum Döll· Janota 1868 és H. præalto-Pilosella Wimm Berdau F. 1861 adata nyomán.)

(Hieracium echioides Lamm. Czorsztyn mellett száraz helyeken Berdau F. 1861.)

(Hieracium cymosum L. a Pieninekből emliti Berdau F. 1861 és Janota 1868).

Hieracium Tatræ Griseb. a Dunajecz partjain; (az egész Pienini hegylánczolaton elterjedtnek mondja Knapp is 1872, Herbich 1834 és 1861, Ascherson P. 1866. Rehmann 1868 és Berdau 1861 nyomán.)

(Hieracium saxatile Jacq. (H. graminifolium DC) a Dunajecz mellett hasonló helyeken mint előbbi, de ritkábban fordul elő Berdau F. 1861.)

Hieracium subcæsium Fries. a Golicza hasadékaiban a Dunajecz partjain.

Hieracium plumbeum Fries. a Veresklastrom közelében (Ullepitsch.)

Hieracium autumnale Griseb. a Dunajecz mellett.

Hieracium Welandi Heuff. hasonló helyeken.

(Hieracium villosum Jacq. a Pieninekben igen ritkán fordul elő. Rehmann 1868. Berdau 1861.)

Hieracium vulgatum Fries. a Pienini hegység ritkás erdeiben és erdők szélein szórványosan. (Talán azonos e növény a H. cydoniæfolium Uechtr. azaz helyesebben a vulgatum var. rosulatum Griseb-val? (l. Knapp 1872) melyet különben Berdau 1861 a Pieninekben ritka növénynek mond.)

(Hieracium carpaticum Bess. a Koronahegyen Ascherson 1866; Knapp 1872 e növényt itt kérdésesnek mondja.)

(Hieracium prenanthoides Vill. Szczawnica mellett Zieleniewski 1852.)

(Hieracium subaudnm L. a Pieninekben erdős és cserjéses helyeken Berdau F. 1861.)

F. Dipsacaceae.

(Dipsacus laciniatus L. Kroscienko és Tylmanowa között Berdau F. 1861.)

Knautia integrifolia W. Gr. Smerdzonka körül.

(Knautia silvatica Dub. a Facimiech körül Berdau F. 1861.)

(Knautia arvensis Coult. var. carpatica Heuff. a Koronahegyen Ascherson P. 1866.)

Scabiosa Columbaria L. Lesnicz, Haligócz, Sub-Lechnicz mezein.

Scabiosa ochroleuca L. a Pieninekben száraz réteken, partokon, hegylejtőkön. (Berdau F. 1861 is emliti.)

(Scabiosa lucida Vill. sziklás cserjéses helyen az egész Pienini hegylánczon közönségesnek mondja Knapp 1872, Herbich F. 1831, Zawadzki 1832, Berdau F. 1861 és Ascherson P. 1866 nyomán.)

F. Valerianaceae DC.

Valeriana officinalis L. völgyelésekben, patakocskák partjain sok helyen bőven terem.

Valeriana sambucifolia Mikan. a Koronahegy és Zamczisko erdeiben, a Naplasni erdős lejtőin és nedves helyeken.

Valeriana tripteris L. Sub-Lechnicz környékén a Gurka-Vengliszkán és a Naplasni erdős gerinczein. (Vrany! a Pieninekből emliti Berdau is 1861.)

Valeriana simplicifolia Kabath. a hegyvidék nedves rétjein (Vrany.)

Valerianella dentata Poll. Smerdzonka körül bőven a szántóföldeken és ugarföldeken; (a Pieninek talapzatán Berdau 1861.)

O. Rubiinae.

F. Caprifoliaceae DC.

Sambucus racemosa L. a Dunajecz mellett és mindenütt gyér erdővel benőtt területeken közönséges; (Berdau 1861 is emliti a Pieninekből.)

Sambucus nigra L. itt ott kertekben mivelve és elvadulva.

(Viburnum Opulus L. a Pieninekben Berdau 1861.)

Lonicera Xylosteum L. cserjésekben közönséges (Vrany! a Pieninek talapzatáról emliti Berdau 1861 is.)

Lonicera nigra L. hasonlólag elterjedt erdők szélein és cserjésekben (Vrany; a Pieninek összes magasabb csúcsain Herbich 1834.)

F. Adoxaceae.

Adoxa Moschatellina L. a Veresklastrom körül cserjésekben (Vrany; a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

F. Rubiaceae. Juss.

Sherardia arvensis L. az egész területen szántóföldeken igen közönséges. (Kroscienko melőll emliti Berdau 1861; Czorsztyn mellett szedte Ascherson 1866.)

Asperula odorata L. a Naplasni lombos erdeiben gyakori; helyenként a Klastromerdőben is.

Asperula cynanchica L. szárazabb helyeken, mint partokon lejtőkön réteken igen közönséges; (a Pieninekből emliti Berdau is 1861).

Galium vernum Scop. mindenütt közönséges az erdők szélein és tisztásain (Vrány).

Galium rotundifolium L. Kis-Frankova mellett (Vrány).

Galium boreale L. a Koronahegy lejtőin; (a Pieninekből emliti Berdau 1861 is.)

Galium palustre L. gyakori növény a Dunajecz mellett elterülő nedves réteken, például Sub-Lechnicz mellett.

(Galium uliginosum L. Pieninekben Berdau 1861.)

(Galium aristatum L. a Veresklastrom mellett Ascherson 1796.)

Galium Aparine L. Sub-Lechnicz, Smerdzonka, Huta, Lesnicz mellett gyakori növény.

Galium Mollugo L. az egész vidéken utak mellett, partokon és hasonló helyeken közönséges.

Galium pumilum Lam. a Klastromerdőben szórványosan.

(Galium silvestre Poll. a Pieninekben Berdau 1861.)

O. Campanulinae.

F. Cucurbitaceae Juss.

Bryonia alba L. a Lipniki völgyben a falvak közelében.

Cucurbita Pepo L.-t itt ott kultiválják, de csak kertekben.

F. Campanulaceae Juss.

(Jasione montana L. Zieleniewski 1832 szerint Szczawnica mellett (?))

Phyteuma orbiculare L. a hegygerinczek kaszálóin (Kroscienko mellett Herbich 1836; a Zamczyskón Zlik O. 1870; Szczawnica mellett Zieleniewski 1852.)

Phyteuma spicatum L. a völgyelések nedves helyein és tisztásokon.

Campanula rotundifolia L. sziklás helyeken; (a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

(Campanula pusilla Haenk. a Pieninekben Herbich 1834.)

(Campanula latifolia L. Szczawnica mellett Zieleniewski 1852.)

Campanula patula L. réteken csaknem mindenütt közönséges.

Campanula persicifolia L. tisztásokon és réteken itt ott igen bőven terem.

(Campanula Cervicaria L. a Pieninekben Berdau F. 1861).

Campanula glomerata L. gyakori növény a hegyek lejtőin és partokon.

O. Contortae.

F. Asclepiadaceae R. Br.

Cynanchum Vincetoxicum R. Br. a Dunajecz mellett erdőszélén és tisztásokon var. laxum Bartl. a Gurka-Vengliszkán a Veresklastrom mellett; (Czorstyn mellől emliti Berdau 1861.)

F. Apocynaceae R. Br.

Vinca minor L. a Naplasni lombos erdeiben (Vrány!)

F. Gentianaceae Juss.

Menyanthes trifoliata L. a Haligóczi patak melletti réteken és Sub-Lechnicz vidékén nedves helyeken. (Vrány! Kroscienko mellett is Berdau 1861 szerint.)

Gentiana cruciata L. szórványosan itt ott partokon és száraz gyepes helyeken a Lipniki völgyben például Smerdzonka felett.

Gentiana verna L. ritka Smerdzonka mellett (Vrány; a Pieninekben a Zamczyskóra vezető út mellett találta Berdau F. 1861).

Gentiana pyramidalis Willd. a Koronahegy füves lejtőin; (valószinüleg ezzel azonos az Ascherson P. 1866 a Koronahegyen gyüjtötte G. germanica Willd. mely növényt a területen seholsem láttam.)

Erythraea Centaurium Pers a Klastromerdő lejtőin és a Borstyk alatt gyakori növény.

Erythraea pulchella Fr. igen bőven terem a Koronahegy alatt a Dunajecz árterületén; (a Pienini Dunajecz mellöl emliti Ascherson 1866 és Szczawnicáról Berdau 1861 Knapp 1872 szerint.)

F. Oleaceae Lindl.

Fraxinus excelsior L. kertekben mivelve, de vadon is szórványosan a Dunajecz melletti cserjésekben; (a Zamczyskóról emliti Herbich 1834.)

Syringa vulgaris L. kertekben mivelve.

O. Plantagineae.

F. Plantaginaceae Juss.

Plantago major L. utak mellett közönséges.

Plantago lanceolata L. utak mellett, réteken közönséges.

Plantago media L. hasonló helyeken.

O. Labiatiflorae.

F. Labiatae.

Ocymum Basilicum L. kertekben sok helyütt kultiválják.

Mentha arvensis L. Sub-Lechnicz, Lipniki völgyben nedves helyeken, réteken, szántóföldeken és vizek partjain közönséges. Gyakori a var diversifolia Dumort és var. pratincola Opitz is. Ó-Major és Sub-Lechnicz között az országút alatt mocsaras helyen állandóan nő a Mentha arvensis L. egy formája. (Simonkai szerint: M. Skofitzia ana aquatica × superarvensis A. Kern.) melynek virágaiban csak a hosszu két karélyu bibével ellátott termő fejlődik ki teljesen, a himek pedig egészen fejletlenek maradnak; a corolla igen kicsiny, a csésze csaknem teljesen eltakarja őt; és mig a pollennélküli apró anthérák csak igen erős

nagyitás mellett találhatók fel a corolla csöve tövében, addig a hosszu bibeszál ivesen kinyulva erősen emelkedik ki a felső ajak alatt és pedig oly feltünő módon, mint azt semmiféle más Mentha-n nem észleltem. Gynodynamikus virágok ezek, melyek e termőhelyen növő Menthákat általában jellemzik; csak gyéren, itt ott találhatók, androdynamikus virágokkal biró egyének is, és ezeknek virágjai nagyok, jól kifejlett pártával és porzókkal, de satnya termővel bírnak. A növény négyszögletes szára alsó részében minden csomón két egyenlő fejlettségü ágat hajt, de ezek többnyire meddők maradnak; a talajban folytatódik egy messzire terjedő rhizómában és ez szintén igen gazdagon képez számos kis járulékos gyökérrel gyökeredző inda szerü hajtásokat, melyeknek levelei azonban jóval kisebbek, mint a földfeletti szár ágainak levelei, kerekded képüek és nagyrészt ép szélüek. Külső habitusára e növény leginkább a M. reversa Rochl. (Linnaea XII 1838 Tab. VI)-hoz hasonlit, csak a virágok sajátságos alkotásában tér el tőle. Ugyan-e helyen elég gyakori a Mentha nitida Host is.

Mentha Pulegium L. nedves helyeken, szántóföldeken nem ritka a Lipniki, Jordaneczi stb. völgyekben.

Origanum vulgare L. a Koronahegy, Klastromerdő, Golicza stb. napos helyein gyakori.

Origanum Majorana L.-t itt ott kertekben kultiválják.

Lycopus europaeus L. a Dunajecz mellett és szélesebb völgyében árkok mellett néhol nagy mennyiségben.

Thymus Serpyllum L. utak mellett partokon, sovány réteken gyakori.

Thymus Carpaticus Cel. a Koronahegy, Golicza, Szokolicza sziklahasadékaiban.

Calamintha Acinos Clairv. a Koronahegy, Klastromerdő szárazabb lejtőin és helyenként a Dunajecz mellett is.

Clinopodium vulgare L. a gerinczek tisztásain a Dunajecz mellett.

Salvia glutinosa L. a Naplasni és Borstyk cserjéseiben és erdők szélén; (a Pieninekből Ascherson P. 1866 és Berdau F. 1861 is emliti.)

Salvia pratensis L. réteken partokon és hasonló gyepes helyeken az egész területen; (a Pieninekből Berdau F. 1861 is emliti.)

Salvia verticillata L. a Lipniki völgyben partokon utak mellett gyakori növény.

(Nepeta nuda L. Szczawnica mellett Herbich 1831 Kroscienko és Tylmanowa felett a Pieninek felé Berdau 1861.)

Glechoma hederacea L. szárazabb partokon közönséges. (Vrány)

Glechoma hirsata W. K. a Gurka-Vengliszka és Klastromerdő tisztásain; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti.)

Melittis Melisophyllum L. a Klastromerdőben és Naplasnin szórványosan; (a Pieninekből emliti Zieleniewski 1852 és Berdau 1861.)

Galeopsis versicolor Curt. a Klastromerdő cserjéseiben nedvesebb völgyelésekben; (a Pieninekből emliti Ascherson 1866 és Berdau 1861.)

(Galeopis ochroleuca Lam. a Szczawny patak mellett Herbich 1834.)

Galeopsis Tetrahit L. Smerdzonka körül szántóföldeken és ugarföldeken.

(Galeopsis pubescens Bess. a Szczawny patak mellett Herbich 1834; a Zamczyskón Ascherson 1866.)

Stachys germanica L. Smerdzonka körül száraz hegylejtőkön, a Dunajecz mellett is; (Ascherson P. 1866. Kroscienkóról emliti, ugyanitt és Czorsztyn mellett gyüjtötte Berdau 1861; a Dunajecz mellett találta Herbich 1834.)

Stachys alpina L. a Klastromerdő, Borstyk alatt árnyékosabb helyeken.

Stachys silvatica L. Klastromerdő, Borstyk, Naplasni erdeiben.

Stachys palustris a Lipniki patak mellett például Smerdzonkán; de nedves szántóföldeken is igen közönséges.

Stachys recta Smerdzonka környékén száraz hegylejtőkön a Koronahegy alatt; (a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Lamium amplexicaule L. szántóföldeken közönséges.

Lamium purpureum L. elterjedt gyomnövény.

Lamium maculatum L. erdők szélein közönséges.

Lamium album L. a falvak környékén például keritések mellett.

Galeobdolon luteum Huds. a Klastromerdő és Naplasni erdeinek szélein, cserjésekben gyakori (Vrány!)

Prunella vulgaris L. hegylejtők szárazabb helyein mindenütt közönséges.

(Prunella grandiflora Jacq. a Zamczyskó körül Herbich 1834.)

Ajuga genevensis L. nem ritka növény erdők szélén és a hegylejtőkön; (a Pieninekből emliti Berdau 1861.)

Teucrium montanum L. igen közönséges a Korona-

hegy napos sziklás lejtőin; hasonlólag a Golicza és Lesniczka hura sziklahasadékaiban is; néhol terjedelmes nagy bokros gyepet képez; (Czorsztyn mellől emliti Berdau 1861, az egész Pienini hegységben elterjedtnek mondja Herbich 1834.)

F. Scrophulariaceae. R Br.

(Verbascum Blattaria L. utak és árkok mellett. Kroscienko és Tylmanowa között Herbich 1834.)

Verbascum nigrum L. szárazabb lejtőkön mindenütt közönséges.

(Verbascum Lychnitis L. helyenként a Dunajecz mellett Herbich 1834.)

Verbascum cuspidatum Schrad. Koronahegy, Klastromerdő.

(Verbascum Thapsus L. száraz köves helyeken a Dunajecz mellett Herbich 1834.)

Scrophularia nodosa L. a Golicza alatt és Huta közelében nedves helyeken.

(Scrophularia aquatica L. a Pieninekből általában emliti Berdau 1861.)

Limosella aquatica L. Sub-Lechnicz táján a Dunajecz árterületén.

Linaria arvensis Desf. a Koronahegy alatt szárazabb helyeken.

Digitalis grandiflora Lmk. a lejtők tisztásain nem ritka.

Veronica Anagallis L. a Koronahegy alatti csermelyek partján; Huta előtt mocsaras helyen.

Veronica Anagallidi-Beccabunga Neilr. a Koronahegy alatt a »Schlucht«-nak nevezett völgytorkolatban és a Sub-Lechniczi Hutweide mocsaras helyein.

Veronica Beccabunga L. helyenként a Dunajecz kiöntéseiben és a csermelyek mellett.

Veronica Chamaedrys L. partokon erdők szélén mindenütt közönséges.

(Veronica montana L. a Pieninekből emliti Berdau 1861).

Veronica spicata L. a Koronahegy geriuczén; az Aksamitkán, Naplasni stb.; (a Pieninekből Berdau 1861 is emliti valamint var. orchidea Cr-t is.)

(Veronica fruticulosa L. a Szokolicza körül Berdau 1861.)

Veronica hederifolia L. szántóföldeken nem ritka; (Berdau 1861 is emliti.)

Veronica urticaefolia L. a Klastromerdőben és a

Borstyk lejtőin. (Vrány! Berdau 1861 szerint a Dunajecz jobbpartján és a Pienini patak mellett.)

Melampyrum nemorosum L. közönséges cserjésekben és erdők szélén.

(Melampyrum arvense L. Kroscienko és Grywald között szántóföldeken Berdau 1861).

(Melampyrum pratense L. a Pieninekben Berdau 1861.)

Pedicularis palustris L. nedves réteken a völgyekben néhol elég bőven terem; (hasonló helyekről emliti Szczawnica mellől Herbich 1834 és Ascherson 1866 Kroscienko vidékéről.)

(Pedicularis silvatica L. mocsaras réteken a Pieninekben Berdau F. 1861.)

Rhinanthus major Ehrh. réteken mindenütt közönséges.

(Euphrasia stricta Host (E officinalis P. β. nemorosa Pers.) a Pieninekben Berdau 1861.)

Euphrasia cœrulea Tausch. Golicza, Lesniczka hura és Smerdzonka fölött.

Euphrasia serotina Lam. Klastromerdő, Borstyk, utak mellett, partokon.

Euphrasia cucullata Whlbg. a Koronahegy rétjein.

Lathraea squamaria L. a Naplasni bükkfaerdeiben (Vrány).

F. Orobanchaceae Rich.

Orobanche Epithymum DC. itt ott Thymuson és más ajakos növényeken a lejtők legelőin.

(Orobanche Gallii Dub. Galium fajokon élősködve a Pienini patak mellett Berdau F. 1861. O. caryophyllea Smith. melyet Knapp 1872 helyesen ide akar csatolni. Kroscienko és Tylmanowa között Herbich 1834; ugyanitt talált Herbich O. major H.-t is, melyet Knapp talán O. elatior Sutt.-nak véli.)

F. Lentibulariaceae Rich.

Pinquicula vulgaris L. a Naplasni nedves rétjein; (Vrány! Sromevce és Kroscienko mellől, és az utról Szczawnica felé emliti Berdau 1861 utóbbi helyről Zawadzki 1835 is)

Utricularia vulgaris L. Sub-Lechnicz mellett a Dunajecz kiöntéseiben és a »Hutweide« árkaiban.

O. Tubiflorae.

F. Solanaceae Juss.

Atropa Belladona L. nem ritka a Klastromerdő gerinczén és délnyugati magasabb lejtőin.

Scopolina atropoides Schult. a Klastromerdő éjszaki és éjszakkeleti lejtőin elég gyakori (Vrány!)

Solanum tuberosum L. széltében kultiválják.

Solanum Dulcamare L. a Lipniki völgyben Haligócz mellett nedves helyeken, keritések mellett.

Lycium barbarum L. itt ott a falvakban keritések mellett.

F. Boraginaceae. Juss.

Anchusa officinalis L. utak mellett, partokon itt ott bőven fordul elő (Berdau F. 1861 is emliti a Pieninekből. Knapp szerint hasonlólag az Anchusa arvensis M. B-t is.)

(Nonnea pulla DC. a Pieninek éjszaki lejtőinek alján Berdau F. 1861.)

(Echinospernum Lappula Lehm. a Pieninekből emliti Ascherson 1866.)

(Asperugo procumbens L. ugarhelyeken Czorsztyn mellett Berdau 1861.)

Cynoglossum officinale L. utak mellett, partokon közönséges.

Symphytum tuberosum L. a Klastromerdő és Borstyk árnyékos lejtőin.

Symphytum cordatum W. K. ugyanott és Symphytum tuberosum × cordatum Vrány közlése szerint még gyakoribb növény e vidéken, mint a L. tuberosum. (L. cordatum-ot emliti a Kroscienkóról a Koronahegyre vezető út mellől Berdau F. is 1861).

Cerinthe minor. L. szórványosan falvak közelében.

Echium vulgare L. ugarföldeken nem ritka.

Pulmonaria officinalis L. a terület cserjéseiben és erdők szélein közönséges (Vrány).

(Pulmonaria mollis Wollf. a Pieninekben ritka Berdau F. 1861.)

Lithospermum officinale L. a Dunajecz mellett, erdők szélein szórványosan; (a Facimiech felett emliti Berdau 1861; a Dunajecz mellett a Pieninekben gyüjt. Ascherson 1866.)

Lithospermum arvense L. szántóföldeken, ugarföldeken, száraz kopárabb lejtőkön gyakori.

Myosotis palustris L a csermelyek partjain s nedves helyeken. (γ. parviflora Wbg. a Pieninek talapzatán Berdau F. 1861).

(Myosotis silvatica Hoffm. a Pieninekben Berdau F. 1861).

(Myosotis stricta Lmk. közönséges száraz helyeken a Pieninek talapzatán Berdau F. 1861).

(Myosotis hispida Schlechtend — száraz homokos helyeken a Pieninekben Berdau F. 1861).

(Myosotis sparsiflora Mikan fil. a Pieninekben Berdau F. 1861).

F. Convolvulaceae Vent.

Convolvulus arvensis L. szántóföldeken.

Cuscuta Epilinum Weihe lenföldeken nem ritka.

(Cuscuta europaea L. a Pieninek talapzatán Berdau F. 1861.)

(Cuscuta lupuliformis Krok. Kroscienko mellett Berdau F. 1861)

O. Primulinae.

F. Primulaceae Vent.

Primula elatior Jacq. a gerinczek lejtőin és rétjein (Vrány).

(Primula Auricula L. a Pienini mészsziklákon Herbich 1861.)

(Androsace lactea L. a Facimichen, Szokoliczán, Koronahegyen Herbich 1834, Zawadzki 1835, Berdau 1861, Ascherson 1866.)

Cyclamen europaeum L. a Klastromerdőben (Vrány); állitólag e termőhelyről hozott szép példányokat kertben láttam Sub-Lechniczen.

(Trientalis europaea L. a Pieninekben Berdau F. 1861.)

Lysimachia vulgaris L. közönséges erdők szélein, a völgyelésekben, egyáltalában nedves helyeken.

(Lysimachia punctata L. Kroscienko mellett vetések között Rehmann 1868.)

Lysimachia nemorum L. Huta környékén; (a Pieninekből ismerteti Zieleniewski 1852 is.)

Lysimachia Nummularia L. árkok, csermelyek partjain közönséges.

Anagallis arvensis L. (corolla miniata et coerulea) szántóföldeken, különösen bőven terem a Jordanecz völgyében Sub-Lechnicz táján vörös és kék virággal. (A coerulea Schréb.)

O. Bicornes.

F. Hypopityaceae Klotsch.

Pirola rotundifolia L. a terület erdeiben szórványosan.

(Pirola secunda L. Szczawnica mellett Herbich 1834.)

Monotropa Hypopitys L. a vidék fenyveseiben (a Pieninekből ismerteti Ascherson P. 1866 is.)

F. Ericaceae Klotsch.

Calluna vulgaris Salisb. itt ott a hegyek lejtőin és partokon; (a Pieninekből Berdau F. 1861 emliti.)

Vaccinium Myrtillus L. a hegység fenyveseiben.
Vaccinium Vitis idaea L. ugyan ily helyeken.

bb) Homoiochlamydeae.

O. Multiovulatae.

F. Aristolochiaceae Juss.

Asarum europaeum L. a Klastromerdő gerinczén cserjésekben gyakori.

O. Thymelinae.

F. Thymelaeaceaea Adans.

Daphne Mezereum L. a Dunajecz mindkét oldalán a hegylejtők cserjéseiben (Vrány!)

(Daphne Cneorum L. a Grabczycha mészszikláin Berdau F. 1860; ujabban senkisem észlelte.)

O. Polygoneae.

F. Polygonaceae Juss.

Rumex Acetosa L. az egész hegyvidék rétjein és kaszálóin.

(Rumex scutatus L. a Pieninekben Herbich F. 1861 és a Lesniczi patak közelében egy forrás mellett Berdau F. 1860.)

(Rumex Hydrolapathum Huds. a Dunajecz völgyében Herbich 1834.)

Polygonum Bistorta L. nedves réteken szórványosan.

Polygonum viviparum L. a Koronahegy legelőin.

Polygonum lapathifolium L. a Dunajecz kiöntéseiben és azok partjain.

Polygonum Hydropiper L. nedves réteken a csermelyek partjain gyakori.

Polygonum Convolvulus L. utak mellett szántóföldeken és ugarföldeken.

Polygonum aviculare L. utak mellett, partokon és szántóföldeken.

O. Chenopodineae.

F. Chenopodiaceae Vent.

Beta vulgaris L. és

Beta Cicla L. itt ott kertekben és káposztaföldeken kultiválják.

(Amarantus retroflexus L-t Knapp 1872 Kroscienko mellől emliti Ascherson 1866 nyomán.)

Amarantus caudatus L. itt ott kultiválják kertekben.

Chenopodium glaucum L. utak mellett közönséges.

O Lorantheae.

F. Santalaceae R. Br.

Thesium montanum Wimm. a Koronahegyen és Goliczán.

O Tricoceae.

F. Euphorbiaceae R. Br.

Euphorbia dulcis Jacq a Dunajecz mellett.

Euphorbia platyphylla L. Smerdzonka környékén száraz helyeken; (γ. stricta Neilr. a Dunajecz völgyben Ascherson 1866.)

Euphorbia amygdaloides L. közönséges a hegyvidék ritkás erdeiben és cserjéseiben, például a Klastromerdőben. (Vrány!)

Euphorbia Cyparissias L. utak mellett és partokon mindenütt közönséges.

Euphorbia Esula L. a Dunajecz mellett és a Lipniki völgyben.

Euphorbia helioscopia L szántóföldeken és ugarföldeken nem ritka.

Euphorbia Peplus L. a Dunajecz árterületén a Koronahegy alatt.

Euphorbia exigua L. hasonló helyeken.

Euphorbia angulata Jacq. Kroscienko wyżne mellett a hegység talapzatán Jablonski V. emliti. Knapp 1872 szerint.

Mercurialis perennis L. a Klastromerdőben és más helyeken cserjésekben gyakori.

O. Urticinae.

F. Urticaceae Endl.

Urtica dioica L. a völgyelések árnyékos helyein és tisztásokon közönséges.

Urtica urens L. itt ott szántóföldek mellett és a falvak közelében, cserjésekben.

cc) Achlamydeae.

O. Amentaceae.

F. Fagaceae.

Fagus silvaticus L. szép erdőket képez Lesnicz felett a Naplasni gerinczein és lejtőin.

F. Corylaceae.

Corylus Avellena L. a cserjések gyakori alkotója.

F. Betulaceae A Br.

Betula alba L. szórványosan vizes talajon a Borstyk

alatt a Naplasni, Koronahegy, Grabczihi és Lažiszka lejtőin (Vrány!)

Alnus glutinosa Gärtn. szórványosan a Dunajecz mellett. (Vrány.)

Alnus incana DC. hasonló helyeken; (Szczawnica vidékéről a Dunajecz mellől Herbich F. 1834 is emliti.

F. Salicaceae Rich.

Salix pentandra L. a Dunajecz mellett Sub-Lechnicz vidékén.

Salix fragilis L. ugyanott és a Lipniki völgyben.

Salix alba L. a hegyvidék patakjai mellett; utak mellett is kultiválva sok helyen például Kroscienko mellett, hol kisebb nagyobb ágai és levelei fiatal korukban egy Aecidium féle gombától megtámadtatnak és ennek folytán később oly sajátságos fürtös kinézést nyernek, mely már messziről magára vonja az arra járók figyelmét

Salix amygdalina L. a Dunajecz partjain szórványosan (Vrány!)

Salix purpurea L. Sub-Lechnicz környékén a »Hutweide« árkai mellett, a Jordanecz völgyében stb. (Vrány! a Pieninekben a Dunajecz mellett Ascherson P. 1866. gyüjtötte.)

Salix incana Schrank. a Dunajecz árterületén a Koronahegy alatt. (Vrány! a Dunajecz mellől Ascherson P. 1866 emliti.)

Salix Caprea L a hegyek lejtőin nem ritka (Vrány!)

Salix silesiaca Willd. a hegyvidék nedves völgyeléseiben szórványosan; (a Pieninekből emliti Berdau F. 1860 is).

Salix Elaeagnus Scop a Dunajecz homokos, kavicsos árterületén, a Koronahegy alatt a Veresklastrommal átellenben.

(Salix viminalis L. a Dunajecz mellett Herbich 1834.)

Populus tremula L. a Dunajecz mellett sok helyeken (Vrány)

Populus nigra L. itt ott utak mellett erdők szélén stb. talán kultiválva; (Vrány! a Dunajecz völgyében Herbich 1834.)

Populus italica Mnch. utak mellett és a falvakban kultiválva.

O. Callitrichineae.

F. Callitrichaceae Link.

Callitriche verna L. a Dunajecz mellett álló vizekben, pocsolyákban, de csak helyenként nem közönséges.

β) Monocotyledones.

O. Microspermae.

F. Orchidaceae Juss.

Orchis militaris L. itt ott réteken, erdők szélén (Vrány, a Pieninekből Berdau F. 1860 emliti).

Orchis ustulata L. elég gyakori növény a Koronahegy legelőin; (Knapp emliti a Koronahegyről és a Pieninekből a Szczawnica felé vezető út mellől Ascherson P. 1866, illetőleg Berdau F. 1861 nyomán)

(Orchis coriophora L. a Zamczyskón Herbich F. 1834.)

Orchis globosa L. erdők szélén, tisztásokon gyakori növény. (Knapp 1872 szerint a Pieninekben Berdau F. 1860 nyomán és Szczawnica vidékén Zieleniewski M. 1852 nyomán.)

(Orchis pallens L. Szczawnica mellett Zieleniewski 1852).

Orchis Morio L. szárazabb hegylejtőkön és réteken közönséges (Vrány!)

Orchis mascula L. hegylejtőkön közönséges (Vrány).

Orchis sambucina L. a Koronahegy, Golicza lejtőinek napos rétjein.

Orchis latifolia L a völgyelésekben, csermelyek és források mellett gyakori növény (Vrány!)

Orchis incarnata L. Smerdzonka mellett »Richters Wieschen« nevü réten.

Gymnadenia conopsea R. Br. a Koronahegy, Grabczihi és Golicza füves lejtőin; (a Pieninekből Ascherson P. 1866 és Bosniacki 1860 emlitik.)

Gymnadenia odoratissima Rich. ugyanott.

Plathanthera bifolia Rchb. a hegyvidék fenyveseiben gyakori.

Coeloglossum viride Hartm. a Koronahegy, Klastromerdő és egyébb helyeken erdők szélén; (a Pieninekből Berdau 1860 és Bosniacki 1860 emlitik.)

Epipogium Gmelini Rich. szórványosan sürü fenyvesekben a Golicza, Szokoliczán. (Knapp szerint a Pieninipatak mellett Bosniacki adata alapján.)

Cephalantera pallens Rich. a Naplasni lombos erdeiben, a Duuajecz mellett is szórványosan fenyő állományok szélén.

(Cephalanthera rubra Rich. Szczawnica mellett Zielenievski 1852).

Epipactis latifolia All. Klastromerdő déli részén, a Naplasni erdeinek szélén.

Epipactis rubiginosa Gaud. gyakoribb növény előbbinél, ugyanezen helyeken (a Koronahegyről Ascherson P. 1866 emliti).

Epipactis palustris Crntz. az egész hegyvidék csak egyetlenegy helyén találtam Smerdzonka mellett »Richters Wieschen« nevü vizes réten, hol bőven terem (Kroscienko mellől emliti Ascherson P. 1866).

Neottia Nidus avis Rich. itt-ott szórványosan úgy a fenyvesekben, mint a lombos erdőkben.

Listera ovata R. Br. sok helyen tisztásokon és erdők szélén (Vrány).

(Listera cordata R. Br. Knapp 1872 szerint a Pieninekben Bosniacki gyüjtötte).

Malaxis monophyllos Sw. a Koronahegy éjszaki lejtőjén, cserjések szélén ritka (Vrány; a Pieninekből a Szczawnica felé vezető út mellől Rehmann A. 1868 és Berdau F. 1860 is emliti).

Cypripedium Calceolus L. a Naplasni lombos erdeiben gyakori növény (!) Veresklastrom mellett a Gurka-Vengliszkán is terem (Vrány).

O. Lilliiflorae.

F. Iridaceae Juss.

Gladiolus imbricatus L. sovány réteken a Koronahegyen, a Lipniki völgyben szántóföldeken a vetések között; (Szczawnica és Kroscienko vidékéről Ascherson P. 1866 és Zieleniewski M. 1852 emliti; a Zamczysko körül gyüjtötte Herbich 1834).

Iris germanica L. itt-ott kultiválják kertekben.

F. Amaryllidaceae R. Br.

Galanthus nivalis L. a Koronahegy déli lejtőjén cserjésekben; Fridmann mellett és a Magura több helyén (Vrány).

F. Liliaceae DC.

Allium falax Schult. a Koronahegy, Grabčihi, Osztra-Skala, s egyáltalában a Dunajecz mindkét parti szikláin közönséges. Knapp is emliti sub A. acutangulum Schrad. β. petraeum DC. a Pieninekből Herbich F. 1834 nyomán.)

Allium oleraceum L. a Koronahegy és Naplasni lejtőin ritkább növény (Szczawnica mellől emliti Zieleniewski M. 1852)

(Allium carinatum L. a Kroscienko-Tylmanowa közötti hegyeken Herbich F. 1834).

Allium Cepa L.

Allium Schoenoprasum L.
Allium sativum L. és
Allium Porrum L. kultiválják kertekben.
(Allium ursinum L. a Pieninekből emliti Knapp Zieleniewski M. 1832 nyomán).
Gagea minima Schult. a Klastromerdőben és Gurka-Vengliszkán a Veresklastrom mellett (Vrány).
Gagea lutea Schult. ligetekben, réteken mindenütt közönséges (Vrány).
(Gagea bohemica Schult? Szczawnica mellől, mint kétes növényt emliti Knapp Zieleniewski 1852 nyomán).
Lilium Martagon L. itt-ott fenyvesekben, kiváltkép szép példányokban kivágott erdők helyein.
(Streptopus amplexifolius DC a Pieninekből Herbich F. 1861 nyomán Knapp 1772 emliti).
Convallaria majalis L. a Naplasni lombos erdeiben és más helyeken is közönséges (Vrány!) (Zieleniewski M. 1852. Szczawnica vidékéről is emliti).
Polygonatum officinale All. itt-ott az erdők szélein és cserjésekben.
Polygonatum multiflorum All. ugyanily helyeken, főleg azonban mély völgyelésekben, hol igen magasra nő.
Polygonatum verticillatum All. a Klastromerdőben és sok más helyen a Dunajeczbe ereszkedő erdős lejtőkön (Szczawnica vidékéről Zieleniewski M. 1852 és a Zamczyskóról Herbich F. 1834 emliti).
Majanthemum bifolium DC. fenyvesekben az egész hegyvidéken közönséges.
Paris quadrifolia L. a Klastromerdő, Borstyk, Golicza, és Szokolicza ritkás erdeiben többnyire vizenyős talajon.
Veratrum Lobelianum Bernh. erdők szélén főleg nedves, árnyékos völgyelésekben gyakori növény.
Tofieldia calyculata Whbg. a Koronahegy és a többi magasabb gerinczek lejtőin közönséges.
(Ruscus Hypoglossum L.-t Knapp 1872 emliti a Pieninekből és pedig az Okreglica średniáról Bosniacki nyomán; magam hasztalanul kerestem e növényt, úgyszintén Vránynak sem sikerült idáig ráakadni).

F. Juncaceae Bartling.

Juncus trifidus L. közönséges a Koronahegy, Golicza és Szokolicza csúcsain, valamint sziklás lejtőin.
Juncus lamprocarpus Ehrh. Sub-Lechnicz vidékén a »Hutweide« nevü legelő mocsaras helyein.
Juncus bufonius L. hasonló helyeken a Lipniki völgyben is.

(Juncus compressus Jacq. a Szczawny-patak mellett Herbich F. 1834 és Kroscienko mellett Ascherson P. 1866.)

(Juncus supinus Moench. Szczawnica Zieleniewski M. 1852 és a Dunajecz völgyében Herbich 1834.)

(Juncus squarrosus L. Szczawnica mellett Zieleniewski M. 1852; Knapp 1872 kétesnek mondja az adatot.)

Luzula pilosa Willd. a hegyvidék erdeinek és cserjéseinek szárazabb helyein (Vrány.)

Luzula angustifolia Garcke. hasonló helyeken.

Luzula campestris DC. réteken és legelőkőn az egész hegyvidéken.

(Luzula silvatica Gand. a Pieninekben Berdau F. 1860, Szczawnica mellett Zieleniewski 1852.)

(Luzula flavescens Gand. a Ruszka-patakba ömlő Szczawny-patak partjain Herbich 1834.)

0. Glumiflorae.

F. Cyperaceae Juss.

Eryophorum latifolium Hoppe mocsaras réteken Smerdzonka fölött.

(Scirpus rufus Schrad. a Pieninekben a Dunajecz balpartján Rehmann 1870.)

(Scirpus caespitosus L. a Pieninekben, a Veresklastromhoz vezető út mellett Berdau F. 1860. Knapp szerint kétes adat.)

Heleocharis palustris. R. Br. Sub-Lechnicz mellett a mocsaras réten.

(Carex paludosa Good. Herbich 1834 a Dunajecz mellett.)

Carex paniculatata L. Sub-Lechnicz vidékén árkok és mocsarak szélén; (Vrány; var. teretinscula Wahlenbg. = C. teretiuscula Good-t Knapp 1872 emliti Czorsztyn mellől Berdau F. 1860 nyomán.)

Carex montana L. a hegyvidék mészszikláinak hasadékaiban (Vrány).

Carex verna Vill. a hegygerinczek szárazabb rétjein (Vrány).

Carex digitata L. a hegyvidék erdeiben szórványosan (Vrány).

Carex ornithopoda Willd. Klastromerdő sziklás helyein (Vrány; a Pieninekből emliti Herbich 1861 is.)

Carex alba Scop. Smerdzonka fölött ritkás erdőkben (Vrány; Knapp 1872. Ascherson 1866 adata nyomán a Veresklastromtól emliti.)

Carex panicea L. Smerdzonka és Sub-Lechnicz mellett nedves réteken (Vrány!)

Carex pallescens L. a Gurka Vengliszka és Borstyk alatt nedves helyeken (Vrány).

Carex distans L. a Koronahegy lejtőin gyakori növény.

Carex Oederi Ehrh. a Koronahegy alatt köves, törmelékes lejtők és partokon (Vrány).

Carex silvatica Huds. a Golicza, Szokolicza alatti erdőkben; a Pienini patak mellett árnyékos helyeken (Vrány).

Carex vesicaria L. Sub-Lechnicz vidékén a Gurka Vengliszka alatt nedves mocsaras réten (Vrány).

Carex hirta L. az egész hegyvidéken közönséges növény száraz lejtőkön és partokon (Vrány).

Carex Davalliana Sm. Sub-Lechnicz mellett a Jordanecz völgyében (Vrány).

Carex stellulata Good. a vidék némely helyein nedves réteken (Vrány).

Carex remota L. hasonló helyeken (Vrány; Berdau 1860 nyomán Knapp 1872 is emliti a Pieninekből.)

Carex vulgaris Fries nedves réteken az egész vidéken elterjedt növény (Vrány).

Carex flacea Schreb. a hegyek nedves lejtőin nem ritka (Vrány).

Carex ampullacca Good. Sub-Lechnicz körül a mocsaras réteken; (a Dunajecz mellől emliti Herbich 1834.)

F. Gramineae Juss.

Zea Mays L. kertekben s itt ott kisebb számban szántóföldeken is kultiválják.

(Pennisetum viride R. Br. a Dunajecz mellett emliti Herbich F. 1834.)

Phalaris arundinacea L. Sub-Lechnicz és Smerdzonka körül nedves szántóföldeken.

Alopecurus pratensis L. közönséges a patakok partjain és nedves réteken.

Phleum pratense L. csaknem mindenütt közönséges fü a réteken és partokon (var. nodosum Neilr-t emliti Knapp Czorsztynról Herbich 1836 nyomán.

(Phleum alpinum L. Szczawnicáról emliti Knapp Zieleniewski M. 1832 nyomán.)

(Calamagrostris montana DC. a Pieninekben Berdau F. 1860.)

(Calamagrostris silvatica DC. a Pieninekben Zieleniewski M. 1852.)

(Calamagrostris Epigeios Roth. a Dunajecz mellett emliti Herbich F. 1834.)

(Calamagrostis littorea DC. a Pieninekben Berdau F. 1860.)

Avena sativa L. mindenütt kultiválva.

(Avena caespitosa Griesseb. a Zamczyskón Herbich 1834.)

Phragmites communis Trin. helyenként a Dunajecz mellett és kiöntéseiben.

Sesleria varia Wettst. a Koronahegy, Golicza, Grabczihi stb. mészszikláin; (Knapp 1872 munkájában.)

Sesleria coerulea Arduino név alatt szintén felveszi a Grabczycháról Berdau 1860 nyomán; a Koronahegyről Ascherson P. 1866 és Zamczyskóról Herbich F. 1834 nyomán.)

Melica ciliata L. ugyanazon helyeken (a Dunajecz vidékéről a Grabczycha és Facimich között emliti Knapp Berdau 1860 nyomán, továbbá Szczawnica mellöl (?) Zieleniewski M. 1852 nyomán.)

(Melica altissima L. a Zamczyskóról Herbich 1834; Knapp 1872 ezen adatot kérdésesnek állitja.)

(Melica uniflora Retz-re vonatkozó Zieleniewski 1852 adatát, mely szerint e növény Szczawnica körül dombokon, kövek között előfordulna Knapp 1872 kétesnek tartja.)

Dactylis glomerata L. vizek partjain és réteken közönséges.

Poa compressa L. a Naplasni, Koronahegy s más gerinczek száraz lejtőin.

Poa annua L. az egész vidéken külömböző helyeken termő növény.

(Poa sudetica Haenke. Szczawnica vidékén Zieleniewsky M. 1852).

(Poa caesia Sm. a Grabczychán Berdau 1860).

(Poa depauperata közel álló faja P. nemoralis F.-hez. Knapp 1872 a Zamczyskóról emliti Zawadzki 1835 nyomán és Szczawnica mellől Zlik O. 1870 nyomán.)

(Poa alpina L. és β. collina Knapp csak általánosan emliti a Pienini mészszikláról Berdau 1860 nyomán.)

(Poa bulbosa L.-t a Pieninekből Berdau 1860, Knapp 1872 Poa alpina β. collina-nak tartja).

Briza media L. a hegyek szárazabb rétjein és legelőin.

Festuca ovina L. mindenütt közönséges talán több formában! (ε. glauca Neilr. a Pieninekben Berdau F. 1860 szerint.)

(Festuca gigantea Vill. Czorsztyn mellett Herbich F. 1834).

(Festuca silvatica Vill. Szczawnica mellett; Knapp 1872 kétesen hagyja Zieleniewski 1852 feljegyzését.)

(Festuca varia Haenke a Pieninekben Herbich 1865.)

(Bromus asper Murr. Szczawnica vidékén Zieleniewski M. 1852.)

Nardus stricta L. sovány legelőkön közönséges.

Lolium perenne L. az utak mellett gyakori növény.

Lolium temulentum L. szántóföldeken, különösen lenföldeken közönséges.

Agropyrum repens Beauv. a hegyvidék szántóföldjein nem ritka.

Secale cereale L. gyéren kultiválva a Dunajecz és Lipniki völgyben.

Hordeum vulgare L. ugyanott kultiválva.

(Elymus europaeus L. Szczawnica vidékén Zieleniewski M. 1852.)

O. Spathiflorae.

F. Lemnaceae Duby.

Lemna minor Sub-Lechnicz vidékén itt ott a Dunajecz kiöntéseiben.

F, Araceae Juss.

Acorus calamus L. Haligócz mellett nedves mocsaras réten.

O. Pandaneae.

F. Sparganiaceae Engler.

Sparganium ramosum Huds. a Lipniki és Haligóczi völgy mélyebb fekvésü nedves rétjein.

O. Heliobiae.

F. Juncaginaceae Rich.

Triglochin palustre L. a Dunajecz kiöntései mellett mocsaras helyeken a »Hutweide« nevü legelőn Sub-Lechnicz mellett.

F. Potamogetonaceae.

Potamogeton crispus L. a Dunajecz lassabban folyó vizében sok helyen.

Potamogeton pusillus L. Sub-Lechnicz vidékén a Dunajecz kiöntéseiben gyakori növény; a Koronahegy alatt is bőven fordul elő a hegyen eredő kis patakocskák táplálta mocsarakban; (a Dunajeczben Smerdzonka mellett Ascherson P. 1866.)

F. Alismaceae C. Rich.

Alisma Plantago L. Sub-Lechnicz körül a rétek mocsaraiban és árkok mellett nem ritka.

F. Hydrocharitaceae.

Hydrocharis morsus ranae L. Sub-Lechnicz és Ó-Major között csak egyetlen egy nagyobb mocsárban találtam a Dunajecz mellett, és ott sem nagy számmal; két egymás után követő évben is észleltem és gyüjtöttem virágzó állapotban.

b) Gymnospermae.

O. Coniferae.

F. Cupressineae.

Juniperus communis L. közönséges cserje a köves sziklás hegylejtőkön és terméketlen gerinczeken.

Juniperus Sabina L. a Szokolicza és Golicza szikla csúcsain és igen nehezen hozzáférhető sziklafalain. (Vrány! Knapp is mint igen ritka növényt emliti a Szokoliczáról Berdau F. 1959 nyomán és a Facimiechről Bosniacki 1860, Berdau F. 1860 és Berdau F. 1859 nyomán.)

F. Albietineae.

Pinus silvestris L. helyenként képez kisebb erdő állományt.

Pinus Pumilo Henke a Koronahegy, Szokolicza és Golicza legmagasabb sziklafalain és lejtőin.

Larix europaea DC. szórványosan előforduló, de nem éppen ritka fa a Pienini hegység fenyveseiben.

Abies alba Mill. a hegység fenyveseiben elég gyakori, erdőállományt azonban nem képez.

Picea excelsa Link. a Pienini hegység erdő állományainak fő alkotója.

F. Taxineae.

Taxus baccata L. a Zamczyskón a Kunigunda várrom alatt még nehány kisebb csinos fácskát látni, a magyarországi Pienini hegyvidéken seholsem találtam. (Knapp is emliti a Pieninekből Herbich F. 1860; Berdau 1860 és Janota E. 1867 nyomán. Szczawnica mellől (?) pedig Zieleniewski M. 1852 nyomán.)

B) Pteridophyta.

a) Lycopodinae.

O. Selaginelleae.

F. Selaginellaceae.

Selaginella spinulosa A. Br. a magasabb hegygerinczek (például Koronahegy) legelőin és rétjein moh növé-

nyek es fü között (Berdau F. 1860 emliti a Dunajecz mellett a Lesniczi pataktól Szczawnica felé vezető ut mellől.)

O. Lycopodineae.

F. Lycopodiaceae.

Lycopodium clavatum L. erdők és cserjések szélén nem gyakori növénye e hegyvidékeknek.

(Lycopodium annotinum L. a Pieninekben Berdau 1860).

b) Equisetinae.

O. Equisetineae.

F. Equisetaceae DC.

Equisetum arvense L. a Lipniki völgy nedves, agyagos talaju szántóföldjein.

Equisetum pratense L. Sub-Lechnicz mellett a mocsaras réteken.

Equisetum limosum L. a Dunajecz kiöntéseiben Sub-Lechnicz vidékén.

Equisetum palustre L. a hegyvidék mocsaras rétjein közönséges.

Equisetum hiemale L. a Dunajecz partjain, például a Klastromerdő alatt, a Golicza alatt stb. (a Szokolicza alatt a Dunajecz mellől emliti Berdau F. 1860.)

Equisetum variegatum Schleich. a Dunajecz homokos, kavicsos talajú árterületén a Koronahegy alatt; a Pienini patak torkolatánál és más helyeken.

c) Filicinae.

O. Filices.

F. Ophioglossaceae R. Br.

Ophioglossum vulgatum L. a Koronahegy éjszaki magasabb lejtőin, nedves réteken; sokkal szebb és nagyobb példányokban Smerdzonka mellett a »Richters Wieschen« nevü kis posványos réten; (a Koronahegyről és Zamczyskóról Knapp is említi Herbich F. 1834, Ascherson P. és Engler 1864 és Ascherson P. 1866 nyomán.)

Botrychium Lunaria Sw. a magasabb hegygerinczek legelőin nem ritka növény; igy bőven terem a Koronahegyen, a Naplasni némely helyein stb. (Knapp is emliti Zawadzki A. 1832, Zlik O. 1870, Herbich F. 1834 Rehmann A. 1862, Ascherson P. és Engler 1864 Ascherson 1866 és Milde J. 1869 nyomán.)

(Botrychium matricariaefolium A. Br. a Pieninekben,

még pedig a Kroscienkóra vezető út mellett Berdau F. 1860 és Rehmann A. 1862.)

F. Polypodiaceae R. Br.

Scolopendrium officinarum Sw. a Zamczyskó erdeiben a Klastromerdőben és más helyeken is bőven fordul elő. (Knapp is emliti a Koronahegyről Ascherson P. 1866, és a Zamczyskóról Berdau F. 1860 és Rehmann A. 1862 nyomán.)

Asplenium viride Huds. igen közönséges növény az egész hegyvidék mészszikláin, kezdve a Dunajecz partjain egészen fel a a hegycsúcsokig. Úgy látszik több formában terem e vidéken, melyek között átmeneti alakok is mindenütt bőven találhatók.

Asplenium Ruta muraria L. előbbi társaságában szintén bőven fordul elő.

(Asplenium Trichomanes Huds. a Pieninekben Ascherson P. 1866.)

Athyrium Filix femina Roth nedves árnyékos völgyelésekben például a Szokolicza alatt a Pienini-patak mellett szórványosan.

Aspidium lobatum Sw. a Klastromerdőben igen szép példányokban és bőven terem; a Zamczyskó erdeiben és sok más helyen; (a Koronahegyről emliti Ascherson P. 1866.)

(Aspidium aculeatum Döll β. Swarzianum Koch. csak általában a Pieninekből emliti Knapp 1821 Berdau F. 1860 és Rehmann 1862 munkái nyomán).

Aspidium Filix mas Sw. az egész hegyvidék erdeiben és erdők szélén, patakok partján és források közelében közönségesen fordul elő.

(Aspidium Lonchitis Sw. a Zamczyskón Zawadzki A. 1870.)

Cystopteris sudetica A. Br. a Klastromerdőben bőven terem, de gyakori növény a kisebb völgyelésekben is, melyek a Dunajecz felé tekintenek.

Cystopteris fragilis Bernh. közönséges a hegylejtők erdeiben.

Pteris aquilina L. a Naplasni lejtőin cserjésekben Smerdzonka fölött, mélyen a völgyben is terem soványabb kisebb példányokban réteken és partokon, például Haligócz mellett.

Phegopteris Dryopteris Feé közönséges a hegylejtők erdeiben főleg sziklás köves helyeken.

(Phegopteris robertiana A. Br. a Pieninekben Berdau F. 1860. Rehmann A. 1862 és Ascherson P. 1866).

Polypodium vulgare L. mindenütt a mészsziklák hasadékaiban, erdőkben, sziklás helyeken igen nagyra nő.

Struthiopteris germanica Willd. a Zamczyskó alatti erdőben a Pienini patak völgyecskéjében szép nagy példányokban, melyeken azonban csak meddő leveleket észleltem; termős példányokat a legbuzgóbb kereséssel sem sikerült fellelnem; (a Zamczyskónak Dunajecz felé eső talapzatán Rehmann A. 1862 is észlelte.)

A Javorova- vagy Varangyostavi-csúcs első megmászása 1897. évi aug. 13-án.

Irta: **Englisch Károly lovag.**

Közvetlenül a Javorova-völgy déli részén emelkedik egy hegyhát, melynek nyulánk, égbe meredő csúcsai a magas bérczekért rajongó látogató figyelmét lebilincselik. A gerincz elejét képezi a javorinai Siroka, mig végpontját a jégvölgyi csoporttal és a középorommal való egyesült és csak az utolsó években megmászott 2465 m. magas Vöröstorony. Ezen hegyoromnak legjelentékenyebb magassága közvetlen a Varangyostó fölött van, hol a Vörös-torony nyulványai a Javorova és a Vörös-padkával egyesülnek és egy kettős csúcsnak: a Javorovának vagy Varangyostavi csúcsnak sziklatömegét képezik. Tátrafüredtől nem látható, még a Vadászlejtő-tótól sem, mivel a Vörös-padka és az alacsonyabb déli lejtője elfedik. Hatalmas sziklatömege, melynek csaknem függélyes meredekségü falai és hómezőkkel szegélyezett tornyai a Nagytarpataki-völgy legmagasabb pontjától, a még nyáron is jégtömbökkel borított Omladéktó közvetlenül kiemelkednek; a szüziesen büszke Varangyostavi csúcsot sokáig megmászhatlannak sőt megközelithetlennek tartották. Megmászása a jégcsákánynyal és kötéllel fölfegyverkezett, kipróbált vezetők, nemkülönben merész turisták megerőltetése daczára eredménytelen maradt; évszázadokon át minden megtámadtatást kigúnyolt és torkai halált fenyegetve ásitoztak mindenkire, ki elég merész volt őt megközeliteni.

Még csak nem régen hiusultak meg a nem csekély fáradsággal eszközölt megmászási kisérletek, melyeket a völgyet nyugatra elzáró Vámkő és a Jégvölgyi-csucs mellékorma az u. n. Markazita-torony felől tettek, mivel a mennyekig nyuló sziklafalak minden előrehaladást lehetlenné tettek.

Mikor a Kis-Viszokától e szép nyúlánk csúcsot, mely oly felségesen a Középorom hátfalához támaszkodik, elő-

ször láttam, bennem azon ellenállhatatlan vágy támadt, hogy megmászását koczkáztassam. Később ismételten volt alkalmam őt a főgerincz legfelsőbb pontjairól megtekinthetni, a mikor magamnak — bár hiányos, de mégis valószinü — megmászási irányt terveztem. Szem előtt tartva azon körülményt, hogy vezetőm többször zerge falkát mutatott, mely a Vörös-padka keleti vizszakadásában eltünt, azon föltevésre birt, hogy ezen irányban haladva, mely fölött a tulajdonképeni csúcs fekszik, a tetejére kell érni.

A mint nehány borus, esős nap után augusztus 12-én a hold teljes tisztaságában a láthatár szélén kiemelkedett, elhatároztam, hogy holnap reggel indulok. E czélra kiszemeltem magamnak a legjobb tátra-füredi vezetőt, Hunsdorfer Jánost, ki több első megmászást tett és helyismeretéről híres.

Éjjel két órakor, mikor az Ó-tátrafüredi »Vadászkürt« ablakából kitekintettem, az ég esőfelhőkkel volt boritva és csak itt-ott hatoltak a csillagok a hegyekből fölszálló ködön keresztül. $^1/_2$3 órakor azonban eltünt a felhőzet erős északi széltől kergetve, úgy, hogy a csillagos ég teljes pompájában előttem feküdt. Három óra 15 perczkor indultunk el Tátrafüredről, én, anyám, merész fáradhatlan turistanő és a vezető; szép holdvilág kisérte utunkat a Tarpataki-völgy felé. Bátran előre haladva, nemsokára a sürü fenyőerdőben tüntünk el. Mélységes sötétség vett körül, s a hold a sürü galyakon keresztül csak nehezen tört magának utat; a faágak az éjjeli harmattól megnedvesitve, nehezen csüngtek alá. Az aláhulló cseppek gyémántokként ragyogtak, villoncok (Szent-János bogár) surrantak bokorról-bokorra, hosszú fényvonalat rajzolva, rothadt fatörzsek foszforhoz hasonló bágyadt fényüket árasztották a sötétségben. Nagy távolból egy éjjeli madár rekedt krákogása hallatszott.

A midőn 20 percz mulva a »Rózsamenház«-hoz értünk, a messze távolban a látóhatár már pirkadni kezdett. Vörös- és törpefenyő közt haladtunk tovább, semmi sem zavarta a hajnal csendjét; mint a szellemek, úgy surrantak tova a megzavart magtörő hollók, czirbolya fenyőmagot csőrükben tartva, a közeli bokorba.

A Rózsamenházban világosságot pillantottunk meg, hol Dr. Otto Boroszlóból Ferencz vezetőjével a Középorom megmászására készült. A Tarpatak vad zúgásos vizesései mellett elhaladva, nemsokára a Rajner menházhoz értünk; ezután egy fehér anemonákkal telt réten áthaladva, éjszaki

irányt vettünk s igy anélkül, hogy a tarpataki hidat átléptük volna, keskeny, s rosszul gondozott úton szép és sürü fenyőerdőn keresztül a »*Ziemsblösse*«-re értünk, egy buja ésv irággal telt rétre.

Magunk elött láttuk most a Középorom tornyát, délkeletre a Nagyszalóki-csúcs meredek sziklaormait, északra pedig a Hagymás-tó falát. Festőiesen csoportositott szikla tömbök, czirbolya- és erdeifenyőkkel körülvéve, közte a vidáman zuhogó kristálytiszta Tarpatak a tájképeknek sajátságosan harmonikus bájt kölcsönöztek. Amint virradni kezdett, a nedves földön turista botok nyomait véltük látni, mely körülmény menésünket siettette; a vezető gyorsitotta lépteinket. A nagy-tarpataki tüzkőnél átléptük a vizet, úgy hogy utunkat a balparton folytattuk. Hirtelen a Tarpatak szemeink előtt a földben eltünt, száraz medrét pedig gyönyörü, a sziklák közt kihajtott havasi virágok diszitették, aranysárga arnika, sötétkék vénus czipőke (Cypripedium calceolus) a mérges sisakvirág, a rózsagyök, nemkülönben a szép gentiana punctata. A Tarpatak ismételten csak a felső tűzkőnél, hol tiz percznyi szünetet tartottunk, buvik elő. A felkelő nap a számtalan hegycsucsot és gerinczet megvilágitotta Egész toronymezők és nyilások emelkedtek ki lilaszinü árnyékban; sziklafal sziklafal mellett biborlángban úszott. A felkelő nap első sugara a Középgerincz két csúcsa között hatolt át; a természet királynői parancsa erre az egész hegycsoportot magasztos és óriási sugárkörbe varázsolta, mely oly igazán alkalmas arra, hogy komoly és rideg nagyságával az ember tehetetlenségét és kicsinységét megmutassa. Ugy látszott, mintha a Karbunkuluskő mondája, az elmult idők emberisége, egyszerre feléledne a legmélyebb kék ég és a rózsás felhők fényében.

Tovább haladva, egy fűvel benőtt marhajáráson fölfelé, durva görgetegen és törpefenyő lejtőkön, a legszebb zöldben pompázó virágos réteken, csörgedező falak mellett elértük nemsokára a tófal megmászása után a Hagymástavat, a sok violaszinű virágu metélőhagymától elnevezve, mely a partokat fedi. A tó fölötti lejtőin a leszakitott levelek és a számtalan lábnyom a zergék éjiszállását árulják el. A Széles-torony árnyékában tovább haladva, utunk nagy kősziklákon és magas csúszós füvön vitt keresztül mindaddig, mig a második tófalat megmásztuk és a Vadászlejtő-tavak teljes napfényben csillogva előttünk feküdtek.

A hegyormok száma, melyeket áttekinthettünk, egyre szaporodott, tekintélyes emelkedések dombocskákká tör-

pültek, a kisebb dombok pedig a szepesi fensikba olvadtak be. A Tarpatak, mely alant zugásával a völgyet vidámmá tette, keskeny ezüst érré zsugorodott és csillogvabillogva haladt lefelé. A Vörös-padka sziklatömegei magasra meredtek égfelé, jobbra a pompás csipkés Széles-torony, a Markazita-torony és a Jégvölgyi-csúcs, valamint a Vörös-torony vad meredekségei.

A Hagymás-tó felől hangzik a nyáj melodikus kolompja és a juhászkutya vidám csaholása. Kékes füstoszlop emelkedik a tiszta levegőbe, pásztortűznek füstje, mely körül a pásztorok reggelijüket készitve heverésznek. Egyszerre észre vesznek bennünket, kiáltás kiáltásra hallatszik; az alpesi kürt hangzik a hegyek között, csodálkozva a szokatlan irányon, eltévedteknek néztek és azért el akarnak terelni e veszélyes útról. A smaragdzöld Vadászlejtő-tó partján rövid pihenőt tartottunk; közvetlen lábam előtt kőszáli verébpár telepedett le és okos szemecskéjével kiváncsian megbámult. Látszott az apró állatkákon, hogy még csak kevés embert láttak, mert nem törődve közelségünkkel, vigan játszadoztak körülöttünk, kapkodva a szúnyograj után, mely a tó tükre fölött a napsugárban szállingózott. Miután derék vezetőnkkel utunk irányát meghatároztuk, buja zöld mohhal benőtt sziklatömbökön keresztül megkerültük a négy tavat, a kis hómezők hosszában tovább haladtunk, melyek sötétkék nefelejtssel, rózsaszinü havasi-kankalinnal, piczinyke sötétvörös hegyisármával (Aster alpinus), klárizsos szegfüvel, sárga violával, szilénákkal és füszeresen illatos foszlárral (Cardamine alpestris) szegélyezve voltak, irányunk a nagy törmelékleitő volt, mely a Vörös-padka alatt elterül. Utunkon örülhettünk a dús mennyiségben előforduló ritka havasi virágoknak, melyek közül csak a nagyon ritkán előforduló rannunculus pygmaeust,*) a fehér virágu törpe tárnicsot, (gentiana acaulis) az ezüst fényü apró csillagokhoz hasonló Chrisantemumot, a Saxifraga gramulátát és caesiát, Corenilla vaginalist és a mályvaszinü Sempervivumot akarom emliteni. Sehol az egész Tátrában nem találtunk a botanikusnak oly gazdag lelhelyet, mint a Tarpataki-völgytől a Vörös-padkai törmelék-mezőig tartó utunkban. Utunk egyre nagyobb sziklákon vitt keresztül, a virágok ritkábbak lettek, itt-ott zuzmókkal vagy feketés mohhal benőtt sziklatömbök tornyosultak, míg egy u. n. vizmosást el nem értünk, melynek sziklafalai oly meredekek, hogy megmászhatatlanoknak látszottak. Most hangzik elénk egy havasi harkály kellemesen fuvolázó éneke és édesen

*) ? ? A szerk.

csalogató hangját követve, megmásztuk a lejtős hómezőt Hunsdorfer által a kemény hóban faragott lépcsőkön, hogy azután kacskaringós, meredek zerge utakon mászszunk, melyek helyenként oly meredeken kígyóztak a mélység fölött, hogy úgy látszott, mintha támpontunk sem volna, s hogy egyetlen kiálló párkányzatot, vagy hasadékot sem tudtunk találni, hol lábunk pillanatnyi ideig pihenhetett volna. Egyetlen ballépés, vagy gurulás és lezuhanunk a Vadászlejtő-tóba. Egy meredeken kiálló sziklán egy zergét fedeztem föl, a karcsú, könnyülábu állat, úgy látszik előőrsön volt, mert óvatosan körültekintgetett, egyszerre élesen hegyezte fülét; hirtelen éles, messzire hangzót fütyült és őrjöngő sebességgel eltünt a közeli sziklatömkelegbe, egy kis zerge-falkát követve. Most a vöröses gneiztörmelékről ismeretes nyereg felé fordultunk és nyolcz óra tájban elértük ismételt fárasztó mászás után a Vöröspadka tetejét, miután azt jobbra elhagytuk, oda fordulunk a most legelőször teljes pompájában, bámuló szemeink elé táruló Varangyostavi-csúcs felé. A nap most melegen tűzött a meztelen sziklákból visszaverve, melyeken itt-ott kék lazurit erek és helyenként apró hegyijegeczek fénylettek, azonban vágyvavárt czélunk közelsége nem engedte meg, hogy hosszabb ásványtani tanulmányokat tegyünk, bátorságunk ismételten fokozódott és mintegy megújult erővel siettünk előre.

Egy újabb vizhasadékban, mely a két ormot egymástól elválasztotta, kapaszkodtunk kiálló sziklák alatt fölfelé, majd apró-, majd nagyszemü törmeléken, mely oly lazán feküdt, hogy egész tömeg kavics lábunk alatt kicsúszva alágurult és mennydörgéshez hasonló zúgással a rettenetes mélységbe esett. Most tüntek fel szemeink előtt a Szalóki- és Ferencz József-csúcs, a Bibircs és a Kis-Viszoka, melyek a gerincz mögött mereven és némán a sötétkék ég felé emelkedtek. Hirtelen vége szakadt a vizmedernek, a sziklák mereven állanak körülünk, utunkat pedig egy óriási sziklafal zárta el. Miután sok bajjal megmásztuk, megkerüljük a tornyos sziklát egy nagy szétmállott gneiztömbökből alkotott keskeny nyergen és így végre $^3/_4$10 órakor elérjük a legmagasabb csúcsot.

Teteje gneizgránit rakományokból áll, melyben kova és csillám rétegek vannak. Az orom kicsiny, három személy alig fér el rajta, s miután a Tarpatak felőli lejtőjén kövekből pyramist állitottunk, még kisebb lett. A rettenetes sziklák a Varangyos-tó felől körülbelül ezer méternyi esésel bírnak

Azonban a felhők alattomban tornyosultak, úgy, hogy rövid idő alatt a csúcsnak minden bástyáját elboritották, végre bennünket is; a nap égett, mint a tüz a ködfátyolon keresztül, mely változatosan majd emelkedett, majd esett. Tizenöt tó tárult szemeink elé a Nagytarpataki-völgyben, három a Javorova-völgyben. Feketén és csendben feküdt szemünk előtt a Varangyos-tó (1881 m.). Előttünk láttuk a kevéssé tagolt *Wotoszlj*-lánczot egészen a világos zöldben pompázó bélai mészhegyekig, mely a Portki és Nagy Uptaz szomorú szürkeségével éles ellentétet képezett, továbbá a vadul széttépett gerinczek és a hómezőkkel gazdag Swinnica, Óriási-kúp, a Miedziany és Havrán a Fehér-tó csúcsig. Az Ottó-csúcs, a Flächt és a Szekrényes ormai fölött emelkedik lesujtó felségével a Ferencz J-ózsefcsúcs, valamint a Ganek és a Vaskapu-csúcs és a szétszakadt főgerincz között megpillantjuk a Kriván görbe szarvját, kékes távolban pedig a Liptói hegyeket. Közvetlen előttünk emelkedik a hatalmas Vámkő, a Közép-hegység, a Jégvölgyi- és Lomniczi-csúcs, mig a Középorom egy óriási kőrakáshoz hasonlóan, mélyen alattunk fekszik.

Miután névjegyeinket, a felmászás jegyzeteit, egy 20 fillérest és egy krajczárt, melybe vezetőnk két zsebképenge föláldozása mellett csinos H. 1. vésett (a mi Hunsdorfer az elsőt akarja jelenteni), egy erre a czélra szentelt szivarskatulyába tettük, elhelyeztük azt gondosan a kőpyramis alá. Tetejére botomat, melyet nagy fáradsággal erre a czélra ide hoztam, helyeztem el, melyen anyámnak vörösszélü fehér zsebkendője nevünk kezdőbetűivel ellátva, vigan lengedez.

Mialatt vigan munkálkodtunk, a Középoromról hangos újjongások hallatszottak, melyek sokszoros viszhangban a bérczek és völgyektől ismétlődtek. Azonnal feleltünk hatalmas hangon és igy váltakozva kiáltottunk láthatatlan társunkkal, kinek egész szokatlan volt, hogy a szomszéd, eddig megmászhatlan csúcsról feleletet kapjon. Hunsdorfer öröme leirhatatlan volt, hiszen elérte azon csúcsot, melyre ezelőtt már többször más turistákkal mászkált anélkül, hogy tetejét elérje. Azon oknál fogva, hogy a csúcs mindvégig láthatatlannak marad, nehéz a tájékozás, azért pontos előtanulmányt tesz szükségessé, hogy a követendő utat illetőleg, a különböző hegyhátak és főgerinczek tekintetbe vétele mellett, az ember hibás utakra ne kerüljön, mely körülmény az eddigi kirándulókat a szomszéd Jégvölgyi-csúcsra és a Középoromra vezette; baj továbbá még

az is, hogy a hómezők, melyek utunkat az év legnagyobb részében elboritják, hetekig tartó várakozást igényelnek.

Miután ebédünket magunkhoz vettük és összes kedveseinkre egy egy pohárkát az Ó-tátrafüredi gyógyszertárban vásárolt kárpáti füvekből készült Tátrakeserüből ittunk, megfordultunk, mélyen meghatva a gyönyörü panorámától, mely szemeink elé tárult és tizenkét órakor visszafelé indultunk, vigyázva a jelekre, melyeket fölfelé haladva tettünk, úgy, hogy nagy fáradsággal a Vadászlejtő-tóhoz értünk.

A látóhatár ezalatt egészen beborult, sőtétség feküdt a hegyek és völgyek fölött és fekete, komor felhők boritották az eget. Haragosan küldte Jupiter mennydörgéseit, nehéz záporcseppek hullottak alá. A hegytorkokban zúgott a fergeteg és bodoritotta a magányos tó tükrét. Úgy látszott, mintha a Varangyostavi-csúcs halvány parancsnője megaláztatásán megbotránkozva, összefont kezekkel az ezüsthabos hullámokból kiemelkednék panaszt emelni. Borzadva hallottuk a magányban a mormota hosszura nyúlt füttyeit, csöndes sóhajokhoz hasonlóan hallatszottak az utolsó szirtek és hegyoldalakról. Az ég, a hegy együtt gyászoltak a bájos nymfával és rosszkedvüen zúgva hömpölygött a Tarpatak a völgyön lefelé.

Azonban az Istenek haragja nem tartott soká, már a Hagymás-tónál barátságos napfény fogadott, mely az egész völgyön lefelé kisért. Élénken és vigan érkeztünk hat órakor estve Ó-Tátrafüredre vissza, hol a sétatéren konczertező czigány vidám zenéje fogadott.

A Magas Tátra szarvasgombái.

Irta: **Greschik Victor.**

Mindenki ismeri a szarvasgombát, legalább mint kereskedelmi czikket, vagy már hallott felőle valamit. A kucsmagombával együtt a legillatosabb, a legbecsesebb, legkedveltebb és leginkább keresett gomba. Az ínyenczek a szarvasgombát valamennyi gomba között leginkább kedvelik, főképen a világhirü csemegében, a strassburgi libamájpástétomban, melynek főfüszerét képezi.

De nem a valódi szarvasgombáról, mely ugy látszik, Francziaország egyes departementjeinek és Piemont némely erdejének előjogát képezi, hanem csak egyes, hazánkban a Magas Tátra tájain előforduló és mostanáig megfigyelt szarvasgombákról akarok ezen évkönyv hasábjain értekezni.

Sok ember előtt igen különösnek fog tetszeni, hogy a Tátra szarvasgombáiról irok, mert ezek legnagyobbrészt ismeretlenek és pedig azon okból, minthogy a növényvilág ezen érdekes képviselőinek tanulmányozása szerfelett nehéz, mivel a föld alatt tenyésznek és legtöbb faja igen ritkán fordul elő.

A szarvasgombák morphológiai részletességeit nem akarom fejtegetni, minthogy nagy számu kitünő munka*) és sok folyóirat értekezik felőle. Rövid leirásuk a következő: a szarvasgombák gömbölyü alakuak, melyek épen úgy, mint a burgonyagumók, nehány cm.-rel a föld alatt tenyésznek.

Héjas felbőrük parafás, vagy ránczos és sohasem szakadozik. Kemény, csak néha kissé puha, húsos állományu bele (röge) szögletes, egymásba fonódó gyökérhajtól van csíkozva. A sima vagy tüskés magvak — a spórák — gömbölyü tömlőkben kettesével vagy nyolczasával vannak bezárva.

---

*) Hesse Dr. »Die Hypogaeen Deutschlands II. Th. Halle a. S. 1895.

A szarvasgombák valamennyi nemi különbsége a rögét képező üregek (lakunák) nagyságán, számán, alakján, nemkülönben azon módon, melylyel a külső burokhártyával összeköttetésben állanak és végül a spórák szerkezetén alapszik. Hanem a különbségek olyan sokfélék és olyan csodálatos szervezetet tüntetnek fel, hogy ezen növények mindenkor egyrészt a füvészeknél bámulat tárgyát képezik, másrészt vitatkozás okozói, mely azonban, daczára a kitünő górcsői munkálatoknak, melyeknek ezen gombák alá voltak vetve, a tenyésztés tekintetében még nem fejeztetett be és úgy a füvészre, mint az iparosra nézve még sokáig nehezen megoldható kérdés fog maradni. Vajjon a spóra csak keletkezőfélben levő szarvasgomba-e, melynek nagyság tekintetében gyarapodnia kell, vagy pedig a szarvasgomba eredménye a fa gyökerére történt rovarszúrásnak a földben, a hol a növény találtatik, vagy a gombafejlődés minden fokozatán át kell esnie? Ezt kikutatni már száz év óta feladatául tüzte ki magának az emberi szellem, a nélkül, hogy üres föltevéseknél többre vitte volna.

Hadd kerüljön most sorra a Tátra-szarvasgombák tenyészhelyének feltalálásáról szóló rövid értekezésem. Erdeink és erdőhöz hasonló talaj belsejében, legmélyebb csendben, távol a világosságtól történik szarvasgombáink legnagyobb részének fejlődése. Gyümölcstestök kifejlődésére hosszú, egészen késő őszig, sőt télig is terjedő időközre van szükségük, azonban nedves és meleg nyári és őszi napok fejlődésük előmozditására kitünő hatással vannak. Mint már emlitettem, gömbölyded, gumós, sőt egészen szabálytalanul alkotott, nagyság tekintetében nagyon változó képződményeket mutatnak, melyek húsos vagy fás alkotórészekből állanak.

Hogy az imént felhozott szervek lak- és tenyészhelyét közelebbről megismerjük, szükséges erdőink és ezekhez hasonló helyek talaját közelebbről szemügyre vennünk.

A Magas Tátra táján és az utána a Szepességen legnagyobb erdőterületet képező lőcse-lublói középhegységben előforduló erdei fák és bokrok állománya, habár vegy- és természettani elemeiben váltakozó, mégis alkotórészei berendezése tekintetében a legtöbb esetben bizonyos egyöntetüség ismerhető fel, amennyiben egy rajta mélyebben fekvő föld- vagy homokréteg és az ezt beboritó, tulnyomólag növényi maradványokból képződött humusréteg különböztethető meg. Mindkét réteg váltakozóan hatalmas és vagy lassanként egymásba olvad, vagy pedig többé-

kevésbbé el van különitve egymástól. Az utóbbi inkább észrevehető a lőcse-lublói hegység agyagos, tehát nehéz erdőtalaján, az előbbi gyakran a törmelékké zúzódott Tátra-erdőtalajokon, melyek az egykori morénák emlékköveinek tekinthetők. A humusréteg, melyben főleg az erdei fák és bokrok vékony gyökérszálai terjednek el, az erdei növényzet hulladékai által lassanként befödetik annyira, hogy lombtakaró keletkezik. A tűlevelü fák egyes nemeiből, melyek itt leginkább képeznek erdőket, kevésbbé a lombosakból, képződik a takaró, ugymint a lucz-, jegenye-, veres-, erdei- és borókafenyő tűleveleiből és a rezgő nyár-, nyír-, mogyorófa, ritkábban a tölgy- és bükkfa leveleiből és ezek üres gyümölcs- és magtartályai, valamint famaradványokból, melyek mellesleg mondva a rovarok lakhelyét és egyuttal ezen és más állatok nagy halottas kamaráját és sirját képezik. Az aljfától többszörösen megtisztitott és az időjárásnak nagyon kitett erdőkben ezen a humusréteg fölötti lombburok gyakran csak helyenként, a talaj árkai-, mélyedései- és üregeiben található, a hová épen a szél a hulladékokat összehordta. A lombburok nedvességtartalma nemcsak az évszaktól, de az erdei fák lombnemétől is függ. A nedvtartalommal szorosan összefügg a lombburkot képező hulladékok szerkezete. Az alján, hol a nedvesség maximumát birja, mutatja tű- vagy lombtömegből álló halmazatát, mely mintha péppé volna összeragadva. Az imént leirt erdei talajnemek és a rajtok fekvő rétegek a legtöbb szarvasgomba lakhelyének tekinthetők és pedig különösen azon részök, mely a törmeléken, vagy a földrétegen közvetlenül nyugszik, ritkábban a hulladékok halmazata és ritkán az erdei talajnak a humus alatt előforduló föld- és homokrétege

Ebből következik azon bebizonyitott tény, hogy a szarvasgombák megtalálása semmikép sem oly nehéz, hogy csak kutyák és disznók segélyével volna eszközölhető, hanem hogy ezen állatok mellőzésével is könnyen, habár nem minden fáradság nélkül kerithetők elő.

Az erdei talaj humus-, föld- vagy homokrétegében előforduló szarvasgombák a szomszéd fák gyökérszálait gyökerekhez hasonló szálakkal fonják körül és ezen erdei fákkal mostanáig meg nem fejthető összeköttetésben állanak. De ezzel nincsen az mondva, hogy a szarvasgombák fejlődési helye csak épen az erdőre szoritkozik. Ismeretesek olyan szarvasgombák, melyek fa nélküli hegylejtőkön, sőt szántóföldekben és kőrakásokban is tenyésznek. Itt még emlitendő, hogy nem kevés szarvasgomba néha más,

nem a számukra megjelölt rétegekben fejlődik és hogy egy nehány faja gyümölcstestök fejével jön napvilágra és földszintesen fordul elő.

A tényleges körülményeknek megfelel, ha a mélységet, melyben a szarvasgombák tenyésznek 2—10 cm.-nyinek mondjuk. A legtöbb szarvasgomba kedvező körülmények között nem csekély számu gyümölcstestet képes fejleszteni, melyek, ha még szabad szemmel megfigyelhetők, mint pelyhecskék, vagy porocskák, különböző, de leginkább világos szinben láthatók. Némely alig négyzetdeczimóter nagyságu erdőtalaj nem ritkán száz meg száz ugyanazon fajhoz tartozó gombacsirát rejt magában. A gyümölcstestek fészekalaku csoportositásának jó részét nemcsak egerek, csigák, férgek stb. pusztitják, hanem az állatok más csoportja is vetekedik velök annak felemésztésében, ugymint a vaddisznó, borz, őz és evetke.

Azt is észlelték már, hogy a vadállomány csökkenésével a szarvasgomba tenyészése gyarapszik. Egy, talán még nagyobb része későbben fejlődött élősdigombák által semmisül meg, legnagyobb része azonban kedvezőtlen életföltételek beállta következtében nem jut a végleges kifejlődéshez. A szarvasgombák gyümölcstestei azoknak egyes fajai szerint többé vagy kevésbbé változó nagyságot mutatnak, kifejlődve alig kása, mogyoró, vagy dió nagyságuak lehetnek, máskülönben ököl nagyságuak, sőt nagyobbak is. Legkedveltebb lakhelyeik: az ismételve az aljfától megtisztitott tűlevelü- vagy lomberdők és vegyesállományu, különböző koru erdők is. A szarvasgombákról mostanáig elmondottak előrebocsátása után, a következőkbeu a Magas Tátrában, Szepesmegye területén talált és megfigyelt szarvasgombákról minden tudnivalót szóba fogok hozni, sőt némelyek előtt már ismert dolgokat is.

A Magas Tátra legnagyobb és legtekintélyesebb élvezhető szarvasgombájával kezdem.

1. *Choiromyces maeandriformis Vittadini* (In Monographia Tuberacearum. 1831. p 51. Rabenhorst. Kryptogamenflora. Pilze. Bd I. Abth. V. 1897. p. 75) A Szepességen szarvasgombának, a szlávok »jeleňa huba«-nak nevezik. Ezen gomba dió- sőt ököl nagyságu, külsejére nézve hasonlit a burgonya gumójához. Húsa fiatal korában fehér, később bágyadt sárga, többszörösen összefonódó fehér erekkel csíkozva. Homokos, agyagos talajban nő. a felülethez meglehetősen közel, úgy, hogy a föld alig takarja, kedveli a ritkább törzsü és mélyen bevilágitott erdei fenyveseket. A napvilágnak kitett és ezáltal megpuhult szarvas-

gombák majdnem kizárólag a fekete erdei csigától rágatnak meg, valamint a gombaszúnyog falánk pondrói által emésztetnek fel. Elterjedésök főhelyeként tekinthetők a dénesfalvi, dományi, nádasdi, ménhárdi (Oberfeld) erdei fenyvesek és Zdjár a Magas Tátrában. A szarvasgombát évente julius közepétől augusztus végeig gyüjtik, mely időben nagyságának tetőpontját éri el és a gombaszedők kijelentése szerint megérik. Az évi kizsákmányolás kedvező évfolyamokban, főképen ha nedves-meleg a nyár, 10 q., ellenben kedvezőtlen száraz időjáráskor csak 4—6 q-.ra tehető. A szarvasgombákat magok a gyüjtők a közelfekvő városokban és nyári üdülőhelyeken kilogrammonként 40 - 60 kr.-jával, ellenben száritva, szeletekben zsinórra füzve 1 frtjával adják el. A szarvasgombák keresésével leginkább az emlitett helységek pásztorai és favágói foglalkoznak és azt különös módon teszik. Mohhal és gyér füvel benőtt erdőterületeken mezitláb, bottal kezökben, csoszogva járnak ide s tova és csupasz talpuk alatt csakhamar megérzik a szarvasgombákat, ezeket botjukkal kikaparják és a rajtok levő földtől és gyökérszálaktól megtisztitják a gumókat. Régi hagyományos meggyőződésüket követve, mintegy a jövendőbeli szarvasgombatermésre gondolva, a gyüjtők a letépett gyökérszálakat a régi helyre, a honnan a gumókat kiemelték, visszateszik és óvatosan betakarják mohhal, hogy a jövő esztendőben ujonnan nőtt szarvasgombát találjanak.

Más gombakeresők a vaddisznók által feltúrt mohpázsitot szorgalmasan átkutatják, hogy egypár, még észre nem vett gumót találjanak. De a szarvasgombát nemcsak a vaddisznó keresgéli szivesen, miközben az erdészek boszuságára az erdőültetvényeket jókora területen feltúrja, hanem teszi ezt nagy igyekezettel a vidám mókus is, minek beigazolására két szemléltető példa lesz helyén.

1981. julius 23-án a Ménhárd melletti »Oberfeld« nevü erdőben történt kirándulásom alkalmával ritka látvány tanuja voltam. Itt ugyanis egy kimélt erdei fenyőpagonyban észrevettem, hogy egy mókus lent a földön egy helyen különös ugrándozásokat visz véghez. Majd a hátára feküdt és felemelt farkával maga körül csapkodott, majd megint felugrott ezen természetellenes helyzetből és fejével meg az előlábával a legfurcsább mozdulatokat követte el és maga körül semmire sem ügyelve, ismételte bohóczkodásait, mellesleg mondva, mint a házimacska, hogyha szagos tarorjával (Teucrium Marum) beültetett virágcserép körül nevettető ugrándozásokat végez. Rej-

tekhelyemből még tovább is néztem volna ezt a furcsa játékot, de a hazulról utánam szaladt kutya rám találván, ugatni kezdett, mire a megijesztett evetke villámgyorsasággal tünt el a fák galyai közt. A bohóczkodás szinhelyén közelebbi megfigyelésnél feltépett talajt találtam négy többé-kevésbbé összerágott szarvasgombával és valószinüleg ennek túlságos élvezete deritette az állatkát a jelzett kicsapongó jó kedvre.

1895. évi augusztus havában iskolás gyermekek ‚Durst' nevü lőcsei erdőből szarvasgombát hoztak nekem, melynek élvezésétől a mókust elszalasztották.

Habár a mi szarvasgombáink a valódi franczia szarvasgombának csak nagyon alantas pótlékát képezik, mégis régi időkből származó népszerüségök és élvezeti jelentőségök nem tagadható. 1568-ban megvendégelte Lőcse városa báró Schwendi Lázár hadvezért. A diszebédre szolgáltatott fűszerek között ott szerepel a közönséges kiadásoknál (»Ordinarij Aussgab«) két zsinór száritott szarvasgomba »Zwo schnyr getrucknete hirschling.« Bruckmann értekezésében*): A magyar szarvasgombákról, melyek Liptó- és Szepesmegyében előfordulnak, a következőket irja:

A friss szarvasgombák kiválóan kellemes és üditő illattal birnak, melylyel az egész szobát, a hol tartatnak, betöltik.

Használatra lenbe burkoltatnak, mely czérnával meg lesz erősitve, azután forró hamuba tétetnek, hol erősen megmelegszenek, ilyen módon eltávolittatik belőlük a vad íz és a tulságos nedvesség, a len azonban megakadályozza megégésöket és hogy füstös szaguakká ne legyenek. Ennek megtörténte után tégelyben vajjal pörköltetnek a megbarnulásig és aztán már élvezhetők. Sokan csemegét készitenek belőle. Kellemes fűszeres illattal és ízzel birnak, de miután a vajat és a gombaizét kiszivtuk, olyanok, mint a bőr, igen nehezen vagy egyáltalán nem emészthetők és rendesen ugy válnak meg az embertől, a mint azokat a gyomor felvette.«

Gyakran finom fűszer gyanánt használják az ételekbe következő módon készitve: a megtisztitott szarvasgombát szeletekre vágják, a napon vagy kályhán keményre száritják, azután mozsarakban porrá törik és tágas nyilásu befőttes üvegekbe teszik és hogy nedvesség iránti érzékenységük következtében el ne penészesedjenek, leöntik viasz vagy pedig faggyú réteggel. Ha libát, kacsát vagy

*) Geschichte der Natur und Kunst. Breslau. 1725. pag. 283.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

más finom szárnyast sütünk, a félig sült pecsenyét behintjük egy kanál szarvasgomba porral és a megsült szárnyas különleges jó izü és illatu lészen.

Egy másik finom elkészitési módja ez: a megtisztitott és kissé száritott gombák konyhareszelővel aprittatnak fel. Lapos tálban jó csemegeborral leöntetnek és két órán át igy hagyatnak, hogy a bort magokba szivják. Az egészet azután egy már megmelegitett serpenyőben barnitják, ennek megtörténte után piritott zsemlye- vagy kenyérszeletekre teszik és feltálalják.

2. *Genea verrucosa* Vitt. (In Monographia Tuberacearum. 1831 p. 28. Rabenhorst. Kryptogamenflora, Pilze. Bd. Abth. V. 1896. p. 22.) Előfordul mésztartalmu humusrétegben Landok mellett a »Palenicza« alján, 1891. augusztusban, továbbá a Drevenyiken Szepes-Váralja mellett 1895. októberben.

3. *Hydnotrya Tulasnei* Berk. et Broome (In Ann. and Magaz. of nat. hist. Vol. XIII. 1844. pag. 357.) Tölgyfalombból képződőtt humusrétegben a Máriahegyen Lőcse mellett 1897. szeptemberben, nagyon szétszórva.

4. *Hydnotrya carnea* (Corda) Zobel (In Schröter, Schlesische Kryptogamenflora, Pilze. Bd. II. p. 194. Rabenhorst, Kryptogamenflora. Pilze. Bd. I. Abth. V. 1896. p. 27.) Bükkfalombból képződött humusrétegben a Magas Tátrában Javorina mellett 1896. augusztusban. Gyakran tyuktojás, sőt ökölnagyságu példányokban.

5. *Pachyphloeus melanoxanthus.* Berk. (In Ann. and Magaz. of nat hist. Vol. XIII. 1844. pag. 359. Rabenhorst. Kryptogamenflora, Pilze. Bd. I. Abth. V. 1896. p. 31.) Csekély mélységben vén mogyoróbokrok gyökereihez közel a Drevenyiken 1891. októberben, legtöbbnyire lóbabnagyságu, szaga jodoformra emlékeztet.

6. *Tuber puberulum.* Berk. et Broome (In Ann and Magaz. of nat. hizt. Vol. XIII. 1846. p. 81. Rabenhorst, Kryptogamenfl. Pilze. Bd. I. Abth. V. 1896. p. 45.) Mindennemü lombfák humusrétegében. Nálunk egy erdőben sem hiányzik, hol a lombfák tenyésznek. Egyebek között Késmárk mellett a Hosszúerdőben, 1897. októberben, Lőcse mellett a Rőhrgrundban 1892. novemberben, Leibicz mellett az Eichpuschban 1897. októberben.

7. *Tuber Borchii* Vitt. (In Monographia Tuberacearum 1831. p. 44. Rabenhorst. Kryptogamenfl. Pilze. Bd. I. Abth. V. 1896. p. 46.) Találtatott 1896. augusztusban nagyon rothadt bükkfa levelek alatt Javorina mellett,

aztán tölgyfalevelekből képződött humusrétegben a Máriahegyen Lőcse mellett 1897. októberben.

8. *Tuber excavatum* Vitt. (In Monogr. Tuberacearum. 1831. p. 49 Rabenhorst Kryptogamenfl. Pilze. Bd. I. Abth. V. 1896. p. 55). Nem ritka a lőcse-lublói hegység tűlevelü és lomberdők humusrétegében; Késmárk melletti Dürrnberg földtalajában 1887. késő őszkor.

9. *Hydnobolites cerebriformis* Tul. (In Ann. des sciences nat. 2. serie. Botanique 1843. p. 378.) Előfordul kis gumók alakjában, mély redőkkel árkolva, miáltal a felület az agyhoz hasonló alakzatra emlékeztet. Mindenféle lombnak humusrétegében, nem gyakran, a Hosszúerdőben Késmárk mellett, 1887. szeptemberben. Lőcse mellett is a Kohlwaldban mogyoróbokrok lombja alatt 1891. juliusban.

10. *Elaphomyces maculatus.* Vitt. (In Fungi hypogaei 1851. p. 104. Rabenhorst, Kryptogamenfl. Pilze. Bd. I. Abth. V. 1897. p. 87.) A mostanáig csak a Lőcse melletti Máriahegyen 1890-iki novemberben mogyoróbokrok lombja alatt talált példányok szép zöld foltokkal birnak és sohasem nagyobbak a borsónál.

11. *Elaphomyces variegatus* Vitt. (In Monogr. Tuberacearum, 1831. p. 68. Tulasne, Fungi hypogaei. 1851. p. 108.) Találtatott a Késmárk melletti Goldsbergen 1887-iki augusztusban, az erdei fenyő tűlevelű hulladékában, igen szépen kifejlődött, diónagyságu gyümölcstestekben, melyek ujjak közt dörzsölve, erős foghagymaszagot fejlesztenek.

12. *Elaphomyces cervinus* (Pers.) Schröter. (Rabenhorst, Kryptogamenfl. Pilze. Bd. I. Abth. V. 1897. p. 95.) A Tátra-erdőkben egész éven át nem ritkán előforduló ezen szarvasgombát megtaláljuk az őzek által felkapart mohgyepekben, a hol az emlitett állatok azokat nagyon mohón keresik. Az a különös, hogy ezen gombát a landoki és és zsdjári parasztok a nehezen borjazó teheneknél magzathajtó szernek használják.

Egy kirándulás a Magas-Tátrába a holdvilágnál és még valami.

Irta: **Weber Samu.**

Eléggé alig méltányolható szolgálatot tesz a touristikának az a tény, hogy a menedékház a »Zöld-tó«-nál fölépülvén 1897 augusztus 27-én ünnepélyesen fölavatva, rendeltetésének átadatott. Ennek alapján e csodaszép helyen a kirándulóknak rendelkezésére áll egy hajlék, a mely őket az eső, vagy a vihar ellen megvédi. A természet barátja itten nemcsak mérsékelt árú meleg és hideg ételeket, de egyúttal állandó szállást is kaphat. A mivé a »Sziléziai Menház« vált a felkai völgyben, a Magas-Tátra nyugati vidékén, azzá kell lennie a Zöld-tó völgyében, magas hegységünk keletén a »Frigyes-Menház«-nak: a kirándulóknak kedvelt gyülőhelyévé és az e vidéken teendő kirándulásoknak kiinduló pontjává. Hogy ez beteljesedjék, nagyon szükséges az érdekeltek figyelmét e vidék vadregényességére fölkelteni és az e helyről tehető kirándulásokat ismertetni.

Egy ilyen turra az érdeklődést fölébreszteni és annak utánzására lehetőleg mentől többeket buzdítani, megkisérlem az alábbiakban.

1896 aug. 8-án, egy vasárnap délután 5 órakor fölszálltunk a *Szepes-Béla* és *Barlangliget* között közlekedő társaskocsira. Ezen megindult kis társasághoz a következők tartoztak: Theisz Lajos tanár Losonczról; Nyiry Béla tanuló Kecskemétről; Weber Samu szepes-bélai lelkész, Neupauer Mihály szepes-bélai tanitó és Faith István vezető. Különös meglepetés ért minket már a városban is. Három uri ember, a kik Budapestről utaztak, társaságunkhoz szegődött. A budapestiek a városban béketlenkedni kezdtek, a társaskocsit meg akartak állitani, hogy elemózsiát vegyenek, hiszen tervük volt a csepkőbarlangot fölkeresni.

Biztatásunknak, hogy a csepkőbarlang Barlangliget nevü gyógyfürdővel összeköttetésben áll, a hol lakásról és élelmezésről gondoskodnak, alig akartak hitelt adni és váltig azon voltak, hogy elővigyázatból mégis csak jó volna magukat némi kenyérrel és borovicskával ellátni.

Midőn az idegenek kenyérszükségletüket magukkal vive, a társaskocsiból a nagy vendéglő előtt kiszálltak, bámulatba estek az elragadó telep látásán. Mi a kocsizás alatt ráértünk a fölött gondolkozni, hogy még a jobb körökben is milyen szükséges minden alkalmat megragadnunk, hogy a mi fönséges hegységünkben, annak fürdőiben és nyaraló telepein évről-évre létre jött előhaladásokat föltüntessük.

Nemsokára Barlangligetre való megérkezésünk után, $7^1/_4$ órakor enyhe időben elhagytuk a telepet.

A kirándulók mindenünnen hazatérőben voltak, mi pedig kifelé tartottunk, neki az éjszakának, a min a velünk szemközt jövők igen csodálkozának. Az ugyan minket az élénk továbbhaladásban nem gátolt és a mint látni fogjuk, a megbánásra sem volt okunk. Már hanyatlóban volt a nap, mikor a »Nesselblösse-re érkeztünk.

A fák árnyéka mindinkább hosszabbodott, sebtében szállt a madár fészkére, izzó volt az égbolt nyugatja, az esteli píron csak néhány napsugár szürödött át és végül elbujt a nap korongja a Tátra ormai mögé, utolsó csókját lehelve reájuk. Midőn a hold az ég birodalmán trónjára lépett, a tájék mindinkább elcsendesült. Csak a tücsök czirpelt mellettünk és távolból a pásztorkürt szava hangzott mely a nyájat nyugovóra gyüjté össze. A »Drechsler házacská»-ba vezető ösvényen, akár egy piczi holdvilág, gyakran tündökölt egy-egy Szent-János bogárka.

Egyszerre csak megállott az elől haladó, mivel a félhomályban egy rettentő állatot vett észre. Eltökélt szándékunk volt, hogy bátran előre nyomulunk. És ime, ismeretlen ellenségünket megközelitve, két békés tehenet láttunk, kiknek félelme nagyobb volt a mienknél, midőn őket nyugovóra tértökben váratlanul megleptük

A »Drechsler-házacska« pásztorkunyhója, mely nem egy turistát izletes zsenticzéjével örvendeztetett meg, és rossz időben hajlékot is adott, minket is ellenállhatatlanúl vonzott egy kis pihenőre.

Mialatt egy kevés szőlőnedvet öntöttünk a garatra, alkalmunk nyilt holdvilágos kirándulásunk gyönyöreit élvezni. A szende holdvilágban nyugodott hegy és völgy, bércz és szikla, erdő s mező.

Egy felhőcske se zavarta meg az ég kék boltozatát. A Drechsler-házacska mészsziklái, akár csak halvány óriások, ágaskodtak a magasból, mialatt az alantabb levő erdőrészletek uszályaikúl szolgáltak. Az esti nyugalmat csak egy-egy néha-néha hallható kolomphang törte meg. A pásztorkunyhó teteje a holdvilágban fürdött, mig a kunyhó komoran sötétedett. De midőn benne az éjjeli tűz meggyuladott, valamennyi résen keresztül látszottak az izzó lángok és az egész épületet égőnek véltük, a mely akár csak »Ezer és egy éjszaka« meséje szerint épségben maradt. Itt ezen gyönyörüséggel méltán versenyezett az égboltozat fönséges szépsége. A szende hold körül millió számra ragyogott a tömérdek égi csillag, kicsi és nagy, egyenkint és csoportosan, szétszórva és jól fölismerhető alakokat képezve, a miképen őket a teremtő keze oda szórta, hogy mint külön világok, a végtelen mindenségben hivatásukat teljesitsék.

Holdvilágos kirándulásunk ilyen szépségeitől eltelve, nemsokára a »Vörös-agyagon« keresztül a »Weidau«-ra érkeztünk, a hol ismét más kép tárult elénk. Hátunk mögött a Poprádvölgy terült el. A kilátás részleteit, a melyek nappal pompásan élvezhetők, jelenleg nélkülöztük; az erdők csak mint sötétebb részletek tüntek föl, a melyektől a világos szántóföld élénken elütött. Itt-ott egy-egy világos sáv, (valamelyik helység tornya) is ágaskodott a magasba.

A holdtól megvilágitva előttünk terült el: a »Mészárszékek«, a »Durls-hegy«, a Bolond-Gere«, a »Greiner« orma, a Nagy Morgás, a Lomniczi és a Késmárki csúcs, továbbá a »Zöld-tó« egész sziklakerete. Bárhová vetettük tekintetünket, a világosnak a konturját a sötététől mindenütt megkülönböztethettük.

A »Mészárszékek« fehér mészszikláival tündökölt a ragyogó holdvilágban, a »Durls-hegy« a »Bolond-Gere« közepéig vetette sötét árnyékát, annyira, hogy a hegynek alsó fele sötétnek, felső része ellenben megvilágitottnak látszott. Ugyanazt mondhatjuk a »Zöld-tó« völgyéről: a Lomniczi csúcs és a »Morgás« felé eső oldal sötét volt, a Karbunkulus-torony felőli részletet pedig megvilágitá a nyájas hold. A fény és árnyék ilyetén felosztásának okát a holdnak helyzetében találjuk, a mely a Lomniczi csúcs mögé lenyugodni tért.

De különösen érdekesnek tünt föl az, hogy némely csillag a sziklacsúcs tetején látszott, miáltal a csúcs

ragyogó koronát nyert, a mely, mint egy kis nap, a környezetet megvilágitá.

A sziklakúpra nehezedni látszó csillagnak ilynemü helyzetéből eredhetett a következő monda: Fönt a Karbunkulus-torony tetején volt egy nagy Karbunkulus-Rubin, a melynek a sajátságához tartozott, hogy a hold és a csillagok fényét magában fölfogva, képes volt a sötét éjszakákon is tündökölni, a mitől a tónak egész környéke fényben úszott. Egy szegény ifju megakarta azt szerezni, hogy jegyesének mennyasszonyi ajándékúl adja, miáltal az, a drága követ fejdiszébe tüzve, valamennyi leányt túlragyogná. A legény egy lakatosnál egy pár mászóvasat csináltatott, a melynek segitségével szerencsésen megmászta a tornyot. A csúcsra fölérve, le akarta törni a drága követ, midőn ezen vakmerőség következtében a villám csapott be. Az ifjú legény összezúzott testtel terült el a tó partján és betemetve nyugszik azon nagy, fehér kő alatt, a mely a tó éjszaki partján, a kis öböl mellett látható. A kő pedig feje fölött elpattanva, a tó közepébe zuhant és még ma is ott fekszik, a honnan ama nagy kék szem sugárzik. Azóta komor éjszakákon sötétség uralkodik a tó tájékán.*)

Mialatt én e mondát elbeszéltem, az útnak elágazásához értünk, a hol az egyik út jobbfelé a nyereghez, a másik balfelé a »Zöld-tóhoz vezet. A hold épen a Lomniczi-csúcs fölött lebegett, gyönyörüen bevilágitva azt. Még egynéhány percz és nyájas holdunk a nevezett sziklafal mögött alámerült. A csúcs fölött egy oszlopalakú felhő úszott, a mely a hold fényét hosszabb ideig visszatükröztetve, ösvényünket megvilágitá. Mi pedig Izrael gyermekeinek képzeltük magunkat, a mint Mózes 13, 21. szerint: »Nappal az úr előttük egy felhőoszlopot lebegtetett, hogy őket a jó útra vezesse, éjjel egy tűzoszlopot adott jelzőül, hogy nekik világitva, utazhassanak éjjel-nappal.«

Végül elsötétült a tüzfelhő is és csak a csillagok ragyogtak, a melyeknek erősbödő fénye utunkat bevilágitá. Az éj csendjét megtörte a Zöld- és a Fehér tavak lefolyó vizének zuhanása. Nemsokára elértük a hidat, a mely a Zöld-tóhoz vezető úton van. Még egy-két percz és már a menedékház előtt álltunk, a melyet már a homály boritott; csak egy kutya volt az egyedüli őr, a ki hangot adva, megérkezésünket jelezte. Halk kopogásunk elég-

*) Fuchs Frigyes: A középponti Kárpátok. Pest, 1863. Lindner Ernő: Der Karfunkelthurm im „Zipser Liederposchen."

ségesnek bizonyult, hogy benn világot gyujtsanak és az ajtókat kinyissák előttünk. Az idő már $10^1/_4$-re járt, a midőn a kunyhó küszöbét átléptük. Tehát Barlangligetről 3 óra hosszat gyalogoltunk és pedig a legkellemesebb módon, mivel nem kinzott a nyári nap tikkasztó melege. Az est kellemes hüvősében alkalmunk volt a leirt hegyvidéket, a melyet nappal már oly sokszor szemléltünk, egyszer a holdvilágnál is megcsodálni.

Az öröm és a jólérzés érzete volt az, a mely egy jól sikerült kirándulás után a vendéglőnek kivilágitott és lakásra berendezett helyiségeiben rajtunk erőt vett. A legjobb étvágygyal fogyasztottuk el a magunkkal hozott és korcsmáros nyujtotta eledelt. Mentől inkább bujdosott a pohár, annál derültebb kedvre kerekedett a mi kis társaságunk is. Megeredt a beszéd és élénken folyt a társalgás a tapasztaltak és tapasztalandók fölött. Miután tervünk szerint másnap a » Fehér-tó csúcs«-ra akartunk kirándulni, kénytelenek voltunk fekvő helyeinket fölkeresni. Ez alkalommal az étkező terem pamlagágyait használtuk föl, mert (a két ágyas) három külön turista-szobát azon vendégek foglaltak el, a kik Barlangligetről előbb érkeztek ide. Mielőtt elszenderültem, átlapoztam az Eggenhofer kisasszony által ajándékozott szép nagy vendégkönyvet, a melynek 11 lapját nevekkel tele írva találtam, a mi aug. 8-áig összesen körülbelül 200 vendéget tett ki, a kik itten megfordulva, jól érezték magukat. Ez a körülmény a jövőre nézve a legszebb reményekre jogosit. A szokottnál rövidebb éjszaka erős szunyadásban telt el, a mihez Äolus dallamát a kályha csövén át különböző hangnemben fütyülte el. Augusztus 9-én reggel 5 órakor már talpon volt kis társaságunk. Erősitésül az elindulás előtt még egy forró teát is elköltöttünk. Tekintetünket még egyszer a fölséges és bővizü tónak zöld-kék tükrére vetettük, a melyet a Morgás, a Hunfalvi-, a Késmárki- és a Weber-csúcs, a Fecsketorony, a Vörös- s Fehér-tó csúcs és a Karbunkulus-torony zár körül; még egyszer hallgattuk a szikláról zuhanó vizesés moraját, aztán a Kárpát-Egyesület által állitott ösvényen megmásztuk a Vörös-tó meredek gátját. A tavat, a mely nevét a fenekén lévő vörös csapadékáról nyerte, egy óra alatt értük el. Azonban maradásunk itt sem volt, tovább haladtunk a kőtörmeléken és a mindinkább ritkuló és kisebbedő törpefenyvesen, a mig a Kék-tóhoz nem értünk, a mely az előbbinél kisebb és hómaradványok nyomaival bővelkedik. Innen kezdve a völgy már kopár, a növényélet teljesen

megszünik, a helyett a hómezők nagyobbodnak, a melyeken a zergék nyomai világosan fölismerhetők. Az omladékmezőkön több hóval telt katlanszerü mélyedés van, a melyek szintén tavakat képezhetnének, ha a hó fölolvadna. Szüntelenül a gerincz felé haladtunk, a mely a Fehértó csúcsból huzódik. A gerincz alatt, védettebb helyeken ismét fűnővésre bukkantunk, a hol a menés, helyesebben a mászás a nagy meredekség és a sima fű miatt igen nehezünkre válik. Végül közvetlenül a gerinczhez jutottunk, az átmászáshoz a látszólag legalacsonyabb és füvel jelzett helyet választottuk. Mind a mellett a menés egyenes állásban ki volt zárva. Fél óráig kézzel-lábbal kellett fáradoznunk, a mig végre és nem minden veszély nélkül a hegyhátra értünk, a mely annyira keskeny és sziklás, hogy hosszabb előkészület mellett is alig kaptunk helyet ülésre és pihenésre.

Két egymástól teljesen különböző vidéket tehettünk szemlélet tárgyává. Hátunk mögött volt megtett utunk kopár és hóval tarkázott törmelékmezejével, melyen a Kék- és Vörös-tó magát befészkelte. Egész utunk, a melyen órákig fáradságosan haladtunk, csak macskaugrásnak látszott. Előttünk terült el a hosszan elnyúlt, ritkán látható és még ritkábban megvilágitott Kerek-tó egy zöld, dús tájék közepében, a hol kisebb, mosolygó hegyek és kies völgyek egymással váltakozva versenyeznek szépségben. A zöld szőnyegen itt-ott mint világosabb vonalak húzódnak Hohenlohe herczeg utai, a melyeket a vadászatoknál használnak.

Körültekintve, láttuk a Fehér-tó csúcsot is, (2235 m.) a mely tőlünk éjszakkeletre terült el. De kirándulásunk ezen végpontja még magasan és távol volt tőlünk. A csúcshoz vezető gerinczen, a melyen elhelyezkedtünk volt, nem haladhattunk tovább, a hogyan lent terveztük, mivel közelről tekintve, a gerincz helyenkint fürészszerü volt és oly mélyedéseket tüntetett föl, a melyeken az áthaladás lehetetlenné vált. Kénytelenek voltunk utunkat a gerincz oldalán folytatni, a mi nagy óvatosságot és izzasztó fáradságot követelt. Itt a zergék jelzőszavát is hallottuk. Végre $9^1/_4$ órakor a kis társasággal a Fehér-tó csúcs legmagasabb ormán álltam és pedig a Vörös-tó felől először jutva ide. A Fehér-tótól kiindulva már kétszer tettem meg ezt az utat. Mint mindig, úgy ez alkalommal is fölségesnek bizonyult a kilátás. A megmerevedett hegycsúcsok és kies zöld hegyek egész özöne; puszta, s hóval tarkázott törmelék-völgyek; virágpompával ékesített völgysíkok, ezüst-

fonalhoz hasonló kis patakocskák és a különböző szinü tavak nagy tengerszemei; magányos elhagyatott vidék és látogatott helyek, a hol a pásztorok füstölgő kunyhóit békés nyájak környezik. Mindezek váltakozva tünnek bámuló szemünkbe, a mi elragadtató, semmi mással ki nem pótolható élvezetet nyujt. A kilátás tényezőinek közelebbi ismertetése végett elősorolom, hogy mit láthatunk a magas tour ezen classicus helyéről: a czukorsüveg alakú Karbunkulus-tornyot, a Hunfalvi-csúcsot, a Késmárki- és Weber-csúcsot, a Fecske-tornyot, a Lomnici- és Zöld-tavi, Vörös-tavi, a Jégvölgyi, a Tátra- és Tengerszem-csúcsot, végre a Krivánt, a Barátot, a Swinniczát, a háttérben a Liptói-Havasokat és a Babiagurát. Alatunk a Kerektó és Javorinával a Javorina-völgy terült el, odább a galicziai sikság egészen Neumarktig; Javorinától jobbra emelkedik Murán, Havrán, Novy és Greiner, a melyeknek folytatását a Mészárszékek és a Homlokos képezi. Az utóbbiak alatt láttuk a zöld gyékényü Weidaut és a Rézaknát a Kunczen-Bel patakkal. Könnyen felismertük a Pienini hegységet a négyágú Koronahegygyel, nem kevésbbé a Poprád-völgyet a domináló Lublóvárával. A szingazdag tavak közül láttuk a Kerektavat, a Vörös-, Kék- és Zöld-tavat; valamint ennek közelében a Fekete-tavat; a Poprád-völgy felől tündökölt a Háromszög, a Fehér-tó és 6 kisebb testvére a szomszédos fönsikon, a csúcs alatt van a Sárga-tó és még két kisebb tó. Összesen tizenhat tavat olvastunk össze, ennyit lehet e helyről látni.

Kár, hogy a névjegytartónak fölhasznált palaczk a kőgula alól eltünt, minek következtében e csúcs látogatói felől nem tájékozódhatunk. De a Barlangliget felől érkezett kirándulók száma után itélve, számos látogató fordul meg itten. Különösen 1891. év óta, a mikor e kirándulást a kárpáti évkönyvben tettem közzé, a honnan a »Kárpáti Kalauz»-ba is került.

A csúcsról a Sárga- és Fehér-tó felé eső lejtőn, alig fölismerhető ösvényeken jöttünk, mely alkalommal valami különöset nem tapasztaltunk, 4 órakor Barlangligetet, 6 órakor Szepes-Bélát értük el és igen örültünk e jól sikerült kirándulásnak.

A Fehér-tó csúcs (a Vörös- és Kék-tó katlanvölgye felől) megmászásának történetét illetőleg a következőket emlithetjük:

Ifj. Buchholtz György mint ev. tanitó és hitszónok működött Késmárkon 1723—1734. terjedő időben, aki mint kitünő természetbuvár is ismeretes volt. A nevezett

1724-ben, tehát 173 évvel ezelőtt, kirándulásokat tett a Magas-Tátrába, a melyeket »A boroszlói orvosok társaságának« évkönyvében a következő czim alatt tett közzé: »Tudósitás a Buchholtz György által 1724-ben a Kárpátokban és különösen a Zöld-tóhoz tett kirándulásról.« Itt többek között fölemliti, hogy ő a Zöld-tótól a Vörös-tóig és onnan a csúnya szikla körül a Kilencz-tóhoz jutott, a melyek közül a legnagyobb a Fehér-tó. Tehát Buchholtz nyilván ugyanezen, vagy ahhoz határos gerinczen haladt, mint én, hogy a Vörös-tó völgyéből hátúlról a Fehér-tóhoz jusson, a melynek szomszédságában még más nyolcz tó volt. Ez utóbbiakból a a mai napig kisebb pocsolyák maradtak fönn. Valjon ő a »csunya szikla« alatt a Fehér-tó csúcsot, vagy egy más ormot gondolt, azt pontosan meg nem határozhatjuk.*)

Towson Róbert, edinburgi tanár a múlt század végén utazásokat tett Magyarországon, mely alkalommal fölrándult a Magas-Tátrába. Ezt a kirándulást 1787-ben »Travels in Hungary« czím alatt közzé is tette. Bredeczky Samu ezekről a következőket mondja: »Towson, a ki a Fehér-tó csúcsra hágott föl, tudósit azokról a csapdákról és hurkokról, a melyeket ottan a zergékre vetettek. Ő először a Vörös-, aztán az Új-, most Kék-tóhoz hágott, a mely még be volt fagyva, továbbá az utóbbi fölött keskeny ösvényeken egészen azon szikláig, a mely a Vörös-tavat a Kerek tótól elválasztja«.

Towcson tehát az én ösvényemen haladt és megfordult a Vörös- és Kerektó között lévő gerinczen, a mely a Fehér-tó csúcshoz vezet. A kilátást is gyönyörünek dicsőiti.**)

Róth Márton is a Kerek-tó felől (1572 m.) mászta meg a Fehér-tó csúcsot 1858. julius havában két fiatal barátjával.***)

Kolbenheyer Károly ugyan nem követte ugyanazt az útat, de a »Hohe-Tátrá«-ban ugyanazt az irányt emliti (1891 évf. 186. lap). »A Kék-tótól lehet veszélylyel járó nehézségek mellett és a Vörös- és Zöld-tóhoz való visszatérés nélkül a Fehér-tóhoz azon a sziklagerinczen jutni, a mely a Fehér-tó csúcstól keletfelé húzódik.

---

*) Hasonlitsd össze. Greschik Győző: A 173 év előtti kirándulás a Tátrába. Karpathenpost 1897. évfolyam 37—40. száma.

**) Bredeczky Samu: Járulékok Magyarország topographiájához. Lásd 4. kötet 140. lap.

***) A magy. Kárpát-Egyesület évkönyve, XVIII. évfolyam 1891. 11. lap.

Zergevadászok, a kikről alig van tudomásunk, gyakran mászhatták meg a Vörös- és Kerek-tó közötti gerinczet, hogy a Fehér-tó csúcsra vagy visszafelé jussanak.

A turistáknak is ugyanazt az utat kellett követniök.

Igy többek között Dr. Steiner Antaltól megtudtam, hogy ő 1892. nyár folyamán szintén megfordult e gerinczen, midőn a Fehér-tó csúcsra fölrándult.

Miután a Zöld-tónál levő menedékháznak felépitése következtében e helyen sok turista fog tanyát ütni, szükséges arról gondoskodni, hogy innen a sok, élvezetes kiránduló helyre vezető utakat velük megismertessük. E czélra útmutatásúl szolgáljanak a fönti sorok is. Hogy a leirt kirándulás kényelmesebbé és élvezetesebbé váljék, a Magy. Kárpát-Egyesületnek új jelzésről és még arról is kellene gondoskodnia, hogy a Vörös- és Kerek-tó közötti veszélyes gerinczen néhány lépcső vágassék ki, vagy a sziklán a fogódzásra egy láncz alkalmaztassék. Akkor igen könnyen megtehető ez a kirándulás a Fehér-tó csúcsra és pedig a Fehér-tótól kiindulva a Zöld-tó felé, vagy ellenkezőleg, mely esetben ez a főelv is érvényesül: a turista, ha csak lehetséges, visszatértében menjen más úton, mivel ezen eljárás számára kétszeres kilátást és élvezetet biztosit.

A Magas-Tátra uj eredeti térképe.

Irta: **Dénes Ferencz.**

A Tátra barátjainak egy régi óhaja teljesedett, a midőn felvidékünk ezen gyöngye egy hozzá méltó nagy térképen kifejezést nyert. A bécsi cs. és kir. katonai földrajzi intézet ugyanis a Magas-Tátrát a helyrajzolás legujabb eszközeinek igénybevétele mellett még az 1895. és 1896. évben a legnagyobb pontossággal ujonnan fölmérette, s munkájáról egy eredeti térképet készitett, mely a millenniumi kiállitáson a szakértő látogatók legszebb elismerését aratta. Remélhető, hogy részleges képekben való sokszorositása még ez év folyamán fog bekövetkezni.

Hogy a földrajzi térképelésnek ezen valóságos mestermüve létesült, az köztudomás szerint a Magyarorsz. Kárpátegyesületnek, kivált pedig jelenlegi elnökének, dr. *Münnich Aurél* orsz. képviselőnek érdeme, kinek közbenjárására a közös hadügyministerium a nevezett katonai intézetet a Tátra ujabbi felmérésére, s a végleges térkép elkészitésére utasitotta.

Noha az előbbi időkben járhatlan és megközelithetlen magas hegyeink az utolsó évtizedekben bejárhatóbbakká és jobban megközelithetőbbekké lettek, mégis oly óriási feladattal állott szemben a katonai intézet, mely egy viharedzett topografusnak összes türelmét, kipróbált tudását és gyakorlottságát hivta ki. S ezen kiválóan fárasztó és nehéz munka kivitele *Voitl Miksa, Gans József, Kratky Hugó* századosokból és *Pichler József* photogrammeterkezelőből álló személyzetre bizatott, kiknek élén *Rummer Adolf* ezredes, a térképelés igazgatója és *Hübl Arthur* őrnagy, a technikai munkák szakfelügyelője, állottak. Ezen társaság két évi szakadatlan, s különösen körültekintő szorgalmával egy olyan térképelési müvet alkotott, melylyel magának elévülhetlen emléket, a hires katonai földrajzi intézetnek pedig uj dicsőséget szerzett. Ez okból, valamint a fentnevezett nagyérdemü urak, azonképen maga a földrajzi intézet meglehetnek azon

legőszintébb rokonszenves háláról győződve, a melyet turistáink, tudósaink és vadászaink, s valamennyi hegyi barátaink éreznek, valahányszor felséges Tátránkat az uj térképpel kezökben bejárják és tanulmányozzák.

Az uj eredeti felvétel egy teljes, egy fél- és két negyedlapra terjed, melyek 1 : 25.000, azaz 1 m. = 25 m. viszony szerint mintegy 460 □kilométer nagyságu hegyfelületet foglalnak magukban. Az egyes lapok szélessége 73 cm., magassága 55 cm. A szélesség 27·3, a magasság majdnem 21 kilométernek felel meg. Az együttes térkép északi határát képezi a Havrán-csucson átvezető szélességi vonal; a keleti határt az 1 kilométernyi délkör Barlangligettől keletre; a nyugati határt a 2 kilométernyi délkör nyugatra Vázsecz falutól; a déli határt ellenben egy görbe vonal jelzi, mely Uj-Erdőfalut, Gerlachfalut, a Felkai patak 841 m.-nyi, magasságpontját a csorbai vasuti állomást és Vázsecz falut érinti. Az alpesi hegységből — sajnos — hiányzik a *Bélai* mészalpok nyugati lánczának éjszaki lejtője, s keleti részéből annak éjszaki töve, ugyancsak hiányzik a Woloszyn-láncznak éjszaki lába. Kár, hogy az éjszaki térképhatárt itt nem a Kotlina-völgy a Zsdjármedencze, a Prislop-hágó Podspády és az uj Zakopane-Lysa-féle országut alkotják.

A földfelület nemének és alakzatainak jelzésére a térképen sraffirozási vonalkák, *szemcsézés* (granulirozás) és az igen ügyesen alkalmazott, a világosból a feketésbarnába átmenő *árnyékolás* szolgálnak. A különböző magasságu fekvéseknek szembetünő érzékeltetése végett az egész területet azonkivül réteg-vonalak futják be (Isohypszák), melyek közül a 0·25 mm. vastagságu szakadozott vonalak a 100—100 méternyi, a szakadatlan finom vonalak a 20—20 m. és a szintén szakadozott vékonyságuak a 10—10 m. különbözetü magasságokat jelzik. A sziklás és a törmelék fedte felületet 100 méteres rétegek jelzik, éppen úgy az átlag 48%-nyi meredek (azaz 22—28 foku) növénytermő felületet is; mig ellenben az utóbbi felületet $16^1/_2$%-nyi meredekségnél lefelé 20 méteres, sőt még csekélyebb eséseknél ($4^1/_2$ fokon alul) 10 méteres réteg-vonalak futják be. Ez ennélfogva lehetővé teszi, hogy bármely pontnak magassági fekvését 1 egészen 2 méter különbözetig egész pontossággal le lehet olvasni.

A növényéletet a térképnek megfelelő helyein metszési vonalakkal (sraffirozással) látjuk feltüntetve, ugy, hogy a füvel bevont Magas-alpesek, a törpefenyő-, erdő-, legelő-, rét- vagy szántóföldrégiók egymástól megkülön-

böztethetők. E tekintetben az uj térkép a régivel, — mely ez irányban egészen kifogástalan volt — teljesen megegyezik. Ellenben annál nagyobb az ellentét a két felvételnél ott, a hol a görgeteges- és sziklás felszin jelzéséről volt szó. A régi térképen ugyanis a hegységnek az a része, mely a Fehértó-csúcstól egészen a Tengerszem-csúcsig terjed, sziklás részeiben majdnem koromfeketén van rajzolva, s emiatt egészen olvashatlan. Pedig a turistát a hegységnek ez a része érdekli leginkább, ő itt érzi különösen a térkép szükségét. Az uj eredeti térkép azonban ez utóbbi tekintetben sokkal tökéletesebb. A Tátrának rendkivüli változatos és kiválóan finomul részletezett sziklás területe itt az *árnyékolási eljárás* (Schummerungsmanier) utján általában világosan van tartva és csupán a fal meredekségét megközelitő sziklák vannak a sötétbarna szintől egészen a feketébe átmenő szinig feltüntetve, ugy hogy a térképen a terepészletek és a rétegvonalak a szám- és betüirás részleteivel együtt egyaránt tiszták, s egyes kivételtől eltekintve, mindenütt világosan olvashatók. Az ormok és a csúcsok végei, a hegyhát és az esések gerinczei, valamint a barázdavonalak mindenütt fehérek. Hogy ez utóbbiak a megelőzőktől jól megkülönböztessenek, s összecserélésök megakadályoztassék, nagyon sikerülten egy finom esési vonallal vannak áthuzva, mely a záporeső alkalmával keletkező zugó vizesésre emlékeztet. A csúcsok, tornyok, ágak, hasadékok, hegyereszek és esési ormok lejtői és kúpjai a meredekség foka szerint világosabban vagy sötétebben vannak árnyékolva, olyképen, hogy az egész sziklarészlet oly kifejezően van rajzolva, a mennyire az egy sziklaterület részleteihez képest mindig csekély mérték szerint (1 : 25000) csak lehetséges volt. Hogy a sziklák rajzai hüek, miről az előbbeni térképen szó sem lehet, arról kezeskedik a photogrammeter, melylyel alkalmas, sokszor nagy nehezen megközelithető pontokról néhány száz hegyi fényképet kellet készitení. Ezen képek a beirányitott és megmért pontok egész sürü hálózatával láttatván el, lehetővé tették, hogy a valóságnak megfelelőleg az egyenlő magasságú vonalak (Isohyp) azokba belérajzoltathassanak. Csak igy vált lehetségessé, hogy a térképen a sziklalejtőknek összes önálló repedékei, s a gerinczeken nemcsak a főcsucsok, hanem a 10 métert meghaladó összes tornyok és ágasbogas nyulványok is egyenkint láthatók. Igy találjuk pl. a *Középormon* az összes 31 kiemelkedést, vagy a *Fecsketornyon* a 7 oromágat berajzolva, vagy a *Lomniczi csucsnak* felső 400 méter mélységü keleti lejtőjét oly természethüen

feltüntetve, hogy oda még maga a jelzőutvonal is teljes pontossággal berajzolható.

Nem kisebb sikerrel történt a *szemcsézési mód* is (granulirozás), a görgetegfödte lejtőknek, s a magas fekvésü völgyek felszinének jelzése körül. A felszin alakzatai itt is plastikailag vannak vázolva. A finomabb szemcséjü görgeteg egész finom apró pontocskákkal, a kevésbbé finom, fokozatosan egészen az óriási tuskótömegekig, ellenben nagyobb pontokkal s innét szabálytalan alaku gyürücskékkel vannak jelezve. A szemcsék és pontok sürübb vagy lazább összerakodása szerint történik a görgetegkúpalakoknak, a görgeteggátoknak és mélyedéseknek feltüntetése, melynek ábrázolását a régi eredeti térképen hiába keressük. Az egyenkint előforduló óriási tömbök, a tüzkövek, a kis és a nagy *Tarpatak*-völgyben, az óriási tuskó a *Poprádi* tótól a *Békás*-tavakig vezető uton stb. apró árnyékolási foltokkal vannak egyenkint föltüntetve és megnevezve. Egyszóval kétségtelen tény, hogy az uj térképen a sziklaregio felületének ábrázolása viszonyitva a régi térképen lévőhöz egy teljesen uj jelenség, mely körül a kivánatos pontosságnak összes tulajdonságai sorakoznak.

Elismerésre érdemes a sraffirozással végrehajtott rajz is a terep felszinét illetőleg. A nagyobb völgyekben található, sokszor több négyzetkilometer kiterjedésü jégkorszakbeli morénák ugyanis egész az apró részletekig terjedő pontossággal vannak az uj felvételi térképen feltüntetve. Ez úton is emelkedik az új eredeti térkép tudományos jelentőségre, mert ezáltal a Tátra jégkorszakbeli geologiája hatalmas támogatást nyer. A térképen végigtekintve, szemünkbe ötlik az alsó völgyekben elterülő hatalmas moréna-terület az ő dombjaival, gödörszerü mélyedéseivel. (mely utóbbiak megkülönböztetésül az előbbiektől a rajzban egy minus jegygyel (—) jelölvék), a pompásan ábrázolt oldal- és homlokgátjaival, s lelkünk elé varázsolja az óriási gletschernyelveket, mig a magas fekvésü völgyek katlanaiban szürkén csillámló görgetegtömegek a havasok hótömegét képviselik.

Azok a nagyobbszerü helyrajzi hibák, melyek kivált a felsőbb sziklásvidéket illetőleg a régi eredeti térképen nagy számban előfordultak, s melyek alulirt előadó részéről egybeállitva, a katonai földintézet figyelmébe ajánltattak, az uj térképből teljesen eltávolittattak. A mi a régi térképen hibásan volt feltüntetve, azt itt egész helyes felfogással látjuk leképelve. Ilyen helyesen kiigazitott pontok ezek: a Durlhegy, a Lomniczi csúcs, a kis Tarpataki völgy,

a Bibircs és a Kis Visoka között levő hegygerincz, a régi térképen egész helytelenül rajzolt Felkai völgy, a Ferencz József-csúcs, az Osterva éjszaki lejtője, az előbb tévesen elhelyezett s tulságos magasnak rajzolt Ganek-csúcs, a Sárkány-tónak küszöblejtője, a Ruman völgyecske a tóval együtt, a Kopki-orom, a Hunfalvi-völgytorok és a Tengerszemcsúcs, a Sátán, az Anna-völgy, a Vöröspataknak ettől nyugatra eső bevágása, a Blázy-völgy nyilása, a tavak számos tőzeges maradványa stb. Tapasztalati tény az is, hogy a Barlangliget és a Csorba-tó között húzódó nagy turista ut a régi eredeti térképre rajzolva összes pontjaiban helytelenül volt feltüntetve, ellenben az uj térkép az összes eddigi szabálytalanságokat mind megszüntette, egynek, különben jelentéktelen hibának kivételével, melyet a nagy Zúgó-patak tulsó oldalán észleltünk. Az uj képen ugyanis 450 m. hosszuságban mintegy 10 méternyi esés van felvéve; a valóságban ellenben úgy itt, valamint az útnak folytatásában 3%-os emelkedés létezik. Ezen csekély hibán azonban az isohypsz görbének (egyenlő magasságu pontokat összekötő görbe vonal) némi módositása által könnyen lehet segiteni.

Azonban nemcsak a szilárd részei, de a Magas Tátrának folyékony elemei is ugy fekvés, valamint alak szerint a legnagyobb hüséggel vannak az uj térképen leképelve. Ezen folyékony elemek a folyók, patakok, erek, mesterséges csatornák, mocsarak, tőzegesedett mocsárfenekek, természetes és mesterséges tavak, sőt még a források, pl. Mózes-forrás a Lomniczi alatt, a János és Zúgó két forrás Barlangliget mellett, a két János-forrás Matlárháza mellett, Oltványi-forrás Tátrafüreden, az öt és a hét forrás s. a. t. Valamennyi, bár csak némileg nevezetesebb tónak magassági fekvése is adva van, mely utóbbi az előbbeni adatoktól sokszor lényegesen különbözik. Igy pl. a Fagyos-tó a Lengyel-nyereg alatt régi följegyzés szerint 1966, uj felmérés szerint pedig 2047 métert tesz, a Vörös tó amott 1688, itt 1813 m. magas. A nyári hóolvadástól megtelt tavak, pl. a felső Teriansko tavak egyike, vagy a *Halastó*-tól délnyugatra eső két Barát-tó, melyek a nyár végén egészen kiszáradnak, az uj térképen elhagyatnak. Minő hüen dolgoztak a térképelő urak a vizek rajzolásánál, azt eléggé bizonyitja az, hogy a Hosszú-tóból eredő patakot, mely a tóból való kifolyása után 120 m.-nyi távolban egy teknőszerü mélyedésben eltünik, s kissé feljebb a Virágkerten túl vizesésszerüen ujra előtör, nem mulasztották el a térképbe felvenni. A vizesések kettős

vesszővel vannak jelezve. A barlangok is, minő a *Bélai* cseppkőbarlang, *Zúgó pincze*, az *Alabastrombarlang*, saját ismertető jegygyel birnak, t. i. egy fekete mikrometer négyszöggel vizszintes egyenes vonal felett.

A növénytenyészet világa jellemző, erős s valódi alakoknak megfelelő vonalakkal van határolva. Legfentebb van a törpefenyő határa, (a legfelsőbb növényvilág, cserjék és füvekből álló, mint összefüggő tömeg a vonalozási módszerrel összeesik), alatta az erdőségé. Az erdős vidék összes legelői, rétjei és a lakás-területek megfelelő jegygyel a fenyő alakjával ellátva, s »W« vagy »H«-val jelölve, külön vannak feltüntetve. A többi között a Hohenlohe herczeg uradalmához tartozó javorinai vadászterületnek éjszaki és déli része, a vadaskert is a szokásos sövénykeritési jegygyel, pontozott vonallal, van körülhatárolva. Továbbá külön vannak jelezve a mocsaras rétek, melyek vonalkákkal vannak megkülömböztetve a száraz rétektől; jelezve van továbbá a réteken s a szántóföldeken előforduló, ugy tömeges, mint magán cserje. A rétek is különböznek a szántóföldektől, a mennyiben az utóbbiak fehér szint kaptak, olyat, a minővel a magas hegyek hómezői is birnak. A községek területeinek határvonalait finom vesszők felváltva 3—3 ponttal képezik, ellenben az erdők tisztásait két párhuzamos vonal határolja. Még az erdei faiskolák sem hiányoznak.

Az emberi kéz és közlekedés, valamint az érintkezés által támadt tárgyak is a legkisebb részletekig megkapták saját jeleiket. Igy az összes fürdők, nyaralók, turista- és menedékházak, a védő-kunyhók s egyéb megnevezett pihenő-helyek, lugasok (gloriett), vadász- és kerülőházak, asztagok, templomok, kápolnák, keresztek sat. építmények valamennyien hibátlanul vannak, fekvésök, kiterjedésök és rendeltetésök szerint pontosan feltüntetve. Jelezve vannak a térképen továbbá az összes közlekedési vonalak, a két hegyi vasuttól kezdve fel azok is, melyek a hegyek gerinczén és hasadékain átvezetnek, vagy egészen fel a legmagasabb csúcspontig érnek. A *Tátra-lomniczi* és *Csorbai* vasut a szokásos módon jeleztetnek. A megyei utak, (u. m. a Poprád-tátrafüredi, a Sz.-Béla és Barlangliget s Zsdjár közötti, a Tátra-Lomnicz felé vezető és az egész hegységet körülölelő turista-ut) és a Tarajkára vezető Migazzi-ut kettős vonallal, az erdei utak vastagabb vessző- és pontrendszerrel, a lovaglő utak kisebb vesszőcskékkel, a vadász-, pásztor- és turista gyalogutak és ösvények minőség szerint kövérebb és finomabb

pontozással, végül a fürdők sétautai vékony kettős vonalakkal vannak rajzolva. Ilyen kimerető tájékoztatás mellett természetes, hogy a hidak és átjárók sem hiányozhatnak sehol sem. Sőt nem hiányzanak a turista-gyalogjárókon szokásos útjelzők (egy rudacska haránt deszkával) s a nagy turista-úton levő kilométerjelző oszlopok sem.

Az uj térkép fénypontját azonban annak magassági adatai képezik A magas-Tátrát ugyanis a fentebb nevezett bizottság oly csodálatra méltó türelemmel s mindenoldalu körültekintéssel mérte föl, hogy munkáját a térképbe helyezett számadataival a legszebb siker koronázta. Csak most szövi körül Tátránkat a magassági adatoknak olyan hálózata, mely eddig el nem ért sürüsége daczára is öszhangzatos, s némely alantabb felsorolandó kivételeket mellőzve, ellenmondásokat nem tartalmaz. Ezen ujabbi s valóban pontos felmérés tette végre lehetővé, hogy az összes gerinczek és lejtők s valamennyi völgy oly nagy számu s megbizható adatokkal bir, melyek kiindulási pontul szolgálhatnak a többi közbeeső pontok magasságainak biztos meghatározására. Az összes emelkedések meghatározásának alapjáúl szolgált az I. rendü két háromszögmértani pont, t. i. a Kriván és a Lomniczi csúcs, melyek természetesen változatlanul vétettek fel a térképbe, ellenben második felmérésnek vettettek alá azok alapján a következő II-od rendü háromszögtani pontok, u. m.: a Jégvölgyi csúcs, a Farcsik, a Toronyhegy, a Gerlachfalvi és a Mengusfalvi orom, a Walentkova, a Patria, a Trigan és a Naklad, a Predlazi, a Velkakopa, a Krizsno, a Nad Kotlinu és a Holica. Ezen második felmérés eredménye 4 esetben egyenlő volt az eredeti felvétel eredményével, 8 esetben ellenben csupán 1 méternyi eltérés mutatkozott, a Gerlachfalvi Vártá-nál azonban 2 m., a Mengusfalvinál pedig pláne 6 méter. Ezen különbözet valószinüleg a mindkét esetben felvett két szilárd pont nem ugyanazonos voltában találja magyarázatát. Ezen pontokból kiindulva lehetett a többi fő- és mellékcsúcsokat, valamint a lejtők, völgyek és az erdős területeknek a mérő eszközökkel megközelithető pontjait III-ad rendü módon meghatározni. Ellenben olyan helyeken — többnyire erdőben — melyekhez a háromszögelési eszközökkel hozzáférni nem lehetett, a magasság megmérése mindenkor a már háromszögileg meghatározott pontokhoz támaszkodva aneroid segitségével történt. A háromszögelési méréseknél különben mindig többszörös mérés alkalmaztatott; igy pl. a Ferencz József-csúcs mérése hét pontból történt. A felmérendő terület számára

ily módon néhány ezer, egymáshoz többnyire közel fekvő pont határoztatott meg, melyek közül azonban az eredeti térképbe csupán 1880 meghatározott pont vétetett, fel. Egy □kilometerre tehát átlag 4 pont esett.

A magasságoknak ilyetén meghatározását két rovatos kimutatásban foglaltuk össze, melyek ezen előadást követik. Ezek közül a II. táblában a közlekedési vonalaknak és a határjelzőknek hosszusági méretei is láthatók. Az I. táblában a magassági adatok három rovatban vannak jegyezve; az elsőben az uj mérés, a másodikban a régi, s a harmadikban a Kolbenheyer szerinti magassági adatok szerepelnek. A csillaggal (*) ellátott nevek ezen czikk irója által ideiglenesen felvett nevek az eddig még megnevezetlen csúcsok számára. Ezen jegy: △, az I. és II. rendü háromszögelési pontokat jelzi. Végül ezen jegy: ? a megközelitő magasságot határozza meg.

I. TÁBLA.

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenhayer
		I.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Palenica-csoport.	1	Huszár	1007	1006	—
	2	Nyereg	975	—	—
	3	Orr	1061	—	—
	4	Palenica	1172	1172	—
	5	Éjszaki nyereg	1016	—	—
	6—9	*Magassági pontok a hegylejtőkön.*			
		II.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Béla-Javorinai mész-	1	Magas fensik (Kobold-hegy)	1109	1097	1100
	2	Faix tisztása	1490	1490	—
	3	1. Nyugati orom	1582	—	—
	4	2. » »	1605	—	—
	5	Vaskapu	1623	1603	1605
	6	Homlokos	1950	1947	1957
	7	Nyereg	1912	1893	—
	8	Előmészárszék	1981	—	—
	9	» keleti kúp	2011	—	—
	10	» nyugati kúp	2011	2016	2057
	11	» nyugati orr	1994	—	—
	12	Szarvasfej ?	1980	—	—
	13	Nyereg	1950	—	—
	14	Hátulsó mészárszék	1984	—	—
	15	» orom	2024	2019	2017
	16	Nyereg	1938	1938	—
	17	Bolond Gerő	2062	2061	2102
	18	Széles mező	1832	1844	—
	19	Középorr	1923	—	—
	20	Grajnár	2148	2158	—
	21	Nyereg	1977	—	—
	22	Havrán	2154	2151	2146
	23	Nyereg	1933	—	—
	24	Kopa-hágó	1756	—	1752
	25	Kopa-domb	1773	1773	—
	26	Durlsbergi nyereg	1778	—	—
	27	Durlsberg	1838	1825?	1844
	28	Keleti orra	1816	1818	—
		b) Barlangok.			
	29	Bélai barlang	883	—	885
	30	Alabastrom-barlang	1320?	—	1396
	31	Zugó-pincze	950?	—	—
		c) Lakás-helyek.			
	32	Barlangliget	766?	—	762
	33	» kotlina-hid	752	—	—

Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenhayer
33	Hohenlohe-vadászlak . . .	748?	—	—
34	Kerülőlak »Süsser Fleck« . .	805	—	—
35	Csalán-kosár	1045	—	—
36	Forrás-kosár	1269	—	—
37	Durlsbergi kosár	1544	1547?	—
	d) Források.			
38	Zugó forrás	875?	—	858
39	Hét forrás	1230	—	—
40—73	Magasságok az éjszaki lejtőn.			
74—99	» a keleti »			
100-149	» a déli »			
	III.			
	a) Gerincz- és csúcspontok.			
1	Dyas-kúp*)	1930	—	—
2	kúp a gerinczen	2044	—	—
3	Fehér-tavi csúcs	2231	2235	2235
4	Kerek-tavi kúp*)	2182	—	—
5	Kerektavi nyereg	2097	—	—
6	Verestavi-csúcs	2425	2425	2438
7	Papirus »	2436	—	—
8	Zöldtavi »	2532	2535	2548
9	Jégvölgyi horhos	2341	—	2385
10	» csúcs válla . . .	2507	—	—
11	△ Jégvölgyi csúcs	2630	2629	2630
12	Markasit-torony	2611	—	2599
13	» keleti csúcs . . .	2605	—	—
14	Nyereghágó	2380	2383?	2347
	b) Magasságok a kel. oldalon.			
15	Zergecsúcs	2116	—	—
16	Karbunkulus torony . . .	2139	—	2114
17	Loibl-csúcs*)	2276	—	—
18—39	*Egyéb magasságok a keleti oldalon.*			
	c) Magasságok a nyug. lejtőn.			
40	Jagnence	1860	—	—
41	Swinka	2162	—	—
42	Žolta	1939	—	—
43	Uplaz	1784	—	—
44—88	Egyéb magass. a nyug. oldalon.			
	d) Tavak.			
89	Fehér-tó, éjszaki	1614	1613	1605
90	» déli	1614	—	—
91	Sárga-tó	1950?	—	—
92	Zöld »	1542	1538	1535
93	Fekete-tó	1580	—	1564
94	Vörös »	1813	1688	1807
95	Kék »	1870?	—	—

a l p o k.

Főgerincz a Kopa-szorostól egészen a kis nyereg-

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenhayer
szorosig.	96	Kerek-tó	1560	1572	1574
	97	Javor. fekete-tó	1490	1524	1499
	98	Varangyos »	1900	1887	—
	99	Kék tavacska	2180?	—	2157 Roth
		Lakások.			
	100	Frigyes főherczeg háza . .	1551	—	—
	101	Javorinai kerülőház . . .	1400	—	—
		IV.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Farcsik.	1	△ Farcsik	1530	1531	1548
	2	Renias	1477	1473	—
	3—40	Egyéb magasságok . . .			
		b) Lakások.			
	41	Késmárki itató	908	903	908
	42	Rókuszi-vadászlak	930	—	—
	43	Késmárki kosár	1299	1295	1308
		c) Források.			
	44	Torma-forrás	1200	—	1188
	45	Diák »	1345	—	—
		V.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Késmárki és	1	Kis-Morgás	1560	1560	1568
	2	Nagy »	2040	2040	2071
	3	Weber-csúcs	2524	—	—
	4	Késmárki-csúcs	2556	2559	2556
	5	Hunfalvi »	2414?	2352	2314
	6	Villa, keleti csúcs	2517	—	2541?
	7	△ Lomniczi »	2634	2634	2635
	8	Fecske-torony	2625	2617?	2612
	9	Déry-csúcs*)	2484	—	—
	10	Lomniczi orom-nyereg . .	2193	2194?	—
	11	» keleti kúp . . .	2202	—	—
	12	» legmagasabb kúp	2250?	—	—
	b) 13—31	Magasságok az éjsz.-nyug. lejtőn.			
	c) 32—43	» az éjsz.-keleti »			
	d) 44—229	» a kel. lejtőn s a kel. lábnál			
	e) 230—242	» a déli lejtőn . .			
		f) Tavak.			
Lomniczi	243	Hármas-tó	990?	—	—
	244	Kőpataki-tó	1752	1741	1754
	245	Töltsér-tó (kiszáradt) . . .	1889	—	1908
	246	Öt-tó, negyedik	2011	2032	2019
		Christel-liget, régi Tófenék .	1126		

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenhayer
		g) Fürdők, turistahelyek, falvak, stb.			
csúcs-csoport.	247	Ó-Erdőfalu	736	736	718
	248	Tátra-Lomnicz, vas. állomás	849	834	850Hotel
	249	Matlárháza	896	900?	902
	250	Lomniczi turista-ház . . .	863?	—	—
	251	Tűzkő, (Kis-Tarpatak) . .	1592	—	1587
	252	» (Kőpataki-völgy . .	1730?	--	1732
		VI.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Főgerinczek a Kis nyeregponttól a Lengyel-nyeregig és a	0	Kis-nyereghágó	2380	2383?	2347
	1	Széles-torony	2466	2465	2457
	2	A középorom nyug. szomsz.	2355	—	—
	3	Középorom	2440	2440	2460
	4	Templom	2151	—	—
	5	Keleti szomszédja	2089	—	—
	6	Gant	1886	—	—
	7	Hegyes torony	2356	—	—
	8	Varangyostavi-csúcs . . .	? ?	2430?	—
	9	Vámkő	? ?	—	—
	10	Rovinki hasadék, keleti . .	2260	—	—
	11	» » nyugati .	2221	—	—
	12	Verespatak-torony	2380	2378	—
	13	Rovátka-csúcs keleti . . .	2382	—	—
	14	Rovátka-horhos	2295?	—	2363
	15	Kis-Visoka	2429	—	2435
	16	Lengyel-nyereg	2208	2196	2191
	17	Svistovy-csúcs	2112	--	—
	18	Nad Kolibam	1873	—	—
	19	Litworovi torony	2096	—	—
	20	Javorovi-csúcs, déli. . . .	2232	—	—
	21	» éjszaki . . .	2188	—	—
	22	Békák-csúcsa,*) déli . . .	2206	—	—
	23	» éjszaki . . .	2177	—	—
	24	Nyereg	2038	—	—
	25	Zöld-csúcs	2131	2129	—
	26	Siroka-nyereg	2039	—	1999
	b) 26-57	Magasságok a déli lejtőn .			
	c) 58-88	» az éjszaki lejtőn.			
		d) Tavak a Nagy-Tarpatak völgyben.			
	89	Kalánfüves-tó	1833	—	—
	90	Hosszú-tó	1886	—	—
	91	Hagymás-tó	2040	—	—
	92	Foghagymás-tó	2025	—	—
	93	Nagy-Tarpataki-tó	2009	—	—
	94	Testvér-tavak	1958?	1948	—
	95	Jeges-tó	2052	2050?	—
	96	Omladék-tó	2050?	2050?	—

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenhayer
		Tavak az éjszaki oldalon.			
Közép-oromig.	97	Békás-tó	1705	—	—
	98	Fagyos-tó	2047	1966	1997
	99	Litworovy-tó	1859	1858?	—
		e) Épületek.			
	100	Hohenlohe-féle vadászlak .	1306	—	1310
		VII.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
A Bibircs és a Nagyszalóki csúcs	0	Kis-Visoka	2429	—	2435
	1	Wagner-csúcs	2414	—	—
	2	X	2409	—	—
	3	Szontágh-csúcs	2450?	—	—
	4	Bibircs	2492	2490	2503
	5	Granát-csúcs, nyugati . .	2344	—	—
	6	» keleti . . .	2313	—	—
	7	Fonatos (Flecht)	2206	2201	2223
	8	Kereszthalom	1434	1350?	1418
	9	Hosszú-tó csúcs*)	2361	—	—
	10	Szekrényes	2356	—	2309?
	11	Blazy-csúcs ?	2281	—	—
	12	Szalóki-csúcs	2453	2453	2472
	13	Király-orr	2234**	2281	2230
	14	Keleti gerinczén a) . . .	1938	—	—
	15	» » b) . . .	1824	—	—
	16	» » c) . . .	1638	—	—
	17	» » d) . . .	1405	—	—
	18	Tarajka	1267	—	—
	19	Felső-vége	1290	1290?	1280
	20	Tornyos △	1118	1117	—
	21	Haramia-kő	1167	1210?	1164
	22	Tarpataki hid	908	—	—
	23	Sziklaomlás	1090?	—	—
	24	Károly-pihenője	1071	1141	1080
	25	Öt-forrás	1189	—	1181
	26	Nagy-Tarpataki tűzkő . .	1550?	—	—
	27	△ Gerlachfalvi-Várta . . .	802	804	—
	b) 28-46	Magasság a keleti lejtőn .	—	—	—
	c) 47-207	» a déli lejtőn és a déli lábnál	—	—	—
	d) 208-211	» a nyugati lejtőn .	--	—	—
	212	Gömbölyü halom	2136	2119?	—
	213	Szénaboglya	1856	1852	—
		e) Tavak.			
	214	Három-tó	1680?	1730?	1675
	215	Szontágh-tó	2034	—	—
	216	Felkai-tó	1673	1641	1667
	217	Virágos kert	1821	—	1793
	218	Hosszú-tó	1953	—	1931

**) Ezen szám minden bizonynyal leirási hiba 2283 helyett, mit a sraffirozás bizonyit.

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenhayer
		f) Lakáshelyek.			
gerincze.	219	Alsó-Tátrafüred, Kápolna .	888	—	879Mókus
	220	Uj-Tátrafüred, keleti kapu .	992	—	999Sanat.
	221	Ó-Tátrafüred Kápolnája . .	1017	—	1012
	222	Kilátás	999	—	—
	223	Szepes-szombati kerülőház .	841	—	—
	224	Hotel Tarpatak	1244	—	1253
	225	» Zerge	1303	1313	—
	226	Sziléziai-ház	1678	—	—
		VIII.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
A Lengyel-nyeregtől a Béka-bérczig.	0	Lengyel nyereg	2208	—	—
	1	Felkai-csúcs	2320	—	2414
	2	Kis-Litworovi csúcs? . . .	2335	—	—
	3	Nagy- » »	2547	—	—
	4	Roth Samu csúcs	2630	—	—
	5	Batizfalvy-csúcs	—	2464	—
	6	Kis » »	2395	—	—
	7	Jegestavi »	2400	—	—
	8	Vaskapu » kis, keleti .	2322	—	—
	9	» » nagy . . .	2433	—	—
	10	Gans-csúcs*)	2428	—	—
	11	Ganek-csúcs	2465	2509	2458
	12	» horhos	2300	—	—
	13	Tátra-csúcs keleti	2565	2555	2556
	14	Róth Márton csúcs* . . .	2520	—	—
	15	Sárkány-horhos*	2276	—	—
	16	Kopki-csúcs éjszaki . . .	2362	—	—
	17	» közép	2348	—	—
	18	» déli	2283	2297	2311?
	19	Sárkányfal*	2364	—	—
	20	Hunfaly-nyereg	2343	—	2330
	21	Tengerszem-csúcs	2503	2508	2508
	22	» horhos . . .	2371	—	—
	23	Dénes-csúcs	2438	—	2432
	b) 24—47	Magasságok a déli hegylejtőn			
	c) 48—59	» az éjszaki »			
		d) Tavak.			
	60	Jeges-tó (mengusfalvi) . .	1935	1940	1940
	61	Ruman-tó	2090	—	—
	62	Sárkány-tó	1961	1880	—
	63	Poprádi »	1513	1503	1507
	64	Zeleny (zöld) tó	1577	1664	1572
	65	Cseh-tó	1612	1620	1617
	66	Jeges-tó	1774	1794	1771
		e) Turista helyek.			
	67	Majláth kunyhó	1517?	—	—

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenheyer
		IX.			
		a) Csúcs- és gerinczpontok.			
Gerlachfalvi csúcs.	1	Ferencz József-csúcs . . .	2663	2663	2659
	2	Katlan-csúcs*.	2608	—	—
	3	Nagy-Virágos kert csúcsa .	2425	—	—
	4	Kis » » » .	2289	2358	—
	5	Gerlachfalvi katlan, déli széle	2027	—	2030
	6	Riegel	1799	1795	—
	7	Kis Katlan-csúcs	2370	—	—
	8	Koscielek	2273	—	—
	b) 9—11	Magasságok a keleti lejtőn.			
	c) 12-66	» a déii »			
	d) 67-77	» a nyugti »			
		e) Tavak.			
	78	Batizfalvi-tó	1898	1894	1884
		X.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Koncsista-Tupa- és Osterva-csoport.	1	Koncsiszta	2540	2535	2536
	2	Ejszaki-csúcs	2540	—	—
	3	Déli-kúp	2277	—	—
	4	Legéjszakibb csúcs . . .	2475	—	—
	5	Luka (Rét) nyereg . . .	2195	2174	—
	6	Tupa	2290?	—	2283
	7	Klin	2189	2183	2189
	8	Nyugati Tupa-váll	2179	—	—
	9	Osterva	1984	—	—
	10	Nyugoti Osterva-váll . . .	1930	1926	1921
	11	△ Menguszfalvi Várta . .	1054	1060	—
	12—135	Egyéb magassági pontok.			
		b) Lakáshelyek.			
	136	Magas-Hági	1072	—	—
	137	»Zugó«-kerülőház	1108	—	—
	138	Stadlo vadászkunyhó . . .	1562?	—	—
	139	Mostki	1000	990?	—
		XI.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Főgerincz	0	Béka-horhos	2240?	—	2240
	1	Menguszfalvi-csúcs keleti. .	2338	2377?	2384?
	2	Ottó-csúcs*)	2405	—	2379?
	3	Orzók hágója	2304	—	2324
	4	Chalubinsky-csúcs	2437	2435	2440
	5	Csubrina	2378	—	2377
	6	» váll	2310	—	—
	7	Koprova-csúcs	2370	2369	2368
	8	» déli töve	2180	—	2173?
	9	» szoros, déli dombja	2149	—	—

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenheyer
a Békabérczetől egész a Swinnica hágóig és a Miedziane-oromig.	10	Szmrecsin-orom, keleti . .	2102	—	—
	11	» nyugati . .	1926	—	—
	12	Chalubinsky-kapu	2033	—	—
	13	Gruby	2174	2167	—
	14	Miedziane	2238	2239	—
	15	Swistowka, déli kúp . .	2116	2110?	—
	16	» északi » . . .	2095	—	—
	17	Czarny-kúp, keleti	2055	—	—
	18	» nyereg	1970	—	1988?
	19	» kúp, nyugati . . .	1989	1988?	—
	20	Nyereg (nyugoti)	1970	—	—
	21	Gladkie	2067	2072	—
	22	Tycha-szoros	1879	1879	1890
	23	Zwory »	1994	—	—
	24	△ Walentkowa	2157	2158	—
	25	Svinnica-hágó , ...	2099	—	—
	b) 26-54	Magasságok a Fögerincztől délre.			
	c)	Magass. a Főgerincztől éjszakra.			
	55	Barát	2064	2075	—
	56 – 75	Egyéb pontok.			
		d) Tavak.			
	76	Békás-tavak	1920	1931	—
	77	Nagy-Hinczói-tó	1965	1961	1966
	78	Kis- »	1942	1952	—
	79	Szmrecsini-tó, felső . . .	1723	1728	1735
	80	» alsó	1674	1676	1683
	?	Kolbenheyer-tó	1740	1720?	1745
	81	Tengerszem	1584	1587	1597
	82	Halas-tó	1393	1384	1404
	83	Przedni-tó , ...	1672	1674	1670
	84	Wielki (Nagy) tó	1669	1676	1652
	85	Czarny (fekete) tó . . .	1724	1737	1711
	86	Zadni-tó	1890	1889	—
		c) Lakáshelyek, védőkunyhók			
	?	Halastó-vendéglő	1404?	1415	—
	87	Barát-kunyhó	1784	—	—
	88	Csendőr-laktanya	1369	—	—
	89	Roztoka-turistaház	1032	—	1033
	?	Menház az 5. Lengyel-tónál	1670?	—	—
	?	Öttó-kosár	1738?	—	—
		XII.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Kriván		Koprova-szoros	2149	—	-
	1	Hátsó-bástya	2334	2335	2358
	2	Sátán	2432	2377?	2393
	3	Elő-Bástya	2366	2369	2351
	4	Nyereg	2199	—	—
	5	Poprádi-tó-csúcsa*). . . .	2289	—	—

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenheyer
csoport. (Bástya-Szoliszko, Hrubo, Osztra,	6	△ Patria	2205	2204	2228
	7	△ Trigan	1481	1480	1493
	8	△ Naklad	1344	1344	—
	9	Csorbai csúcs	2385	2386	2405
	10	Szentiványi-csúcs*	2246	—	—
	11	Döller-csúcs*	2323	—	—
	12	Triumetal	2431	2437	2437
	13	Krátky-csúcs*.	2370	—	—
	14	Hrubo (vastag) csúcs, közép	2362	—	—
	15	Hrubo-csúcs, nyugati . . .	2227	2233	2240?
	16	Nyugoti hegytő, a hídon. .	1294	—	—
	17	Furkota-csúcs	2405	—	2374
	18	Lorencz-hágó	2314	—	—
	19	Szoliszko-csúcs, éjszaki . .	2414	2414?	2417
	20	» déli . . .	2336	—	—
	21	Skok-csúcs*	2301	2314	2310
	22	Nyereg	2099	—	—
	23	Fátyolosesési-csúcs* . . .	2119	—	—
	24	Gloriette a Csorbaitó mellett	1392	—	—
	25	Neftzer (Petrik) hágó . .	2277	—	—
	26	Osztra	2349	2318	2274
	27	Wohlenberg-csúcs*	2271	—	—
	28	» déli* . .	2140	—	—
	29	Sedilko	2067	2070?	2063
	30	Krátka, éjszaki	2370	2374	2374
	31	» közép	2218	—	—
	32	» déli	2070	—	—
	33	Spara-horhos	2176	—	2173
	34	△ Kriván	2496	2496	2492
	35	Keleti Kriván-váll	2330	—	—
	36	Nyugati »	2281	—	—
	37	Felső Prehyba	1992	1994	—
	38	Alsó »	1775	1775	—
	39	Kopa	1767	1775	1736w.
	40	Grunik	1575	1579	—
	41	Híd a Kriván nyug. tövén .	1746	—	—
	42	Pavlova-rét	1304	1308	1322
	b) 43-100	Egyéb magasságok a déli és keleti lejtőn 1000 m. felül.			
	c)101-278	Egyéb magasságok ugyanott 1000 m. alul.			
	279	△ Henznova	883	—	—
	280	△ Predlazi	880	879	—
	281	Vasuti-hid Vázsecznél . . .	810	—	—
	282-369	Más magassági pontok.			
	d) 370-395	Magassági pontok a nyugati és éjszaki lejtőn.			
		e) Tavak.			
	396	Skok-tó	1811	1806	1804
	397	Zerge-tó felső	2006	—	2087
		» alsó	1950?	—	1927

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenheyer
Krátka. Kriván.)	398	Szentiványi-tó	2069	—	2078
	399	Döller-tó	2105	—	2104
	400	Wahlenberg-tó felső . .	2154	—	2158
	401	» alsó	2060	—	2064
	402	Zöld-tó	2026	2016	2016
	403	Teriansko-tó felső	2124	2150?	—
	404	» alsó	1947	1947	1947
		f) Fürdők, álláshelyek, falvak			
	405	Csorba-tó, a tó tükre . .	1350	1351	1356
	406	Csorba vasuti-állomáshely .	901	897	897
		Netzer-vadászkunyhó . . .	1350?	—	—
	407	Vázsec falu	788	—	—
		XIII.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Krizsnó-kopa-gerincz.		Tycha-szoros	1879	1879	1890
	1	Tycha-csúcs keleti	1980	1980	—
	2	» nyugati	1947	1947	—
	3	Nyereg	1895	—	—
	4	Kis-kopa*	1975	1971	—
	5	Nyereg	1916	—	—
	9	△ Nagy Kopa	2053	2054	1070
	7	Nyugati nyereg	1946	—	—
	8	» kúp	1997	—	—
	9	Déli nyereg	1948	—	—
	10	1. Déli kúp	1983	1984	—
	11	Nyereg	1934	—	—
	12	2. Déli kúp	1984	1979	—
	13	Nyereg-domb	1908	—	—
	14	△ Krizsnó	2040	2040	2096
	15	1. Oromkúp	1869	1868	—
	16	2. »	1817	—	—
	b) 17-27	Egyéb magasságok a keleti lejtőn.			
	c) 28-43	» » a nyugati és déli lejtőn.			
		XIV.			
		a) Gerincz- és csúcspontok.			
Goryczkowa-	1	Kondrawy-kúp?	1913	1930?	—
	2	Czuba-nyereg	1800	—	—
	3	» Goryczkowa . . .	1874	1872	—
	4	Keleti Mellékkúp	1836	—	—
	5	Kasprowa-hegy	1989	1977	2005
	6	Liliom-szoros	1966	—	1937 Z
	7	» csúcs	2012	2018	—
	8	△ Nad Kotlina	1981	1981	—
	9	Skrajnia (szélsó) turnia (torony)	2099	—	2081
	10	Posrednia (középső torony)	2129	2130	2132
	11	Nyugati Swinnicza-nyereg .	2055	—	—
	12	Swinnicza	2306	2293	2304

Szám		Név	Uj	Régi	Kolbenheyer
és Woloszyn-gerincz.	13	Koščielec	2159	2158	2135
	14	Zawrat-hágó	2158	—	2174
	15	Kozi wierch (Zerge hegy) .	2295	2259	—
	16	Granát	2232	2217	2240
	17	Žolta turnia (Sárga torony)	2088	2090	2093
	18	Krzyžne-nyereg	2110	—	—
	19	△ Waksmundska (Kosista wielka)	2193	2192	2191
	20	Déli orma	2186	—	—
	21	Kosista mala	2051	2142?	2098
	22	Keleti orra	2013	—	—
	23	Krzyźne orom	2151	—	2164 J.
	24	Woloszyn »	2102	2128	—
	25	» keleti orma . .	2090	2092	—
	26	Szczoty-orom (Roztoka) . .	2034	—	—
	27	» keleti orra	1902	1906	—
	28	Hala-Kasprowa	1850	1852	—
	29	Kopa Magóry	1704	—	1719
	b) 30-47	Más magasságok a déli lejtőn.			
	c) 48-89	» az éjszaki »			
		d) Tavak.			
	90	Dwoiste (ikrek) tavak . .	1656	—	1645
	91	Suczy-tó	1672	1683?	1675
	92	Wrostoce-tó (Kurtkowiec) .	1691	—	1693
	93	Žielony (Dlugi) tó	1780	—	1796
		Litworowy-tó	1610?	—	—
		Zadni (legfelsőbb) tó . . .	1885?	—	1900
		Czerwony-tó (a Pansziczyca völgy.)	1650?	—	1660
		e) Álláshelyek és menedékkunyhók.			
		Menedékház a Szuha völgyben	1515?	—	—
		Szwinnica-kunyhó	2050?	—	—
		Krzyžne-kunyhó*)	2115?		—
		XV.			
		a) Gerinczmagaslatok.			
Hét-Gránátos-	1	Békástó-csúcs	2252	2262	—
	2	Tizenkét apostol	2101	—	—
	3	Hét-Gránátos, 1. csúcs . .	2035	—	—
	4	2. » . .	1915	—	—
	5	3. » . .	1853	—	—
	6	4. „ . .	1753	—	—
	7	Békástó-Horhos	2086	—	—
	8	Skorusnik	2168	2175	—
	9	Mlinár (molnár)	1825	—	—
	10	Skorusnik-orr	1975	—	—
	b) 11-19	A többi magasság.			

*) A térképen hiányzik.

	Szám	Név	Uj	Régi	Kolbenheyer
gerincz.		**c) Tavak.**			
	20	Békás-tó (felső)	1702	1717	1705
	21	„ (alsó)	1676	—	1679
		XVI.			
		a) Gerinc- és magass. pontok.			
Siroka hegycsoport.		Siroka-nyereg	2039	—	1999
	1	Siroka	2221	2215	2205
	2	Éjszaki-csúcs	2199	—	—
	3	Swistovki	2055	—	—
	4	Kosár-csúcs	1906	—	—
	5	„ éjszaki	1874	—	—
	6	Szuha Polana-nyereg . . .	1361	—	—
	7	Szuha-kúp	1526	—	—
	8	Goly-nyereg	1407	—	—
	9	„ kúp	1472	1475	—
	10-30	Más magasságok a keleti ágon.			
	31	Zamki-nyereg	1969	—	1944
	32	Zamki	2013	2017	2013
	33	Horvacki	1895	—	—
	34	Éjszaki-csúcs	1820	—	—
	35	Éjszaki-gerincz	1669	—	—
	36	Nyereg	1546	—	—
	37	Zadnia (hátsó) kúp . . .	1673	1672	—
	38	△ Holica	1630	1630	1608
	39	Czervena Skala Déli csúcs .	1355	—	—
	40	Nyereg	1307	—	—
	41-61	Egyéb magassági pontok a nyugati ágon.			
		b) Tavak.			
		Csendes-tó	1750?	—	1711
	62	Sir. Zöld-tó	1820	1819	1801
		c) Álláshelyek és épületek.			
	63	Javorinka-vadászkunyhó .	1211	—	—
	64	Stari Salasch kunyhó (Régi szállás	1317	—	—
	65	Biela woda (fehérviz), erdészlak	1008	—	—

II. TÁBLA.

Az I—XVI. hegycsoportok nevei az I. táblában fordulnak elő.

A hegycsoport száma	A magassági pontok száma	Az országutak	A mezei utak	Az erdei utak	A turista-utak	A vadász- vagy lovagló utak	A gyalogösvények	A sétautak	A vadas parkok kerítései	A községi határ-vonalak	A vasutak
		hosszusága kilométerekben									
I.	9	1·	0·8	—	—	5·8	—	—	—	—	—
II.	148	8·2	—	13	16	3·8	31	5·5	2	13·6	—
III.	101	—	—	—	5·5	15·0	5·5	—	2	—	—
IV.	45	5·0	—	12 2	3·8	—	—	—	—	3 0	—
V.	252	13·0	7·5	72·5	3·8	—	25·0	9·0	—	35·0	4·6
VI.	100	—	—	—	—	1·0	11·5	—	—	—	—
VII.	226	18·5	12·5	78·0	3 0	6·5	39·0	22 0	—	38·0	—
VIII.	66	—	—	—	—	—	7·5	—	—	3·6	—
IX.	78	2·8	—	7·0	3·5	—	10·6	—	—	7·4	—
X.	137	8 0	—	20·0	—	3·0	6·2	1·6	—	3·4	—
XI.	89	—	—	—	5·0	—	39·0	—	—	7·6	—
XII.	407	11·0	—	156	10·2	—	50·5	5·5	—	32·0	14·0
XIII.	43	—	—	1·5	—	—	8·8	—	—	—	—
XIV.	93	—	—	3·2	—	—	37.6	—	—	6·5	—
XV.	21	—	—	3·2	—	3·6	4·0	—	3·0	—	—
XVI.	65	—	—	10	—	27·0	12·5	—	3·4	—	—
Összeg	1880	67·5	20·8	376·6	50·8	55·7	288·7	43·6	10·4	150·1	18·6

A földrajzi térkép tanulmányozása közben azonban — valószinüleg elnézésből keletkezett — egyes kisebbszerü hibákat és hiányokat fedeztem fel, melyeket a következő pontokban sorolok elő:

1. A »Zugó« jobb partján az ut emelkedése egy kissé helytelenül van felvéve.

2. A Felkai völgybe vezető gyalogut eleje Uj-Tátrafüred mellett mintegy 600 m. hosszuságban hiányzik.

3. A lengyel »Krzyżne« hágón a mintegy 2115 m. magasan fekvő menedékházikó hiányzik.

4. A »Faix-tisztás«-ra vezető körülbelül 2 klm. hosszu és 2 m. széles mesterséges gyalogut nem az éjszaki, hanem a déli gerinczlejtőn húzódik.

5. Ugyancsak a keletről és nyugatról a Svinicá-ra vezető szintén mesterséges gyalogut is hiányzik.

6. A réteges vonalak némely helyen, különösen a Zawrat és Koziwierch között s a Ferencz József csúcs keleti lejtőjén nem eléggé világosak.

7. A Csorbai-tó körül kanyargó sétautról elágazó s a Furkota völgybe vezető gyalogutnak eleje 400 m. hosszuságban, ugyancsak az 1800 m. hosszu s a Pavlova-féle rétről a Jamsko-tó mellett a Csorbai-tóhoz vezető gyalogutelágazás hiányzik.

8. Az 1961 m. magas Sárkány-tó mellett közvetlenül hiányzik a 2000. m.-nyi magassági vonal, miként ezt a közeli 2065 és 2087 m. számu pontok igazolják.

9. Hiányzik továbbá a Bolond-Gerő déli lejtőjéről a széles mezőre vezető s már jól letaposott pásztorút.

10. A *Szószék*-től a Zerge-vendéglőhöz vezető, mintegy 800 méter hosszú Jármay-ösvény, — mely a térképnek uj felvétele után készült, — pótlólag a térképbe felveendő.

11. E helyett: »Skrajnia turnia« ez volna teendő: »Posrednia turnia«, mert a »Skrajnia« név a 2099 m. nyugati csúcs-szomszédot illeti.

12. A Koncsistán nem lehet két olyan csúcspont, melyeknek magassági száma 2540 métert tenne, mert az éjszaki csúcsgerincz körülbelül 10 méterrel alacsonyabb. Ép oly lehetetlen az is, hogy az Előlsőmészárszék-en két csúcsnak 2011 méternyi magassága legyen, mert a közeli keleti csúcs nyugati szomszédjánál 5 méterrel alacsonyabb; leghelyesebb az a feltevés, hogy az Előlsőmészárszék keleti csúcsa 2011 a nyugati ellenben 2016 m. magasnak vétetik, mi a Hátsó-mészárszék 2024 m. magasságában legjobban megfelel.

13. A Hunfalvi-csúcs egész bizonyossággal legfeljebb

2360 m. magas, holott a térképen 2415 méter magassági számmal bizonyára csak a másoló tévedése folytán van jelezve. Ezen magassági adat a késmárki csúcs keleti orrpontját illeti.

14. Néhány fontosabb csúcs magassági adatai nincsenek megjelölve s ekként a felmérés eredménye ezekre nézve ismeretlen. Ilyen csúcsok: a Tupa-, a Batizfalvi-, a Vámkő- és Varangyostó-csúcsok.

15. A Tátrafüred mellett levő »Málnarét« feletti magassági számadat (1533 m.) e helyett: 1433 m. tévesen van irva.

16. Ugyancsak irási hibának vehető a Király-orr magasságát jelző 2238 m. is, mely helyett 2283 m. veendő. Ezt bizonyitja először a Király-orr sraffirozása s másodszor a 0%, 9% és — 2·5% emelkedési szögek s ezen számok: 2289 m. a Kis Virágos-Kertnél, 2663 m. a Ferencz József-csúcsnál és 2210 ? m. a Lomniczi oromnál, mely adatok a 2283 m.-nyi magassággal összhangzanak, de a 2238 m.-nyi adattal éppen nem.

17. A »Fehér Vág« név »g« betüje felett lévő magassági gyürücske mellett hiányzik a számadat.

Mindezen hibák és hiányok azonban jelentéktelen foltocskák gyanánt tünnek fel a nap tiszta felületén, s a térképelők nagy érdeméből semmit sem vonnak le. Sőt tény marad az, hogy a bécsi cs. és kir. földrajzi intézet által foganatositott uj felmérés folytán a mi Magas Tátránk Európa összes Alpesi hegységei között jelenleg a legjobban van térképelve, s mi magyarok ezen uj térképre csak büszkék lehetünk, minthogy létesitéséhez hozzájárultunk.

Az egyesület története.

1892–1898.

Az egyesület életében egyike a legválságosabb esztendőknek az 1892-iki volt. Az 1891-iki közgyülés ugyanis a felett döntött, hogy az egyesület vezetősége ezentul is a Szepességen maradjon. Ennek elhárithatatlan következménye volt, hogy több osztály, mely az egyesület székhelyének Budapestre való áthelyezése mellett kardoskodott, elszakadt az anyaegyesülettől és megalkotta a »Magyar Turista-egyesület«-et. Kiléptek az egyesületből a Budapesti-, Mátra-, Szittnya-, Vas- és Fiume-osztályok. A fenti közgyülési határozatnak még egy másik következménye is volt: a központi tisztviselők ugyanis leköszöntek és az egyesületi vezetőség Lőcséről Iglóra — az uj tisztviselők lakóhelyére — tétetett át.

Az öt osztály elszakadása gyengitette ugyan az egyesület életerejét, de nem eredményezte remélt szétrobbanását; sőt ellenkezőleg, a homogen elemeknek nagyobb tömörülése lehetővé tette, hogy az egyesület ezentúl nagyobb intensivitással törhetett kitüzött czélja felé. Az uj központi vezetőség: *Fischer Miklós* ügyvivő alelnök, *Zsembery Tivadar*, majd 1894. évtől kezdve *Róth Márton* másodalelnök, *Nikházi Frigyes* titkár, *Marcsek Andor* pénztáros, teljes tudatában azoknak a nehézségeknek, melyek között hivatalukat elvállalták, lankadatlan szorgalommal és buzgósággal fogtak hozzá az egyesület ügyeinek rendezéséhez. Erős támaszt, bölcs tanácsadót találtak munkájuk mellett az egyesületnek elévülhetetlen érdemeket szerzett elnökében, gróf *Csáky Albin* ő Nagyméltóságában. Annál fájdalmasabban érintette úgy a tisztviselői kart, mint az egyesület minden igaz barátját ő Nagyméltóságának az 1892. évi közgyülésen nyilvánitott amaz elhatározása, melynél fogva hivatkozva m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerré való kineveztetésére és azokra a terhes feladatokra, melyekkel uj állása össze van kötve és melyek folytán alig marad ideje az

egyesület érdekeinek kellő gondozására, — az elnöki tisztségről lemondott.

A közgyülés Csáky Albin gróf ő Nagyméltóságát határtalan tisztelete jeléül és volt elnöke elévülhetetlen érdemeinek elismeréseül az egyesület örökös tiszteletbeli elnökévé választja.

Utódja az elnökségben *Migazzy Vilmos* gróf lett. Az egyesület ügyei iránt tanusitott meleg érdeklődését és czéljainak anyagi előmozditását megszakitotta a kérlelhetetlen halál, melynek az egyesület nagy veszteségére már 1896-ban áldozatul esett. Az 1897. évi Barlangligeten tartott közgyülés *Dr. Münnich Aurél* országgyülési képviselőt választotta az egyesület elnökévé, ki eddig is nagy lelkesedéssel karolta volt fel az egyesület érdekeit előmozditó törekvéseket.

Súlyos csapás érte az egyesületet ugyancsak az 1896-ik évben *Károly Lajos* cs. és kir. főherczeg ő Fenségének elhunytával, ki az egyesületnek sok éven át legmagasabb protektora, hü és odaadó pártfogója volt.

Az egyesület uj védőjéül sikerült *Frigyes* főherczeg ő cs. és kir. Fenségét megnyerni, ki tekintve az egyesület közhasznu, hazafias és buzgó müködését, teljes készséggel fogadta el az egyesület feletti protektorátust. Egyesületünk iránti élénk érdeklődésének már azóta is több tanubizonyságát adta.

Az egyesület legmagasabb vezetésében hat év leforgása alatt oly gyakran beállott változások mellett az egyesületi tisztviselők a régiek maradtak és karöltve a központi választmánynyal, lankadatlanul törtek az egyesület kitüzött czéljai felé. Mennyiben sikerült nekik azokat megközeliteni, arról beszéljenek a száraz tények, melyeket röviden elősorolni kivánunk.

A) A központ müködése.

1. Pénzügyi viszonyok.

A központi vezetőségnek mindjárt elejétől kezdve főgondját képezte az egyesület pénzügyi viszonyainak rendezése. Az anyaegyesülettől elszakadt osztályok, különösen a budapesti osztály által a központra örökségképen hátrahagyott, s tetemes összegre rugó hátralékos tagsági dijak behajthatatlansága, a meglevő osztályok egy részének pénzbeli zavarokkal való küzdése, minélfogva központi illetményeiket több évről mai napig sem szolgáltatták be, a turista-út kiépitésére felvett mintegy 4000 forintnyi kölcsön visszafizetése, ezek mind oly tényezők voltak,

melyek bénitólag hatottak az egyesület müködésére. Az egyesület tagjainak száma részint az öt osztály elszakadása, a magura-javorinai- és az aldunai osztály feloszlása, részint az ujonnan meginditott taggyüjtés csekély eredménye folytán mindinkább apadt, s ezzel az egyesület jövedelme is alább szállott. Hogy ezt némileg fokozza, az egyesület központi vezetősége más segédeszközökhöz nyult. Összeköttetésbe lépett a magyar kormánynyal, hatóságokkal és községekkel, társulatokkal és egyesületekkel, birtokosokkal és magánfelekkel; feliratozott, folyamodott, kért, könyörgött, csakhogy a feladatainak kivitelére szükségelt anyagi eszközöket előteremtse. Csak ily módon lehetett nagyobb alkotásokhoz hozzá fogni. Csak igy vált lehetségessé, hogy az utolsó hat év alatt daczára annak, hogy tagsági dijakban csak mintegy 22000 frt folyt be, a központ bevétele mégis mintegy 40000 frtot tett ki, úgy hogy mintegy 18000 frtot azoknak a bevételeknek a számlájára kell irni, melyeket a központi vezetőség utánjárása részint a magas kormánytól, részint a fürdőtelepek tulajdonosaitól és egyes magánadományozóktól kieszközölt, valamint más jövedelmi forrásokból teremtett elő. Ezekből a bevételekből a központ kiadott az utolsó hat év alatt: kulturális czélokra 12840 frtot, épitkezésekre 14800 frtot, osztályok segélyezésére 2500 frtot, adósságok törlesztésére 3500 frtot.

Az 1896-iki országos millennáris kiállitás költségeinek fedezésére az alaptőkéből felvett 1800 frtnyi kölcsön, valamint a Zöldtavi »Frigyes« menedékház épitési költségeinek előteremtése czéljából kibocsátott részjegyek visszafizetése a legközelebbi éveknek jövedelmeiből fog eszközöltetni, mely körülmény ismét lassitani fogja az egyesület müködését nagyobb alkotások létrehozásában. Hogy ezt a központi vezetőség megakadályozza, ismételve tett felterjesztést a magas kormánynál az egyesületnek nyujtandó állandó segély ügyében, mely azonban mindezideig elintézést nem nyert.

Nagyobb sikerrel járt az egyesületnek előterjesztése Szepesvármegye törvényhatóságánál, mely az 1897. decz. 27-én tartott gyülésén az egyesület segélyezése ügyében következő határozatot hozta: »A Magyarországi Kárpát-egyesület anyagi támogatására a f. évi 142. sz. határozat alapján 20000 frt vétetik fel oly hozzáadással, hogy ezen esetleg 10 éven át 2000 frtos részletekben folyósitandó összeg a nevezett egyesület által kizárólag Szepesvármegye területén eddig épitett utak fentartására és a jövőben

épitendő utak előállitási költségeinek részbeni fedezésére évenkénti elszámolás mellett lesz felhasználandó. Határozatilag kimondja továbbá a vármegye közönsége, hogy az Ó-Tátrafüredtől a Tarajkára vezető utszakasz a törvényhatósági utak hálózatába vétetik fel. Ezenkivül elhatározta a vármegye, hogy a Késmárk-sarpaneczi és a Barlangliget-zsdjár-csornagurai országhatári, s különösen turistikai szempontból fontos útvonal helyreállitási költségeihez 30000 frttal járul hozzá a vármegyei uti alapból.«

E vármegyei határozat fényes tanubizonysága annak az ügybuzgó érdeklődésnek és áldozatkészségnek, melylyel úgy vármegyénk vezérférfiai, mint a törvényhatósági bizottság a Magyarországi Kárpátegyesület czélja iránt viseltetnek.

2. Épitkezések.

Az épitkezések terén legfontosabb volt az az esemény, hogy a turista-ut — Tátra-körut, — mely Csorbától — Tátrafüreden át — Barlangligetig 35 klm. hosszuságban huzódik, az 1893-ik évben teljesen elkészült. Az egyesület volt ennek a nagyfontosságu utnak tervezője és kiépitésének kezdeményezője; létesitése az egyesületnek mintegy 15000 frtjába került; az egyesület kérvényeinek, sürgetéseinek köszönhető, hogy az út 1891-ben felvétetett a megyei úthálózatba és hogy a magyar kormány hathatós segitségével végre kényelmes kocsiúttá alakittatott át. Ennek kapcsán fontos lépést tett a központi választmány a turista-útnak Liptómegye felé való fejlesztéséhez. Kiépitette ugyanis 1893-ban a Csorbatótól Pod-Bansko-ig terjedő 13·5 klm. hosszú utat; ezáltal egyrészt összeköttetést létesitett a Magas Tátra szepesi és liptói lejtői között, másrészt szorosabb kapcsot teremtett a magyar és lengyel turisták érintkezésének. A szükséges költségekhez, melyek 2500 frtot tettek ki, hozzájárultak: Bethlen András gróf, volt m. kir. földmivelésügyi minister 800 frttal, Liptóvármegye 480 frttal, Szentiványi József csorbai földbirtokos 100 frttal. Az egyesület szük anyagi viszonyai nem engedik, hogy ez az ut kocsiuttá kiszélesittessék. Liptómegyének és a kincstárnak érdekei hoznák magukkal, hogy az utat kiépitsék; de az egyesületnek e tekintetben tett lépései mindeddig sikertelenek voltak.

Egy régi óhaj teljesült azáltal, hogy az egyesület kezdeményezésére a Tátrafüredtől a Tarajkára és a Tarpataki völgybe vezető régi kényelmetlen kocsiút helyett egy uj, s kényelmes kocsiút épittetett: a »Migazzy-út.« Ennek

építési költségeihez a magyar kormány (Bethlen András gróf) 3000 frttal, Migazzy Vilmos gróf, az egyesület elnöke 1000 frttal járult hozzá.

Serény munka folyt a Bélai mészhavasokban is. Az az út, mely a Bélai cseppkőbarlang felett a »Legmagasabb sik«-től a Faixtisztáson át a Vaskapuhoz vezet, egy méterre kiszélesittetett; a másik egy méter szélességü út készült a Nesselblössétől a Drechslerhäuschenig. E munkálatok 520 frtba kerültek. A Rézaknák völgyében a Kopahágó környékén két méterre szélesbittetett az út. Egészen új út épült a Weidautól a Zöldtóhoz, az út 2 méter széles és kocsival is járható. Ösvények épültek: Barlangligettől a Takarnyáig; a Weidautól a Nyergen át Javorina felé; a Zöldtótól a Vöröstóig; a Ziegenrücktől a Vaskapuig; Barlangligettől a Weidauig. E munkálatokban hathatósan támogatta az egyesületet Béla városa.

Uj utak készültek még a Tarajkától a Zergeszállóig mely út Jármay László dr. után, ki annak létrehozásán legtöbbet fáradozott, »Jármay-út«-nak neveztetett el.

A sziléziai osztály kiépitette a Széplaktól a Felkai tóig terjedő lovagló és kocsi utat, továbbá a Hosszu-tó-Lengyelnyereg-utat, a Virágos kerttől a Ferencz József-csúcsra (Gerlachfalvi) és a Széplaktól Kereszthalomra vezető utakat. Szentiványi József a Csorbatótól fel a Bástyasíkra a Triganig vezető uj utat csináltatott. Kényelmes sétautakat csináltattak a turista-út mentén Weszter Pál Széplaktól Uj-Tátrafüredig, Loisch Mátyás Matlárházától Tátra-Lomniczig, Tátra-Lomnicz igazgatósága Tátra-Lomnicztól a Tarpataki völgybe. Uj út készül Tátrafüredtől a Málnás rétekre. Az utak jelzése 300 drb pléhtábla felfüggesztése által szaporittatott.

Nagyobb alkotások történtek a lefolyt hat év alatt a menedékházak épitése körül. A központ hathatós támogatása mellett felépült a Felkai tó mellett a »Sziléziai-ház« (lásd: sziléziai osztály). 1896-ban épitette a központ a Zöld-tó melletti menedékházat, mely három vendégszobát és vendéglőhelyiséget foglal magában és verandával van ellátva. Az egész menedékház a berendezéssel együtt 4850 frtba került, mely összegből mintegy 3000 frt részint részjegyek utján, részint adományok utján gyült össze. Az uj menedékház a Zöld-tó éjszakkeleti partján emelkedik; a tó gát emelés által tetemesen nagyobbittatott.

Menedékkunyhó épült a Vaskapunál; a Tokarnyán messzelátó állittatott fel. A Felkai völgyben lévő Hunfalvi-menedékház helyreállittatott. A Liptói havasokban Pod-

Banskon az erdő-őr házában egy szoba áll a turisták rendelkezésére. Kisebb menedékkunyhókat épitett a kincstár a Koprova völgyben, továbbá a Klinska völgy kijáratánál és egy harmadikat a Tycha völgyben. Szmrecsányi Pál püspök a Lucsivna mellett fekvő és gyönyörü kilátást nyujtó »Kecskehegy«-en egy kisebb menedékházat épittetett. A Róza-menház 1893-ban teljesen leégett; helyére a szepes-szombati erdőtársaság egy kisebb vendégfogadót épitett, melyben a turisták kedvezményes áron lakást kaphatnak.

Ez épitkezések nagyobbrészt azon munkaprogramm keretében történtek, melyet Dénes Ferencz, a Magas Tátra ez alapos ismerője részletesen kidolgozott s a mely az útjelzéseken kivül, a Magas Tátra természeti szépségeinek megközelithetővé tételéhez, teljes feltárásához szükséges összes útépitéseket, menedékházak és menedékkunyhók épitését foglalja magában. E tervezet szerint 48 út, 222 kilometer hosszuságban és 20 épület volna létesitendő. Az utak és ösvények összesen 28510 frtba kerülnének.

3. *Munkálatok kulturális téren.*

A Magyarországi Kárpátegyesület kulturális téren való müködése a lefolyt hat év alatt is legelső sorban az »Évkönyv« kiadására terjedt ki, mely minden évben 4500 magyar és német példányban 10—12 ivnyi változatos tartalommal és érdekes műmellékletekkel jelent meg. Az Évkönyv révén az egyesület számos bel- és külföldi turisztikai egyesülettel és tudományos társulattal áll összeköttetésben, melyeknek cserepéldányai nagy mértékben gazdagitják az egyesület könyvtárát. A könyvtár két részből áll: a nagy könyvtárból és az Ordódy István-féléből. A nagy könyvtár közel 4000 kötetből áll, az utóbbi 1518 kötetből.

A Muzeum az utolsó években nagy mértékben gazdagodott. Tárgyai öt osztályba vannak sorozva: az állattan-, ásvány-földtani-, növénytan, turisztika-ethnografiai osztályokhoz mint ötödik a könyvtár sorakozik. Az állattani osztály magában foglal: 120 emlős állatot, 720 madarat, 35 halfajt szeszben, 180 pókfajt, több mint 3000 lepkét és bogarat, 500 különböző tojást, 40 darab csontvázat és koponyát. A növénytani osztály több mint 4000 különféle növényt, gombát, mohokat és moszatokat tartalmaz; továbbá a Magas Tátra és a Szepes-gömöri hegyvidéknek fanemeit 150 darabban. Az ásvány-földtani osztály 2200 darabot tartalmaz: nyers és csiszolt kőzeteket, ásványokat, barlangi medvék csontjait, lenyomatokat és kövületeket, történelem

elötti leleteket. A turisztikai-ethnografiai osztályban találunk. 26 olajfestményt, 600 fényképet és rajzot, a Magas Tátra két dombormüvü térképét, a Szepes-gömöri érczhegységnek dombormüvü térképét, körülbelül 2000 drb régi érmet, idegen turista egyesületeknek jelvényeit, 60 darabot, 180 drb. majolikát, turista eszközöket, menedékház modelleket stb. Tárgyainak száma az utolsó évek alatt mintegy 500 darabbal szaporodott, úgy hogy ezek száma ma már 15500-ra rúg. Az utolsó hat év alatt szereztetett be: a Magas Tátra és a Szepes-gömöri érczhegység relieftérképek (Posewitz Gyula készitményei), több festmény és rajz, ezek közt a Zöld-tavi völgy a menedékházzal (Telepy Károly olajfesménye), a Magas Tátra téli képe (Paur Géza müve), a Bélai mészhavasok (Forberger Vilmos rajza); a kassa-oderbergi vasut mentén fekvő nevezetes pontok szép fényképei, Beszterczebánya és környékének fényképalbuma, egy zergepár, több sas stb.

Az egyesület a muzeum tárgyaival részt vett 1893-ban a Grenoble-ban a Club Alpin által rendezett internationalis alpesi kiállitáson, melyen elismerő oklevelet nyert; részt vett továbbá az 1895-ben Teschenben rendezett turistikai kiállitáson és 1896-ban az országos millenniumi kiállitáson (lásd: Évkönyv 1896.). Ez utóbbin a muzeum kiállitási éremmel és közremüködési éremmel, az egyesület maga pedig a nemzetközi jury részéről elismerő oklevéllel lett kitüntetve. Ezenkivül érmeket kaptak még: Dannhauser Rezső muzeumi őr, Posewitz Gyula, Siegmeth Károly és Münnich Kálmán.

A muzeum tárgyai annyira felszaporodtak, hogy égető szükséggé vált az épület kibővitése. A központi vezetőség utánjárásának köszönhető, hogy dr. Wlassics Gyula vallás- és közokt. miniszter az 1897. évben 1000 frtot adományozott e czélra. Hogy a szükséges 6000 frt előteremtessék, arra nézve megtette az elnökség a szükséges lépéseket.

Az egyesületnek azon törekvése, mely éveken át a Magas-Tátra reambulácziójára, illetve újból való felmérésére irányult, 1895-ben lelt gyakorlati megoldást, a mennyiben a cs. és kir. hadügyministerium az egyesület kérelmére elrendelte, hogy a bécsi katonai földrajzi intézet szakközegei ujra felmérjék a Magas Tátrát. Ezen felmérések alapján uj és pontos Tátra térkép készült (lásd: Évkönyv 1898.).

Az egyesület vezetőségének közbenjárására a kassa-oderbergi vasut igazgatósága hathatós anyagi támogatásban részesitette egy ujabb Tátra-kalauz kiadatását. A kalauz egyesületünk közremüködésével Singer és Wolfner diszes

kiadásában és dr. Szontágh Miklós szerkesztésében jelent meg. Melléklete: 2 térkép és a három Tátrafüred környékének Dénes Ferencz által készitett tervrajza. Ugyancsak az egyesület közremüködésével jelent meg 1895-ben Dr. Szontágh Miklós nagy Tátra-kalauza.

A Magas Tátra kőzeteit ipari szempontból ismertető értekezésre 200 frt pályadij tüzetett ki az egyesület által, mely dr. Steiner Antal, lőcsei főreáliskolai tanárnak itéltetett oda.

A hazánk ezredéves fennállásának emlékére rendezett országos ünnepekből egyesületünk is kivette a maga részét. A mellett, hogy tevékeny részt vett az ezredéves kiállitáson, hol ugyszólván egyedül képviselte a turistikát, 1896. aug. hó 18-án nagyszerü ünnepélyt rendezett a Gerlachfalvi csúcson. Ekkor avatta fel ugyanis a Gerlachfalvi csúcs alatt elhelyezett millenniumi emléktáblát, mely Eggenhoffer Teréz tagtársunk áldozatkészségéből készült (lásd Évkönyv 1897.) Ugyancsak akkor határozta el az egyesület, hogy dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József, legalkotmányosabb királyunk emlékét örök időkre megőrizendő, a Gerlachfalvi csúcsot, hazánk legmagasabb ormát, »Ferencz József csúcs«-nak nevezi el, mely tényhez Ő Felsége legmagasabb beleegyezését megadni kegyeskedett.

B) Osztályok müködése.

A »*Keleti Kárpátok osztálya*«, mely jelenleg 390 tagot számlál, müködésének fősulyát a lefolyt hat év alatt is leginkább az Aggteleki barlangra helyezte. A barlang uj bejáratánál menedékházat és kocsiszint, a második vezető számára lakóházat épitett; a barlangban részint a meglevő utakat helyreállitotta, részint uj utakat és több uj hidat készitett. Nagyobb menedékházat épitett Mármarosban a Cserna-Hora legmagasabb csúcsán, a Hoverlán; ez két nagy szobát, egy kisebb helyiséget és folyosót foglal magában. Hogy könnyebben megközelithető legyen, lovagló utat épittetett fel a Hoverlára. Ezenkivül a Szádellői völgyben pavillont emelt. Az osztály igyekszik különösen az Aggteleki barlangot a külfölddel is megismertetni. Az osztály kebelében alakult a »Guttin vidéki választmány« Felső-Bánya székhelylyel, továbbá egy helyi bizottság Nagybányán és egy kirándulási bizottság Kassán.

Tevékeny részt vett az osztály az országos ezredéves kiállitáson is.

Az »*Iglói osztály*« az iglói hegyekben fejt ki áldásos müködést. Az utolsó hat év alatt mintegy 17 kilometer

utat és ösvényt épitett és 400 km. utakat jelzett. A Murányhegyen, az iglói vadásztársasággal szövetkezve, menedékházat épitett és a környéken 15 forrást foglalt. Felolvasásokkal, turistikai tárgyak kiállitásával és kirándulások rendezésével igyekszik az érdeklődést ébren tartani és minél szélesebb körökben felkelteni. Az osztály részt vett az ezredéves kiállitáson is. A müködési körébe vágó hegyvidékről útjelző térképet és a kiránduló pontok magasságát és távolságát feltüntető táblázatot állitott össze és bemutatta a hegyvidék kőzeteit és lenyomatait.

A »*Sziléziai osztály*«, mely jelenleg már 750 tagot számlál, a Magas Tátrában levő Felkai völgyet választotta müködési teréül. Nagyobb tevékenységet csak 1892 óta fejt ki. Legnagyobb alkotása a Felkai tó mellett álló »Sziléziai ház«, mely 1894-ben készült el. A menedékház 6 vendégszobát, vendéglőhelyiséget és verandát foglal magában és összesen 14358 márkába került. Felépitése csak ugy vált lehetségessé, hogy a központ elengedte az osztálynak a 40% központi illetményeket mindaddig, amig az épitési költségekre felvett kölcsön törlesztve lesz. A központ által átengedett Hunfalvi menedékházat az osztály helyreállittatta. Egyik feladatául tüzte ki magának az osztály a »Ferencz József csúcs« megmászhatását kényelmesebbé tenni; e czélból az arra vezető ösvényt lényeges javitásnak vetette alá, a veszélyes helyeket vaskampókkal és vaslánczokkal látta el, az ösvényt pedig pontosan jeleztette.

Utakat épitett még: a Hosszú-tótól a Lengyel Nyeregig; Weszter földbirtokossal vállvetve Széplaktól a Sziléziai házig; ösvényeket a Virágos kerttől a Ferencz József-csúcsra, s a Kis-Viszokára.

Az osztály belélete igen élénk; gyüléseit felolvasásokkal teszi érdekesekké; tömeges kirándulásokat rendez a Magas Tátrába; helyi bizottságokat alakit és tudakozódó irodát tart fenn. Könyvtárt rendezett be és müködéséről évi jelentést ad ki. Tagjainak a vasutakon kedvezményeket igyekszik szerezni és propagandát csinál a Magas Tátrának a külföldön.

Az »*Egri Bükk osztály*« 1891-ben alakult. Tagjainak száma: 62. Müködésében mindeddig semmi positiv eredményt nem tudott felmutatni. Összes tevékenységét azoknak az anyagi eszközöknek megszerzésére irányozza, melyek majd képessé teszik, hogy az Eged hegyen egy »Árpád« kilátó tornyot és menedékházat épithessen. E czélra eddig 570 frtot gyüjtött össze. A környékbeli történelmi nevezetességü helyekre tanulságos kirándulásokat rendez.

A »*Zólyommegyei osztály*« több évi pihenő után 1895 tavaszán uj életre ébredt, a mikor is kiépitette a Beszterczebánya városából a »Vártovka« nevü őrtoronyhoz vezető utat; kiépitette továbbá a »Gyömbér« havas csúcsára vezető 3·8 klm. hosszu gyalogösvényt. Az osztály a millenáris kiállitáson is részt vett, a mennyiben Zólyom-vármegye szebb tájairól szerzett fotografiai felvételekből nagyobbszabásu albumot állittatott össze, melyet a kiállitás bezárta után a Kárpát-muzeumnak ajándékozott. Müködési területének nagyobb városaiban helyi ügyvivőket nevez ki, kik az osztály érdekeit előmozditani hivatvák.

A »*Gölniczvölgyi osztály*«, mely szintén több éven át pihent, 1896 tavaszán ujra alakitván tisztikarát, ismét megkezdette müködését. A »Thurzó-hegy« körül kényelmes turista utat épitett, melyet »Millennium-út«-nak nevezett el. Uj utat épitett a »Farkasszem« nevű csúcsra, honnan gyönyörü kilátás nyilik a Gölniczvölgyre. Thurzófüred körül az utakat jelezte és helyrajzi turista térképet készittetett. A kiránduló helyek nevezetesebb pontjait magyar hangzásu helynevekkel látta el. A Thurzóhegyi menedékháznál levő »Laura-forrás«-nak beomlott vezető tárnáját helyreállittatta.

A »*Lőcsei osztály*« 1896-ban keletkezett és jelenleg 114 tagot számlál. Mindjárt müködése kezdetén élénk tevékenységet fejtett ki: megjelölte és útmutató táblákkal ellátta a »Kereszthegy«-re vezető utat; kiépitette a »Várhegy«-re vezető utat; az »Őzhegy«-re vezető utat helyreállitotta; a Vinnán keresztül Lublófürdőig gyalogösvényt készittetett. A Vadászkúpon »Daniháza« nevü menedékházat és ahhoz vezető kényelmes gyalogutat épitett. Jövedelmeinek fokozására társas vacsorákat és mükedvelői szini-előadást rendezett.

A »*Liptói osztály*« évek óta nem fejt ki emlitésreméltó tevékenységet. Tagjainak száma csekély; összes erejét a Deménfalvi menedékház költségeinek fedezésére forditja.

A „Frigyes"-menház.

Irta: L.

A hegyvidékek feltárása, megnyitása és hozzáférhetővé tétele a kényelmet szerető természet-kedvelők számára, a turista-sport ápolása, s éltetése lényegesen előmozdittatik a menházaknak oly helyeken való épitése által, melyek a természet által kirándulások központjául vannak teremtve.

Ennek felismerése vezérelte a M. K. E.-et is, mely már az 1873. augusztus 10-én Késmárkon megtartott közgyülésében egy a Zöld-tó partján emelendő menedékház épitésére 200 frtot szavazott meg. Ez összeg természetesen nem volt elegendő arra, hogy az ige testet öltheßsen. Négy évi időköz volt szükséges, mig a szerény turistalak a vendégek számára nyitva állott.

Az eredeti tervtől, hogy a menházat a tó partján épitsék fel, az épitőanyagok szállitásának nehézségei következtében el kellett állani, miután ezek az épitést szerfölött megdrágitották volna. Abban egyeztek meg tehát, hogy a menházat a *Weidau*-on ott, a hol a Szepes-Béláról s Késmárkról vezető utak a késmárki Kosárnál összeérnek, épittessék fel.

1876. évben készen állt az egy szobából álló faépitmény, s az egylet akkori elnökének, Berzeviczy Egyednek nevéről »Egyed«-menháznak neveztetett el.

A tapasztalás csakhamar beigazolta azonban, hogy az épitési telek nem volt jól, s még kevésbbé czélszerüen választva, mert az itt tanyázó pásztorok a menházon, mely teljes enyészetnek indult, nagy kárt okoztak. 1880-ban áttették tehát eredetileg tervbe vett helyére, a Zöld-tó partjára. De itt sem volt hosszú élet szánva a menháznak, 1883-ban a lángok martalékává lett és a rákövetkező évben egy két szobából és egy előszobából álló faépület alakjában lett ujjáépitve.

Ámde e helyen sem volt maradása. 1887-ben a Zöldtónak déli, nagyobb biztonságot nyujtó partjára helyez-

tetett át. Három évvel később ismét tűz hamvasztá el födelét, mely azonban csakhamar ujra helyre lőn állitva, mig végre ugyanazon év őszén a pusztitó elem teljesen elhamvasztá a menedékkunyhót.

Azóta ez a felséges, bübájosan szép fekvése és regényes környéke miatt a természet sok kedvelője, s számos turista által felkeresett hely oltalmat nem nyujtott.

Sokszor, ismételten lett azóta a Zöld-tó partján épitendő menház kérdése szellőztetve; különösen Dr. Posevitz Tivadar volt az, aki ez eszmét propagálta, s annak létesitése érdekében szóval és irásban is sikra szállott. Törekvéseit, — ámbár csaknem leküzdhetlennek látszó akadályokat kellett elháritani, — melyek legnagyobbika az anyagi eszközök elégtelensége volt — hála a vezető férfiak kitartásának és az ügy számára megnyert közönségnek, siker koronázta.

1894. évi január havában az eladdig csak elméletben létezett mozgalom a praktikus térre helyeztetett át, s megkezdődtek a gyüjtések. Az egylet vezetősége meleg hangu felhivást intézett a nagyközönséghez, melyben annak támogatását, s a számos látogatóra való tekintettel mind égetőbb szükséget képező menedékház létesitésének előmozditását kérte adományok, vagy kamatnélküli, de visszafizetendő 10 frtnyi részjegyek aláirása utján.

Az eredmény nem felelt meg teljesen a várakozásnak. Az adományok aránylag gyéren folytak be, s csak 570 frt 80 krra rúgtak; a különböző helyeken e czélra rendezett hangversenyek és mükedvelői előadások tiszta jövedelme 597 frt 38 krt tett ki, s végre 205 részjegy jegyeztetett 2050 frtnyi értékben. Az e czélra egybegyüjtött, s az épités czéljaira rendelkezésre álló egész összeg tehát 3218 frt 18 krra rúgott.

Az egész országban meginditott mozgalomnak szégyenletes eredménye volt ez, szégyenletes különösen a külföldi hasonczélu egyletek, sőt a saját szileziai osztályunk által elért eredménynyel szembeállitva. Mig ugyanis az utóbbi például akkor 500 tagot számláló szűk hatáskörében a Felkai völgyben épitendő »Szileziai« menház-ra körülbelül 8000 frtot teremtett elő, az anyaegyesületnek nem sikerült a Hermann Henrik épitész által, az általa készitett terv kivitelére előirányzott 6000 frtnyi öszeget felhajszolni.

Nehéz szivvel volt kénytelen az egyesület vezetősége magát a menedékház tervezett térfogatának, s ezzel a költségek megszoritására elszánni.

A Késmárk városával, mint a menház épitési helyé-

nek tulajdonosával folytatott tárgyalások, a nevezett város tanácsának és képviselőtestületének előzékeny magatartása mellett rövidesen befejezhetők voltak, s az ez irányu megállapodások az 1897. évi április 23-án Késmárk városa és a M. K. E. között megkötött szerződésben a következőkben véglegesitettek:

»1. Késmárk szab. kir. város közönsége a Magyarországi Kárpátegyesületnek örökbérbe adja — évenként fizetendő tiz forintnyi bérösszegért, a városi tanács által a Zöldtó mellett kijelölt és a ·/. alatt ide mellékelt térrajzon tüzetesen kitüntetett 1600 □ öl nagyságu térséget a 2·/. alatt mellékelt tervrajz szerinti turistaház fölépitése czéljából.

2. A bérleti idő 1894. évi augusztus hó 1-én veszi kezdetét.

3. Azon esetben, hogyha a város a Zöldtavi völgyben másnak is engedélyt adna egy turistaház, vagy vendéglő felépitésére, úgy köteles leend Késmárk sz. kir. város közönsége a Magyarországi Kárpátegyesület kivánatára mindazon épületeket, melyek a város engedelmével az egyesület által a kibérelt területen felállitattak, úgy Késmárk szab. kir. város közönsége, mint a Magyarországi Kárpátegyesület által egyenként választandó két szakértő által megállapitott becsárban megváltani és a becsárt a Magyarországi Kárpátegyesületnek megfizetni.

4. A bérleti idő első tiz évén belül azonban a város ezen jogaival egyáltalában nem élhet, azaz másnak a Zöldtavi völgyben területet vendéglő vagy turistaház épitése czéljából nem adhat, illetve el nem adhat.

5. Késmárk szab. kir. város közönsége tekintettel azon körülményre, hogy ezen vállalatnak anyagi támogatását érdekében állónak látja, kötelezi magát:

a) a Magyarországi Kárpátegyesületnek a mészégetést az épitéshez szükséges mészmennyiség előállitása czéljából városi területen ingyen engedélyezni és a hozzávaló szükséges fát szintén ingyen loco erdő rendelkezésére bocsátani;

b) az épitéshez szükséges téglát a városi téglagyárban 1000 – ezer darabját 10 forintban számitva átengedni;

c) a szükséges épitőfát a Zöldtó közelében levő erdőterületen ingyen átengedni;

d) hat darab tehén és két ló számára a szabad legeltetést a Zöldtavi völgyben engedélyezni, végre

e) a bérleti idő első tiz évében 4 -- négy öl törpe fenyőfát az egyesületnek ingyen adni, illetve megengedni, hogy az egyesület saját költségén a kérdéses fát a város

által kijelölendő területen vágattassa; a többi években pedig polgári áron adja a város a tüzelő fát.

6) A Magyarországi Kárpátegyesület tartozik a turistaház épitését még folyó évben (1894.) megkezdeni és lehetőleg 1895. évben befejezni. Tartozik továbbá a kikötött 10 forintnyi bérösszeget minden évben augusztus hó 1-én a városnak pontosan megfizetni.

7) A Magyarországi Kárpátegyesület köteles az épületeket tűzkár ellen biztositani és netaláni leégés esetén a lehetőség szerint gyorsan felépiteni.

8) A Magyarországi Kárpátegyesület a bérletterületen a turistaházat tetszés szerint kibővitheti, új épületeket emelhet, azonban tartozik az új épületek tervét jóváhagyás végett a városi tanácsnak bemutatni. Ezen épitések alkalmával az egyesületnek nyujtandó segélyt illetőleg a város esetről-esetre határoz.

9. Ha a Magyarországi Kárpátegyesület a Zöldtavi menedékházat és melléképületeit eladni akarná, akkor különben egyenlő körülmények között a vételt illetőleg az elsőbbségi jog Késmárk szab. kir. várost illeti.

10. A Magyarországi Kárpátegyesület köteles a felállitandó épületeket mindig használható állapotban tartani, nemkülönben a turistaforgalom érdekének szem előtt tartásával, a Zöldtónál emelendő épületeket eredeti rendeltetésükhöz képest használni, mivel ellenkező esetben Késmárk szab. kir. város jogositva leend a Kárpátegyesületet ezen kötelezettsége teljesitésére szoritani, esetleg az épületeket minden kárpótlás nélkül tulajdonjogilag átvenni.

11. Késmárk szab. kir. város közönsége részéről kötelezőleg kijelentetik, hogy a Zöldtóhoz vezető úthoz illetve annak kiszélesitéséhez, avagy más czélszerübb irányban való vezetéséhez szükséges terület a Magyarországi Kárpátegyesületnek minden kárpótlás nélkül rendelkezésére bocsáttatik.

12. Jelen bérleti szerződés bérbevevő költségére leendő telekkönyvi bekebleztetéséhez Késmárk szab. kir. város ezennel az engedélyt megadja.

13. Minden ezen bérleti szerződésből eredő vitás kérdések eldöntésére nézve a késmárki kir. járásbiróság illetékessége állapittatik meg. Aláirták: Dr. Schwarz Károly, polgármester, Fischer Miklós, a Magyarországi Kárpátegyesület ügyvivő alelnöke.

Ott állott végre a menedékház felépitve! Már oltalmat, s vendégszerető fogadtatást is nyujtott a kirándulóknak. A vendéglős, Forberger E. és neje, kik bérlőkként

laktak benne, derekasan iparkodtak a vendégeknek az adott körülmények között legjobbat nyujtani. Már csak a felavatás volt hátra; a felavatásra kitűzött augusztus 2-át, a Barlangligeten megtartott kárpátegyesületi közgyülést követő napot az esős időjárás folytán betartani lehetetlen volt, az ünnepélyes felavatás elhalasztatott tehát, s csak augusztus 27-én lőn megtartva.

Már augusztus 26-ának délutánján 40 vendég érkezett Tátra-Lomniczra, kik nemsokára, a látványosságot képező sanatorium megtekintése után, a vendégszerető Matlárházára vonultak, mely éjjeli szállás gyanánt volt kijelölve. Loisch »apó« a gyönyörü fekvésü telep jóhirü tulajdonosa, s veje Putsch Tóbiás tanár szokott körültekintésükkel és szeretetreméltóságukkal intézkedtek volt, s a Róth Márton tanár vezetése alatt álló társaság csakhamar a legjobban volt elhelyezve.

A házigazda konyhája és pinczéjének becsületére váló közös vacsora csakhamar az egész társaságot egybegyüjté a nagy étteremben, s hogy ez alkalommal nem volt hiány a köztiszteletben álló elnökre, a házi gazdára, a vendégekre és másokra mondott pohárköszöntőkben, azt nem is kell különösen kiemelni. Az ifjuság, sőt egynehányan azok közül is, kik már oda alig számithatók, pláne valóságos kis tánczvigalmat rögtönzött, s hogy a kötelességtudó vezér intelmei daczára is, némelyek csak későn, azaz voltaképen korán érezték magukat arra indittatva, hogy fekhelyüket felkeressék, s pihenés által erősitsék testüket a másnap fáradalmaira, — azt a beállott kedélyes hangulat rovására kell irnunk. Végre a legcsökönyösebbek is Morfeusz karjaiban pihentek, csak a tovarohanó bérczi patak zuhogása törte meg az absolut csendet a valóságos erdei idyllt alkotó Matlárházán.

Alig virradt, midőn az előkészületek az indulásra megtétettek. Mindenki az ég felé tekintett, s hivatottak és nem hivatottak — az illető időjós vérmérsékletéhez képest — kedvező és kedvezőtlen időjóslatoknak adtak hangot.

Eközben megreggelizett a társaság, s megérkeztek a türelmetlenül várt paripák is. Igy indult meg a menet, melynek körülbelül 20 tagja, nagyobbára a hölgyek, lóháton, a többiek pedig a turistika követelményeihez hiven az apostolok lovain.

A Fehérviz-völgybe vezető út kezdetén megerősbödött a társaság, Weber Samu lelkész, mint Szepesvármegye törvényhatóságának képviselője, Dr. Schwarz Károly polgármester, Dr. Szelényi K., Weber A. és Schwarz épitész

Késmárkról, Dr. Greisiger Mihály s Kaltstein Ágost Szepes-Béláról s végre Kallath Károly tótfalvi lelkész csatlakozott e helyen a menethez. A legpompásabb időjárás mellett haladt a társaság pihenés nélkül föl a Zöld-tóig.

Félkilencz órakor ért az időközben 61 főre szaporodott ünneplő társaság*) czélhoz.

Lenyügözőleg hatott az elragadóan szép látvány, melyet a sziklák által köritett tó nyujtott, különösen azokra, kik először pillantották meg ezuttal saját magukat a lábaik előtt elterülő, zöldesen csillogó tó tükrében. Szótlanul állottak, mintegy lebüvölve, a gyalogösvényen, mely jobbról a tó felé ágazik el, honnan az első pillantás esik a mondakörrel ékes tóra, s a körötte őrt álló hegyóriásokra, számtalan csúcsra és bevágásra. Ott alant a titokzatos, sötétzöld szinbe mártott, enyhe szellő által gyöngéden felborzolt tófelület, az évezredek óta őrködő gránitóriások által környezve, minők az eget ostromló, csaknem függélyesen emelkedő Késmárki csúcs (2555 m.), a Fecsketorony (2618 m.), a Zöld-tavi csúcs (2535 m.), a Lindner Ernő által oly eszmedúsan kidolgozott monda folytán sokat emlegetett Karbunkulustorony (2114 m.) A szakadások és mélységek hóval telvék, melynek felülete a napfényben gyönyörüen csillog és villog. A hómező közepéből egy vizesés zuhog alá, a mindent éltető meleg által olvadásba hozott, rohanó árját a völgykatlanba vezetve.

A Zöldtó 1530 m. magasságban 0.7 Ha. területet foglal el. Az olvadó hótömegek, s a fenekén előbugygyanó források a Weber Samu szerint 470 lépésnyi térfogatu tóba szüntelen uj vizmennyiséget hoznak. — A világoszöld szin Fuchs szerint egy optikai csalódásra vezetendő vissza, mig Weber a fenekén levő kőnemnek akarja azt tulajdonitani.

Mig a pompás panorámának szenteltük figyelmünket,

*) A fentebb emlitetteken kivül jelen volt, az emlékkönyvbe jegyzett aláirások szerint: Dr. Münnich Aurél, egyesületi elnök, Fischer Miklós alelnök, Róth Márton alelnök, Nikházi Frigyes. A hölgyek közül: Münnich Aurélné, Münnich Kálmánné, Fischer Miklósné, Róth Mártonné, Klug Ottóné, Széll Ödönné, Székely Zsuzsanna, Klug Nándorné, Dr. Neubauer Lajosné, Telepy Károlyné, Klug Jolán, Széll Jolán, Neubauer Elza, Tirscher Gizella, Scholtz Anna, Münnich Bianca, Székely Margit, Gréb Margit, Egressy Etel, Telepy Abigail és Cordola kisasszonyok s végre a következő urak: Telepy Károly, Weber Samu, Gärtner Kálmán, Münnich Kálmán, ifj. Dr. Klug Sándor, Dr. Rottenberg Márton, Dr. Biró Kálmán, Dezső, Kallath Károly, Lővy Mór, Bánó Lehel, Lorber József, Dr. Lorber Adolf, Széll Ödön, Weisz János, Dr. Szontágh Frigyes, Dr. Fauser Árpád, Münnich Elek, Gréb Géza, Klug Ottó, Schwarz Kornél, Ráth Arnold, Bacsányi József és Dr. Kordos.

a társaság zöme a tó balpartján, terraszszerü emelvényen épült menedékházba vonult, hol csakhamar pezsgő lett az élet.

Mielőtt a vig kedvtől túláradó körhöz csatlakozunk, tekintsünk körül a természet barátai számára épült ezen asylumban. Mielőtt a hivogató menház belsejébe lépünk, egy verandára jutunk, melyről áttekinthetjük a tó tükrét, s az azt magába záró végtelen sceneriát. Innen egy keskeny, a házat két egyenlő részre osztó folyosóra érünk, jobbra a nagy turistaszobába, melynek falai mellett puha fekhelyek állanak sorjában, melyeken a társaság nehány fáradt tagja épen kényelembe helyezkedett.

Balra három szerényen, de czélszerüen berendezett vendégszobát találunk, melyekhez az éléskamra és konyha csatlakozik, utóbbiban épen nehány hölgy nyujt segédkezet a vendéglősnének a lakoma elkészitésében. A keletre nyiló ajtón keresztül balra térve a »szivvidámitó anyagot« tartalmazó pinczébe jutunk.

A turistaszobába visszatérve, bejegyezzük neveinket a vendégkönyvbe, mely Eggenhoffer Teréz kisasszony ajándéka. Itt veszszük észre azt az örvendetes jelenséget is, hogy a társaság Telepy Károly hirneves festővel és családjával szaporodott meg.

A pompásan izlett étellel és italokkal megerösödve a szabad ég alatt tartott magyarországi kárpátegyesületi választmányi ülésbe megyünk, melynek feladata volt, a menedékháznak adandó név meghatározása.

A tanácskozás néhány percznél tovább nem tartott; miután Dr. Münnich Aurél lendületteljes szavakban inditványozta, hogy a menedékház, Frigyes főherczeg ő cs. és királyi fensége. az egyesület védnökéről neveztessék el, a jelenvoltak nagy lelkesedéssel és zajos éljenzéssel emelték az inditványt egyhangu határozattá.

Ezután az egész társaság kivonult a menház elötti térre, s a hymnus megragadó hangjai messzehangzón hirdették a hegyóriásoknak, melyeknek falain a hanghullámok megtörtek, hogy e helyen egy hazafias ünnepély megy végbe. Midőn a dal végső akkordjai elhangzottak, a menedékház épitője, Schwarz Károly késmárki épitész lépett elő, s rámutatva a befejezett épületre, annak kulcsait oly kivánsággal adta át az egyesület elnökének, hogy a menedékház sok éven át szolgáljon rendeltetésének s nyujtson barátságos menhelyet a turistáknak s a természet barátainak.

Ezután Dr. Münnich Aurél egyleti elnök mondotta el a következő beszédet:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Szerencsésnek érzem magamat és reám nézve jó előjelnek tartom, hogy első functiómat itt, Isten szabad ege alatt, a magas Tátra egyik legszebb, legregényesebb pontján teljesithetem.

A Magyarországi Kárpátegyesület áthatva fontos, magasztos feladatától, elhatározta itt e gyönyörü helyen, hogy ezen természeti szépség élvezetét minél hozzáférhetőbbé tegye, menedékházat fog épiteni; a határozat könnyü, a kivitel nehéz volt, anyagi áldozatokról lévén szó, mert tudjuk, hogy ezen kérdés megoldása egyesületi életünkben mindig a legnehezebb.

De sikerült, s ime ma készen áll a menedékház és azt hiszem, a műnek méltóbb nevet nem adhatunk, minthogy ezt magas védnökünk Fenséges Frigyes főherczeg úr nevére »Frigyes« menház-nak kereszteljük. Az elnökségnek lesz feladata ehhez ő Fensége jóváhagyását kikérni.

Ma, midőn e menházat felavatjuk, midőn ezt rendeltetése czéljának átadjuk, hálás köszönettel kell e helyen is mindazokról megemlékezni, kik létesitésén fáradoztak, tehát elsősorban az egyesület tisztelt alelnöke és tisztviselőiről és mindazon nemeskeblü egyénekről, kik részint anyagi támogatásban részesitették e terv keresztülvitelét, részint pedig az anyagi hozzájárulást gyüjtötték és a keresztülvitelre felügyeltek.

Mindazon városok, testületek és egyesek fogadják egyesületünk hálás köszönetét.

De mindezekre bővebben fog kiterjeszkedni ügyvivő alelnökünk, ki a menház történetét lesz szives vázolni, valamint Szepesvármegye, Késmárk városa, Béla városa kiküldött képviselői, kiket kérem, sziveskedjenek meghallgatni.

Az én feladatom ezek után csak az lehet, hogy itt is, hol közelébb jutottunk a mindenség Urához, ő hozzá forduljak, áldást kérve e menházra mindörökre, hogy ez czéljának, rendeltetésének minél fokozottabb mértékben nagyon sokáig megfelelhessen.

És most tisztelt hölgyeim és uraim! egyesitsük fohászainkat valamennyien és emlékezzünk meg ez alkalommal is, a mint magyar ember ezt mindenkor és mindenütt teszi, hol fontos munka megünneplésére összegyül, arról, ki országunk őre, valamennyiünknek édes gondos atyja,

a ki a turisztikának is legfőbb képviselője és pártolója, legalkotmányosabb nagy királyunkról, Első Ferencz József ő Felségéről!

Éljen a király!
Éljen a haza!

E szép beszéd után, melyet a jelenlevők zajos és lelkesült »éljen a király« kiáltásokkal, oly refrainnel kisértek, melyet a hegyormok ezerszeresen viszhangoztattak, — Fischer Miklós egyesületi alelnök pillantott vissza a menedékház történetére, konstatálva, hogy annak épitésére az első impulsust Dr. Posevitz Tivadar adta Budapesten, ki ez eszméje megvalósitása érdekében mindent megmozgatott, s e czélra jelentékeny összeget is gyüjtött. Köszönetet mondott a szónok mindazoknak, kiknek nemeskeblüsége a menház felépitését lehetségessé tette, különösen azonban Róth Márton tanár egyleti alelnök- s az épitési bizottság elnökének, kit a menház létesitésében méltán illet az oroszlánrész, továbbá Eggenhoffer Teréz urnőnek (Budapest), ki egy aneroidot, s egy vendégkönyvet ajándékozott, valamint a »Sziléziai« osztálynak is, mely egy órát és nehány faldiszt adományozott, s végül köszönetet mondott Koromzay György, Kaltstein Ágost, s Weber Samu uraknak, az épités tetterős támogatásáért és a felügyeletért.

Weber Samu Szepesvármegye törvényhatósága részéről üdvözölte a M. K. E.-et legujabb szerencsésen keresztülvitt vállalkozásáért, a »Frigyes«-menház épitéseért, — azon óhajának adva kifejezést, hogy ezen épület az idők viharaival daczolva, még számos éven át álljon ott sértetlenül, s hogy a természet barátai, kik e menházban ki és bejárnak majdan, mindenkor jól és boldogan érezzék magukat abban. Dr. Schwarz Károly polgármester, ki Késmárk városát képviselte, melynek területén a menedékház épült, lendületteljes szavakban ünnepelte az egyesület tevékenységét, s beszédét azon óhajjal végezte, hogy a gondviselés a sikerült müvet vegye oltalmába, s biztositotta az egybegyülteket arról, hogy Késmárk városa a jövőben is iparkodni fog az egyesület érdekeit előmozditani. Dr. Greisiger Mihály Béla városa nevében fejezte ki örömét a fölött, hogy az épület, melynek létesitése csupán annyi nehézség leküzdése után vált lehetővé, most már befejezetten áll ott, s bizonyára sokban fog hozzájárulni a turistika emeléséhez. Ezután Dr. Rottenberg Márton iglói ügyvéd adta elő az általa ott a tó partján rögtönzött, a vidékre, s az ünnepélyre vonatkozó, következő szép alkalmi költeményét:

A ki sajogva hordja bús szívében
A csalódásnak mérgezett nyilát,
Kit a világ e földi életében
Vigadni nem, csakis könyezni lát,
Ki büszke daczczal megtagadja Istent;
Csak ide jöjjön, megtanúlja itt fent,
Hogy él egy Isten, hogy szép a világ!

Hol zsámolyunk magas bérczek tetője,
Alattunk felhők barna tengere;
Kopár a hegy, de kicsordúl belőle
A föld méhének száz kristályere;
Hol friss a lég, hol oly közel az ég,
Honnan a csöndet el nem üzte még
A teremtésnek munkás embere!

A szürke szikláknak szűk szögletében
Az örök hónak leple szűzfehér,
Lábát alant körűlövezi szépen
Törpe fenyű és zöldelő fenyér:
S mely kölcsön vette színét a tengernek,
Mint bölcső mélyén a piczinyke gyermek,
Itt a Zöld-tó, melyet fodroz a szél.

S hogy nemzetünknek három szép szinéből
Ne legyen itten egynek sem hija,
A tó partján szép kis lakocska épűl,
Itt áll, örökre itt kell állnia!
Messzepiroslik szerte a határon,
Hirdetve: a magyarnak színe három,
De szíve vágya egy — s ez a haza!

Nem érzitek, mint csöndesűl le itt fenn,
Mely ott lenn dúl: küzdés, viszály, harag?
Nem látjátok, miként vonzódik itten
Egymáshoz sok eltérő akarat?
Nem halljátok, hő szívetek mint dobban?
Kitisztúl, majd megtelik ujra jobban,
S honszerelem, mi benne megmaradt!

Irígyen néz ránk a föld sok lakója,
Mert azt mondhatjuk: E szép hely enyém!
E kis házacskát áldja, védje, ójja,
És tartsa Isten bérczink rejtekén!
S te büszke Tátra, ne válj soha röggé,
Meredj az égnek fennen mindörökké,
Élj és virúlj idők végtelenén!

A hangulatteljes előadás, s a tartalom és forma tekintetében egyaránt sikerült költemény egyik fénypontját képezte a szép ünnepélynek, mely a födetlen fővel eldalolt »Hazádnak rendületlenül légy hive, oh magyar!« hangjai, s az egyesületi elnöknek a résztvevőkhöz intézett köszönő szavai után, zajos és lelkesült »éljen a király! éljen a haza!« kiáltásokkal ért véget. Osztatlan érdeklődéssel kisérte ezután az egész társaság a Róth Márton tanár által rögtönzött előadást a tavat környező csúcsok- és völgyekről. 11 órakor indultunk hazafelé. Kedélyes Symposion gyüjté egybe 2 órakor Tátra-Lomniczon az ottani fürdővendégek nehányával megszaporodott társaságot. Az emelkedett hangulatot fokozta számos sikerült pohárköszöntő. Dr. Münnich Aurél elnök a társaságra, különösen a hölgyekre emelte poharát, Fischer Miklós alelnök Dr. Münnich Aurél elnököt éltette, Róth Márton tanár Késmárk városát üdvözölte, Weber Samu az egylet ügyvivő alelnökének eredménydús tevékenységét méltatta, Dr. Münnich Aurél Telepy Károlyt, a hirneves festőmüvészt köszöntötte fel, Dr. Rottenberg Márton a Róth Márton egyleti alelnök bokros érdemeiről emlékezett meg, Dr. Jármay és Dr. Hammersberg a M. K. E. fölvirágzására és üdvére emeltek poharat, Dr. Rottenberg Márton a jelenvolt müvésznőt: Karczagné Kopácsy Juliskát éltette, és még sokan emeltek poharat az egyesületre, s annak tisztviselőire.

A füstölgő gőzgépek éles, a hegyek viszhangját felkeltő füttye készülődésre intett, a búcsuzás nehéz feladatán túlesve, csakhamar a kedves otthon felé vitt robogva a vonat; szivünk telve fájdalmas érzésekkel, melyek azt kedvessé vált barátainktól, s varázsuk által az istenséget magasztaló vidékektől való búcsuzáskor rendszerint eltöltik; de telve hálával is a M. K. E. irányában, melynek tevékenysége lehetővé tette, hogy a szabad természet élvezetében, a legtisztább gyönyörben, mely az emberi kebel számára megterem, — kéjeleghessünk!

Apró Közlemények.

Pénz a sárban.

Irta: **Herczeg Ferencz.**

Hóolvadás idején egyszer egy jókedvü kóbor-szellem — egyike azoknak, a kik néha keményen megtréfálják az embereket — elhullatott egy ezres bankót. A kékhasu libegett-forgott, majd az útszéli árokba esett. A szél még egyszer belekapaszkodott, rángatta is, de aztán ott hagyta a bemocskolt papirt.

A bankjegy azonban közelről nézve nem volt igazi pénz, hanem afféle tréfás papir, a melyre mindenféle sületlenséget nyomatnak az emberek, hogy felültessék és megkaczagtassák egymást.

A járókelők közül aki meglátta, fölvette. A ki aztán közelebbről megnézte, bosszúsan visszalökte megint a pocsolyába.

Először egy szép asszony látta meg. Karcsú termetü, rózsás arczu asszonyka volt, a ki ritmikus léptekkel jött az úton.

— Pénz a sárban!

Körülnézett, de senkit sem látott. Tovább sietett, de csakhamar megállott, visszafordult, habozva és félénken, mint a zerge.

Ezer forint! Ennyivel kifizethetné adósságait, a melyekről semmit sem tud az ura, de megvehetné azt a fölséges csipkepongyolát is. . . Senki sem látja — előre!

Fölfogta a szoknyáját és keskeny topánjaival belegázolt a pocsolyába. Mikor bokáig sülyedt, fölszisszent, de elszántan beljebb gázolt . . . Fehér keztyüs kezével most fölvette a besározott papirt . . . Rápillantott, aztán eldobta megint és lángvörös arczczal, undorodva és megszégyenülten menekült tovább.

Tiz percz múlva egy ifjú katona jött az uton. Délczeg, fényes és kényes tiszt volt. Mikor meglátta a pénzt, fülig elpirult.

— Pénz a sárban! Ezer forint! Éppen ennyit vesztettem tegnap becsületszóra . . . Tehát van Isten az égben!

Habozás nélkül belegázolt a pocsolyába, nem törödve azzal, hogy bemocskolja tiszti kardját, lovagi sarkantyúját. Hiszen senki sem látta!

Fölvette a papirt, aztán elsápadt szégyenében és eldobta.

— Nincs Isten! mondta.

Később egy fiatal müvész vetődött arra. Könnyüvérü, hetyke fiú, a ki bársonykabátot viselt és azt szokta mondani mindig, hogy megveti a pénzt.

— Ezer forint! Ennyi pénzzel el lehetne menni Olaszországba! Meglehetne nézni Velenczét és Nápolyt . . . O dolce Napoli!

Miután besározta magát, ő is tovább sietett, megszégyenülten és dühösen.

És mások is jöttek. Egy szép, előkelő öregasszony, a kit a szegények anyjának nevezett a nép.

— Száz szegény embert boldogithatok a pénzzel és száz hirlapban olvashatom a nevemet . . .

Megemelte a ruháját és beletipegett a pocsolyába.

Aztán egy fiatal rajongó jött.

— Ezer forint! Mennyi virágot vehetek ezért Juliámnak, mennyi ékszert és édességet!

Végül arra vetődött egy szegény tátrakalauz is. A szeszélyes szellem ekkor gondolt egyet és a hamis bankót hirtelen elcserélte egy igazi ezressel.

A tátrakalauz meglátta a kék papirt a pocsolyában és egy pillanatig habozva megállott az út szélén. Körülnézett: senki sem látta. De azért nem emelte föl, hanem tovább ment, miközben igy szólt magában: — Ezért nem mocskolom be magamat!

A tátrakalauz az egyetlen, aki nem akarta magát pénzért beszennyezni, még soha sem látott életében nagy bankót és nem is sejtette, hogy a czifra kék papirnak pénz értéke is lehet.

Mese a Csorbai-tóról.

Irta: **Galánffy Lajos.**

Abban az időben, midőn az őshitrege szerint az óriások nemzetsége uralta a földet, s a nagy tekének minden zugában folyt közöttük az élet-halál tusája, a Magas-Tátra is megingott, megrengett dulakodásuk alatt. A

győzők serege ide is követte a menekülő testvéreket, itt sem volt az üldözöttnek pihenője, öldökölték, pusztitották egymást a világuralomért, mig aztán az öldöklő harczban mindnyáját elseperte a viz, a glecser.

A menekülők magas sziklafalakon, széles hegyhátakon ütöttek tanyát, s ott húzták meg magukat egy rajban, hol a Mlinicza-völgyét magas záró falként az égbe meredő csorbai-csúcs zárja be, hol a vad tekintetü Szolyiszkó, és a széles vállú Bástyahegy között a Fátyol vizesés felett egy laposabb katlanszerü fenék van. Itt talált legjobb, legbiztosabb tanyát az üldözöttek fáradt serege. Itt torlaszolta el magát szikla-darabokkal, a magas hegyek oldalaiból felszaggatott glecserekkel, remegve gondolva a végső túsára, arra a napra, mely mindnyájokra elhatározó lesz.

Az a nap elérkezett, s azon a napon megsemmisült mind a két tábor.

A győzelemittas üldöző sereg megérkezett, s azonnal ostromhoz fogott. Visszahajlitott fenyőszálak segitségével óriási szikladarabokat zúditottak a sánczaikba vonúlt testvérekre, azok pedig megkettőztetett gyorsasággal dobálták vissza a közéjök zúditott köveket, mindenik darab után egy glecser-tömböt küldve pótlékúl.

A glecser részek, a nagy völgybe zúditott szikladarabokon szerteszét szakadtak, porrá zúzódtak, s az égető nap heve alatt csakhamar olvadásnak indúltak. Rövid pár óra alatt a két magas hegy közötti völgyület tengerben úszott.

A glecserdobálás onnan felülről nem szünt meg, alant pedig a viz mindig nagyobodott elannyira, hogy az ostromlók menekülésről gondolkoztak, s csakhamar futásnak eredtek.

Ezt látva az üldözöttek, örömkiáltásban törtek ki. Örömük kevés ideig tartott, mert az ormokon megmaradt glecserek, melyek alól a vastag kérget csak imént szaggatták fel, támaszt vesztvén, irtózatos robajjal zuhantak le a magasból, magok alá temetvén az üldözötteket, a futókat, elseperve mindent, mit útban értek.

A Szolyiszkó és Bástyahegy között lerohanó glecsermező a Fátyolvizesés sziklafalán két részre szakadt, az egyik nagy gomoly abban a fenékben állott meg és olvadt el idők multán, melyben most a nagy tó van, a kisebbik rész pedig odagurúlt, hol nyugati oldalon, a nagy tó felett ma már csak ingoványát láthatni a kisebbik tó medreinek.

A rettenetes pillanat alatt megrendült az egész hegylánczolat, s a bérczek ormairól mértföldek hosszában mindenütt alázuhantak a hómezők, az óriási glecserek, törve-zúzva hegyhátakat, hegygerinczeket, mig aztán szétforgácsolódva kisebb-nagyobb völgyületekben, katlanokban megállottak, s lassanként vizzé váltak.

Innen van olyan sok szép tó, gyönyörü tengerszem a Magas-Tátrában, s ezért oly kevés mostan ottan a hómező, a glecser.

A nagy katastropha után más lett a bérczi-világ. Tündérek jöttek a hegyekbe, a völgyekbe, az ezüstösszinű tavakba, az égszinkék tengerszemekbe, a kik teleszórták a völgyeket, dombhátakat tarka szép virágokkal, a kik beültették a tavak, tengerszemek partszéleit sáslevelekkel, nympheákkal és sokféle vizi növényekkel.

Átalakúlt minden, s szép lett ezekután a hegyekben az élet.

A szálas fenyvesek, illatos törpe fenyők örökzöld lombjai között ékeskedő nagy tóba, aranyhajú vizi tündérleánykák költöztek, a kisebbik tavat egy vizi tündér királyfi választotta magának lakásul.

A nagy tó tündérei, a szolgálatukban álló kis törpék által csillámpalás szikladarabokból házakat, palotákat épitettek magoknak, melyeknek kristályfedelein tiszta éjjelenkint a holdnak ezüst fénye, a nap óráiban az égető tűzkarikának, a napnak tört meg aranyos sugára. A csillámpalából épült kristályfedelü paloták idővel összedöltek, elpusztultak a vizi birodalomban, de a csillámpalás szikladarabok még manap is ki-ki kandikálnak a nagy tóból, melynek vize holdas éjjeleken mindig ezüstös fényü, s csak a nap óráiban változik el szine a szerint, a mint báránynyelleg foszlányok szálldogálnak, vagy komor fellegek üzik egymást a magas égboltozaton, avagy a fenyvesek lombjainak haragos zöld színét ölti magára.

Vizének szine, felülete, mélye, olyan változó, mint egy szép, de szeszélyes nő, ha incselkednek véle. A legkisebb szellő fuvallatára hullámok támadnak szine felületén, s ha a hegyekben vihar van, ha az ég zengése viszhangzik a bérczek falai közt, az ő keblének mélyében is háborgás van, kristálytálytiszta vize felkavarodik, s hullámfodraival korbácsolja a partokat.

A mint mondám, a nagy tóba aranyhajú tündérleánykák költöztek, a kisebbik tavat pedig egy vizi tündér-királyfi foglalta el.

A tündérleánykák egy királynénak voltak alattvalói,

engedelmes szolgáktól, a kis törpéktől körülvéve, a kik épitő mesterek, ácsok, de egyszersmind őrei is voltak a kis birodalomnak.

A királyfinak csak két törpéje volt, egyik udvarnoka, szolgája, a másik csolnakára, birodalmának őre, de mind a kettő hűséges, engedelmes, urát szerető, urához ragaszkodó szolga

A szép királyfinak minden mulatsága vadászat és halászatból állott. Széles levelü utilapú ladikján bekalandozta birodalmának sikmezejét, sás és bozóttal benőtt határait, s ha néha-néha egy eltévedt nádi madarat, vadréczét nyilazott le, vagy egy ezüst pikkelyes halacskát fogott horogja, öröme határtalan volt. Vándorlása, kóborlása közben fölhatolt olykor a glecser által magasra emelt fövénygátra, a mely gát birodalmának határát képezte, be is tekintett onnan a meszsze kéklő hegyekbe, lenézett a virágos völgyekbe, a nagy tóra, s merengve nézte a tó hullám-fodrainak pajkos játékát, hallgatta az andalitó éneket, mely a tó partját övező zöld lombsátorból hozzá időnként fölhangzott.

Egy ily alkalommal nem birt kiváncsiságának ellentállani; a fövénygátról alászállott, s a nagy tó felé tartott. Meghökkent attól, a mit látott, s hogy észre ne vétessék, egy százados fenyő háta mögé húzódott.

A tarka-barka virágokkal behintett pázsitra aranyhajú leánykák ugráltak ki a sáslevelü csolnakokból, azután elkezdtek futkározni, virágot szedni, felkoszorúzták fürtös fejecskéiket szebbnél szebb erdei, mezei virággal és tánczoltak, mulattak játszi, kedves, gyermekes pajkossággal.

Most már tudta a királyfi, kik énekelnek olyan szépen, andalitóan és e naptól fogva abban a bizonyos órában mindig ott volt a szálas fenyő háta mögött, és boldog merengéssel nézte a leánykák kedves mulatságát, — hallgatta azt a büvös-bájos Lorelei éneket, mely szive mélyéig hatott. Egy izben a zöld pázsiton egy kis morga futott keresztül. A magasban éles fütty hallatszott, s pillanat alatt egy nagy hegyi sas csapott le a kis állatra. A leánykák megriadva futottak össze, aztán le a dombpázsitról a tó partjára, hol a kis törpék vártak reájok, beugráltak a sáslevelü csolnakokba, s hátra nem nézve többé, sebesen hazafelé eveztek.

A leánykák egyike a sebes futásban elesett, homlokát egy kiálló fatörzsben megütve, elalélt, s a zöld pázsiton maradt. Távollétét a megijedt leánykák csak az est óráiban vették észre.

Nosza lett erre lótás-futás a vizi palotákban. A királyné felfegyvereztette csillámpalás dárdákkal, sáslevelű szablyákkal minden törpéjét, s útnak inditotta őket az eltévedt leányka felkeresésére.

Épen akkor érkeztek a fövénygáthoz, midőn a királyfi az elalélt leánykát karjaiba emelve, édes terhével a gáton átlépett. Későn érkeztek, a királyfi belépett sáslevelekből font keritéses birodalmába, melyeknek kapui utána hirtelen bezárultak.

A kis törpék előbb kérésre fogták a dolgot, később szitkozódással folytatták, majd döngetni kezdték a kapukat.

Hiába volt minden! kiáltó szavukat visszhangozták a közelálló bérczek, de a kihez az szóllott, a királyfi nem hallotta már azokat. Vizipalotájába érve, ápolni kezdte a leánykát, kinek homloksebeit friss vizbe mártott hófehér patyolattal borogatta, melynek szép tejútján végig szivárgott a piros vér.

Mikor a leányka feleszmélt, kérdő tekintetet vetett az ifjúra, az pedig megértette azt, s vigasztalni kezdte betegét, ne féljen, legyen nyugodt, jó helyen van, nem lészen bántódása.

A leányka az édes szavak alatt álomra szenderült, s elaludt, s nem is ébredt fel többé, mert a nagy tó királynéja, mivel törpéi az elrablott leányka nélkül tértek vissza, bosszút esküdött a leányrabló fejére, s törpéit még az éj óráiban visszaküldte a kisebbik tóhoz, megparancsolva nekik, hogy a kisebbik tónak sáslevélből készült keritéseit, kapúit, a tó szélein álló összes vizi növényeket tépjék fel, tördeljék le a közelálló fenyvesek galyait, kaparják össze a bozótokat; aztán mindezeket dobálják a tóra, temessék el a bennelakókat elevenen.

Mikor a törpék ezzel készen voltak, hazamentek, bejelentették a királynénak, hogy parancsa teljesitve van. A királyné ezek után leugráltatta törpéit a nagy tó fenekére, átfuratta száz meg száz helyen a két tó közötti elválasztó fövényfalat, s a kisebbik tó vize lassanként apadni kezdett. Mire az eget befutotta a hajnal pirja, a kisebbik tóban már nem volt viz, medre egy nagy zöld sirhalomhoz hasonlitott.

A zöld sirhalomban örök álomra szenderültek a királyfi, a leányka és a két törpe.

A nagy temetés után a föld lakói, emberek jöttek a vidékre, a kik elfoglalták a hegyeket, a völgyületeket, azokra épitkezni, ásni, túrni kezdtek.

Erre a nagy tó lakói is elhagyták szép helyöket, s

eltüntek. Hová, merre mentek, nem tudja senkisem, de azóta soha sincsen viz a kisebbik tó medrében. Nagy esőzések, viharok alkalmával megtelik egy időre begyepesedett ürében a viz, de csakhamar átszivárog az a fövényes gáton a nagy tóba, ingoványos felületén, a növényrétegen a járatos földmives is félve jár.

Jaj az idegennek, ki magában jár e helyen, s az utat eltéveszti!

Egy Hoverla-utazás (2057) m. ski-n*)

Tartarovi tartózkodásom alatt, két év alatt, a hegységekbe ski-n tett kirándulásaim közben szerzett tapasztalataim minden kétely fölé helyezik e sport nagy érékét az erdészetre nézve, havas hegyek között. Ez okból eltökélt szándékunk, a *Csernahora* lánczának legmagasabb csúcsát a *Hoverlát* ski-n megmászni, mindazonáltal csak 1897 márczius 16-án volt keresztülvihető, mert a magas, meredek hegyoldalakon szilárddá fagyott hónak előbb kissé fel kellett engednie, hogy jó, veszélymentes ski-pályát képezhessen.

A Körösmezei országutat használva, hajnali $2^1/_2$ órakor indúltunk el Tartarov-ról, Zeimir-nél a Laszesczina-völgybe tértünk le, s reggeli 7 órakor értük el a Kozmiescsek-i csőszházat, utunk tulajdonképeni kiinduló pontját.

Az ott lakó erdész-személyzetnek, s az erdei munkásoknak végtelen nagy volt a csodálkozása szándékunk fölött, s nem egy viharbarnitotta arcz torzúlt gúnyos mosolyra; de általános volt az a nézet, hogy egy ilyen vállalkozás egy nap alatt egyáltalán nem, s a méternél mélyebb, puha hóban hóczipőn épen nem vihető keresztül.

Egy órai pihenés után neki indúltunk. Az első 150 méternyi magaslatra ski nélkül hágtunk fel, miután a szilárddá fagyott hóréteg sehol sem szakadt be, csakis egy órai mászás után, midőn az erdő mögöttünk volt, lett puhább a hó, s felcsatolhattuk a skit, melynél az egész uton hiven megmaradtunk.

A Magyar-Kárpátegyesület menházához (1390 m.) érve, gyönyörü kilátásunk nyilt a kékes körvonalakban, mint gyémánt a napfényben csillogó Hoverlára, s a Kozmiescsek havasnak előttünk meredeken emelkedő hátát

---

*) Fordítása a legyel nyelven, a gácsországi Tátraegyletnek 1897-ben megjelent évkönyvében megjelent értekezésnek.

szemlélgettük. De egy félórai pihenéssel be kellett érnünk, miután előttünk volt még az útnak $^2/_3$ része; az éles déli szél daczára is megkezdtük 10 óra 45 perczkor a felmászást, s a társaság egy erdőmentes hegyoldalon csakhamar rajvonalba oszlott, miután mindenki a maga szakállára iparkodott a legjobb felhágó utat megtalálni. Csak déli 12 órakor gyültünk össze rövid pihenőre 1700 méternyi magasban, s 1 óra 10 perczkor érkeztünk a tulajdonképeni Hoverla-csúcs meredek kúpjának lábához.

Balról a mély hasadék, jobbról a csaknem függőleges kősziklák látványa, melyek között egy keskeny, felhágásra alkalmas vonal kigyózott, legkevésbbé sem volt biztató. Az utnak e része csakugyan nagyon nehéznek bizonyúlt, sőt életveszélyesnek is, a mennyiben a vihar nagy kedvet mutatott rá, hogy bennünket a szikla széléről lesodorjon. Az akarat legnagyobb erőmegfeszitésével kúsztunk lassan és óvatosan fölfelé; később aránylag biztosabban, miután a vihar a sziklafal felé szoritott bennünket.

Az utolsó 258 méter mindazáltal 55 perczet vett igénybe, s óriási ujjongással üdvözöltük a csúcsnak a hóból alig $1^1/_2$ méternyire kiálló háromszögelő jelvényét.

20 percznyi szünet után, mialatt a jel mellett egy mélyedésben iparkodtunk védekezni a hideg, átható szél ellen, visszafelé indúltunk, anélkül, hogy az impozáns látványból sokat élveztünk volna, mert a veszélyes lemenés nagy gondott okozott nekünk.

Legnagyobb bámulatunkra azonban a völgyi út rövid szerpentinek és lépcsőlejáratok segitségével 30 percz alatt, s aránylag könnyen és gyorsan ment végbe, mi fölött általános öröm kelt bennünk. A Hoverla sziklatömbjétől 20 percz alatt száguldottunk le a menházhoz. Fogalmat nyujthat ez utazás őrült gyorsaságáról annak a megfontolása, hogy az átlagos másodperczny sebesség 4.5 méterre (óránkint 16.2 kilométerre) rúgott, s hogy a légvonat a résztvevők egyikének fejéről lekapta a nehéz sapkát.

A menházban való rövid tartózkodás után épen ily gyorsan értünk az erdőig. Az erdőállományban, s a vágásokban a leszállás a puha, gömbölyödő hó, és a sokszorosan kanyarodó ut által volt gátolva, elannyira, hogy a menháztól a Kozmiescsek erdőőrházikóig 53 perczre volt szükségünk.

Délutáni öt órakor már kedélyesen melengettük tagjainkat a vendégszerető erdőőr tüzhelyénél, s hála a m. kir. erdészeti hivatalnokok szives előzékenységének, használatba vehettük az őrház vendégszobáit.

Hat órát vett igénybe a felmászás a csúcsig, 1 óra 43 perczet a lejövetel, s 1 óra 17 perczet a pihenés, összesen tehát 9 órát.

Két órai pihenés után kocsira ültünk, s 10½ órakor értünk Tartarovra.

A kiránduláson résztvett: Malaczýnski Marian kir. erdőfelügyelő nejével együtt, Marcinkov Tamás, Schnaider József kir. erdészek és Savczuk Onufer s Kondruk Jakab erdőőrök.

Malaczýnski Marian.

Egyesületi ügyek.

A M. K. E. védnöke:

Frigyes cs. és kir. főherczeg ő fensége.

Tiszteletbeli elnök:

Gróf Csáky Albin ő nagyméltósága.

Tiszteletbeli tagok:

Döller Antal, Róth Márton, Siegmeth Károly, Münnich Kálmán, Benedicty I., gr, Bethlen András.

A M. K. E. tisztviselői:

Elnök: *Dr. Münnich Aurél*, országgyülési képviselő.
Ügyvivő alelnök: *Fischer Miklós*, főgymn. igazgató, Igló.
Másodalelnök: *Róth Márton*, tanár, Igló.
Titkár: *Nikházi Frigyes*, tanár, Igló.
Pénztáros: *Marcsek Andor*, tanár, Igló.
Szerkesztő: *Lővy Mór*, népisk. igazgató, Igló.
Számvizsgálók: *Kompanyik Coelestin*, apátplébános, Lőcse, *Topscher György*, egyházfelügyelő, Igló, *Dénes Ferencz* tanár, Lőcse.

Választmányi tagok:

A központi választmány tagjai: Arányi Antal, Igló; Bartsch Gusztáv, Hadusfalu; Beck Ede, Késmárk; Bexheft Mór, Budapest; dr. Csáky Károly, Podolin; Czibur Bertalan. Nagy-Mihály; dr. Chyzer Kornél, Budapest; gróf Csáky

Zeno főispán, Lőcse; gróf Csáky Gyula, Kassa; Dannhauser Rezső, Poprád; Förster Gyula, Szepes-Szombat; Geyer G. Gyula, Igló; dr. Greisiger Mihály, Szepes-Béla; Genersich Tivadar, Késmárk; Hensch Ede, Szepes-Szombat; Horti Valér, Késmárk; Hoepfner Gusztáv, Lőcse; dr. Jármay László, Tátrafüred; Kertscher Sándor, Késmárk; Kulmann János, Poprád; Kaltstein Ágost, Szepes-Béla; Kéler Pál, Késmárk; Kürthy Lajos, Liptó-Szent-Miklós; Koromzay György, Szepes-Béla; dr. Lorx Sándor, Lőcse; Majunke Gedeon, Szepes-Szombat; Máriássy Ferencz, Márkusfalva; Meller János, Zabrze; Münster Tódor, Kassa; Novelly Sándor, Kassa; Oltványi Pál, Szeged; dr. Ottó, Boroszló; dr. Posewitz Tivadar, Budapest; Putsch Tóbiás, Igló; Páter Kálmán, Lőcse; dr. Raisz Gedeon, Budapest; Szentiványi József, Szent-Iván; dr. Szmrecsányi Pál, szepesi püspök, Szepeshely; dr. Szontágh Miklós, Uj-Tátrafüred; dr. Szontágh Ábrahám, Budapest; Szőnyey Kálmán, Lőcse; Terray István Likér; dr. Vécsey Tamás, Budapest; Weszter Pál, Nagy-Szalók; Weber Rudolf, Budapest; Weber Samu, Szepes-Béla; Wagner N., Boroszló; Dr. Weisz Miksa, Budapest; Ulbrich Ede, Budapest; Zoffcsák József, Budapest; Zimann János, Igló. — Póttagok: Gabos Gyula, Tátrafüred; Jeszenák Ráfael, Losoncz; Joob Marczel, Plathy Mihály, Kubinyi Bertalan, id. Szentiványi Károly, Liptó-Szent-Miklós.

Az egyesületi muzeum bizottsága:

Elnök: *Wünschendorfer Károly*, Poprád.
Őr: *Dannhauser Rezső*, Poprád.
Pénztáros: *Christmann Tivadar*, Poprád.
Könyvtárosok: *Chodász J.*, Poprád és *Lővy Mór*, Igló.
Szakvezetők: *a)* az állattani részben: dr. *Greisiger Mihály*, Béla és *Husz János*, Felka;
b) a növénytaniban: *Gruber Károly*, Csütörtökhely és *Weber Samu*, Béla;
c) az ásványtaniban: *Róth Márton*, Igló.
Rendes tagok: Emericzy Ödön, Felka; Folgens Kornél, Igló; Geyer Gyula, Igló; dr. Hankó Arthur, Poprád; Kulmann János, Poprád; Kövy Imre, Igló; dr. Posewitz Tivadar, Budapest; Roth Mihály, Poprád; Siegmeth Károly, Debreczen; Trompler János, Igló és az osztályok képviselői.

A M. K. E. képviselői:

Arad: Szontágh Géza, kereskedő.
Baja: Kálmán Kolos, főgymn. tanár.
Breznóbánya: Fáykiss Nándor, gyógyszerész.
Budapest: Dr. Szőnyey Dezső, ügyvéd.
Debreczen: Szojka Gyula, keresk. akadémiai tanár.
Dobsina: Klein Samu, tanár.
Eperjes: Szutórisz Frigyes, tanár.
Hunfalu: Gretzmacher Gyula, körjegyző.
Jolsva: Dr. Hensch Géza, városi főorvos.
Kecskemét: Hanusz István, reálisk. igazgató.
Késmárk: Horti Valér, fürdőigazgató és Kertscher Sándor, igazgató-tanító.
Kolozsvár: Dr. Genersich Gusztáv, orvostudor.
Krompach: Kovácsy Sándor, városi jegyző.
Losoncz: Jeszenák Ráfael, főgymn. tanár.
Magyar-Óvár: Dr. Kossutány Tamás, akad. tanár.
Matheócz: Höntz Adolf, ev. lelkész.
Nagyvárad: Mezey Mihály, kir. közjegyző.
Nyiregyháza: Kubassy Gusztáv, ékszerész.
Pécs: Dr. Reeh Dezső, ügyvéd.
Podolin: Dr. Csáky Károly, orvos.
Poprád: Wünschendorfer Károly, ev. lelkész.
Pozsony: Stromszky Emil, nyomdatulajdonos.
Rimaszombat: Dr. Szabó Károly, városi orvos.
Salgó-Tarján: Barella Henrik, kereskedő.
Sopron: Báder Gusztáv.
Szeged: Dr Kelemen Béla, ügyvéd.
Székesfehérvár: Pete Dani, tkptári pénztáros.
Szent-Lőrincz: (Baranya) Dr. Rameshofer Sándor, orvos.
Szepes-Béla: Wéber Samu, ev. lelkész.
Szepes-Olaszi: Majunke Géza.
Szepes-Szombat: Hensch Ede, kereskedő.
Szepes-Váralja: Kirchmayer Gusztáv, postamester.
Wien: Delhaes István, festőművész.

Alapitó tag:

Frigyes főherczeg Ő cs. és kir. fensége . . . . . 200 frt.

Jegyzőkönyv

felvétetett a Magyarországi Kárpátegyesület 1897. évi augusztus hó 1-én Barlangligeten tartott XXIV. közgyülésén.

Jelen voltak:

Fischer Miklós ügyvivő alelnök mint elnök, Róth Márton másodalelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár és következő egyesületi tagok: Dárday Sándor min. tanácsos, Dr. Münnich Aurél, Ponori Thewrewk Emil, Iványi Fekete Dénes, Mattyasovszky István, Münnich Kálmán, Veszprémi Sándor, Sesztina Jenő, Jékey Mór, Luby Gyula, Rikl Gyula, Dr. Karay, Putsch Tóbiás, Gresch Ágoston, Dr. Posewitz Tivadar, Bohus Boldizsár, Rikl Antal, Dénes Ferencz, Szutorisz Frigyes, Pallaghy Gyula, Dr. Haáz Béla, Dr. Nosz Gyula, Folgens Kornél, Dobó Adolf, Kövi Imre, Czibur Bertalan, Groffits Mihály, Dr. Greisiger Mihály, Tunner János, Teltsch Arthur, Róth Frigyes, Kaltstein Ágost, Lővy Mór, Dr. Gabriel Frigyes, Aszonyi Adolf stb. és számos hölgyvendég.

Tárgyak:

Elnöklő Fischer Miklós ügyvivő alelnök megnyitottnak nyilvánitván a gyűlést, részvétteljes szavakban emlékszik meg ama mély gyászról, mely az egyesületet volt elnökének, néhai Migazzy Vilmos gróf elhunytával érte. Meleg szavakban méltatja azokat az érdemeket, melyeket magának az egyesület felvirágoztatása körül szerzett és áldozatkészségét, melyet az egyesület czéljainak megvalósitása körül kifejtett.

A közgyülés az egyesület elhúnyt elnökének, boldogult Migazzy Vilmos gróf gyászos kimulta felett mély fájdalmának és gyászának ad kifejezést és emlékét jegyzőkönyvileg is megörökiteni határozza.

I.

Felolvasásra kerül az elnöki jelentés, mely mindenekelőtt visszapillantást vet az egyesület müködésének utolsó hat évére, mint a mely idő alatt a mostani tisztikar állott az egyesület élén; hü képét nyujtja mult évi sok irányú tevékenységének és törekvéseinek; méltatja az osztályok müködését és végül felkéri az egyesületnek minden egyes tagját és barátját, hogy az elnökséget törekvéseiben támogassa és az egyesületnek minél több hivet és munkatárst szerezzen.

A közgyülés örvendetes tudomásúl veszi az elnöki jelentést és köszönetet szavaz úgy az elnökségnek, mint a központi választmánynak buzgó és kitartó müködéseért.

II.

Elnök előterjeszti az 1896. évi zárszámadást, mely 7741.55 frt bevételt és 7489.59 frt kiadást tüntet fel, valamint a számvizsgáló bizottság jelentését a számadások megvizsgálásáról.

A közgyülés tudomásúl veszi az előterjesztést és a pénztárosnak kifejtett buzgalmáért és lelkiismeretes pontosságáért a szokásos felmentvény megadása mellett elismerést és köszönetet szavaz. Köszönetet szavaz a számvizsgáló bizottsági tagoknak feladatuk készséges és hű teljesitéseért.

III.

Felolvasásra kerül az 1897. évi előirányzat, mely 6160 frt bevételt és ugyanannyi kiadást tüntet fel. Ebből az összegből 3020 frt kulturális czélokra, 1664 frt pedig épitkezésekre van előirányozva.

A közgyülés az előirányzatot tudomásul veszi.

IV.

A muzeumi bizottság jelentését, 1896 évi zárszámadását és 1897 évi előirányzatát a közgyülés örvendetes tudomásúl veszi és köszönetet szavaz a bizottságnak a muzeum hű kezeléséért.

Ezzel kapcsolatosan örvendetes tudomásúl veszi a közgyülés elnöknek azt a jelentését, melynél fogva Dr. Wlassics Gyula, m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister úr ő Nagyméltósága a muzeumi épület kibővitésére 1000 frtot adományozni méltóztatott. A közgyülés a minister úr ő Nagyméltóságának nagylelkü adományáért hálás köszönetet szavaz.

V.

Róth Márton, az épitő bizottság elnöke jelentést tesz a Zöldtavi menedékház épitéséről és berendezéséről, a mult évben eszközölt útépitések és útjavitásokról, valamint arról, hogy Wagner tagtárs a Haramiakőtől — a Tarpatakig, Dr. Weisz Miksa tagtárs pedig Tátrafüredtől — a Málnásrétekig, saját költségükön utat épitettek.

A közgyülés tudomásúl veszi a jelentést és nevezett uraknak szives áldozatkészségökért köszönetet szavaz.

VI.

Elnök jelentést tesz hazánk ezeréves fennállásának emlékére az egyesület által a Gerlachfalvi csúcson rendezett ünnepélyről, valamint a Gerlachfalvi csúcs elnevezéséről, mire nézve felolvastatik a m. k. belügyminister úrnak rendelete, mely következőleg hangzik: »Ő császári és apostoli királyi Felsége a kabineti irodának f. évi január hó 20-án 48 szám alatt a Felség személye körüli miniszter úrhoz intézett közleménye szerint a »Magyarországi Kárpátegyesület« kérelmére legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a Gerlachfalvi Kárpáthegycsúcs legmagasabb nevéről »Ferencz József csúcs«-nak neveztessék.

Miről a vármegye közönségét a Magyarországi Kárpátegyesület kérvényének a mellékletekkel együtt ·/. alatti megküldése mellett tudomás és további megfelelő eljárás végett értesitem. Budapesten, 1897. évi február hó 7-én. *Perczel* s. k.«

Szepesvármegye törvényhatósági bizottsága e leiratot lelkes örömmel vette tudomásul, tudatta úgy a Magyarországi Kárpátegyesülettel, mint Gerlachfalu községgel és elrendelte, hogy e határozat közérdekü jellegénél fogva, az országos statisztikai hivatallal, a budapesti és kolozsvári egyetemmel, továbbá a pozsonyi, nagyváradi és kassai jogakadémiákkal és a magyar földrajzi társasággal közöltessék.

A Magyarországi Kárpátegyesület hódolatteljes tisztelettel veszi tudomásúl Ő Felségének legmagasabb elhatározását.

VII.

Elnök jelentést tesz arról a megbizatásról, melyet az Elnökség a mult évi közgyüléstől a protektoratus betöltése iránt nyert: Örömmel jelenti, hogy az egyesület élére legmagasabb védőnek sikerült Frigyes főherczeg, ő cs. és kir. fenségét megnyerni; Ő Fensége tekintve az egyesület közhasznu, hazafias és buzgó müködését, teljes készséggel fogadta el az egyesület feletti protektoratust és 1896. évi deczember hó 15-dikén fogadta Pozsonyban a Magyarországi Kárpátegyesület küldöttségét, mely megjelent előtte, hogy ő fenségének kegyes elhatározásáért az egyesületnek legbensőbb köszönetét és háláját fejezze ki. A küldöttséget Csáky Albin gróf v. b. t. tanácsos, az egyesület örökös tiszteletbeli elnöke vezette; tagjai voltak: dr. Szmrecsányi Pál szepesi püspök, dr. Münnich Aurél országgyülési képviselő, Fischer Miklós ügyvivő alelnök és Horti Valér fürdőigazgató.

A közgyülés lelkes örömmel veszi tudomásul a jelentést és a bizottságban résztvett tagoknak szives fáradozásukért hálás köszönetet szavaz.

VIII.

Napirendre kerülvén az elnökválasztás ügye, elnöklő Fischer Miklós ügyvivő alelnök jelentést tesz azokról az előkészitő lépésekről, melyeket az elnökség karöltve a választmánynyal e tekintetben tett.

E jelentés alapján a közgyülés egyhangulag és nagy lelkesedéssel Dr. Münnich Aurél országgyülési képviselőt választja meg egyesületi elnöknek és kiküldi Dr. Ponori Thewrewk Emil vezetése alatt Gresch Ágoston ügyvéd, Czibur Bertalan és Dr. Greisiger Mihály egyleti tagokból álló küldöttséget, hogy ez az újonnan megválasztott elnököt a közgyülésen való megjelenésre felkérje.

A megjelenő elnököt a közgyülés nagy lelkesedéssel fogadja, Fischer Miklós ügyvivő alelnök méltatván azokat az érdemeket, melyeket eddig is az egyesület körül szerzett és kifejezést adván annak a bizalomnak, melylyel az egyesület további müködése elé tekint, felkéri az elnökség átvételére.

Dr. Münnich Aurél átvevén az elnöki tisztet, mindenek előtt hálás köszönetet mond a személyét ért megtisztelő bizalomért és meleg üdvözlésért. Megtisztelő eme bizalom reá nézve, mert országos jellegü és müködése eredményeiben országos fontosságú egyesület élére állitja őt, oly egyesület élére, mely iránt a legmagasabb körök is érdeklődéssel viseltetnek és melynek élén oly kiváló férfiu állott mint Csáky Albin gróf, ki a közpályán elfoglalt sokoldalu tevékenységgel járó állása mellett is, bölcs tanácscsal és biztos kézzel vezette az egyesület ügyeit és azóta is, mint tiszteleti elnök, szivesen mozditja elő az egyesület törekvéseit; majd Migazzy Vilmos gróf, kinek buzgalma és áldozatkészsége egyesületünk czéljainak elérése körül mindenek előtt ismeretes. Ily elődök után ezt a helyet elfoglalhatni, a milyen megtisztelő reá nézve, époly nehéz kötelességeket ró reá, melyeknek erejéhez és tehetségéhez képest megfelelni szilárd akarata és elhatározása.

Ebből kifolyólag igyekezni fog egyesületünk feladatait a lehetőség szerint megvalósitani: hazánk és különösen a Magas Tátra természeti szépségeit feltárni, úgy a belfölddel, mint a külföldi közönséggel megismertetni, a turistaságot és az idegenforgalmat emelni és ennek révén

közgazdasági érdekeinket emelni. Igyekezni fog, hogy az egyesületet nemes törekvéseiben úgy egyes városok és megyék, mint a magas kormány támogassák, anyagilag is segitsék. Törekvése oda leend irányitva, hogy egyesületünk a hasonló czélú hazai turisztikai egyesületekkel jó egyetértésben éljen, hogy nagy czéljaink elérésére esetleg közös akcziót indithassunk. Kérve a többi tisztviselőknek, úgyszintén a központi választmánynak és az egyes osztályok elnökségeinek barátságát és támogatását és még egyszer hálás köszönetet mondva az iránta nyilvánult bizalomért, elfoglalja az elnöki széket.

A szónoki hévvel elmondott elnöki székfoglalót a közgyülés nagy lelkesedéssel fogadta és azután a többi tisztviselők választását ejtette meg.

A közgyülés ujabb három évre megválasztja egyhangulag ügyvivő alelnöknek: Fischer Miklóst, másodalelnöknek: Róth Mártont, titkárnak: Nikházi Frigyest, pénztárosnak: Marcsek Andort, eddigi tisztviselőket.

A megüresedett választmányi tagság helyére a közgyülés egyhangulag Dr. Weisz Miksa budapesti tagtársat választja.

IX

A központi választmány következő inditványokat terjeszt a közgyülés elé:

1. A Magyarországi Kárpátegyesület közgyülése I. Ferencz József apostoli királyunk ő Felségének fejezze ki hódolatteljes feliratban legmélyebb köszönetét ama legmagasabb elhatározásáért, melylyel legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy hazánk legmagasabb orma, a Gerlachfalvi csúcs az ő dicső nevéről »Ferencz József csúcs«-nak neveztesék el.

2. Frigyes főherczeg ő cs. és kr. Fenségéhez, mint az egyesület legmagasabb védőjéhez a közgyülés egy a legmélyebb hódolatát kifejező táviratot intézzen és egyszersmind adjon kifejezést őszintén érzett örömének azon örvendetes esemény felett, mely ő fenségét és fenséges családját a közelmult napokban érte.

3. Csáky Albin gróf Ő Nagyméltóságához, mint az egyesület örökös tiszteletbeli elnökéhez a közgyülés legmélyebb tiszteletét tolmácsoló távirat intéztessék.

4. Kerestessék meg ujból a magyar kormány, hogy az egyesületet állandó államsegélyben részesitse.

5. A M. Kárpátegyesület alapitásának emlékére a jövő évben Ó-Tátrafüreden tartandó közgyülés alkalmából 25

éves jubileum rendeztessék és annak szervezésével az elnökség bizassék meg.

Dárday Sándor miniszteri tanácsos következő inditványt terjeszt a közgyülés elé:

»Kerestessék meg a m. kir. közlekedésügyi minister úr, hogy a turistaforgalom emelésére a Csorbatótól Barlangligetig terjedő turista uton személyszállitással összekötött póstaközlekedés létesittessék.«

Gresch Ágost következő inditványt tesz:

»Kerestessék meg a m. kir. közlekedésügyi minister úr, hogy a Barlangligettől Zakopaneig terjedő utat ismét a törvényhatósági utak hálójába vétesse fel, valamint hogy ezen és a galicziai út között összeköttetés létesittessék.«

Kövi Imre inditványozza, hogy Weisz fényképész, ki a Magas-Tátráról stereoskopikus felvételeket eszközöl, az egyesület részéről morális támogatásban részesitessék.

A közgyülés a tett inditványokat elfogadja és azok foganatositásával az elnökséget bizza meg.

Elnök megköszönve Barlangliget igazgatóságának a terem szives átengedését, a közgyülést berekeszti.

Dr. Münnich Aurél,
a Magy. Kárpátegyes. elnöke.

Fischer Miklós,
ügyvivö alelnök, elnöktárs.

Nikházi Frigyes,
titkár.

Elnöki jelentés.

Mélyen tisztelt közgyülés!

Mielőtt a Magyarországi Kárpátegyesület mult évi müködésének főbb mozzanatait vázolnám, egy szomoru kötelességet kell teljesitenem.

A kik a mult évi közgyülésen résztvettek és az ott elhangzott elnöki jelentés utolsó sorait emlékezetökbe visszaidézik, bizonyára nem gondoltak arra, hogy ama fájdalom- és lemondásteljes, de reményt nem vesztett hangok egy hasznos munkában eltöltött élet nyilvánitásának utolsó akkordjai legyenek! A reményt, melylyel mindnyájunk által nagyrabecsült elnökünket az egyesület élén megtarthatni véltük, megsemmisitette a kérlelhetlen halál; a szeretetet, a bizalmat, melylyel tiszteletreméltó alakját körülvettük,

kioltotta a könyörtelen végzet, de nem olthatja ki keblünkből áldott emlékét. Egyesületünk törekvései iránt mindenkor táplált meleg rokonszenve és érdeklődése, minden jó és nemes ügy iránti lelkesedése és áldozatkészsége maradandó emléket biztositanak nevének egyesületünk történetének lapjain.

Azok a szavak, melyekkel az istenben boldogult családja előtt egyesületünk elfelejthetetlen elnökének gyászos elhunyta felett legmélyebb fájdalmunknak és kegyeletteljes részvétünknek az egyesület nevében kifejezést adtunk, elhangozhatnak; ama koszoru, melyet egyesületünk képviseletében ravatalára helyeztünk, elhervadhat, de az ő soha el nem homályosuló emlékezete örökké élni fog hálatelt keblünkben!

*

Áttérve jelentésemre, mindenek előtt egy rövid visszapillantást kivánok vetni arra a hat évre, melyeken át én és tiszttársaim az egyesület ügyeit szolgáltuk. Nehéz és bonyolult körülmények között vállaltuk el az egyesület vezetését, mert hisz akkor szakadt el a budapesti osztálylyal együtt más négy osztály is az anyaegylettől és megalakitották a Magyar Turista Egyesületet. Elszakadásuk nem tartóztathatta fel egyesületünket feladatának teljesitésében, sőt megaczélozta két évtizedes multjában gyökeredző életerejét. A verseny, mely a két egyesület között támadt, csak fokozta munkakedvünket, tetterőnket és kitartásunkat. Mely egyesület került ki mint győztes e nemes versenyből, melyik tett többet hazánk, s különösen annak ugyszólván egyedüli turisztikai objektuma, a Magas Tátra érdekében, annak eldöntése nem lehet a mi feladatunk. Én itt e helyen csak a száraz tények felsorolására szoritkozom, melyek minden hangos szónál többet mondanak. Ezen hat év alatt, daczára annak, hogy tagsági dijakban csak mintegy 22000 frt folyt be, a központ bevétele mégis 42000 frtot tett ki, ugy hogy mintegy 20000 frt azoknak a bevételeknek számlájára irandó, melyeket utánjárásunk részint a kormánytól, részint a fürdőtelepektől és egyes adományozóktól, részint pedig más jövedelmi forrásokból eredményezett. Ez összegből kulturális czélokra 12500 frt, épitkezésekre 15000 frt, osztályok segélyezésére 2500 frt, reánk szállott adósságok törlesztésére 3500 frtot forditott az egyesület. A központ ezen bevételéhez hozzájárul az osztályoknak körülbelül 25000 frtnyi bevétele, melyből 13000 frt épitkezésekre fordittatott.

E hat év alatt épitette a központ a Tarajkára vezető

kényelmes kocsiutat, a Csorbatótól Podbanszkóig terjedő 13 km. hosszu lovagló utat, az Elősö rézaknák—Nyereg, a Zöldtó—Vöröstó a Nesselblösse—Drechslerhäuschen, a Weidau-Nyereg, a Weidau—Zöldtó, a Barlangliget—Vaskapu, és más kisebb utakat. Épitette továbbá a Zöldtó melletti menedékházat, a Drechslerhäuschen melletti menedékkunyhót, a tokarnyai messzelátót. Ez idő alatt létesült a központ hathatós támogatása mellett a Felkai tó melletti terjedelmes menedékház; a Keleti Kárpátok osztálya részéről a Hoverla menház, az aggteleki barlang melletti menedék- és lakház és a szádellői pavillon. Ez idő alatt létesült két uj osztály: az Egri Bükk- és Lőcsei osztály, ujra szervezkedett a Zólyommegyei- és Gölniczvölgyi osztály. Az elnökség fáradozásának köszönhető, hogy a katonai geografiai intézet ujból felmérte a Magas Tátrát, mely felmérés alapján a Magas Tátrának uj térképe készül; a turistaforgalom emelésére a kassa-oderbergi vasuti igazgatóságtól több kedvezményt eszközölt ki; egy uj Tátrakalauz kiadásánál és a 3 Tátrafüred térképének elkészitésénél jelentékeny segédkezet nyujtott. Ez idő alatt résztvett az egyesület három kiállitáson: a franczia grenoblei, a tescheni és az országos millenniumi kiállitáson, melyek mindegyikén elismerést és kitüntetés nyert, Évkönyveivel és mümellékleteivel pedig mind szélesebb körökben ismertette meg hazánk gyöngyét, a Kárpáti vidéket.

Mindezekből meggyőződhetik a mélyen tisztelt közgyülés, hogy a központi elnökség, vállvetve a központi választmánynyal és egyes osztályok vezetőségével, sem időt, sem fáradtságot nem kimélt, hogy elvállalt kötelességeinek és kitüzött feladatának megfeleljen, hogy megszakitás nélkül azon munkálkodott, hogy az egyesületi élet élénkségét fokozza, az egyesület segédforrásait, s igy munkaképességét gyarapitsa; tekintélyét, jó hirnevét ugy itthon a hazában, mint a külföldön emelje.

S most, engedje meg a mélyen tisztelt közgyülés, hogy áttérjek az egyesületnek mult évi müködését feltüntető jelentésemre.

Az egyesület mult évi törekvéseinek egyik kiemelkedő momentuma a központi választmánynak azon hazafias lelkesedéssel és hódolatteljes tisztelettel hozott határozata, hogy egyesületünk a milleniumi ünnepségek alkalmából I. Ferencz József apostoli királyunk Ő felségének örök emléket állitson azáltal, hogy hazánk legmagasabb orma, a Gerlachfalvi-csucs ezentul örök időkre »Ferencz József csúcs«-nak neveztessék el, hogy legalkotmányosabb

királyunk dicső neve éljen a hálás nemzedék ajakán még akkor is, mikor az évszázadok viharai már régen szétszórták a milleniumi emlékek porát is! Az egyesület kérelme a legmagasabb helyen a legkegyelmesebb meghallgatásra talált, hazafias lelkesedésből folyó intencziónk immár ténnyé vált, s midőn a mélyen tisztelt közgyülést arra kérem, hogy azt szives tudomásul venni kegyeskedjék, egyszersmind fohászkodjunk a Mindenhatóhoz, hogy miként a »Ferencz József-csúcs« még évezredeken keresztül daczolni fog az idők viszontagságaival, ugy apostoli királyunk Ő Felsége még beláthatatlan éveken át boldogitsa hazánkat!

Nem kevésbbé magasztos és felemelő volt az egyesület szellemi és erkölcsi életét fényesen feltüntető ama hazafias ünnep, melyet a »Magyarországi Kárpátegyesület« a »Ferencz József-csúcs«-on rendezett. Mig az ország ereiben hatalmas erővel lüktetett a milleniumi ünnepségek örömlája, addig a M. K. E., távol az országos ünnepek zajától, a kies, bérczövezte felkai völgy csendjében kivette a maga részét abból a lelkesedésből, melylyel szerte-szélylyel e hazában ezeréves fennállásunk, ezeréves létünk tudatában találkoztunk. Egyesületünk által a »Ferencz József csúcs«-on felállitott milleniumi emléktábla hazánk legmagasabb csúcsáról áldja az egek urát, hogy a magyar nemzetet annyi balszerencse közt, oly sok viszály után a népek nagy versenyében dicsőségesen megtartotta és fohászszal, imádsággal ostromolja trónját, ihlesse meg a honfiak és honleányok szivét és leheljen beléjök erkölcsöket, melyek győztessé teendik a második ezredév keményebb, a felvilágosodás emésztőbb fegyvereivel folytatandó küzdelemben!

S itt el nem mulaszthatom ujból, a közgyülés nevében is hálás köszönetemet kifejezni Eggenhoffer Teréz urhölgynek, kinek páratlan honleányi lelkesedése, önzetlen áldozatkészsége és fáradhatatlan buzgalma lehetővé tette e magasztos ünnep megtartását. Legyen az ő önzetlen tette ragyogó példa arra, hogyan kell a hazáért, a nemzeti ügyért lelkesedni, akarni és tenni.

Egyesületünk másképpen is kivette a maga részét a mult évi milleniumi alkotásból, a mennyiben részt vett az országos kiállitáson és a ki megtekintette kiállitásunkat, meggyőződhetett arról, hogy a központi választmány mindent elkövetett, hogy az egyesület kiállitása méltó legyen multjához, hivatásához és hiven tüntesse fel 22 évi müködésének eredményét. Tevékeny részt vettek kiállitásunkban a Keleti Kárpátok osztálya, az Iglói és Zólyom-

megyei osztályok, a miért is kötelességemnek tartom nevezett osztályoknak a közgyülés nevében is hálás köszönetemet kifejezni. Szintugy elismerés köszönet illeti a felkai Tátramuzeum Elnökségét, és Posewitz Gyula és Calderoni urakat, kik oly szivesek voltak tárgyaikkal kiállitásunkat kiegésziteni.

Hivatalos értesités arról, hogy mily elismerésben részesült egyesületünk a kiállitási jury részéről — sajnos — még most, egy év mulva sem érkezett. Csak a kiadott katalogusból vettük ki, hogy a Magyarországi Kárpát-egyesület, melynek kiállitása e nemben egyedüli volt, kiállitási érmet, egyesületi muzeumunk pedig elismerő oklevelet nyert. Mennyire méltányos és igazságos volt ez eljárás egyesületünkkel szemben, nem akarom birálni. Vigasztaljon bennünket az a tudat, hogy megtettük hazafias kötelességünket és találjunk megnyugvást abban az általános elismerésben, melyben kiállitásunk a nagy közönség részéről részesült!

A központi választmánynak a kulturális czélok irányában érvényesitett munkálkodása ez évben is első sorban az Évkönyvre terjedt ki, mely változatos tartalommal 2400 magyar és 1600 német példányban 11 ivnyi vastagságban, boldogult elnökünk sikerült arczképével és 2 műmelléklettel jelent meg. Érdekes czikkei, az egyesület mult évi tevékenységének összes fontosabb mozzanatait feltüntető közleményei bizonyára ébren fogják tartani az egyesület nemes czéljai iránti érdeklődést, fokozni fogják a természeti szépségek és nagyszerüségek iránti fogékonyság érzetét. A Magas-Tátra látóképét ujból 500 példányban készittettük el, melyeknek elárusitása az egyesület jövedelmét szaporitja.

Nagyobb kiadást eszközöltünk az által, hogy a millenniumi kiállitás alkalmával a tárgyak kellő elhelyezésére több diszes szekrényt készittettünk, a sziklacsoportok díszitésére pedig több sast, egy zergepárt és más tátrai állatokat tömettünk ki, s ezenkivül több dombormüvü térképet festettünk be.

Mindezekkel a tárgyakkal egyesületi muzeumunkat gazdagitottuk, mely különben a mult évben is minden ágában örvendetesen gyarapodott. A központi elnökség utánjárásának köszönhető, hogy ugy a kassa-oderbergi vasuti igazgatóság, mint id. Divald Károly ur egyesületi muzeumunknak ajándékozták azokat a diszes fényképeket, melyek a Tátra egyes vidékeiről felvétettek és az országos kiállitáson láthatók voltak. Fogadják áldozatkészségökért

egyesületünk hálás köszönetét, valamint fogadja elismerésünket és köszönetünket a Zólyommegyei osztály is azon lekötelező szivességéért, melylyel Zólyommegye szebb vidékeiről készitett diszes nagy albumát szintén muzeumunknak ajándékozta.

Örömmel jelenthetem továbbá a mélyen tisztelt közgyülésnek, hogy a muzeum kibővitését czélzó lépéseink sikerre vezettek, a mennyiben Dr. Wlassics Gyula m kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő Nagyméltósága a muzeumi épület kibővitésére 1000 frtnyi segélyt kiutalványozni méltóztatott. Ezzel természetesen nem foghatunk hozzá az épitkezéshez és ujabb segélyre kell várnunk, melyet a jövő évekre is kilátásba helyezett ő Nagyméltósága a miniszter ur, kinek nagylelkü adományáért e helyen is legmelegebb köszönetemnek kifejezést adni, el nem mulaszthatom.

Gyakorlati tekintetben egyesületünk központi vezetősége müködésének sulypontját a mult évben is a Zöldtavi menedékház kiépitésére és berendezésére fektette. A menedékház teljesen elkészült és ez évben, junius hónapban a turisták rendelkezésére bocsáttatott. Ünnepélyes felavatása a holnapi napon fog történni, mely ünnepélyhez a mélyen tisztelt közgyülés tagjait e helyről is van szerencsém tisztelettel meghivni. A menedékház a berendezési költségekkel együtt 4850 frtba kerül, mely összegből 3000 frt részint adományok, részint részjegyek utján gyült össze. A részjegyek kiosztása a jövő évben veszi kezdetét.

Az utépitések tekintetében a központnak a mult évben csak a legszükségesebb javitásokra kellett szoritkoznia. Teljesen kiépült a Tarpataki völgyben egy uj ösvény, melynek költségeit legnagyobbrészt Dr. Jármay László választmányi tag ur fedezte. Segitségünkre voltak még az épitkezésnél Wagner ur, ki a Haramiakőtől a Tarpatakig uj ösvényt készittetett és Dr. Weisz Miksa ur, budapesti tagtársunk, ki Tátrafüredről a Málnásrétekig egy kényelmes utat épittetett. Ezenkivül védőfedél épült a Tarpatak és Matlárháza között. Fogadják az illető urak szives áldozatkészségükért elismerésünket és köszönetünket.

Az épitési költségekhez a mult évben a Tátratelepek részéről hozzájárultak Máriássy Ferencz földbirtokos ur, a szepes-szombati erdőtársaság, Szepes-Béla városa, a barlangligeti Vaskapu- és Concordia-részvénytársaság, telepeiknek megfelelő összegekkel. Fogadják nagylelküségökért hálás köszönetünket. A nagyobb Tátratelepek részéről a mult

évben — sajnos — semmiféle támogatásban nem részesültünk.

Örvendetes jelenségül szolgál, hogy Szepesmegye törvényhatósága, elismerve egyesületünk közhasznu működését, a mult évben azt a lelkes határozatot hozta, hogy azt nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is támogatni kivánja. Midőn Szepesmegye törvényhatóságának ezen lelkes elhatározását hálás köszönettel fogadjuk, egyszersmind remélni akarjuk, hogy a segélyezés módozatainak megállapitására kiküldött bizottság müködését siker koronázza.

Az egyes osztályok müködését hiven feltünteti az Évkönyv, s azért jelentésemben csak a főbb mozzanatok felemlitésére kivánok szoritkozni.

A Keleti Kárpátok osztálya a mult évben az aggteleki barlang uj bejáratánál egy lakházat épittetett, a szádellői völgyben pavillont állitott, az aggteleki barlang utjait kijavittatta és a turistaforgalom élénkitésére több üdvös intézkedést tett. Kebelében »Gutinvidéki bizottság« név alatt egy uj alosztály keletkezett, melynek hivatása lett Felső-Bánya hegyvidékét kultiválni.

A sziléziai osztály tevékenysége a mult évben is legkivált a »Sziléziai ház« bővitésére és tökéletesitésére, valamint a Hunfalvi-menház tatarozására irányult. Tagjainak száma folyton szaporodik, ugy, hogy ma már egymagában annyi tagja van, mint a magyarországi osztályoknak együttvéve. Gyakori gyülésekkel és felolvasásokkal igyekszik az érdeklődést hegységünk iránt a külföldön felkelteni és tagjai között az összetartozás érzetét ébren tartani.

Az Iglói osztály a Murányhegyen menedékházat épitett, mintegy 2500 m. hosszu ösvényeket készitett, előadásokat és turisztikai kiállitást rendezett.

A Zólyommegyei osztály több évi pihenő után ismét derekasan fogott a munkához, kiépitette a Gyömbérre vezető gyalogösvényt, uj utat épitett a Vartovka nevü őrtoronyhoz és Zólyommegye szebb tájékairól fotografiai felvételeket eszközöltetett.

Az Egri Bükk osztály az Eged hegyen épitendő »Árpád« kilátó torony és menedékház alapjának megteremtésén fáradozik.

A Gölniczvölgyi osztály a lefolyt évben ujra szervezkedett, a Thurzó hegyre, valamint a »Farkasszem« csúcsra uj utakat épittetett, több utjelzést végzett és müködési területének kiválóbb pontjait magyar hangzásu helynevekkel látta el.

A mult évben alakult Lőcsei osztály szintén megkezdte müködését, mely a lőcse-lublói hegyvidékre fog kiterjedni.

A Liptói osztály részint tagjainak csekély számánál fogva, részint az előbbi évekből fennmaradt adósság törlesztése miatt alig fejt ki számbavehető müködést.

Mindezekből láthatja a mélyen tisztelt közgyülés, hogy egy-két osztályt kivéve, azoknak legnagyobb része feladatának magaslatán áll és lankadatlanul tör azon czél felé, melyet maga elé tüzött.

Ime, ezek az egyesületi központ és az egyes osztályok mult évi müködését feltüntető főbb mozzanatok. A közölt adatokból meggyőződhetünk arról, hogy egyesületünk teljes tudatában van czéljának és feladatainak, fáradságot nem ismerve, szivós kitartással igyekszik azoknak megfelelni. S ha az elért eredmény, a kivivott siker a reméltnél talán csekélyebb is, annak okát a rendelkezésünkre álló aránylag csekély segédeszközökben és az egyesületi törekvések sokféle irányában és széles körében, valamint hazai közönségünk sajátos viszonyaiban kell keresnünk.

Hogy egyesületünk a jövőben fokozottabb mértékben teljesithesse hivatását, hogy ezentul még nagyobb mérvben mozdithassa elő hazánk kulturális és közgazdasági érdekeit, arra nézve szükséges, hogy nemcsak a választmányi tagok és egyesületi képviselők, hanem az egyesületnek minden egyes tagja támogassa a központi vezetőséget azon segédeszközök előteremtésében, melyek a kitüzött magasztos czél eléréséhez szükségesek. Csak mennél szélesebbkörü, s mennél tömegesebb pártolás biztosithatja a teljes sikert, koronázhatja meg müvünket!

E tömegesebb és szélesebbkörü pártolásba vetett reményekkel eltelve, kérem a mélyen tisztelt közgyülést, jelentésemet szives tudomásul venni. Egyszersmind bátorkodom ugy a saját, mint tiszttársaim nevében, az általunk viselt tisztviselői állásokat, miután hivataloskodásunk ideje az alapszabályok értelmében letelt, a mélyen tisztelt közgyülés kezeibe letenni és eddigi megtisztelő bizalmáért hálás köszönetünket kifejezni.

Iglón, 1897. évi julius hó 31-én.

Fischer Miklós,
a Magyarországi Kárpátegyesület ügyvivő alelnöke,
mint elnökhelyettes.

Választmányi gyülések.

Jegyzőkönyv

felvétetett a Magyarországi Kárpátegyesület központi választmányának 1898. évi márczius hó 20-án Lőcsén tartott gyülésén.

Jelen voltak: Dr. Münnich Aurél elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Róth Márton másodalelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházy Frigyes titkár és következő választmányi tagok: Gróf Csáky Zenó főispán, Dénes Ferencz, Förster Gyula, Putsch Tóbiás, Lövy Mór, Arányi Antal, Páter Kálmán, Koromzay György, Majunke Gedeon, Dr. Hajnóczi R. József. Továbbá: Münnich Kálmán, Kurovszky Adolf, Winter Samu, Hadik Richárd, Miskolczi Arnold, Paulik Péter, Dr. Alexy János, Fleischhakker Lajos, Szentistványi Dániel, Förster Rezső, Nádas Béla, Varga Ferencz, Dr. Steiner Antal mint vendégek.

Tárgyak:

Elnök üdvözölve a szép számmal megjelent tagokat, köszönetet mond azért a megtisztelő bizalomért, melylyel őt a választmány az egyesület élére állitotta; igéri, hogy az egyesület nemes, hazafias czéljait legjobb tehetsége szerint előmozditani mindenkor kötelességének fogja ismerni és kéri a választmányt, valamint az egyesület minden egyes tagját, hogy törekvéseiben támogassák.

Miután az ügyvivő alelnök az elnököt, ki legelőször vezeti a választmányi gyülést, a választmány nevében a legmelegebben üdvözli és őt Ő Felsége a király részéről ért magas kitüntetéséhez a választmány szerencsekivánatait tolmácsolja; s miután Dr. Hajnóczi József, a lőcsei osztály elnöke, szivélyesen üdvözli az elnökséget és a választmányt az osztály székhelyén: elnök megnyitottnak nyilvánitja a gyülést.

I.

Az 1897. augusztus hó 1-én Barlangligeten tartott közgyülés jegyzőkönyve felolvastatván, hitelesitettnek nyilvánittatik.

Ennek kapcsán elnök beszámol azokról az intézkedésekről, melyek a közgyülés határozatai értelmében foganatositandók voltak.

Az Ő Felségéhez, dicsőségesen uralkodó királyunkhoz intézett hódoló feliratot elnök személyesen nyujtotta át Perczel Dezső belügyminiszter urnak, ki a legnagyobb szivességgel terjesztette fel Ő Felségéhez a feliratot.

Frigyes főherczeg ő cs. és kir. Fenségéhez, mint az egyesület legmagasabb védőjéhez hódoló táviratot intézett, melyért ő Fensége köszönetét fejezte ki.

Gróf Csáky Albin úrhoz, egyesületünk örökös tiszteletbeli elnökéhez a közgyülés tiszteletét tolmácsoló sürgönyt menesztett, melyet Nagyméltósága szintén megköszönt.

Kérvényt intézett a földmivelésügyi m. kir. miniszter úr ő Nagyméltóságához az egyesületnek nyujtandó államsegély tárgyában, valamint a miniszterelnök úr ő Nagyméltóságához előbbi kérvény támogatása czéljából. Nevezett kérvény véleményezés végett a liptóujvári főerdőhivatalhoz tétetett át. Reménye van, hogy az államsegélyt, ha nem is a kért, de szerényebb összegben egyesületünk el fogja nyerni.

Áttérve azután azokra az intézkedésekre, melyek egyesületünk érdekeivel szoros kapcsolatban állanak, elnök jelenti, hogy indittatva azon körülmény által, mely szerint a nagyközönségnek megbizható uti kalauz rendelkezésére nem áll, kérvényt intézett egyrészt a kultuszminiszter úrhoz, másrészt a kassa-oderbergi vasut igazgatóságához, kérve anyagi támogatásukat egy Dr. Posewitz Tivadar és Dénes Ferencz urak által szerkesztendő »Szepességi uti kalauz« kiadásához. Közbenjárására a kultuszminiszterium 250 frtot, a kassa-oderbergi vasut igazgatósága pedig 4 éven keresztül 500 frtos részletekben folyósitandó 2000 frtot utalványozott, miáltal lehetővé vált az emlitett kalauz kiadása, mely az egyesület 25 éves fennállásának jubileuma alkalmával fog a könyvpiaczon megjelenni.

Elnök jelenti, hogy Telepy Károly festőművész a zöldtavi menedékház felavatási ünnepélyének emlékére egy általa festett, s a Zöld-tavat és környékét ábrázoló festménynyel lepte meg az egyesületet, mely az egyesületi muzeumban fog elhelyeztetni.

Elnök jelenti továbbá, hogy a turisztika és idegen forgalom emelését czélzó, villamos üzemre berendezendő Tátra-vasut érdekében a m. kir. kereskedelemügyi miniszteriumhoz intézett emlékirathoz ő is pártolólag járult hozzá és hogy az engedélyesek megkeresésére Hohenlohe herczeghez is fordult azzal a kérelemmel, hogy ennek a vasutnak czéljaira a Poprád folyó vizerejét engedje át, mely kérelemnek a herczeg a legnagyobb készséggel eleget tett.

Elnök jelenti, hogy tisztelgett Frigyes főherczeg ő cs. és kir. Fenségénél, ki kilátásba helyezte, hogy a nyár egy részét a Tátrában fogja családjával tölteni. Beküldte ő Fenségének évkönyvünk egy-egy diszpéldányát, melyet ő

Fensége kegyesen fogadott, s annak ellenében egyesületünknek ujabb 200 frt adományt juttatott.

A »Keleti Kárpátok« osztálya által hozzá beküldött kérvényt, melyben egyesületünk tagjai részére a kereskedelmi miniszter úrtól menetdijkedvezményeket kér, elnöklő a ministeriumban beigtatta és kedvező elintézésre melegen ajánlotta.

Dénes Ferencz tanár úrnak a Halas-tó környékén vitás országhatár rendezésének ügyét felkaroló közleményét elnök Vértessy budapesti táblai elnök úrnak, mint az ügy rendezésére kiküldött bizottság egyik tagjának átadta.

Elnök jelenti, hogy a földmivelésügyi m. kir. ministeriumtól teljesen megnyugtató választ nyert arra nézve, hogy a Tátratelepek körül elterülő erdő nem fog irtatni.

A választmány az elnök előterjesztéseit örvendetes tudomásul veszi és köszönetet szavaz úgy Frigyes főherczeg ő Fenségének ujabbi adományáért, mint Telepy Károly festőmüvész urnak az egyletnek ajándékozott festményért.

II.

Elnök előterjeszti Szepesvármegyének az egyesület segélyezése ügyében hozott határozatát. Szepesvármegye törvényhatósági bizottsága ugyanis 1897. évi deczember hó 21-én tartott közgyülésén elhatározta, hogy a Magyarországi Kárpátegyesület anyagi támogatására 20.000 frt vétetik fel oly hozzáadással, hogy ezen — esetleg 10 éven át évi 2000 frtos részletekben folyósitandó összeg a nevezett egyesület által kizárólag Szepesvármegye területén eddig épitett utak fentartására és a jövőben épitendő utak előállitási költségeinek részbeni fedezésére évenkénti elszámolás mellett lesz felhasználandó. A megszavazott segélyösszegben foglaltatik a nagyszalóki csúcsra tervezett observatoriumhoz létesitendő ösvény kiépitésére megszavazott 1000 frt és az emlitett ösvény fentartására szükségelt összeg.

Továbbá kimondja határozatilag a vármegye közönsége, hogy az Ó-Tátrafüredtől a Tarajkára vezető útszakasz a törvényhatósági utak hálózatába vétetik fel.

Végül elhatározza a vármegye, hogy tekintettel arra, miszerint a Késmárk-Sarpaneczi és a Barlangliget-Zsdjár-Csernagura országhatári községi közlekedési utak a vármegye legszebb és ugy hadászati, mint különösen turisztikai szempontokból legfontosabb utvonalai közé tartoznak, a csekély érdekeltség által azonban helyre nem állithatók, sőt alig tarthatók fenn, tekintettel továbbá arra, hogy a törvényhatóság emlitett utakat fontosságuknál fogva több

izben a törvényhatósági utak hálózatába is kivánta felvenni és csakis a kereskedelemügyi miniszter úr rendeletére nyilvánitotta községi közlekedési utakká, azok jelenlegi felvételét pedig az uti alap pénzügyi helyzete nem engedi meg; tekintve végre, hogy a jelzett utak nagyobb segélyezés nélkül helyre nem állithatók és rövid idő alatt teljesen megromlanak, — a vármegye közönsége az érdekeltség hathatósabb támogatását feltétlenül szükségesnek látja és az összesen 33460 méter hosszú útvonalnak, valamint a rajta kiváltandó 44 mütárgynak helyreállitási költségeihez 30.000 frttal járul a vármegyei uti alapból.

Ugyancsak elhatározza a vármegye a Magy. Kárpát-egyesület megkeresésére, melyet az a Javorinától Lissapoláig vezető utszakasznak a törvényhatósági utak hálózatába leendő felvétele tárgyában a vármegyéhez intézett, hogy nevezett utszakasz az országhatári közlekedési utak kiegészitő része gyanánt tekintetvén, a megszavazott 30.000 frtból helyreállittassék.

A központi választmány örvendetes tudomásul veszi Szepesvármegye törvényhatóságának eme nagyfontosságu határozatait, s úgy a jelenlévő főispán úrnak, mint a vármegyei törvényhatósági bizottságnak a legmélyebb köszönetét szavazza; egyszersmind inditványt fog terjeszteni a közgyülés elé, hogy a közgyülés is a vármegyének ezen nagy horderejü határozatáért háláját és köszönetét fejezze ki.

Főispán ur ő méltósága áthatva az egyesületnek a vármegye közgazdasági érdekeit mélyen érintő czéljaitól és törekvéseitől, köszönetet mond az iránta nyilvánitott bizalomért, biztositván a választmányt, hogy az egyesületnek tevékenységét ezentúl is tőle telhetőleg előmozditani és pártfogolni fogja.

III.

Előterjesztetik az egyesület 1897. évi zárszámadása és a számvizsgáló bizottság jelentése.

A választmány ugy a zárszámadásokat,mint a számvizsgáló bizottság jelentését tudomásul veszi, mely utóbbit annak idején a közgyülés elé fogja terjeszteni.

A számvizsgáló bizottság azon inditványát, hogy a volt Tátraosztály 3000 frtnyi tartozását, melyet annak idején a turista-út épitésére a központ alapitó tőkéjéből felvett, töröltessék, — a választmány nem fogadja el, hanem ragaszkodik egy régibb közgyülési határozathoz, melynél fogva nevezett tartozás az alaptőke kamataiból ujra helyreállitandó; de kimondja, hogy eme hozzácsatolt

kamatok úgy a multra, mint a jövőre nézve mindenkor a 3000 frtból levonassanak.

IV.

Előterjesztetik az egyesületnek 1898. évi előirányzata.

A választmány az előirányzatot tudomásúl veszi; egyszersmind elhatározza, hogy, mivel a Zöldtavi menedékház teljes kiépitése csak a nyár folyamán fog befejeztetni, a kibocsátott részjegyek kisorsolása csak a jövő évben vegye kezdetét.

Egyuttal elhatározza a választmány, hogy ujból folyamodik a kereskedelemügyi miniszter úrhoz bélyegmentességért és a kérvény átnyujtására elnök urat kéri fel.

Alelnök jelenti, hogy az egyesület elnöke 100 frttal az alapitó tagok sorába lépett, mit a választmány köszönettel vesz tudomásúl.

V.

Előterjesztetik a Keleti-Kárpátok, Iglói, Lőcsei, Egri Bükk, Sziléziai, Gölniczvölgyi, Zólyommegyei osztályok jelentése, 1897. évi zárszámadása és 1898. évi előirányzata.

A választmány úgy a jelentéseket, mint a zárszámadásokat és előirányzatokat tudomásúl veszi.

A választmány üdvözli a Sziléziai osztályt 10 éves fennállása alkalmából, elismerését és köszönetét fejezi ki eddig kifejtett buzgóságáért és kéri, hogy a jövőben is lankadatlanul müködjék kitüzött czélja érdekében.

A Gölniczvölgyi osztály azon kérelmét, hogy engedtessenek el részére az 1897. és 1898. évi 40%-os központi járulékok, a választmány annyiban teljesiti, hogy elengedi az 1897. évi járulékokat, de tekintve a központ szük anyagi viszonyait, az 1898. évi járulékokat befizetni kéri.

VI.

A Muzeum jelentését, 1897. évi zárszámadását, mely 521.63 frt bevételt és 306.99 frt kiadást tüntet fel, valamint 1898. évi előirányzatát 454.64 frt bevétellel és 387.10 frt kiadással, a választmány helyeslő tudomásúl veszi.

Hogy a Muzeum a jövőben minél nagyobb fejlődésnek induljon és az épület kibővitésére szükséges költségek előteremthetők legyenek, a választmány elhatározza, hogy felterjesztést intéz a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz azzal a kéréssel, hogy a Kárpátegyesületi Muzeumot is állami felügyelet és ellenőrizés alá helyezze.

VII.

Róth Márton, az épitőbizottság elnöke jelentést tesz az 1897. évben a Magas-Tátrában végzett épitkezésekről.

Ezen jelentés szerint a Zöld-tó mellett 1895-ben egy kis házikó épült, mely most istállónak szolgál, s mely 500 frtba került; maga a menedékház, mely 11 méter hosszú, 10 m. széles, 3 m. széles verandával és 3 turista szobával (2—2 ágygyal) ellátva, 1897. évben készült el és 3500 frtba került, mig a berendezés költségei 850 frtot tesznek ki, úgy hogy az egész menedékház 4350 frtba került.

A Zöld-tó kifolyásánál gát emeltetett, miáltal a tó tükre tetemesen nagyobbodott. Ösvények készültek: a Fehérviz mentén és a Veres agyag alatt, továbbá a Nyereg-Szélesmező ösvény egy része; a tátrafüredi ösvények alaposan javittattak. A tarpataki Jármay-ösvény, mely a Tarajkáról a Zerge-szállóig vezet, teljesen elkészült, mit leginkább Dr. Jármay László úr áldozatkészségének köszönhetni. Dr. Weisz Miksa választmányi tag buzgósága és gyüjtéseiből összegyült költségen épült kényelmes sétaút Tátrafüredtől a Málnás rétekig. Végül Wagner áldozatkészségéből készült egy ösvény a Tarpatakban a Tornyosra.

A választmány tudomásúl veszi az épitőbizottság jelentését és Dr. Jármay, Dr. Weisz és Wagner uraknak fáradozásukért és szives áldozatkészségökért köszönetet szavaz.

Az épitőbizottság elnöke előterjeszti az ez évi munkaprogrammot. E szerint a »Frigyes menedékház«-ban tetemes javitások válnak szükségessé: a veranda üvegfallal látandó el, a tél folytán megrongált tetőzet helyreállitandó, a szobákba kályhák állitandók. A tó kifolyásánál emelt torlaszt ki kell javitani. A bélai mészhavasokban és a Tátrafüredek környékén levő ösvények kijavitandók. A Grajnárra vezető és a Nyereg-Szélesmező ösvények épitése folytattik. Uj gyalogösvény készitendő Tátrafüredtől a felkai völgybe; utak készitendők a felkai völgyben az »Örök eső« alatt és a »Virágos kert«-ben, a Lengyel-Nyeregtől a Kis-Viszokára; továbbá a batizfalvi völgybe; menedékkunyhó épitendő a batizfalvi tónál és a kőpataki tónál. Az útjelzés alaposan megujitandó.

A választmány ez előterjesztéseket tudomásúl veszi, de azok egy részének kivitelét csak abban az esetben határozza el, ha az egyesület még a folyó évben megkapja a vármegyei 2000 frtnyi segélyt.

VIII.

Alelnök jelenti, hogy a Zöldtavi menedékház felavatása, mely aug. hó 2-ra volt kitüzve, a rosz időjárás miatt azonban elmaradt, aug. 27-én ment végbe az

egyesületi elnök, tisztviselők és mintegy hatvan tagból álló társaság jelenlétében. Ez alkalommal a menedékház az egyesület legmagasabb protektorának neve után »Frigyes-menedékház«-nak neveztetett el.

IX.

A szerkesztő-bizottság elnökének jelentése az 1898. évi egyesületi Évkönyvről tudomásúl vétetik.

X.

Az elnökség előterjesztést tesz az egyesület negyedszázados fennállásának mikénti megünneplése tárgyában. E szerint augusztus hó első vasárnapján Ó-Tátrafüreden diszközgyülés fog tartatni; az elnökség törekedni fog, hogy azon úgy Frigyes főherczeg ő cs. és kir. fensége, mint az egyesület legmagasabb védője, valamint Csáky Albin gróf ő Nagyméltósága, mint az egyesület örökös tiszteletbeli elnöke megjelenjék. Az osztályelnökségeket felkéri, hogy a diszgyülésen megjelenjenek és az osztályokat képviseljék. Meghivja a diszgyülésre a testvéregyesületeket, továbbá Szepesvármegye és Liptóvármegye, valamint azon megyék törvényhatóságait, melyeknek területén az egyesület osztályai müködnek. A díszgyülés termében turisztikai kiállitást rendez. A jubileum alkalmából kiadja az egyesület 25 éves történetét és egész Szepesvármegyének uti kalauzát.

A választmány tudomásúl veszi az előterjesztett programmot és annak foganatositásával az elnökséget bizza meg.

XI.

Alelnök jelentést tesz azokról a kitüntetésekről, melyeket az egyesület és Muzeum az 1896. évi millenniumi országos kiállitás alkalmából nyert. A jelentés szerint az egyesület a nemzetközi jury részéről elismerő oklevelet nyert az országos kiállitás történelmi főcsoportjában való részvételéért; a biráló-bizottság részéről elismerő oklevelet a Tátrában és általában a Kárpátokban ujabb időben elért eredményeiért. Az egyesületi Kárpát-muzeumot a nemzetközi jury kiállitási éremmel tüntette ki az érdem jutalmáúl, a biráló-bizottság kiállitási éremmel az érdem jutalmáúl és közremüködői érdemmel szorgalommal összegyüjtött anyagáért. Ezenkivül Danhauser Rezső muzeumi őr közremüködői és kiállitási érmet, Münnich Kálmán közremüködői érmet és Siegmeth Károly kiállitási érmet nyert.

A választmány tudomásúl veszi a jelentést.

XII.

Elnök jelenti, hogy a kassa-oderbergi vasut igazgatósága az egyesület megkeresésére a nyári idény alatt Iglóról Csorbatóig és Poprád-Csorbatóig kedvezményes menettérti jegyeket fog kibocsátani, melyeknek árai: Iglóról Csorbató és vissza II oszt. frt 2.80, III oszt. frt 2.20, Poprádról Csorbató és vissza II oszt. frt 1.64, III oszt. frt 1.50.

A választmány örvendetes tudomásúl veszi a jelentést és Csáky Zeno gróf főispán úr ő méltóságának, ki a kérvényt személyesen adta át az igazgatóságnak, köszönetet szavaz.

XIII.

Ulbrich Ede úr, az egyesület budapesti képviselője nagy elfoglaltsága miatt lemondott tisztéről. A választmány a volt képviselőnek éveken keresztül tanusitott ügybuzgóságáért és fáradozásáért köszönetet szavaz és az egyesület budapesti képviselőjének Dr. Szőnyey Dezső ügyvéd urat választja meg.

XIV.

Dr. Posevitz Tivadar következő inditványokat terjeszt a választmány elé:

1. Kéressék fel a kereskedelemügyi minister úr, hogy egyetértésben Galicziával, mivel határhidról van szó, épittesse ki a Bialkahidat.

2. Kéressék fel úgy az országos főerdőmester úr, valamint a liptóujvári erdőigazgatóság, hogy minden évben vigyen véghez a liptói havasokban az egyesület által kérendő munkát, mely néhány kis menedékház épitésében és néhány útrészlet kijavitásában állana.

A választmány az első inditványt magáévá teszi és annak foganatositásával az elnökséget bizza meg; a másikra nézve elhatározza, hogy annak foganatositásával addig vár, mig az egyesület által a kormányhoz államsegélyért benyujtott általános kérvénye elintézést nem nyert.

Elnök megköszönve a tagok szives türelmét és köszönetet mondva Lőcse városa polgármesterének és tanácsának a terem szives átengedéséért, a gyülést berekeszti.

Dr. Münnich Aurél,
a Magyarországi Kárpátegyesület elnöke.

Nikházi Frigyes,
titkár.

A Magyarországi Kárpátegyesület alapitványainak kimutatása 1897. decz. 31-én.

I. Alapitó tőke:

Kárpáti muzeum tartozása		2000·—
Volt Tátraosztály »		3000·—
Keleti Kárpátok osztályának tartozása		1000·—
Központ tartozása		1800·—
Szep. hitelbank Lőcse 7201. sz. betétkönyv (alap. tőke) 1896. decz. 31.	315·36	
1897. évi kamatok	12·72	
1897. decz. 31-én		328.08
Szep. hitelbank Lőcse 7992. sz. betétkönyv (kalauz tőke) 1896. decz. 31.	82·32	
1897. évi kamatok	3·30	
1867. decz. 31-én		85·62
Szepes-iglói hitelintézet 6620. sz. betétkönyv (alap. tőke) 1896. decz. 31.	69·31	
1897. évi kamatok	2·42	
Alapitó tőke kamatjai	135·—	
1897. decz. 31-én		206·73
		8420·43

II. Ordódy K. István alapitványa:

Szep. hitelb. Lőcse 7305. sz. betétkönyv 1896. decz. 31-én	182·86	
1897. évi kamatok fele	3·68	
1897. decz. 31-én		186·54

III. Muzeum épitési alapja:

Szepes-iglói hitelintézet 8531. sz. betétkönyv szerint	1000·—	
Kamatok 1897-ben	11·55	
1897. decz. 31-én		1011·55

IV. Millenniumi emlékkő-alap:

Szep.-iglói hitelint. 8835. sz. betétkönyv 1897. decz. 31-én		10·—
Összesen		9628·52

Megvizsgáltatott és mindenben helyesnek találtatott.
Kelt Lőcsén, 1898. márczius hó 16-án.

Dénes Ferencz, s. k.
számvizsgáló tag.

Kompanyik Coelestin, s. k.
számvizsgáló bizottsági elnök.

A M. K. E. bevételei és

BEVÉTEL. az 1897-ik

	frt	kr.	frt	kr.
I. Tagsági dijak:				
1. Központi tagsági dijak:				
17 tag után 1896-ra	34	43		
1147 » » 1897-re	2309	53		
7 » » 1898-ra	14	—		
2. Osztályok 40%-os járulékai:				
Egri Bükk oszt. 50 tag után	40	—		
Iglói » 76 » »	60	80		
Keleti Kárp. » 280 » »	191	40		
Lőcsei » 114 » »	91	20		
Sziléziai » 700 » »	560	—		
Zólyom m. » 108 » »	86	40	3387	66
II. Kiadványok és hirdetések:				
1. Kiadványok eladása	77	79		
2. Jelvények eladása	12	35		
3. Tagokmány	1	10		
4. Hirdetések	106	—	197	24
III. Adományok és kamatok:				
1. Frigyes főherczeg úr ő fensége adománya	200	—		
2. Zöldtavi menházra adomány	100	—		
3. Épitkezésre telepektől	18	—		
4. Alapitó tőke kamatjai	135	—	453	—
IV. Különféle bevételek:				
1. Vallás- és közokt. miniszteriumtól muzeumra	1000	—		
2. Bálok és hangverseny jövedelme . . .	57	05		
3. Milleniumi emlékkő alap	10	—		
4. Lóbárczák után	44	—	1111	05
Pénztári maradék 1896-ból			251	96
Összes bevétel 1897-ben			5400	91

Ezen számadás általunk megvizsgáltatván, minden egyes tételében Lőcsén, 1898. évi márczius hó 18-án.

Kompanyik Coelestin, számvizsgáló bizottsági elnök.

kiadásainak kimutatása
évben.

KIADÁS.

		frt	kr.	frt	kr.
I. Kezelési költségek:					
1. Tiszteletdijak		500	—		
2. Irodai költség:					
a) lakbér, takaritás, fütés		171	58		
b) irnokok		3	36		
c) nyomtatványok		138	36		
d) okmány- és levélbélyegek		84	27		
e) sürgönyök és szállitás		35	99		
3 Utazási költségek		129	50		
4. Tagsági dijak beszedése		13	45	1076	51
II. Kulturális kiadások:					
1 Évkönyv:					
a) számla 1896-ból	1209.91				
b) » 1897-ből	200 —				
c) szerkesztői tiszteletdij	100.—				
d) évkönyv szétküldése	99 59	1609	20		
2. Domborművü térképekre		171	—		
3. Magas-Tátra látóképe		107	50		
4. Képek és térképek		26	—		
5 Muzeumi tárgyak rend		22	94	1936	64
III. Épitési kiadások:					
1. Menedékházra		293	50		
2. Utakra		110	65		
3 Utjelzés		15	25		
4. Osztálysegély		651	20	980	60
IV. Különféle kiadások:					
1. Kamatok és egyéb alapok elhelyezése		1145	—		
2 Kalauz segélyezése		10	—	1155	—
Összes kiadás 1897-ben:				5148	75
Pénztári maradék egyenlegül:				252	16
				5400	91

helyesnek találtatott

Marcsek Andor, pénztáros.

A M. K. E. előirányzata az 1898-ik évre.

Bevételek:

I. Tagsági díjak:

20 központi tag után 1897-re	40.—	
1150 » » » 1898-ra	2300.—	
Egri Bükkosztály hátraléka	40.—	
Liptói osztály hátraléka	180.—	
Egri Bükkosztály 1898-ra	40.—	
Gölniczvölgyi osztály 1898.	40.—	
Iglói » »	60.—	
Keleti Kárpátok » »	320.—	
Liptói » » »	40.—	
Lőcsei » » »	90.—	
Sziléziai » » »	560.—	
Zólyommegyei » »	85.—	3795.—

II. Kiadványok és hirdetések:

Kiadványok eladása	70.—	
Jelvények »	20.—	
Tagokmányok »	5.—	
Hirdetések »	100.—	195.—

III. Kamatok:		135.—

IV. Különféle bevételek:

Tátratelepek részéről	200.—	
Hangverseny-, báljövedelem	50.—	
Zöldtavi menedékház bérlete	200.—	
Pénztári maradék 1897-ből	252.—	702.—
Összes bevétel:		4827.—

Kiadások:

I. Kezelési költségek:

Tiszteletdijak	500.—	
Iroda lakbére, fütése stb.	180.—	
Irnokok	50.—	
Nyomtatványok	140.—	
Okmány- és levélbélyegek	100.—	
Sürgönyök, szállitás	50.—	
Utazási költségek	120.—	
Tagsági dijak beszedése	20.—	1160.—

II. Kulturális kiadások:

Évkönyv számla 1897-ből	1000.—	
Műmellékletek	300.—	
Szerkesztői- és szerződijak	120.—	
Évkönyv expediálása	120.—	1540.—

III. Épitkezések:

Zöldtavi menedékházon	700.—	
Utjavitás	200.—	
Tarajkai kilátó torony	100.—	
Osztálysegély	600.—	
Előre nem látott kiadások	220.—	1820.—

IV. Különféle kiadások:

Kamatok elhelyezése	135.—	
Jelvények	150.—	285.—
Összes kiadás:		4805.—

Marcsek Andor,
pénztáros.

A M. K. E. muzeumának 1897. évi zárszámadása.

Bevételek:

1896. évi pénztári készlet	270	frt	74	kr.
Tagsági dijak	36	»	—	»
Muzeumi adományok	98	»	40	»
25% eladott egyleti tárgyakért	11	»	33	»
Kamatok	5	»	16	»
» a Husz-féle hagyomány 2000 frt után 5%-kal	100	»	—	»
Összeg:	521	frt	63	kr.

Kiadások:

Épitkezések	65	»	—	»
» és renoválások	48	»	69	»
Munkásdijak	50	»	55	»
Fuvarbér a millenniumi kiállitásról visszaküldött tárgyakért	31	»	32	»
Ált. kiadások és egyes tárgyak megszerzéséért	74	»	34	»
Viteldij	2	»	56	»
Muzeumi szolgának	34	»	53	»
Összeg:	306	frt	99	kr.
Marad pénztári készlet	214	»	64	»
	521	frt	63	kr.

Christmann Tivadar, s. k.
pénztáros.

Megvizsgáltatott és helyesnek találtatott.
Poprád, 1898. február 19-én.

Dannhauser Rezső, m. p. muzeumi őr. *Wünschendorfer Károly,* m. p. elnök.

Chodász János. m. p.

A M. K. E. muzeumának 1898. évi előirányzata.

Bevételek:

Pénztári készlet	214	frt	64	kr.
Tagsági díjak	35	»	—	»
Muzeumi adományok	95	»	—	»
Eladott egyleti tárgyakért	10	»	—	»
Tőke-kamat 2000 frt után	100	»	—	»
Összeg:	454	frt	64	kr.

Kiadások:

Munkadíjak	50	frt	—	kr.
Biztosítások	27	»	10	»
Viteldíj és fuvarbér	10	»	—	»
Muzeumi szolgának	30	»	—	»
Növények és egyébb tárgyak megszerzése	110	»	—	»
Különféle kiadások	80	»	—	»
Zoologia	80	»	—	»
Összeg:	387	frt	10	kr.
Marad pénztári készlet	67	»	54	kr.

Poprád, 1898. február hó 19-én.

Dannhauser Rezső, s. k.
muzeumi őr.

Wünschendorfer Károly, s. k.
muzeumi elnök.

Az osztályoknak 1897-re vonatkozó jelentései.

„Egri Bükk" osztály.

Elnök: *Dr. Kállay Zoltán*, főispán.
Ügyvivő alelnök: *Dr. Philippy Ödön.*
Titkár: *Dr. Tariczky Jenő.*
Pénztáros: *Buzáth Lajos.*

Országos egyletünk által zászlajára irt szép czéljai — a hazai turisztika cultiválása és fejlesztése — iránt osztályunk tagjaiban a mult évben sem sikerült a lelkesedés és érdeklődésnek azt a fokát ébreszteni, mely az eredménydús müködésnek, czéljai megvalósításának, s feladatai megoldásának feltételét képezi.

Az osztály elnöksége abban a folytonos reményben élve, hogy az egyleti müködésre kedvezőbb viszonyok fognak előállani, s hogy az egyleti élet nagy ellenségével — a közönynyel mégis csak sikerülni fog idővel eredménynyel megküzdhetni — osztályunkat mindenáron fentartani és a szétzülléstől megmenteni igyekszik.

Osztályunk különben a mult évben *62 tagot* számlált, s ebből a számból is kitünik, hogy ebben a tekintetben nem emelkedést, hanem visszaesést tüntet föl.

Minthogy azonban a kedvét veszitett, s már ismételten helyéről visszavonulni kivánt jelenlegi osztályelnökség uj tagok gyüjtésétől, nagyobb szabásu társas kirándulások rendezésétől s turisztikai felolvasások tartásától osztályunk erősbitését, s az országos egyletünk iránti érdeklődés felköltését várja, s minthogy a tagok gyüjtése ebben az évben megkezdetvén, már több uj tagot sikerült osztályunk részére megnyerni: *különösen az itteni főreáliskola az ügy iránt érdeklődő tanári karának bevonulásával — osztályunknak jobb jövőt, s eredménydúsabb működést jósol.*

A leküzdhetlen közöny mellett az egyleti müködés terén sem mutathat föl nagyobb sikert osztályunk.

Ama, már évekkel ezelőtt maga elé tüzött feladatát, melynek megvalósitására gyüjtötte eddigelé is anyagi

erejét, t. i. *az Eged hegy tetején épitendő, s elragadó kilátást igérő, monumentális kilátótorony és menedékház létesitése*. tekintetében — még a mai napig sem oldhatta meg, mivel az e czélra rendelkezésére álló pénzösszeg a czél megvalósitását még meg nem engedi. Müködésének főiránya tehát még mindig ezen anyagi eszközök megszerzésére, illetve növelésére irányul.

Végül van szerencsénk osztályunk amaz óhajának kifejezést adni, hogy a M. K. E. *25 éves fennállásának* ebben az évben tervezett megünneplése alkalmából rendezendő egyesületi közgyülésen, s ünnepélyeken magát hivatalosan képviseltesse.

Dr. Tariczky Jenő, s. k. oszt. titkár. — *Dr. Philippy Ödön*, s. k. ügyvivő alelnök.

Zárszámadás az 1897. évről.

Bevétel:

Millenniumi Árpád kilátótorony alaptőkéje	93	frt	— kr.
Pénztári maradvány az előző évekről . . .	480	»	88 »
Hátralékban 1896. évről	36	»	— »
» 1897. »	24	»	— »
Bevétel 1897. évi tagdijakból	100	»	— »
Összesen:	733	frt	88 kr.

A fenti tételek 1. és 2. pontja összesen 573 frt 88 kr. takarékpénztárilag gyümölcsöztetik.

Kiadás:

Eljárói dijakra	10	frt	— kr.
Irodai dijakra	5	»	— »
Az egri tüzoltó-egylet zászlószentelésére .	5	»	— »
A központnak 50 tag után á 80 krjával .	40	»	— »
Összesen:	60	frt	— kr,

mely összeg kivonva az 1897. évben befolyt 100 frtból, pénztári készpénz maradvány tehát 40, azaz negyven frt.

Eger, 1897. deczember hó 31-én.

Buzáth Lajos, s. k.
pénztáros.

Fenti számadást okmányokkal igazoltnak találtuk.

Perger Ignácz, s. k. számvizsgáló. — *Fogel Ágoston*, s. k. számvizsgáló.

„Gölniczvölgyi“ osztály.

Osztályunk a mult 1897. évben is — hivatásához képest -- két irányban is működött; először igyekezett a vidékünkön levő és kirándulásokra kedvező pontoknak megközelitését lehetővé tevő turista-utaknak jó karban tartása által, továbbá üditő források feltárása és más hasonló eszközök által is az ilyen kirándulásoknak lehetőségét megszerezni; másrészt azonban maga az osztály egy általa kezdeményezett és rendezett nagyobb társas kirándulás által igyekezett az osztálytagoknak és a résztvevő vendégeknek nyujtott kellemes szórakozás mellett a nagy közönséggel ezen edző és léleknemesitő sportot megkedveltetni.

Osztályunk a mult évben a Thurzóhegyi turista menháznál levő »Laura-forrás«nak az elmult évben beomlott vezető tárnáját összesen 74 frt 05 kr. összes költséggel ujra helyreállitotta; mely költségnek felét, azaz 37 frt 03 krt. Gölniczbánya város az osztálynak visszatéritette; legyen ezen nemes elhatározásáért a városnak ezen helyen is hálás köszönet!

A Farkashegy tetején, melyhez az osztály mult évben tetemes költséggel kényelmes feljáró utat épitett, ezen évben 12 frt költséggel *pompás kilátó pontot létesitett. Az ehhez szükséges terület átengedése és a kilátást akadályozott fenyőfák levágásának Kummer Károly úr uradalmi erdőtiszt közbenjárása folytán történt megengedése a gróf Csáky Antal Vincze-féle hitbizományi javak igazgatójának, gróf Csáky Zeno úr Ő méltóságának meleg érdeklődését* bizonyitja ügyünk iránt.

A *»Trohanka«* nevü erdőrészben, mely vidék eddig a turisták által ugyszólván teljesen elhanyagoltatott, sikerült a *gölniczbányai vadásztársulat előzékenysége folytán* a turistaügynek is megvetni lábát, a mennyiben az ugynevezett *Felső-Polanán levő, s a vadásztársulat által épitett kényelmes vadásztanyát kiránduló turistáknak is szives volt menhelyül felajánlani;* a miért az osztály a vadásztanyát — városunk érdemes polgármestere és igen tisztelt és kedvelt vadászczimbora és vadásztársulati elnök, Mensdorfer Károly úr tiszteletére »Károly-menház«-nak elnevezve, táblával is megjelölte.

Ha még megemlitem, miszerint az osztály ez évben is, úgy mint eddig, a *meglevő turista utakat összesen 20 frt költséggel fentartotta,* úgy az egyesület ez irányban tevékenységét meglehetősen kimeritettem.

1897. évi zárszámadás.

Egyleti vagyon az év elején takarékpénztári könyvecskében	228	frt	03	kr.
Bevételek tagdijakból és tőkekamat	118	»	67	»
Összes bevétel:	346	»	70	»
Összes kiadás az év folyamán:	110	»	49	»
Marad az év végén tőkesitett vagyon	236	»	21	»

mely a helybeli takarékpénztárnál van gyümölcsözőn elhelyezve.

1898. évi költségelőirányzat.

Bevétel:

Készlet az év elején	236	frt	21	kr.
Bevétel tagdijakból	63	»	—	»
Tőke utáni kamat	9	»	56	»
Összesen:	308	»	77	»

Kiadás:

Meglevő turista utak fentartása	20	frt	—	kr.
Az utak mentén 10 drb pihenő pad felállitása	20	»	—	»
Egyleti szolga évi átalánya	2	»	—	»
Postadij	1	»	—	»
»Redrichsbrunn«-nál tervezett vadásztanya és turista menháznak a vadásztársulattal közösen tervezett felépitésére	28	»	56	»
Összes kiadás:	72	»	56	»
Év zártakor maradék:	236	»	21	»
Mérleg:	308	»	77	»

Gölniczbánya, 1898. évi márczius hó 4-én.

Apáthy s. k.
ügyvivő alelnök.

„Iglói" osztály.

Elnök: *Róth Márton,* tanár.
Jegyző: *Széll Ödön,* bankigazgató.
Pénztáros: *Nosz Lajos,* gyógyszerész.
A rendes *tagok* száma: 76, kik évi dijukat befizették.

1. *Útépitések:* a) Szárazhegy (Dürrer Berg) 663 m.; b) Murány, déli lejtő 446 m.; c) a murányi menedékkunyhó körül 183 m.; d) Jánosvölgy (Johannisgrund) 620 m.; e) Kis-Knolla 200 m.; f) Rittenberg 100 m.; összesen épült a f. évben *2212. m.*

Jelzések: a) Király-forrás Murányi-hágó (sárga); b) Vaspatak (Eisenbach) Murányi-hágó (kék); c) Murány-Knölli-hágó (sárga). — Azonkivül számos elhalványult útjelzést megujittattunk.

3. A Schulerlochban és a Márkus-forrás köröl több *pad* kijavittatott.

4. A Jánosvölgyben, a Murányi-hágó alatt egy *forrást* foglaltattunk.

5. Közgyülésünk alkalmával (május 9) az elnök szabad *előadást* tartott »A források« czim alatt, s egyúttal ki voltak állitva vizvezetékünk kőzetei, különféle tér- és fényképek.

Mély fájdalommal jelentem végre, hogy *Ujlaki Ferencz,* kiváló turista és osztályunk lelkes tagja, váratlanul elköltözött sorainkból.

Kelt Iglón, 1897. deczember 14-én.

Róth Márton, s. k.
elnök.

Zárszámadás az 1897. évről.

Bevétel:

Készpénz egyenleg 1896-ról	68	frt	98	kr.
Tagsági dijak	194	»	—	»
Egy társaság adománya	3	»	70	»
Előleg	20	»	—	»
Összeg:	186	frt	68	kr.

Kiadás:

A központnak 76 tag után 40%	60	frt	80	kr.
A szolgának	5	»	50	»
Tűzbiztositás	8	»	69	»
70 drb jelző-tábla	11	»	90	»
Menedékház a Márkus-forrásnál	9	»	—	»
Menedékház a Schulerlochban	2	»	—	»
Útjelzések	18	»	70	»
A Hermina-forrás foglalása	6	»	—	»
Ösvények (2212 m.)	156	»	—	»
Schulerlochi-forrás és padok javitása	8	»	—	»
Postadij	—	»	75	»
Összeg:	287	frt	34	kr.

Költségelőirányzat 1898-ra.

Bevétel:

Tagsági dijak	224	frt	—	kr.

Kiadás:

A központnak	70	»	40	»
A grainári menedékházra	50	»	—	»
Tüzbiztositás	8	»	69	»
Útjelzések stb.	60	»	—	»
Különfélék	6	»	—	»
Egyenleg 1898-ra	28	»	91	»
Összeg	224	frt	—	kr.

Kelt Iglón, 1898. márczius 16-án.

Nosz Lajos, s. k.
pénztárnok.

„Keleti Kárpátok" osztálya.

Elnök: *Gróf Andrássy Aladár.*
Ügyvivő alelnök: *Siegmeth Károly.*
Másodalelnök: *Gedeon Jenő.*
Titkár: *Dobrovay Lajos.*
Pénztáros: *Mildner Ferencz.*

Választmány: Benczur Géza Kassa, Cornides György Ungvár, Czibur Bertalan N.-Mihály, Deil Jenő Kassa, Firczák Gyula Ungvár, Fülöp Károly Kassa, Füstös Kálmán Bustyaháza, Gallik Géza Kassa, Gedeon Aladár Torna, Gianone Adolf Miskolcz, Günther Ágoston Munkács, Dr. Hornyay Béla S. a.-Ujhely, Karsay István S.-a.-Ujhely, Kende Péter Ungvár, Dr. Kádár Antal N.-Bánya, Kovács Pál F.-Bánya, Kiss Kolos Kassa, Maurer Adolf Kassa, Maurer Rezső Kassa, Münnich Sándor F.-Bánya, Münszter Tivadar Kassa, Dr. Nuszer Lajos Munkács, Raisz Béla Kassa, Polinszky Emil Kassa, Rhody Alajos Bártfa, Roxer Vilmos Kassa, Szüszner Ferencz F.-Bánya, Szieber Ede Kassa, Dr. Offenheimer Gyula Kassa, Wolafka Antal Debreczen.

Aggteleki barlang-bizottság:

Elnök: Gedeon Jenő, alelnök: Kaczvinszky Géza. Dobronocky Lajos, Gedeon Aladár Torna, Horkay Gyula Aggtelek.

Pénztárvizsgálók: Benczur Géza Kassa, Maurer Rezső Kassa, Ifj. Novelly Sándor Kassa.

Kassa-Abauj-Torna vidéki választmány.

Elnök: Kaczvinszky Géza Kassa, I. alelnök: Koós József Zsarnó, II. alelnök: Gedeon Aladár Torna, Titkár: Dobrovay Lajos, Pénztárnok: Mildner Ferencz. Dr. Czipszer

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Lajos Torna, Éder Ödön Kassa, Fábián Ferencz Rozsnyó, Fiedler Károly Kassa, Gregorovich Henrik Késmárk, Ifj. Hammersberg László Kassa, Hauzer Károly Kassa, Hlavats Gyula Torna, Hetzendorf Emil Torna, Dr. Hevessy Károly Kassa, Hoitsy Gida Miskolcz, Dr. Kleckner Alajos Kassa, Kieselbach Gyula Kassa, Dr. Klein Samu Torna, Gróf Keglevich István, Dr. Kosztka József Kassa, Dr. Moskovits Jakab Kassa, Ifj. Novelly Sándor Kassa, Dr. Stőhr Szilárd Kassa, Tok Samu Torna.

Beszkídvidéki választmány.

Elnök: Gróf Török József Ungvár, I. alelnök: Rónay Antal Ungvár, II. alelnök: Gróf Majláth József Perbenyik, Titkár: Burger Izsó Debreczen, Pénztárnok: Cornides György Ungvár, Bartosch Boldizsár Nagy-Mihály, Coffin Ernő Munkács, Czibur Vilmos Ungvár, Glatz Samu Munkács, Hőnig Alajos Munkács, Kapás Aurél S.-a.-Ujhely, Ivancsy László Ungvár, Köröskényi Elek Szobráncz, Lám Sándor Ungvár, Langer Bódog Ungvár, Lőrinczy Jenő N.-Berezna. Matolay Etele S.-a.-Ujhely, Máthiasz József N.-Mihály, Pfeiffer Gyula S.-a.-Ujhely, Pavlik József Munkács, Rochlitz Nándor Ungvár, Sulyovszky István N.-Mihály, Dr. Spitzer Sándor Ungvár, Seidler Lipót Ungvár, Zsolczák János Ungvár.

Máramaros vidéki választmány.

Elnök: Szabó Adolf M.-Sziget, I alelnök: Kutka Kálmán M.-Sziget, II. alelnök: Benda Bertalan M.-Sziget, Titkár: Dobay Sándor M.-Sziget, Pénztárnok: Kubányi Árpád M.-Sziget, Draskóczy Gábor M.-Sziget, Ganovszky Gusztáv Huszt, Grődl Ármin M.-Sziget, Huber Rudolf M.-Sziget, Hepke Oszkár M.-Sziget, Kubek Elek M.-Sziget, Dr. Mihályi János M.-Sziget, Nyegre László Huszt, Okolicsányi Béla M.-Sziget, Dr. Novák Károly M.-Sziget, Páris Oszkár M.-Sziget, Pragmann Sándor M.-Sziget, Pfalcz Károly, M.-Sziget, Erdélyi Gyula Kőrösmező, Schmidt László Rónaszék, Seeberg Adolf M.-Sziget, Szimonisz Frigyes Rónaszék, Szilágyi János M.-Sziget, Szkrovina József Huszt, Urányi Imre M.-Sziget.

Guttin vidéki választmány.

Elnök: Gábor József F.-Bánya, alelnök: Farkas Jenő F.-Bánya, Titkár: Kovács Pál F.-Bánya, Pénztárnok: Háder Ferencz F.-Bánya. Bradofka Frigyes Kapnikbánya, Báltay János Kapnikbánya, Szüszner Ferencz Felsőbánya, Münnich Sándor Felsőbánya, Mikola A. Gyula Felsőbánya, Kerekes Sándor Felsőbánya, Dr. Csausz Károly Felsőbánya

Nagy Lajos Felsőbánya, Papp Márton Felsőbánya, Delhányi Zsigmond Felsőbánya, Veres József Felsőbánya, Nyisztor István Felsőbánya, Prohaszka Antal Felsőbánya, Dr. Szokol Pál Felsőbánya, Bernovits Emil Felsőbánya, Stoll Béla N.-Bánya, Kende Sándor Felsőbánya, Miskolczy Márton Felsőbánya, Kende Dániel Laposbánya, Spaczay Gyula Felsőbánya.

Évi jelentése 1897-ről.

Az elmult évben *1304 frt* 48 kr. volt a bevétel *és 866 frt* 36 kr. a kiadás ugy, hogy *447 frt* 21 kr. pénztári maradványt lehetett 1898-ra jóvá irni.

Kiadások alatt szerepel: *160 frt épitkezésekért az Aggteleki barlangban, 150 frt mint első részlete a Feketehegyen épülő menház költségeinek, 59 frt 78 kr. útjelzések és tatarozások a Feketehegyen és 45 frt 66 kr. az Aggteleki barlangról kiadott képes hirdetményekért.*

Az Aggteleki barlangnak külföldön való ismertetése végett alulirt Boroszlón és Königshüttén előadásokat tartott. Nevezett barlangot *1897-ben 526 turista látogatta meg, melyek közül 76 budapesti, 432-en az ország többi vidékéről és 18-an külföldiek voltak.* Az egész barlangon 196 turista haladt keresztül, vagyis az összeseknek 37·3%.

A Kassai kirándulási bizottság az elmult évben is teljesen megfelelt feladatának és különösen a szádellői völgybe és az aggteleki barlangba rendezett kirándulás fényesen sikerült.

Azonban az elmúlt év legörvendetesebb eseményét a »Guttin vidéki választmány« alapitása képezi Felsőbánya székhelylyel, a melyet egy Nagybányai helyi bizottság alakulása követett.

Az év végéig ezen vidéki választmány már 109 uj tagot szerzett az osztálynak.

Éppen oly jól sikerült a Nagybányai közgyüléssel kapcsolatban rendezett kirándulás is, a melynél 90-nél több turista volt a Feketehegy csúcsán.

A közgyülés elhatározta, hogy tekintettel a M. orsz. Kárpátegyesület alapitásának 25 éves fordulójára, 1898-ik évi közgyülését a központtal együtt Tátrafüreden fogja megtartani.

Debreczen, 1898. február hó.

Siegmeth,
ügyvivő alelnök.

1897-ik évi mérleg.

Bevétel:

Egyenleg átvétel 1896-ik évről	278	frt	11	kr.
» » Baksay D. úrnál	9	»	09	»
Tagdij	966	»	—	»
Maradvány az aggteleki barlang 1896-ik évi jövedelméből	16	»	51	»
Kamat a Hitelbanktól 1897. évről	15	»	37	»
Többlet egy tagtól	—	»	20	»
8 drb egyleti jelvényért	10	»	—	»
Maradvány a közgyülés kirándulásából	9	»	20	»
Összesen:	1304	frt	48	kr.
Egyenleg készpénzben	438	»	12	»
Baksay Dániel urnak	9	»	09	»
	447	frt	21	kr.

Kiadás:

Szádellői őrnek 1896. évre	15	frt	—	kr.
Az aggteleki barlangban javitások	160	»	—	»
A feketehegyi útjelzés és javitása	59	»	78	»
Képes falhirdetésekért (aggteleki barlang)	45	»	66	»
Kirándulási rendkivüli költségek	10	»	—	»
Feketehegyi menedékházra (I részlet)	150	»	—	»
Szádellői őrnek 1897.	15	»	—	»
Tagilletmény a központnak	191	»	40	»
Kamat a központnak	45	»	—	»
Tűzbiztositási dij	11	»	35	»
Tagdijak beszedéséért posta és bélyeg költségek stb.	110	»	92	»
Nyomtatványokért	43	»	16	»
Egyenleg készpénzben	438	»	12	»
» Baksay D. urnak	9	»	09	»
Összesen:	1304	frt	48	kr.

Kassa, 1898 február hó 12.

Siegmeth Károly, s. k.
ügyvivő alelnök.

Mildner Ferencz, s. k.
pénztáros.

Költségelőirányzat 1898-ra.

Bevétel:

Pénztári maradék 1897. évről	447	frt	21	kr.
Tagsági dij 380 tag után 2 frt 30 krjával	874	»	—	»
összesen	1321	frt	21	kr.

Kiadás:

Tűzbiztositás	25	frt	—	kr.
Tagdijak beszedése, posta, stb.	120	»	—	»
Tagilletmény a központnak (280 tagért)*)	224	»	—	»
Kamat a központnak 1898-ra	45	»	—	»
Nyomtatványok és térképek	120	»	—	»
Feketehegyi menházra II. részlet	150	»	—	»
Guttini útjelzés	25	»	—	»
Szádellői őr	15	»	—	»
Az aggteleki barlang új bejáratánál dúczfák kicserélése	250	»	—	»
Uj út-épitkezés a Hoverlára	250	»	—	»
Huszti várrom rendezése	50	»	—	»
Különféléekre	47	»	21	»
Összesen:	1321	frt	21	kr.

Siegmeth, s. k.
ügyvivő alelnök.

„Lőcsei" osztály.

Elnök: *Dr. Hajnóci R. József* kir. tanfelügyelő. Alelnök: *Szentistványi Dániel* tanár. Titkár: *Paulik Péter* tollnok. Pénztáros: *Kurovszky Adolf* tanár.

Választmány: Dr. Alexy János, Ambró Gyula, Dénes Ferencz, Duffek Frigyes, Fleischhakker Lajos, Förster Rezső, Kaynár Gyula, Klimkó Mihály, Szőnyey Kálmán, Winter Sámuel.

Az osztály 1896—7. évi müködéséről.

Osztályunk 1896. évi junius hóban keletkezett mintegy 60 taggal, a kiknek száma 1897. évi deczember hó végéig 114-re szaporodott. A lefolyt idő alatt osztályunk 5 választmányi ülést tartott, s azoknak határozatai értelmében: a) a Kereszthegyen levő »Cornelius menedékház« egyik szobájának osztályunk czéljaira átengedését Ruszkin nk. képviselőtestületétől kieszközölte; b) a Kereszthegyre vezető utat megjelöltette és mutató táblákkal elláttatta; c) a Várhegyre vezető utat kiépittette, s 5 drb útmutató táblával jelezte; d) az Őzhegyre vezető utat szintén kitüzte és helyreállitotta; e) az osztály saját czéljaira közös vacsorákat rendezett és három nyilvános helyiségben gyüjtő perselyeket alkalmazott; az 1897. év befejeztéig az elsők 22 frt, az utóbbiak pedig 30 frt tiszta hasznot eredményez-

*) A Guttin vidéki választmány tagjaiért a központ határozata folytán az 1897. és 1898. éveken még nem fizetendők tagsági illetmények.

tek; f) 1897-ben műkedvelő szini-előadást rendezett, melynek háromszori megismétlése az osztálynak 414 frt nyers jövedelmet hajtott; g) a Vinnán keresztül egészen Lubló-fürdőig gyalog-ösvény készittetését czélba vette, s a kitüzés, még a jelzés már meg is kezdődött; h) a Vadászkúpon a »Daniháza« nevü menedékházat fölépittette; i) a Várhegyen »Kelták-tornya« néven 20 m. magas árboczot állitott föl, avval a kijelentéssel, hogy ott minden esztendőben 2—2 m. magas gúlaszerü kőfalat rakat mindaddig, mig a kilátóul szolgáló épitmény az árbocz magasságát el nem éri; végre j) a Vadászkúpra a »Daniházához« rövid és kényelmes gyalog-ösvényt készittetett.

Pénztári kimutatás az 1897. évről.

Az 1897. évi szeptember hó 15-én megtartott közgyülésen a pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése szerint osztályunk a mult 1896 7. évben összesen 462 frt 88 krt vett be, s ebből 210 frt 76 krt adott ki, tehát 252 frt 12 kr. pénzmaradvány mutatkozott 1897. évi szeptember hó 15-ig, mely összegből azonban a Vadászkúpon emelt »Daniháza« nevü menedékház épitésének költsége, mintegy 200 frt volt még fedezendő, s ez összegnek kifizetése után az 1897/8. évre 52 frt 12 kr. pénzkészlet maradt.

Költségelőirányzat 1898-ra.

Bevétel:

1. Mult évi pénztári maradvány . . .	frt	52.12
2. 114 tag után a tagsági dij à 2 frtjával	»	228.—
3. Vegyes véletlen jövedelem . . .	»	100.—
Összesen:	frt	380.12

Kiadás:

1. A tagsági dijakból a központot megillető 40%	frt	91.20
2. Egyesületi czélokra	»	288·92
Összesen:	frt	380·12

1898. évi munkaterv.

a) A Vadászkúpon épitett »Daniháza« nevü menedékház szobájának a szükséges bútorokkal és eszközökkel berendezése; b) a Várhegyen megkezdett »Kelták-tornya« nevü kilátó gúlának 2 m. magaságig folytató kiépitése; c) a *Vinnán át* a Lubló-fürdőig vezető út jelzésének befejezése; d) a Leibiczi-fürdőig vezető útnak jelzése és utmutató táblákkal ellátása; végre e) a meglevő utaknak jó karban tartása. — Lőcsén, 1898. január 26-án.

Dr. Hajnóci R. József, s. k. elnök. *Paulik Péter*, s. k. titkár.

„Sziléziai“ osztály.

A folyó egyesületi évben a tagok száma 672-ről 746-ra emelkedett. Az 1897. január 27-én tartott közgyülésen ujból egyhangulag megválasztatott az eddigi elnökség. A rendes havi gyülések látogatottsága oly mértékben nő, hogy az egyesületi helyiség kicsinynek mutatkozik. A havi gyülések mindegyikén tartattak előadások; ezek a következők voltak:

Január 27-én *Fuhrmann* tanitó úr: Magányos vándorlás a Csermat-völgyben.

Márczius 18-án *Dr. Pax* tanár úr és Május 22-én és 23-án Boroszlóban *Siegmeth Károly* főfelügyelő úr Debreczenből: Az Aggteleki barlang.

Május 23-án azonkivül *Lex* főügynök úr Gleiwitzből: A Lengyel öt-tó.

Október 12-én *Müller János* úr: A Gran Sasso d'Italiatól a Vesuv és Aetnához.

November 10-én *Dr. Habel* főtanitó úr: Egy látogatás Pompeji, Syracus és Girgentiben.

November 21-én *Müller János* úr: Italia vulkánjai.

Deczember 9-én *Dr. Menthel* úr. Egy látogatás Konstantinápolyban.

Elöljárósági ülés 5 volt és pedig ápril 6., május 10., szeptember 3. és 12. és október 19-én.

Az elöljáróság sajnos, két veszteséget szenvedett. Junius 11-én halt meg Kretschmer Gusztáv Adolf kapitány úr, az osztály leghivebb tagjainak egyike, a ki annak létezése óta az elöljáróság tagja volt és szeptemberben köszönt le Doeleke Tivadar elnök úr, ki hat éven át állott az osztály élén, miután betegsége már tavaszszal meggátolta őt a gyüléseken való részvételben.

Az osztály a hegységben nagy tevékenységet fejtett ki. A Felkai völgyhöz vezető utak jelzőtáblákkal és olajfestékkel jeleztettek, czirbolya fenyüvetés lett elültetve, a sziléziai ház északi oldalán faburkolattal láttatott el, a vihar okozta károk kijavittattak és a Hunfalvi menház jobb karba helyeztetett azáltal, hogy a padló és a födél kijavittattak. A sziléziai ház belső berendezése is lényegesen javittatott, különösen fölemlitendő, hogy beszereztetett a netaláni szerencsétlenségek alkalmával használandó hordágy, szőrczipő és posztó ruha megázott turisták részére és egy távcső. A Széplaktól a sziléziai házhoz vezető utat az osztály az erdőtulajdonosokkal együtt javittatta, úgyszintén a sziléziai utat is a Lengyelnyereg sziklái alatti

törmeléken. A »gerlachfalvi próba« feletti láncz öt méterrel meghosszabbittatott, azonkivül a Kis Viszokán és a Lengyel nyereg alatt szintén alkalmaztatott egy-egy láncz, a Kis Visokára vezető út elkészittetett és vörösen jeleztetett. A többi megrendelt útépités késő őszszel az időjárás miatt nem készült el; az ez általi megtakaritás lehetővé tette, hogy adósságunkból a rendes 1000 márka helyett 1500 márkát törlesztettünk.

Kiváló eredményt ért el az osztály annyiban, hogy a vasutministernél tett bemutatkozása által kieszközölte a nyári menetjegyek behozatalát Boroszló-Oderberg között.

Pünkösdkor az osztály alulirott jegyző vezetése alatt 3 napi kirándulást rendezett a Tátrába, melyen 138 személy vett részt.

Az 1898. január 13-án tartott közgyülés különösen csak az osztálynak most már 10 éves müködésére való visszapillantásnak volt szentelve, mert az ünnep, mely a 10 éves fennállás alkalmából január 29-én Königshüttében lett volna tartandó, tekintettel a diszelnök családjában történt halálozásra, elmaradt.

Elnök: *Müller János,* kereskedő.
Alelnök: *Dr. Menczel,* lelkész.
I. jegyző: *Dr. Otto.*
II. jegyző: *Richter Bruno,* műkereskedő.
Pénztáros: *Meller,* magánzó.

Választmányi tagok: Hergesell, kereskedő. Dr. Pax, tanár. Vogel, bányafelügyelő. Artl, kereskedő. Dr. Kionka, magántanár. Dr. Glowalla, Königshütte. Dittrich, gyártulajdonos. Nikolai, Hoff, mérnök Kattowitz. Meller ügyvéd és közjegyző Zabrze.

Müller János, s. k.
elnök.

Dr. Ottó, s. k.
jegyző.

Zárszámadás az 1897. évről.

Bevételek:

Maradt 1896-ról	535·84	M.
Tagsági járulékok	2285·50	»
Sziléziai ház bérlete	765·—	»
Különféle bevételek	160·68	»
	3747·02	M.

Kiadások:

Az osztály költségei:

Postadij, fuvar, vám	163·37	M.

Irnoki dij	9·25 M.		
Nyomtatványok	74·75 »		
Könyvkötő	6·65 »		
Terembér	32·— »		
Egyleti járulékok és ujságok	44·37 »		
Különféle	148·70 »	479·09	M.
A sziléziai és hunfalvi házért	1124·80 M.		
Utjavitások	127·50 »		
Lánczok elhelyezése	80·65 »		
Utjelzések	90·46 »	1423·41	M.
Adósság törlesztés:			
Kamatokért	188·— M.		
Tőketörlesztés	1500·— »	1688·—	M.
Maradvány		156·52	»
		3747·02	M.

Átvizsgálták és helyesnek találták:
Boroszló, 1898. január 13-án.

Schade, s. k. *Meller*, s. k.

Költségelőirányzat 1898-ra.

Bevételek:

Maradék	156·52	M.
Tagsági járulékok	2240·—	»
Bérlet	850·—	»
összesen	3246·52	M.

Kiadások:

Osztályköltségek	500·—	M.
Kölcsöntörlesztés	1500·—	»
Kamatfizetés	128·—	»
Praktikus kiadások	700·—	»
Tartalék	418·52	»
összesen	3246·52	M.

Müller János, s. k
elnök.

„Zólyommegyei“ osztály.

Bevétel:

27 tag 1896. évi dijáért 2 frtjával	54 frt		
81 » 1897. » » 2 »	162 »	216·—	
Betétikönyv 1897. évi kamatai		21·28	237·28
Egyenleg 1896. évről osztályi czélokra			467·92
		öszesen	705·20

Kiadás:

40% illetm. 27 tag után 1896.	21·60		
40% » 81 » » 1897.	64·80	86·40	
Postabélyeg, nyomtatványok és évi dijak beszedéseért		17·48	
Az Urpin felé vezető út tatarozása és a jamkai áteresz kiépitése körül felmerült költségek bérjegyzékére . .		51·45	
Egyenleg, mint vagyon betétben . . .			549·87
		összesen frt	705·20

Beszterczebányán, 1898. évi február hó 3-án.

Medveczky Kornél, s. k.
pénztáros.

Ezen számlát tételenként megvizsgálván, bevételi és kiadási mellékleteivel összehasonlitván, mindenben megegyezőnek és helyesnek találtuk.

Beszterezebányán, 1898. február 11-én.

Puchmann Ignácz, s. k.
számvizsgáló bizottsági tag.

Szilassy Kelemen, s. k.
számvizsgáló bizottsági tag.

† Szathmáry György

1845–1898.

A magyar Kárpátegyesület *Szathmáry György* közoktatásügyi ministeri tanácsosnak a f. év január havában történt halálával sulyos veszteséget szenvedett. Szathmáry, mint a hazai népoktatásügy lelkes vezére, s a nemzeti államesszmének hivatott apostola, melynek áldozata is lett, szóval, tettel és kitünő tollával a magyar közmüvelődés mezején szerezte ugyan a hervadhatatlan babérokat, de mindenért, a mi magasztos és nemes, hevülő, fogékony lélekkel birt, s mint ilyen, kiváló érdeklődéssel viseltetett a Kárpátegyesület ügyei iránt is. Évenkint itt töltötte a nyarat a Magas-Tátra szép hegyei között, egész családjával együtt. Iglófüreden nyaralót épitett, s előkelő és finom, valóban uri és gavallér vendégszeretetével, s mindenkit elbájoló modorával uj életet teremtett a kies Iglófüred nyaralótelepén, a hová ő maga és rokonszenves családja a fővárosból és a vidékről számos látogatót vonzott. Korai elhalálozása az egész országban általános fájdalmas részvétet keltett, s a magyar Kárpátegyesület e sorokban kegyelettel áldoz az ő emlékének. Béke legyen áldott porai felett!

x.

---

† Kretschmer Gusztáv Adolf.

1897. julius 11-én 75 éves korában bekövetkezett halála sulyos veszteséget jelent a Sziléziai osztályra, s igy a Magyarországi Kárpátegyesületre nézve is.

A megdicsőült, ki a Sziléziai osztály alapitásától kezdve, mint előljárósági tag az ügyvitelre befolyást gyakorolt, ezen tisztségéből folyó kötelességnek példaképe volt. A Magas Tátra leghőbb tisztelőinek egyike, a ki lelkes leirásaival száz meg száz németet késztetett hegységünk látogatására, sirba szállt vele.

Tisztelői és barátai, de különösen a Szepesség, melynek érdekében annyit fáradozott, híven megőrzendik a megboldogult emlékét. Könnyü legyen a pihenésre tért vándornak hazája földje!

† Divald Károly.

Az 1897. november 7-én 67 éves korában kimult, a Szepességben általánosan ismert és tisztelt férfiú, a Magyarországi Kárpátegyesület körül is szerzett érdemeket.

A Tátrában eszközölt fényképészeti felvételei uttörők voltak és gyönyörü hegységünk természeti szépségeinek megismertetéséhez nagyban hozzájárultak. Egyesületünknek mindenkor hü barátja és intentióinak előmozditója volt. Béke poraira!

Irodalom.

F. Pax Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen, 3 Heliogravüren und 1 Karte. Leipzig, W. Engelmann 1898. Gr. 8°.

Most jelent meg első kötete egy a Kárpátok növényföldrajzát tartalmazó terjedelmes munkának, melyet *Pax F.* a boroszlói egyetem tudós tanára az ottani botanikus kernek igazgatója szerkeszt. Ezen mű nem csupán a jelzett terület egyes növényfajait sorolja fel, mint azt Sagorski és Schneider nehány év előtt megjelent könyve tette. Egészen más czélt követ, s igy azzal nem versenyez. A Kárpátokkal ily terjedelmü és pontosságu munka idáig nem foglalkozott. Szerzője, ki feladatán az 1882. évtől fogva munkálkodik, leirását a Beszkidektől Erdély keleti határáig terjedett számos megfigyelésére alapitja; egy különösen e czélra összeállitott, több mint 11000 számot tartalmazó gyüjtemény legnagyobb részét maga szerezte.

A *bevezetésben* a Kárpátok növénytani átkutatásának történetét találjuk, mihez még egy irodalom-jegyzék is csatlakozik. Vagy 1200 dolgozatot idéz, melyeket a szerző a hegyrendszer természetes vidékei szerint csoportositott.

Az *első rész* a Kárpátok fizikai földrajzát tartalmazza; A Kárpátok egyes részeinek névsora még ma is határozatlan, ingadozó, s azért csak köszönettel tartozunk a szerzőnek, hogy a még tudományos müvekben is mutatkozó önkénynyel szemben a földrajzi elnevezéseknek egységes jegyzékével vezeti be munkálatait.

A *második részben* tárgyalja a növényeknek régiók szerint való eloszlását; először az alacsony dombvidék, majd a felsőbbb hegyvidék, s végül a fák felső határán túl élő növények következnek. A Kárpátokat jellemző növény-egyedek szépen sikerült rajzai, továbbá három, a Nyugati-, Központi-, és Keleti Kárpátok jellegét mutató vidék t. i. a. Roszudec, a Magas-Tátra felkai völgyének Hosszu tava, valamint Erdélyből a Skitta Jalomitza fénynyomata csak még jobban emelik ezen mü elevenségét és bizonyitékai a szerző önállóságának.

A *harmadik rész* foglalkozik a Kárpátok tenyészeti alakzataival. Ezen fejezet leghatározottabban mutatja, hogy a szerző alaposan ismeri a Kárpátok növényeit, s azok elterjedését. Nincsen — sajnos — Európa növényzetét ismertető nagyobb munka, mely a Kárpátokat illetőleg megbizható volna; annál inkább lesz ezen mű, mint neve-

zetes forrás, maradandó értékü. Itt magyarázza a szerző a Kárpátoknak Európa flórájára vonatkozó jelentőségét. A középeurópai hegyi flóra, — mint a szerző irja — a Kárpátokban leginkább keleti határát találja, mig megforditva a déleurópai és előázsiai hegyi flóra nyugatfelé a Kárpátokat alig lépi túl. Másképp tünik fel a Kárpát-hegység az Alpokkal szemben; csak másodrendü határát képezi az éjszaki és déli tenyészetnek. Folytatólagosan megállapitja a Kárpátok tagozódására fontos. kisebb tenyészeti határokat. Ilyenek a kassa-eperjesi választó és nagy serege más választó határoknak, melyek egy csinos kivitelü térképen vannak feltüntetve. Egy nevezetes fejezet ezen terület otthonos növényalakjait tárgyalja. Ezen eredmények alapján a harmadik rész a Kárpátoknak kerületekre való osztásával foglalkozik. Miként azt a szerző előszavában meg is mondja, ez a második kötet feladata leend, s azért itt a természetes kerületeket csak főbb vonásaiban vázolja.

A következő természetes határokat különbözteti meg:

I. Nyugati Kárpátok, keletfelé a kassa-eperjesi választóig.

1. Beszkidek.

2. Pieninek.

3. Éjszaki Kárpátok (Liptói Alpok, Magas-Tátra, Bélai Mészkőalpok, melyek ismét annak részeiként különböztethetők meg).

Déli része a Nyugati Kárpátoknak (Kis Kriván, Chocs, Weterne Hola, Fátra, Alacsony-Tátra, Magyar Érczhegység,)

5. Kis Kárpátok.

6. Gölnicz-Branyiszkói hegyek.

7. Eperjes Tokaji trachitvonalak.

II. Keleti Kárpátok.

1. Erdős Kárpátok.

2. Magyar-Erdélyi Határhegység és ennek részeiként a Radnai havasok, Beszterczei Alpok, és az erdélyi éjszaki középhegység (Guttin és Láposhegység).

3. Keleti határláncz az ő részeivel.

4. Hargita hegység.

5. Erdélyi havasok, a Fogarasi havasok, Szebeni havasok, és a Retyezát alcsoportokkal.

6. Nyugati Határhegység, a Bihar hegység és az Erdélyi Érczhegység, végül

7. Az utóbbiak által körülvett erdélyi központi felföld.

A negyedik részben van a Kárpátok flórájának a szomszéd területekéhez való viszonya. A szerző a Kárpátok

növényzetét vizsgálja és azt a Kárpátokon kivül való elterjedés szerint jellemzett különböző csoportokra (elemekre) osztja.

»Ha a flóra elemeinek figyelembe vételével a nyugati Kárpátok növényzetéhez a keletiek tenyészetéhez való viszonyát meghatározni igyekszünk, láthatjuk, hogy az európai-szibériai, a középeurópai, az éjszaki sarkalatti, az éjszaki sarkköri és az alpesi elem, ha nem is azonos fajokkal, de a fajok számát illetőleg meglehetős egyenletesen van a Kárpátokban elterjedve, ugy, hogy ezzel szemben a többi elem az ő gyengébb vagy erősebb fejlettsége által a Flóra érdekes jellemvonásait képezi. A kassa-eperjesi választó itt is növényföldrajzi határnak tünik fel. A Keleti Kárpátokban már a szibériai elem jelentősége növekszik; még nagyobb mértékben áll ez a pontosi elemre, de mindenek előtt a dák rokonságra. Épen a két utóbbi csoport növényei adják a Keleti Kárpátok érdekes jellegét, a földközi tenger melléki elemnek mely a Nyugati Kárpátokban hiányzik, Erdélyben is alárendelt szerepe van. Ellentétben ezekkel a Sudeti elemnek jelentősége a választón túl állandóan fogy«.

A negyedik rész utolsó fejezete a flórának a harmadkor óta való fejlődés történetét adja.

Ezen czélból adja a harmadkori és diluviális lerakodások ásatag-növényeinek kritikai tárgyalását és a jégkorszaknak a tenyészetre való hatását irja le. Különösen kiemeli a szerző, hogy mennyivel kedvezőbbek voltak a jégkorszakban a növényvilág létfeltételei, ugy a Keleti, mint a Nyugati Kárpátokban. Végül még rámutat azon vándorutakra, melyeken haladva uj fajok telepitették be ezen területét. A szerző ezen tartalmas müve világos, érthető modorban a felette érdekes tényeknek rendkivül nagy sorozatát tárgyalja; ezeket itt csak főbb tartalmuk szerint rövid vonásokban jelezhettem. Nem kételkedünk benne, hogy ezen mü a Kárpátok növényvilága iránt folyton terjedő körökben fogja az érdeklődést felkelteni, s igy a Kárpátegyesületnek is, — mely szerzőt mint a »Sziléziai osztály« elnökség tagjai sorába számitja — érdekeit hathatósan fogja szolgálni. *Dr. Otto.*

Karl Kollbach, Wanderungen durch die deutsche Gebirge. Zweiter Band: Von der Tátra zur Sächsischen Schweiz. Köln a. Rh. Verlag von Paul Neuber, Gr. 8° 304 Seiten. Preis 9 M.

Ezen mü két évvel ezelőtt megjelent első kötetét, mely a német Alpokat ismerteti, oly jól fogadta az olvasó-

közönség, hogy immár ujabb kiadására volt szükség. A második kötet elé szerző terjedelmes czélt tüzött ki; az alsó sziléziai sikságon keresztül, Boroszlónál a felső sziléziai ipartelepre indul, onnan a Visztula sikságán Krakkóra, a Magas Tátrán a Vág völgyébe, hol ismét a folyó mentében Teschenen át Oderbergre, s végül a Sudéteken végig a Szász Sveiczon át Drezdába. Bennünket csak a Magas Tátrának szentelt része érdekel. A Tátrát szerző, mint azt a 44. oldalon nyilvánitja, nem épen azért tárgyalja, mert német*) hegység volna, csak az összehasonlitás kedvéért tartja az ily keletre való utazást kivánatosnak. A Tátrát bizonyára csak nagyon futólagosan látogatta. A Chábówkai állomásról egy gorál szekéren Zakopanéba indul, a hegységet csak szélességében hágja át olyatén-képen, hogy a völgyben a Polana Waksmundskán át a Halastóhoz jutott; majd a Poduplaski völgyben végig, áthágja a Lengyel Nyerget; Tátrafüredtől ismét kocsin Poprádra ér, innen pedig, a nélkül, hogy még csak a Csorbai-tó-nál is lett volna, a vonattal elhagyja a Szepességet. Ebből látszik, hogy szerző inkább csak általános képet akart nyerni a Tátráról, mintsem hogy azt alaposan megismerje. Végig meglátszik, hogy szorgalmasan gyüjtötte az értesüléseket; de már azoknak a kalandoroknak, kik őt a Tátra farkasairól szóló mesével rászedték, még sem kellett volna hitelt adnia.

Teljes elismerést érdemel azonban azért, hogy a Tátra alpesi jellegét a később tárgyalt hegységekkel szemben találó módon emeli ki; valamint annak szépségét és hatalmasságát meghatóan festi.

Az olvasó mindenesetre azt a képet nyeri, hogy a Magas Tátrában oly nagyszerű, fenséges tájakat talál, a milyen különlegességekre az Alpok kivételével más német hegységben nem akad. Ezért nem is kételkedhetünk azon, hogy eme könyv a német utazó közönségben a Magas Tátra iránt való érdeklődést csak élénkiteni fogja. A mellékelt 5 kép: a Tengerszemcsúcs, Tarpatakivölgy, Gerlachfalvicsúcs, Tátra-Füred, és a Magas Tátra Poprádtól tekintve, nem csak kitünő kivitelök, hanem ügyes összeállitásuk által is alkalmasak az olvasónak ezen hegységről a legjobb képet nyujtani.

Dr. Otto.

*) ? A szerkesztő.

Köszönetnyilvánitás.

Kedves kötelességet teljesitek, midőn ezennel a t. szerző uraknak, kiknek nagybecsü dolgozatai jelen évkönyvben megjelentek, továbbá Arányi Antal, Bacsányi József, Hajts Béla, Kintzler Árpád, Kiss Albert, Kövi Imre és dr. Rottenberg Márton uraknak egyes czikkek forditásáért, végre Róth Márton urnak tettel és tanácscsal nyujtott jóindulatú támogatásáért hálás köszönetet mondok.

Lővy Mór,
a szerkesztő-bizottság elnöke.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 10 331 /1952 sz.

TARTALOM.

I. ÉRTEKEZÉSEK.

Oldal

1. Siegmeth Károly: A Rozsály-Gutin hegyvidék 1
2. Dr. Filarszky Nándor: A Pieninek és flórája 26
3. Englisch Károly lovag: A Javorova- vagy Varangyostavi-csúcs első megmászása 1897. évi aug. 13-án 87
4. Greschik Viktor: A Magas Tátra szarvasgombái 95
5. Weber Samu: Egy kirándulás a Magas Tátrába a holdvilágnál és még valami 103
6. Dénes Ferencz: A Magas Tátra új eredeti térképe 112
7. Az egyesület története 1892—1898. 135
8. L.: A Frigyes menház 145

II. APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Herczeg Ferencz: Pénz a sárban (156); Galánffy Lajos: Mese a Csorbaitóról (157); Malaczýnski Marian: Egy Hoverla-utazás (2057 m.) ski-n (162).

III. EGYESÜLETI ÜGYEK.

1. A M. K. E. protektora. 2. Tisztviselők. 3. Választmányi tagok (165). — 4. A muzeum bizottsága (166). — 5. A M. K. E. képviselői. 6. Alapitó tag (167). — 7. Közgyülés (168). — 8. Elnöki jelentés (173). — 9. Választmányi gyülések (181). — 10. A M. K. E. alapitványainak kimutatása (189). — 11. A M. K. E. bevételei és kiadásainak kimutatása (190). — 12. A M. K. E. előirányzata (192). — 13. A M. K. E. muzeum számadása (193). — 14. A M. K. E. muzeum előirányzata (194). — 15. Az osztályok jelentései: Egri-Bükk osztály (195). — 16. Gölniczvölgyi osztály (197). — 17. Iglói osztály (198). — 18. Keleti Kárpátok osztálya (200). — 19. Lőcsei osztály (204). — 20. Sziléziai osztály (206). — 21. Zólyommegyei osztály (208).

IV. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

1. † Szathmáry György (210). — 2. † Kretschmer Gusztáv Adolf; † Divald Károly (211). — 3. Irodalom (212). — 4. Köszönetnyilvánitás (216).

V. HIRDETÉSEK.

Dr. Münnich Aurél egyesületi elnök székfoglaló beszéde,

a Magyarországi Kárpátegyesület 1897. évi augusztus hó 1-jén Barlangligeten tartott XXIV. közgyülésén.

Tisztelt közgyülés!

Azon, csekély személyemet felette megtisztelő bizalom, melylyel engem a Magyarországi Kárpátegyesület élére állitani méltóztattak, valamint azon meleg üdvözlés, melyet a tisztelt ügyvivő alelnök ur imént hozzám intézni szives volt, mindenekelőtt arra indit, hogy szivből eredő hálás köszönetemnek adjak kifejezést.

Lelki szemeim előtt látom e pillanatban azt az időt, a midőn a Szepesség hazafias férfiai összeállva, megalakitották a Kárpátegyesületet, mely egylet azóta lelkes férfiak vezetése alatt nemcsak törekvéseiben és czéljaiban, mint országos jellegü egyesület áll fenn, hanem eredményeiben országos fontosságu is, a mennyiben ezen, hazai turistikánk és evvel kapcsolatosan az idegenforgalom emelésére alakult egyesület ez irányban mint uttörő szerepel.

Egyesületünk müködése iránt az érdeklődés általános, és az utolsó évkönyvet lapozgatva, csak büszke önérzet töltheti el keblünket, ha tekintetbe veszszük, hogy ezen érdeklődés a legmagasabb körökben is fennáll és kifejezésre jut azáltal, hogy Frigyes főherczeg ő fensége kegyes volt egyesületünk védnökségét elvállalni. Legbiztosabb záloga ez annak az elismerésnek, melylyel magas védnökünk müködésünket megajándékozza, és azon jóakaratának, melylyel czéljaink elérését támogatni igérte.

Ezen tényekkel szemben mégis önkéntelenül keresem a választ azon kérdésemre, vajjon a mai időben, midőn egyesületek létesittetnek, de egyesületek csakhamar meg is szünnek, hol keresendő az ok arra, hogy a mi egyesületünk immár 24 éve fennáll és virágzik. A felelet, mélyen tisztelt közgyülés, egyszerü.

A Magyarországi Kárpátegyesület szerencsés volt eddig élén oly országos nevü kitünő férfiakat tisztelhetni, a kik áthatva az egyesület fontos, az egész országra kiható feladataitól, nemcsak maguk müködtek közre felvirágzásán,

hanem példájuk által serkentőleg hatottak az egyesület minden tagjára; de épen ennek tudatában érzem, hogy bizalmuk és irántam tanusitott barátságuk talán nagyobb, mint tehetségem, oly nagynevü férfiak után, mint különösen gróf Csáky Albin és gróf Migazzy Vilmos, a Magyarországi Kárpátegyesület diszes elnökségét nemcsak elfoglalni, de sikeresen be is tölteni.

Egyesületünk története mutatja, hogy épen gróf Csáky Albin, kinek nevét országszerte a legmélyebb tisztelettel ejtik ki, volt az, a ki a közpályán elfoglalt, sokoldalu tevékenységgel járó állása mellett, a mig az egyesület élén állott, bölcs tanácscsal és biztos kézzel vezette az ügyeket, ugy hogy az egyesület felvirágzása első sorban neki köszönhető, az ő nevével szoros kapcsolatban áll; — és midőn államférfiui kötelességei megyénkből elszólitották, akkor se vonta meg tőlünk támogatását, hanem mint tiszteletbeli elnök ma is szivesen mozditja elő törekvéseinket.

Helyét csakhamar elfoglalta gróf Migazzy Vilmos, oly férfiu, kinek buzgalma egyesületünk czéljainak elérése körül, általánosan ismeretes. A halál elragadta akkor, a midőn sok tekintetben megvalósulva látta e téren való törekvéseit. Ily elődök után ezt a helyet elfoglalhatni a milyen megtisztelő és szép rám nézve, ép annyira tudatában vagyok kötelességeimnek, a melyeket bizalmuk folytán elvállaltam, és ép oly nagy elhatározásom, hogy csekély erőm- és tehetségemmel igyekezni fogok azoknak megfelelni.

Hazánk természeti szépségeinek feltárása, ismertetése, a turistaság fejlesztése, az idegenforgalom nagyobbitása, ennek révén pedig közgazdasági érdekeink előmozditása: ezek egyletünk főfeladatai. Igyekezni fogok, hogy ezek megvalósittassanak olyképen, hogy a megkezdett uton haladva, az ország azon részeiben, a hol természeti szépségekben és nevezetességekben bővelkedő vidékek vannak, ott, hol e vidékek lakosai czéljaink iránt érdeklődnek, osztályok alakittassanak

Hogy mily eredménydus és fontos az egyesület ebbeli törekvése, azt a multban elért fényes eredmények eléggé bizonyitják. De mig ezen osztályok müködése kizárólag szükebb vidékre szoritkozik, addig a központi osztály legfontosabb feladatának tekintem a Tátra természeti szépségeinek feltárását, hozáférhetővé tételét, a mi első sorban azáltal lesz elérhető, hogy hazánk turistaságának ezen főszinhelye ugy a bel- mint a külfölddel megismertessék, az egyes főpontok az utak jelzése és jókarban tartása által hozzáférhetővé tétessenek és a lehetőség szerint a turistaságra olyannyira fontos menedékházak épittessenek.

Az elnökségnek, mely az egyesületet kifelé képviseli,

egyik fontos feladatát képezi, hogy az egyesület törekvéseire és czéljaira az egyes városok, megyék és a kormány figyelmét felhivja azon czélból, hogy ezen faktorok által támogatásban részesittessék. Támogassák pedig, ha szükséges, anyagilag is, mert tudvalevő, hogy szerény eszközeink korántsem elegendők arra nézve, hogy kitüzött czéljainkat saját erőnkből elérjük. Igyekezni fogok ebbeli feladatomnak eleget tenni.

Az elmondottakkal szoros kapcsolatban van az idegenforgalom. Hogy mennyire fontos ennek emelése első sorban a Tátra vidékére és Szepesvármegyére, de az egész országra nézve is, ezt felesleges volna bizonyitanom. Törekvésem oda leend irányitva, hogy az idegenforgalom emelésére egyesületünk közre müködjék, és ha szükséges, a közremüködésre az imént emlitett tényezőket megnyerje.

Egyesületünk müködése nemcsak turistikai, hanem közegészségi és közgazdasági feladatokat is tüzött maga elé. Támogatni fogok minden olyan törekvést, a mely a már létező muzeum fejlődését, az egyesület irodalmi tevékenységét, kartographiai és topographiai müködését elősegiteni hivatva leend.

Rövid néhány szóval igyekeztem azon irányt jelezni, melyen müködni kivánok.

Engedje meg a tisztelt közgyülés, hogy még rámutassak egy körülményre, mely a közelmultban egyesületünk zavartalan müködését, mondhatni fennállását veszélyeztette; értem ez alatt azt a törekvést, mely oda irányult, hogy a Magyarországi Kárpátegyesület vezetősége Budapestre helyeztessék át. Eltekintve attól, hogy egyesületünk czélja elsősorban a Magas-Tátrának, Közép-Európa egyetlen alpesi jellegü hegyvidékének, természeti szépségekben oly gazdag helyeit a nagyközönségnek hozáférhetővé tenni és azokat megismertetni, azt hiszem, hogy azóta még azok is, a kik ezen törekvést akkor támogatták, meggyőződtek róla, hogy sokkal helyesebb a központi vezetést azon a vidéken hagyni, mely legfőbb müködésünknek szinhelye, és a tapasztalat mutatja, hogy az azóta alakult turistikai egyletek megfelelnek feladatuknak, teljesitik czéljaikat, a mellett pedig a turistika megalapitója Magyarországon, a Magyarországi Kárpátegyesület is virágzik és előre halad czéljai elérésében. Kifejezést adtam abbeli meggyőződésemnek annak idején azáltal, hogy az azóta keletkezett Turistaegyesület tagjainak sorába léptem, annak müködését a legnagyobb szimpátiával kisérem, és hiszem, hogy a jövő ezen két hasonló irányu egyesületet esetleg közös akczióra közelebb fogja hozni, s minden versengést, a mely meddő munkára kárhoztatja az egyesületeket,

meg fog szüntetni. Én legalább, a meddig bizalmuk folytán e helyet fogom elfoglalni, oda fogok törekedni, hogy hazánkban levő összes turistikai egyesületekkel barátságos lábon állva, nagy czéljaink elérésére esetleg közös akcziót indithassunk.

De mielőtt szavaimat befejezném, még egy körülményre kell utalnom, ez pedig az, hogy hiába minden fáradság és törekvés egy egyesület vezetőségében, ha hiányzik az összhang mindazok között, kik az egyesület müködésében részt vesznek. Nem tudom eléggé kiemelni azon örvendetes körülményt, hogy egyesületünk elnökének viszonya az egyesület tisztikara, annak ügyvivő alelnökeihez, az egyesület bizottságainak viszonya egymáshoz, valamint az egyes osztályok közti viszony mindenkor a lehető legjobb és a legbarátságosabb volt. Törekedni fogok, hogy ezen egyetértő szellem vezesse egyesületünk minden tényezőjét a jövőben is, de hogy est tehessem, már ez alkalommal és e helyről is kérem elnöktársaim és az egyesület többi tisztviselőjének, ugyszintén az egyes bizottságok és az egyes osztályok barátságát és támogatását.

Hiszem és remélem, hogy karöltve haladva nemes, hazafias czélunk felé, a siker nem fog elmaradni!

Ily érzelmektől áthatva, bizalmukért és barátságukért még egyszer legőszintébb köszönetet mondva, s magamat további barátságukba ajánlva — elfoglalom a Magyarországi Kárpátegyesület elnöki székét.

A Pienini hegység és környéke.

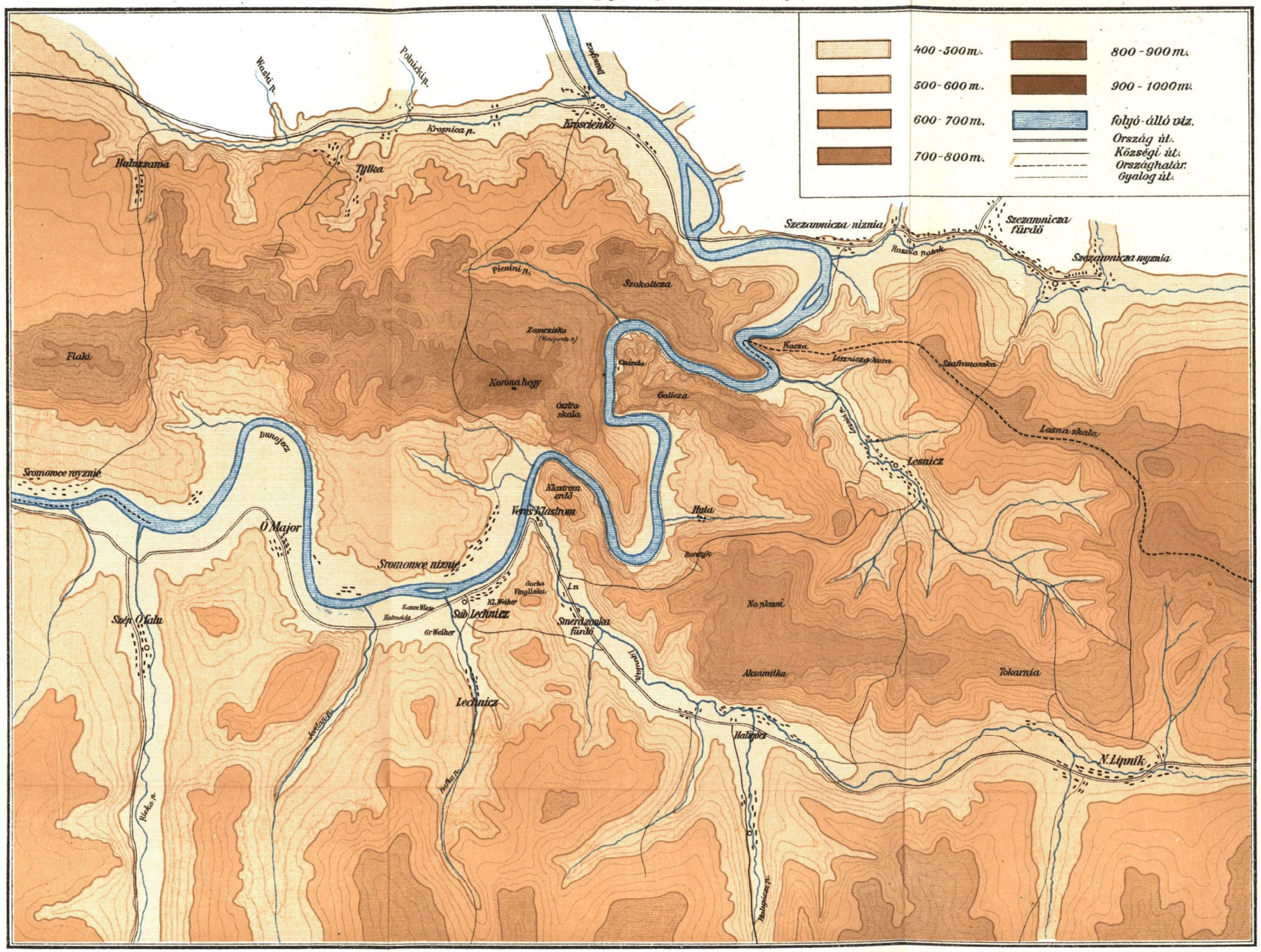

Lith. J. Ullmann Budapest.

Mérték 1 : 50000

rajz. Dr Filárszky Nándor.

1000 m. 500 m. 0 — 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8 — 9 — 10 km.

1000 500 0 1000 2000 3000 4000 5000 6000 7000 8000 9000 10000 lépés.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

FELSŐBÁNYA.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Telepy Károly festménye után.

ZÖLD-TÓ. MAGAS-TÁTRA. GRÜNER-SEE.

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Valódi szepesi kárpáti

BOROVICSKÁT

ládákban, vagy $3^1/_2$ literes kosárüvegekben, nemkülönben hordókban áruba bocsát

GÁBRIEL ADOLF

borovicska-termelő

SZEPES-BÉLÁN.

SCHMIDT JÓZSEF

Díszmüvek, folyóiratok, lapok, községi és ügyvédi nyomtatványok, lakodalmi és báli meghivók, üzleti nyomtatványok, névjegyek stb. készitése izléses kivitelben és a legolcsóbb árban.

Könyvnyomdája, Sz.-Igló.

TÁTRA-BARLANGLIGET

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő,

763 méter a tenger szine fölött.

Hidegvizgyógyintézet és meleg fürdők.

Legkényelmesebb összeköttetései vannak.
Kőszikla-forrás viz.
Ózondus, üditő levegő a fenyvesek közt.
Az ételek és italok kiszolgáltatása a tulajdonos, Béla városa felügyelete alatt történik.
A telep, ugy mint a látványos cseppkőbarlang, villamos világitással birnak.
Az árak mérsékeltek.

HUSZ-PARK

VIZGYÓGYINTÉZET és NYARALÓTELEP.

A legszebb fekvéssel a Tátra alján. Kényelemmel berendezett szobák, kitünő konyha, hamisitatlan italok, mérsékelt árakkal, választékos étlap szerint, vagy teljes eliátás lakással, hetenkint 15 frttól kezdve. Turisták és tömegesen kirándulók különös kedvezményben részesülnek.

A **fenyvesparkban,** az **Erzsébet-nyughelyről,** hol ő felsége a királyné is megpihent, a legnagyszerübb kilátás nyilik a Magas-Tátra déli lejtőire és csúcsaira.

A jól gondozott műkertből, melyben az egyes lakóházak állanak, **séta- és kocsiut** vezet a **poprádi vasuti állomáshoz.**

Bármily felvilágositással szolgál a tulajdonos

MATEJKA VILMOS,
Poprádon.

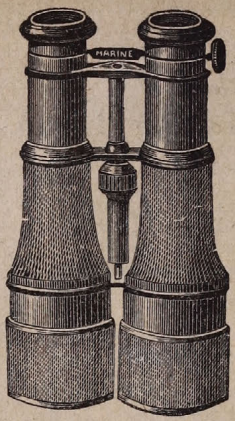

Kettős utazó látcsövek

kivül chagrin-bőrrel bevonva, feketére lakkozott foglalványban, **achromatikus objektiv lencsékkel 8** frt, nagyobb alakban **10** és **12** frt. Ugyanaz gyors használatra (a tirage rapide) **15** frt. Kettős utazó látcsövek aluminiumból **15—20—25** frt.

Távolságmérők, zsebhőmérők,

zsebaneroidok, iránytűk,

fényképészeti készülékek

művészek, műkedvelők, turisták, nyaralótulajdonosok stb. számára.

Igen egyszerü eljárás biztos sikerrel.

Nagy választék 20 forinttól feljebb.

CALDERONI és TÁRSA

Váczi-utcza 30. szám. **BUDAPEST** Kishid-utcza 8. szám.

Képes árjegyzékek bérmentve küldetnek.

IGLÓFÜRED,

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő

Szepesmegyében, Igló város határában, 580 m. a tenger fölött.

Évad május 15-től október 1-ig.

Nyaralóhely, meleg fürdők, fenyves- és kádfürdők.

Szobaárak 60 krtól 3 forintig.

A szobaárba egy teljesen felszerelt ágy ágynemüvel értendő.

PENSIO.

Czélszerüen berendezett

hidegvizgyógyintézet.

Vasuti állomás **IGLÓ** (Kassa-Oderbergi vasut). Bérkocsi- és társaskocsi-összeköttetés. Posta- és telefon-összeköttetés az **iglói** távirda-állomással helyben. Távirda-állomás.

Felvilágositással szolgál **a fürdőgondnokság Iglófüreden.**

TÁTRAFÜRED

GYÓGYHELY A KÁRPÁTOKBAN

MAGYARORSZÁGBAN.

A kassa-oderbergi vasútvonal **Poprád-Felka** állomásától egy órányira (1018 méter magasságban a tenger színe felett), a **Magas-Tátrában**, legvadregényesebb vidéken fekvő, igéző

klimatikus gyógyhely és vízgyógyintézet

a **legszebb fenyves erdő** közepette, a **legnagyszerübb havasi világban**, kellemes ízű **savanyúvíz-forrással, ásvány-és törpefenyőfürdőkkel**, savó- és belégzési gyógymóddal

május hó közepén nyilik meg.

Posta- és távirda-állomás helyben van, kitünően felszerelt **gyógyszertár**, előkelő **árúcsarnok szivar- és dohánykülönlegességgel** ellátva. Gondoskodva van kényelmes jó lakásokról; a konyha s pincze egy **kiváló pesti vendéglős**, mint szakember kezelése alatt áll; **közös ebéd.**

Gyógyterem zongorával, **kávéház** tekeasztallal és hirlapokkal, kölcsönkönyvtár, kitünő népzenekar, férfi- és női tekepálya, croquetjátszó-hely, lövölde stb a vendégek rendelkezésére állanak.

Az **előidényben** (május és junius hó), valamint az **utóidényben** (szeptember hó) **lakást** és **élelmezést illetőleg rendkivüli árleszállitás lép életbe.**

Minden nagyobb vasúti állomásról **Tátrafüredre egy harmaddal mérsékelt áru térti- és menetjegyek** adatnak ki. A poprádi állomáson állandóan szabott áru kocsik várják az utasokat.

Tátrafüred minden nagyobb **Tátrakirándulásnak** legjobb s legtermészetszerübb központja; itt van a **„Magyarországi Kárpátegyesület“-nek képviselősége** is.

Bővebb felvilágositást ad a fürdőorvos **Dr. Jármay László** (télen Budapesten), **lakásokat**, iletőleg rendeléseket elfogad

a „Fürdő-igazgatóság“ Tátrafüreden.

Félórányira Tátrafüredtől, a fenséges Lomniczi csúcs tövében, kies vidéken fekszik a

nyaraló-telep Tátra-Lomnicz,

hol kényelmesen berendezett szállodában teljes és kitünő ellátást és lakást lehet kapni, s megrendelni a bérlőnél **Máy János** urnál. Az ujonnan épült s fényesen berendezett **„Bethlen házban“** lakásokat megrendelhetni s bővebb felvilágositást kaphatni télen a Szepesi Hitelbank-nál Lőcsén, az idény alatt pedig **a Tátra-Lomniczi kezelőségnél Tátra-Lomniczon.**

Vasúti- és posta-állomás ugyanott. — Mind a két telep birtokosa: a **„Szepesi Hitelbank“ Lőcsén.**

ALSÓ-TÁTRAFÜRED

GYÓGYFÜRDŐ

1000 m. tengerszinfeletti magasságban a »Magas Tátra« szép fenyőerdő közepén fekszik.

Évad megnyitása május hó 25-én.

Magyarországnak első gyógyhelye, melynek fürdőháza kifogástalan kényelemmel és czélszerüséggel

vasas lápfürdőkre

van berendezve. Ezeken kivül

törpefenyő- és ásványvizfürdők.

Északi szelek ellen védve és délen szabadon, felette kedvező

éghajlati gyógyhely

hidegviz-gyógyintézettel

külön nőknek és külön férfiaknak épült helyiségben.

Massage-, tej- és ásványvizgyógymód.

Tiszta alpesi levegő és kristálytiszta ivóviz.

Fürdőorvos: **Dr. PAPP SAMU** országgy. képviselő.

Gyógyjavaslatok: Különösen mindennemü idült női bántalmak, vérszegénység és sápkór, izom- és izületi csúz, bél- és gyomorbajok és mint utógyógymód más, különösen hévvizfürdők után.

225 a legnagyobb kényelemmel berendezett szoba.

Kitünő vendéglő. **Pensio.** A teljes pensio az előidényben 1 hétre 20 forintba, 2 személynek 34 frtba kerül és magába foglalja a lakást kiszolgálattal, a reggelit, a 4 tál ételből álló ebédet és a vacsorát.

Nemzeti zenekar, kávéház, gyógyterem bel- és külföldi lapokkal, könyvtár, croquet, lawn-tennis és kuglizó pályák, zongora stb.

Hegyi kalauzok, hátaslovak, bérkocsik mindig kaphatók.

Tömeges kirándulásoknál rendkivüli árengedmény külön megállapodás szerint ugy a lakásra, mint az ellátásra nézve.

Vasuti állomás **Poprád-Felka**, innen kényelmesen 1 óra alatt elérhető.

M. kir. posta-, távirda- és telefon-hivatal.

A gyógyfürdő a késmárki bank részvénytársulat tulajdona.

Tudakozódást vagy lakásmegrendelést az alulirt fürdőigazgatósághoz kérünk czimezni.

Horti Valér, fürdőigazgató,

Alsó-Tátrafüred, Szepesm.